DIALECTCA

[C].X.12
30
6
9-c
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
8 F
17
6-9, C, 9

... Mauriciu possidet hanc
librum, [redacted] a [redacted]
[redacted] 87 ...

hic liber est seminarii magni
et amicorum

Nunc vocatur Mattias servus Jesu Christi
Indignus

nō est amicus noster q̄ui nostra
fōria [illegible]

GEORGII
TRAPEZVNTII DE
RE DIALECTICA LIBEL-
lus perquàm utilis ſumma accuratio-
ne emẽdatus cũ Ioannis Nouio
magi ſcholijs ab eodem iam
tertio recognitis, atq;
locupletatis.

ADIECTVS EST GEOR
gij Vallæ Placentini de expedita ratione argu-
mentandi libellus, cum Petri Moſellani
Protegenſis in eiuſdem Categore-
mata ac Categorias ſcholijs.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

VENETIIS. M D XLIII.

ELENCHVS EORVM QVAE *hoc libello continentur.*

De enunciatione.

De quinq; uocibus, id eſt, prædicabilibus.

De prædicamentis.

De ſyllogiſmo categorico, id eſt prædicatiuo

De ſyllogiſmo hypothetico ac conditionali.

De enthymemate, id eſt, ſyllogiſmo imperfecto.

De definitione ac diuiſione.

De theſi, ne quid aut ſcribendo, abſurdum pugnans ue dicatur.

Georgij Vallæ Placentini de expedita ratione argumentandi libellus, cum Petri Moſellani ſcholijs.

IOANNES NOVIOMAGVS SPLENdidæ uetuſtiſſimæq; nobilitatis adoleſcentibus, Ioannis Conſtantino à Lieskirchen. S.D.P.

BIBLIOTECA NA ROMA VITTORIO EMANU

CVM anni ſuperioris menſibus hybernis, Georgij Trapezuntij Dialecticam uobis, ac reliquis auditoribus noſtris profiterer adoleſcentes ornatiſſimi, nimis, uerum eſſe comperi, quod ſæpenumero de multis etiam doctis audiui, mirum uideri, quod ex eo libello, iam in plerisq; ludis dialecticæ artis elementa pueris traderentur, qui (ſiue id librariorum incuria factum putemus, ſiue quòd autori priuſquàm opuſculum hoc plene abſoluiſſet, aliquid acciderit) tam mendoſus, mutilus ac inconditus circunfertur, ut uix in toto libro pagellam inuenias, quæ non inſignes aliquot ſoleciſmos, aut biulcam etiam habeat periodum, ex qua re non rudibus modo, ſed & profeſſoribus negotium exhiberetur. Doluimus itaq; aliquandiu & diſcentium moleſtos conatus, pariter & ſcriptoris uicem, à quo, cum reliqua omnia emendatè ſatis in lucem emiſſa eſſent, hoc ſolum, quod ad captum puerorum luculentiſſimum emendatiſſimumq; oportuit, ita ut habemus remanſit. Deinde quod proximum erat, expectabam ex tot doctorum hominum prouentu, quo ſeculum hoc mirifice felix eſt, breui fore, qui aut commentatione, uel ſaltem cenſura aliqua Trapezuntio & iuuentuti conſuleret, ne ille poſteris ἄλογος eſſe, & ſtudioſi ambiguis & cæcis ſæpe coniecturis, illius ſententiam inquirere cogerentur. Verum cum hac ſpe uſque fruſtraremur, nec quicquam

ex Typographia tam ſui ſimile quàm Trapezuntij Dialectica proueniret, & Matthias Aquenſis uir incredibili morum modeſtia ac ingenij dexteritate, (cui hoc nomine iuuentus etiam multum debet, quòd unum hoc curet quo grex ſibi commiſſus, recte pieq́; inſtituatur) ſæpe nos hortaretur, ut iuuentuti, quæ per id tempus curæ noſtræ commendabatur, in hoc autore ſtuderemus, non ultra ſuſtinuimus diſcentium animos ab ingreſſu huiuſce ſtudij, tot mendarum monſtris abſterreri. Quod igitur hic primum erat plurima ac uetuſtiſſima quæq; exemplaria conſuluimus, quorum unum nec ita lacerum nuper nobis exhibuit, ex Ioannis Murmellij libris, Ioannes Volſcius Lunenſis homo ſyncere doctus, deinde quicquid ab hoc autore de artium præceptionibus relictum eſt, quàm potui diligentiſſime perluſtraui, Sic enim futurum ſperabam, ut ſcriptoris, τὴν γνησίην φράσιν ſubodoratus penitus ad has hydras conficiẽdas adreperẽ: quo labore cum non ita multũ profeciſſem, commodum nobis in mentem uenit Trapezũtium in locis pleriſq́; præſertim ubi de pronuntiatis coniunctis, definitionibus ac diuiſionibus præcipitur (reliqua enim Ariſtotelis ſunt) ex Seuerini Boethij traditione ſcripſiſſe: quare omnes ac prolixos illius de re dialectica commentarios accuratè euoluere coacti ſumus: Ariſtotelis etiã ingens illud λογικὸν uolumẽ, deinde Ciceronis & Fabij pleraq;, quoniã illius exemplis, huius uero pręceptionibus abſtruſiora & in lucem & ad uſum reuocare conatus eſt. Ex qua lectione quoniam ſenſi plurimum præſidij, cœpi primum craſſiora errata, ex quibus ſæpe ambiguus ſæpe nullus aut ridiculus ſenſus efficiebatur, expugnare.

Deinde clauſulis paſſim ſemiplenis, quod deſiderabatur apponere, multas quoq; confuſas periodos, nec ſuo loco poſitas, in ordinem redigere. Breuiter exempla & quicquid lectorem remorabatur, ita ut ingenij noſtri facultas ferebat, reſtituere. Quem laborem (quoniam non omnino, ut ſperamus, infeliciter cadebat) auditoribus noſtris, uobisq; ingenui fratres, qui per id tempus nobis commiſſi eratis communicabam, paſſim adiectis more noſtro adnotatiunculis, quæ uel ad uſum, uel ad explicationem præceptionum facere uidebantur, Eaq; docendi ratio cum ſtudioſis quibuſdam non diſpliceret, uobis, ſed forte nimio noſtri amore, uehementer probaretur, intellexi uos ſuboptare, ut & huius libelli caſtigationem & ea quæ partim mei admonendi, partim noſtrorum conatus iuuandi gratia collegeram in publicum emitterentur. Sed utinam hic non tam erretis iudicio, quàm communi ſtudioſorum utilitati & noſtro nomini impenſe fauetis Hoc enim agitis, ut quę de re dialectica hoc biennio ſtudioſi quidam ex me audiuiſſent, quæq; uobis domeſtica conſuetudine effundere ſolebam, ad omnes perueniant, uos etiam abſentes conſequãtur. A quo negotio etſi eruditum hoc ſeculum, delicatum hominum iudicium, ætatem meam abſterrere poſſint, uincit tamen ueſter amor, impellit affectus, ut noſtrarum uirium periculum non abſq; periculo faciens, ueſtris precibus (quæ ſane apud me plurimum poſſunt) inſeruiam. Recognita igitur noſtra caſtigatione, collectisq; ſubito in unum aceruum, quæ ſparſim ſignata reperi; emitto hoc quicquid eſt libelli, ne uoto ueſtro dicar defuiſſe. quæ ſanè opera, & ſi minus elaborata eſt, uobis tamen, ingenui ado

leſcentes, quibus impulſoribus negotium hoc ſuſcepi, in primis dedicanda erat, quod utriq; ueſtrũ iuxtã gratiſſimum eſſe cognoui, ſi quo per abſentiã uti non liceret, eum in his qualibuſcũq; cõmentariolis quoties liberet (libebit autẽ ſepiſſime) abſentes cerneretis, et noſtri erga uos amoris pignus peregre utrũq; conſequatur. Accipito igitur charisſima indoles Trapezuntij noſtri libellum pusillum quidẽ hunc, ſed citra controuerſiam uel ad maxima utilẽ, noſtra caſtigatione reſtitutum, & ſcholijs hiſce utcũq; illuſtratum, ex quo ſi aliqua ad ſtudioſos manarit utilitas, uobis pro me habeat gratia: ſin res aliter ceciderit, candidũ lectorem rogatum uolumus, tantum ut conatum agnoſcat, hanc chartarum iacturã ferat animo non iniquo, exemplari emendatiore (ſi forte nactus fuerit) ut hanc operam uel obſcuret, uel etiã extinguat, non inuidemus. Vos ualete, et ad pulcherrimam bonarũ artium laudem uitæ q; integritatem fortiter (ut facitis) aſpirate, quo maiorũ ueſtrorum imagines ac ſtemmata, quæ clara accepiſtis, in uobis non deſinant. præſertim materni aui inſignis modeſtiæ uiri, quæ nuper Conſulem Chriſtus ex hac Colonia in ueram illam ſuorum ciuium Coloniam non abſq; magno totius penè ciuitatis luctu tranſtulit. Cuius ſummam probitatẽ etſi uincere non poſſitis, efficiet tamen ſeculum quod uos quàm ille nacti eſtis felicius, ut ſi adhuc apud mortales ageret, nepotum eruditione ſe longe ſuperatum gloriaretur. Rurſum ualete.

Coloniæ, Anno M D XXXIII. Calend. Mart. è Gymnaſio Montano.

VITA GEORGII TRAPEZVNTII,
Diligenter ex eius operibus collecta.

GEorgius Trapezuntius Græcus natione & Cretenſis fuit, ueluti ipſe de ſe teſtatur in libro Commentariorum, quem ſuper Aphoriſmos C L A. Pto. conſcripſit. Cum ea Inſula bello Turcarum uexaretur, unà cum uxore in Italiam uenit, primum Venetijs literas profeſſus deinde Romam uenit, quo tẽpore Eugenius huius nominis quartus Pontifex maximus eſſet. Vir circa omnes diſciplinas aſſidui laboris, utriuſque linguæ interpres diligentiſſimus, ac ſtudioſſimus Ariſtotelicæ philoſophię atque tamen ab Academia Platonis alienus. Sunt enim qui uerſionem operũ Platonis quæ Marſilio Ficino inſcribitur, eſſe putent Trapezuntij, ſanè ipſe leges Platonis à ſe eſſe uerſas teſtatur. Rhetor etiam non ignobilis. Ob id Romæ gymnaſio prefectus, ſalario publico multis annis Rhetoricam ac philoſophiam docuit. Deinde à Nicolao quinto Eugenij ſucceſſore ſcriba apoſtolicus factus. Scripſit multa quibus eruditionem poſteris commendauit. Noſtra ætate hæc extant: Quinque Rhetoricorum libri, quorum bonam partem (ut uidetur) ex Hermogene tranſtulit. Commentarius perlegans in orationem Ciceronis pro Q. Ligario ad Victorinum. De re dialectica ad Petrum Medicem Florentinum, hic libellus. Vertit autem Ariſtotelis librum de animalibus, eiuſdem de arte dicendi, Euſebij de præparatione euangelica, multoque plura theologica. Vertit & mathematica quædam, Centum uidelicet Ptolemæi aphoriſmos, quos & cõmen

tarijs illuſtrauit, quod opus nondū impreſſum, apud Ioan
nē Soterē uidimus, breui forte proditurū. Eiuſdē quoq; in
gens illud opus, quod περὶ μεγάλης πραγματείας
īſcribitur, in quod pariter et cōmentaria ſcripta reliquit,
quæ reprehenduntur unà cū uerſione ab Ioāne de Mon=
te Regio, ijs libris quibus Theon Alexandrinus defendi=
tur, quare tantā ſibi īuidiam cōparaſſe ſcribitur, ut à Tra
pezuntij filijs Romæ ueneno extinctus quibuſdā credat.
Aemulos habuit, præter eū quem diximus, Theodorum
Gazā, ac Ioānem Epm Alerienſem, utrūq; iuxtà infeſtū.
De Gazæ aduerſus Trapezuntium ſimulate ſic ferunt:
Scripſit Theodorus in præfatione librorū de animalibus
Ariſtotelis. In quibus pręcipuè cōmendatur, ſeſe à nullo
adiutum, nec adeò certare cum cæteris īterpretibus, quos
uincere inquit, nullū erat negotium, cum libros eoſdem
Trapezuntius ante ipſum tam luculenter uertiſſet, ut La=
tino Ariſtoteli par decor additus quibuſdā uideatur. De
Epo Alerienſi, ſi quis cām requirat, Legat epiſtolam illā
quę ab eo præfixa eſt Straboni. Tradunt Trapezuntiū
in extrema ſenectute literarum oīum oblitum fuiſſe: quod
forte non ita uerū uidebit, ſi quis epiſtolā nūcupatoriā le
gat, qua Andreas Trapezuntius patris ſui uerſionē Ptole
mæi de magna compoſitione, ſummo Pontifici Sixto dedi
cat, ſcribēs patrē Roma ob æmulorum inuidiā Neapolim
diſceſſiſſe, comiterq; ab Alfonſo rege, oblato liberali ſtipē
dio, ſuſceptum: pauloq; poſt morte præuentū citius, quàm
quod in manibus erat perficeret, modo non ſit ſuſpectum
filij pro patre teſtimoniū. Obijt autem hac prole una ſup=
ſtite Andrea Trapezuntio, cuius nunc meminimus.

ARS NE SIT DIALECTICA, DEinde quid differant dialectice ac logice.

PHiloſophiæ partitionẽ (quam oẽs ferè qui in dialecticis uel Ariſtotelis, uel aliorũ, operã aliquam ſumunt, recẽſent) ſi quis requirat, Angeli Politiani præfatione in Ariſtotelẽ, quæ πανεπιστημονικὸς inſcribitur, cõſulat. Nobis ſatis erit, qui σχόλιον tm̃ ſcribimus, ea ſaltẽ ſumere, quę uel in hac arte peculiaria ſunt, aut citra quę hic libellus nõ rite à iuuẽtute intelligi põt. Id fiet, ſi paucis oſtẽdemus, ars ne ſit dialectica. Porrò Quintilianus non obſcure indicat artẽ eſſe, qm̃ hic ſumpto argumẽto rhetoricã ſub arte cõtineri putauit: idẽ et hæ uoces διαλεκτικὴ & λογικὴ (ambo.n. hęc noĩa ſortita eſt) ſatis indicãt. Quę qm̃ declinatione appoſita ſunt, abſolute nõ uſurparentur, & quidẽ in hoc genere, niſi perpetua ſubintellectione τῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς τέχνης, quorũ hoc artẽ, illud ſcientiã ſignificat. Verũ ut propius accedamus, paucis et aperiemus, ſi quid diſcriminis ſit inter logicen & dialecticẽ & cur hæc ars utrũq; nomẽ acceperit, quorũ hoc à Gręco διαλέγομαι, quod eſt diſſerere: illud ἀπὸ τοῦ λόγου, quod modo orationẽ, mõ rationẽ & artẽ ſignificat. Sed dialectica, ut uidet, antiquitus, ac olim non perfectæ artis, ſed partis dũtaxat nomẽ erat, tm̃ in indicãdo ſita, ut quid uerum, quid falſum, quid prauũ, quid rectũ in oratione eſſet, diſtingueret. Quæ ars primũ à Zenone, qui Pythagoræ tp̃ibus fuit, excogitata fertur, quã Cicero de Cratore libro 2 διαλεκτικὴν dictã à Stoicis ſcribit, et ab eiſdem multis uoluminibus traditã in quibus nullũ de inueniẽdo uerbũ eſſet. Poſtea Ariſtoteles huic partim ſcientiam perijciendi, quid in quaq; re

probabile eſſet, adiecit; quã artem λογικὴν *uocauit: quòd ea ars rõnis, id eſt, probationis ſeu argumenti ſyluam ſuppeditaret.* Ex quo colligi põt, *ueteres ſtudium hoc in duas partes fregiſſe, quod* & Cicero *quarto de finibus docet in hunc modũ: Cum duæ, ĩquit, ſint artes, quibus perfecta ratio ac oratio cõpleatur, una inueniendi, altera diſſerendi, hanc poſteriorem* Stoici & Peripatetici, *priorem aũt illi egregie tradiderunt; hi omnino ne attigerunt quidem.* Ex *quibus liquet* Ariſtotelem *differendi rationem, quam Stoici ſolam dialecticam nuncupant, & inuentionẽ partes quidem non tam natura quàm tractatione diſcretas, in unius artis corpus coegiſſe, quã promiſcue logicã ac dialecticam uocare ſolet, etſi poſteriore utaẽ ſæpius.* Quin & Logicen *idem autor accipit pro ea probandi rõne quę è cõmuni ſenſu & dialectica ſumitur: aliam nãq; quæ ex principijs eius ſcientiæ ducitur, cui demonſtrãdę adhibetur,* ἀναλυτικὴν *appellat, id quod non obſcurũ eſt his qui legerunt libros de demonſtrationibus.* Alij *uolũt ita latè patere logicã, ut oẽs eas artes cõplectatur, quę in oratiõe uerſanẽ.* Cui *tametſi* ἐτυμολογία *nõ repugnet, neſcio tñ an apte dicaẽ, grãmaticam, poeticam, aut rhetoricã artes eſſe* λογικὰς, *cum tñ hæ in oratione uerſenẽ.* Quare *logica à rõne, id eſt, argumento (nam hoc Græca uox ẽt ſignificat) nomen habet.* Ammonius *dialecticã actionis, logicam uero inſpectionis eſſe ſcribit, perinde atq; rhetorica & eloquentia diſtant: ſed nec hoc obſeruari puto.* Quare *ſolũ illud hic ꝑpetuũ eſſe põt, elegantioris linguę ſcriptores ſępius dialectices, quàm logices uocabulo uti.* Itẽ *hoc epitheton, illud artis nomẽ eſſe ſæpius, pręſertim* Ariſtoteli. Porro *de artis utilitate materia, & fine:* Itẽ *quid à rhetorica diſtet,* Rodolphi *dialectica uideaẽ.*

Vt in diuiſiõe philoſophiæ tripartita & apud Rodolphũ lib. 8. ca. 9

Lib. 2. *ca.* 2. *et.* 3.

GEORGII TRAPEZVNTII DIALECTICA.

1 Ialectica † eſt diligens diſſerendi ratio.
2 † Diſſerere uero nemo poterit diligenter,
d niſi quę inuenerit, dicẽdaq́; iudicauerit, ea
ſic coniunxerit, ut illis datis, quod intendit
neceſſario conſequatur: quã orationem Grę
ci συλλογισμοὺς dicunt, Latini uero ratiocinationem
3 appellare poſſunt. † Ea propoſitionibus conſtat. † Omnis
4 propoſitio, ſi ſimplex eſt, duobus terminis, ſubiecto atq;
5 prędicato connectitur. † Quoniam ergo ſyllogiſmorũ ele-
menta ſunt, ex quibus conſtant, & ad quos reſoluuntur
(nec enim componendo altius repetere, nec reſoluendo
longius abire poſſumus) de his primum dicamus. Verum
dialecticorũ more, ut de quo termino ſermo nobis habetur
6 intelligas, † uocem in ſignificationes ſuas primum diuida- Termini ſi-
7 mus. † Termini ergo, locorum fines appellati ſunt, qui lo- gnificatio-
8 cum à loco diſtinguant atq; ſeparent. † Vnde Græci ſi- num enu-
militudine ducti ὅρους, id eſt, uerum de uerbo, ter- meratio.
minos, definitiones appellarunt. Diſiungunt enim atq;
diſſeparant definitione uniuſcuiuſq; ſubſtantiam, cum
9 differentias tanquam terminos generi adijciunt. †
Terminos etiam ſimplicis propoſitionis partes dicimus,
quoniam ſignificatione, quaſi conſcriptam rem oſten-

dunt, quam ſignificant. † Hinc eſt quòd rerũ nomina, im- 10
plicitas definitionis, & definitiones, explicita nomina re-
rũ, multi ac clari philoſophi ſolent appellare. Terminũ er-
Termini diuiſio. go quem hic dicimus, propoſitionis partẽ intelligimus, † 11
quem ita definit Ariſtoteles: Terminus eſt in quem reſol-
uitur propoſitio. Eſt autẽ omnis terminus uel complexus,
uel incomplexus: Cõplexus eſt oratio imperfecta, quæ con-
ſtat multis ſimplicibus terminis, ut ſcientia iuris ciuilis. † 12
Incomplexus eſt, ut homo, ſcientia, ut facit, currit. Incõple-
xus autẽ & ſimplex terminus omnis, aut nomen eſt, aut
uerbũ: & aut infinitum, aut finitum: † Nomen eſt uox ex 13
Nomen inſtitutione hominũ ſine tempore ſignificans, cuius nulla
Verbum. pars ſeiũcta ſeparataq; ſignificat. Verbum eſt uox ex in-
ſtitutione hominum cum tẽpore ſignificans, † cuius nulla 14
pars ſeiuncta ſeparataq; ſignificat. † Infinita uero nomi- 15
na uel uerba ſunt, quibus negatio adiuncta eſt, Finita,
quæ abſq; negatione proferũtur. Finita, ut homo, animal,
legit, ſentit. Infinita, ut non homo, non animal, non legit,
non ſentit. Nomina igitur appellat Ariſtoteles quæ nomi-
natiuo caſu efferuntur, quemadmodum uerba ea, quæ ſo-
lum indicant præſens tempus. Cætera caſus nominum
& uerborum eſſe aſſerit, ut hominis homini, agebas,
agebat. agerem, agere.

† Oratio eſt, inſtitutione hominum ſignificans: cuius ali- 16
qua pars ſeiuncta ſeparataq; ſignificat.

Orationum quinq; ſunt genera: Enuntiatiua, imperatiua, deprecatiua, interrogatiua, uocatiua.

Vocatiua, ut:

Heus, inquit, iuuenes monſtrate mearum

Vidiſtis ſi quam hic errantem fortè ſororum.

Interrogatiua,ut:

Sed uos qui tandem,quibus aut ueniſtis ab oris?
quo ue tenetis iter?

Deprecatiua,ut:

Sic pater ille deum faciat,ſic altus Apollo:
Incipias conferre manum.

Imperatiua,ut:

Diſce puer uirtutem ex me,uerumq́; laborem,
Fortunam ex alijs.

Enuntiatiua,ut:

Stat ſua cuiq; dies,breue & irreparabile tempus.
Omnibus *eſt uitæ:ſed famam extendere factis,*
Hoc *uirtutis opus,*

Item:

Neſcia mens hominum fati,ſortisq́; futuræ,
Et *ſeruare modum rebus ſublata ſecundis.*

Harum *omnium ſola enuntiatio uerum à falſo diſcernit. Quare ſola huius negotij eſt: nam cæteræ ad rhetoricam*
16 *magis uel poeticam doctrinam pertinere uidentur.* † Enũ Enũtiatio
tiatio uero,alia ſimplex,alia coniuncta eſt. Cõiuncta *ex* duplex.
17 *ſimplicibus conſtat,ut ſi homo eſt, animal eſt* † *Simplex uero enuntiatio, eſt oratio quæ aliquid eſſe uel non eſſe*
18 *ſignificat* † *ſecundum quòd ipſa tempora diuiſa ſunt, ut homo eſt animal.*

1 D †Ialectica *eſt diligens diſſerendi ratio.) Defini tio eſt ſumpta ab officio: reſpicit autem id quod à* Cicerone *ſcriptum eſt in* Topicis *ad* Trebatium, *quo loco hac periphraſi dialecticam intelligi uult.* Omnis *in-*

*quit diligens diſſerendi ratio partes duas habet. Et in prin
cipio de Fato dicit, ſe λογικὴν diligentem diſſerendi ra
tionem uocare. quod autem rationem uocet dialecticam, ni
hil eſt aduerſus id quod ſuperius artem eſſe diximus: ſæpe
enim rationis uocabulo artem intelligimus: ut apud eun-
dem, quod & ſi ingenijs magnis prȩditi (de dialectica lo-
quēs) ſine ratione conſequuntur, ars tamen dux eſt certior
quàm natura. Eſt autem ut loqui quorum libet, eloqui ora
torum, ita dialecticorum diſſerere: in quo uerbo, ut Varro
ni placet, metaphora eſt ab agricultura ſumpta. Nam holi
tor, inquit, diſſerit in areas ſui cuiuſq; generis res: ſic qui
oratione quid propoſito diſſentaneum, aut cōſentaneum ſit
aperit diſſerere dicitur. Sed quod ad definitionem hanc at
tinet, uidetur potius eſſe explicatio uocis dialecticæ, quàm
finitio rei. qua re illa Rodolphi apertior eſt: dialectica ars
probabiliter de quålibet re propoſita diſſerendi, prout cu
iuſq; natura capax eſſe poterit. ¶ † Diſſerere uero nemo* 2
*poterit diligenter.) Indicat Trapezuntius diſſerenti, ſeu
diſputanti duo eſſe neceſſaria, alterum ut inueniat atq; ex
cogitet ea quibus quod defendendum, aut docendum ſum
pſit, aperiat, ac tueatur: alterum, ut ea quę inuenit, ſatis ne
ad rem probandam idonea ſint, examinet. Ex quo fit: ut*
Dialecticæ partes *uniuerſa diſſerendi ratio duabus perficiatur partibus, in-
uentione ac iudicio. Eſt autem inuentionis pars ea, quæ ſe
des & locos quoſdam argumentorum docet, ex quibus ue
luti theſauris ea educuntur, quibus res propoſita probari
in hanc uel illam partem poſſit. Hæc ab Ariſtotele, quòd*
Topice. *locos continet, τοπικὴ dicitur, atq; ab eodem octo uolu*
Inuentio. *minibus, quæ inſcribūtur Topicus, diligentiſſime tradita.*

Altera eſt, quæ κριτικὴ dicitur, ea regulas ac normas quaſdam preſcribit, quibus quæ nobis loci exhibuerunt, dijudicamus, aptáne an inepta ſint propoſita: nec ſolũ hoc uerum etiam canones quibus ueluti perpendiculis ſcripta aut noſtra, aut alioꝝ, rectè nec ne cohæreant diſpicimus: atq; eam methodum qua in ſua quiſq; arte (rebus tñ præcognitis) quod prenuntiatum uerum ſit, aut falſum iudicamus. Cui ſeruiũt præcepta de diuidendo, partiẽdo, diſtinguendo, & colligen lo. i. quod pronuntiatum cui reſpõdeat quod ſequatur deinde argumentationum formulæ, quaꝝ ſi quis plane rudis ſit, non eſt ꝙ ſperet ſe in ullo diſciplinaꝝ genere quicquam facturꝫ. Hanc Ariſtoteles pro materiæ diuerſitate in duas formas ſecuit. In priorem analyticen, qua ratiocinationum dialecticarum uis & facultas tota abſoluitur. In poſteriorem analyticen, quæ eſt de demonſtratione ſeu ſyllogiſmo epiſtenomico. Vltimã partem quæ eſt περὶ τῶν ἐλέγχων σοφιστικῶν: hoc eſt (ut Cicero interpretatur) de fallacibus concluſiunculis, inuentioni adnumerant. Duabus his dialecticæ partibus elementaria adiecta eſt, quę utriuſq; partis. i. argumentorum ac argumentationum continet primordia: prędicabilia, & κατηγορίας, quę Latine predicamẽta dicuntur, tradens. Ex his partibus Trapezũtius primã ac poſtremã ſuccincte in hoc libello tradidit. quòd inuentionem his non addiderit, cauſam eſſe credo, quoniam pleriq; eam partẽ rhetori ſubiecerunt, atq; ob id tertio libro rhetorices ſuę locos diligenter tractauit. Porrò id quod ſubijcit, nemmem diſſerere poſſe, niſi quæ inuenerit, ea in ſyllogiſmi formam redigat, non ita intelligendum eſt, quaſi neceſſarium ſit dia-

lectiicum ſemper ratiocinatione uti. Nam & inductione, enthymemate, exemploq́; ſæpe colligit: ſed quòd ſyllogiſmus aliarum argumentationum ſit examen, nec ullę ſint probationes, quæ in ratiocinationis formam uenire non poſſunt. ❡ † Ea propoſitionibus conſtat.) Gradatione inquirit quid in dialectica principium ac minimum ſit. 3

❡ † Omnis propoſitio ſi ſimplex eſt.) Duplex enim eſt propoſitio, una ſimplex, quæ nomine & uerbo continetur, ut dies eſt: hæc prædicatoria uocatur Latine, Græce κατηγορική. Altera cõpoſita, quæ ſimplicibus conſtat, ut, ſi dies eſt lumen eſt: hæc uulgo conditionalis dicitur, de qua loco ſuo copioſius. ❡ † Quoniam ergo ſyllogiſmorum elementa ſunt.) Prima illa initia e quibus res ueluti 4 5

Elementa. materia conſtant, elementa dicuntur, quo uocabulo Cicero in Academicis στοιχεῖα interpretatur: ut ſunt terra, aer, aqua, ignis. Sunt & in artibus elementa primordia illa à quibus naturali ordine principium ſumitur; ut in grammatica literę, & ex his ſyllabę: in geometria punctus linea, planum. In dialecticis quoque argumentationum minimę partes: hæ ſunt uoces quibus oratio omnis conflatur: nomen uidelicet & uerbum: quæ dialectico ἄτομα ſunt, ſyllabarum uero ac literarum cura grammatico commiſſa eſt.

❡ † Vocem in ſignificationes primum diuidamus) Ambiguas enim uoces dialectica non recipit. quæ ſi forte inciderint, primum enumeratione ſignificationum aperiendum eſt, quo ſignificatu uſurpari debeant: ne ſi ſignificatio incerta ſit, in dubium ueniat, qua de re ſermo habeatur. quod quàm turpe ſit, Cicero indicat libro ſecundo 6

de finibus

de finibus: quo loco Epicurum lapſum oſtendit, quòd uocabulo uoluptatis nunc hoc, nunc illud abſq; diſcrimine
7 *intelligeret. ¶ †Termini ergo locorum fines appellati ſunt.) Terminus uniuſcuiuſq; rei principium, finem, et extremum ſignificat. Eſt item lapis aut ſtipes in agro defoſſus, quo agricolę prędia ſua à uicinis diſtinguunt, quem τέρμονα Gręci uocant. Hunc, quòd poſt Saturnum exactum lites ac cędes ruſticorum de diuidundis agris ſuſtuliſſet, Deum faciebat gentilitas teſte Naſone Libro Faſtorum ſecundo, ſic enim habet:* Terminus deus.

Et cantant laudes Termine ſancte tuas.

Sacrificabant huic mēſe Februario in æde qua ſuper eũ foramen in tecto patebat, quòd nephas eſſe putarent Terminum intra tectum conſiſtere, ut apud eundem:

Nunc quoq; ſe ſupra, ne quid niſi ſydera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.

Extat peruetuſtum ac lepidum ænigma apud Gellium libro duodecimo de Termino, quod ipſe dicit ſe nolle ſoluere, ut legentium coniecturas acuat, uerſus hi ſunt: Aenigma de Termino.

Semel minus ne, an bis minus, non ſat ſcio,
An utrunq; horum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipſi regi noluit concedere.

Significatur hoc ęnigmate Terminum fuiſſe, qui ſolus Ioui cedere noluit, ingens quippe ſaxum erat. Non enim ſemel minus fuit, aut bis minus, ſed utrunque minus, ſcilicet ſemel & bis minus, hoc eſt ter minus, id eſt, Terminus.

8 *¶ †Vnde Gręci ſimilitudine ducti ὅρους) Ὅρος Græcis finem alicuius rei ſignificat, & τὸ ἄκρον, quod Cicero extremum uertit, & μεταφορικῶς pro finitione, eā* Ὅρος

Ὁρισμὸς enim nunc ὅρον nunc ὁρισμὸν appellat Ariſtoteles. Verum ὅρος quamuis ad uerbum ſit terminus Latine, non tamen queadmodum apud Græcos ὅρος pro defini tione accipitur, ita apud nos terminus: quare ubi in hac ſignificatione Latini transferunt, finitionem dicunt; aut fi nem, ut Fabius libro quinto: Ducuntur, inquit, argumen ta ex finitione, ſeu fine: nam utroque modo traditur. Et recentiores Latinè loquentium ὅρον in hac ſignifica tione nunquam aliter quàm finem transferunt, ut & ὁρισμὸν finitionem. ℭ † Terminos enim ſimplicis 9
propoſitionis partes eſſe dicimus.) Tertia, inquit, termini ſignificatio eſt, qua dicitur pars propoſitionis ſimplicis. Compoſiti nanque partes ſunt antecedens & conſequens. Hoc eſt, ut ſupra ὅρος pro definitione, ita hac tertia acce ptione pro definito accipitur: id enim eſt rei ſimplex uo cabulum definitionis indigens. Hanc autem ſignificatio nem uult Trapezuntius ſuperiori affinem: quod enim ter mini, id eſt, finitiones explicant latius, hoc ipſum rerum uocabula oſtendunt inuolutius. ut homo, & animal intel lectuale eádem rem ſignificant, ſed hoc explicatius, illud

Plato in Cratylo. uero contractius. Quare uoces incomplexæ ob id diceren tur termini, quod in his latens eſſet finitio. ℭ † Hinc eſt 10
quòd rerum nomina.) Platonem intelligit, qui in Craty lo exiſtimat nomina ita rebus eſſe accommodata, ut ipſe tenor uocis rei quam ſignificare uidetur naturam, quodá modo oſtenderet. Cuius Gellius meminit etiam libro de cimo Noctium Atticarũ capite quarto. Ariſtoteles quoque

περὶ ἑρμηνείας. uoces σύμβολα uocat, quas Cic. notas transfert, quaſi id ſignis indicarent, ad quod finitiones ueluti manu du

cunt. quod quanquam uerum eſſe poteſt, tamen hæc ratio tam alta origine ducta, parum accommodata uidebitur præſenti negotio nimirum ob id propoſitionum partes terminos dici, quod rerũ nomina aliquo ſenſu finitiones dici poſſunt, finitiones autem Græce *dici* ὅρους, ὅροι *uero ad uerbum termini ſint.* Verum *quidem hoc eſt, ſed pro definitione* ὅρος *acceptus, non apte terminus transfertur.* Quare *propoſitionũ partes alia quadam rõne termini uider. dici.* Nã, *ut ante diximus, terminus cuiuſq; rei eſt extremũ, finis, ac limes: ſic propoſitio cõſtat terminis duobus, id eſt, extremis ſeu limitibus, ut idem ſit apud* Ariſtotelem ὅρος *quod* ἄκρον. Nam *utranque propoſitionis partem* τὰ ἄκρα *dicere ſolet, ſimilitudine nimirũ ducta à geometria, in qua termini dicuntur, quibus unaquæq; magnitudo continetur, ut corporum ſuperficies, & harum lineæ termini dicuntur.* Quare *ut longitudinis termini puncta quibus terminatur, ita propoſitiõis ſubiectum & prædicatum modo terminos, modo extrema, dicimus.* Libenter *nanq;* Ariſtoteles *mathematicorum ſimilitudinibus, quippe quæ ad ſenſum maxime accommodantur, rem docere ſolet: quod ſatis teſtantur perpetua illa mathematices exempla nuſquàm illi non uſurpata, de diametro, aſymetro, de triangulo, circulo quadrando & hoc genus pluribus.* Siquidẽ *ita uniuerſam dialectices methodon cõcinnauit, ut ꝑ ſectæ aliquod ſcientiæ oñderet ſpecimen: quæ res fecit ut ſe nõ oronum exẽplis alligaret, ſed literis in exemplũ productis, doceret hoc artificium oĩum orõnum ſermonũ ꝗ; formis æque accõmodari poſſe.* Quin *et ipſe teſtatus dialecticã hoc eſſe rhetorica certiorẽ, qđ il-*

Propoſitionum partes quare termini dicantur.

Ariſto. cur literis dialecticā tradiderit.

la firmā habeat κατάληψιν, hęc uero opinionibus ni tatur, Quod ob id appoſuimus, ut Laur. Vallæ ſupra modum literas illas in Ariſtotelis dialectica inuadenti, paucis reſponſum ſit. ❡ †Quem ita definit Ariſtoteles.) Primo libro prioris reſolutionis terminum his uerbis finit: 11
Ὅρον δὲ καλῶ, ἐς ὃν διαλύεται ἡ πρότασις, οἷον τό, τε κατηγορούμενον καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται ἢ προτιθεμένου ἢ διαιρουμένου τοῦ εἶν ἢ μὴ εἶναι: id eſt, terminum uoco in quem diſſoluitur propoſitio, ut prędicatum & id de quo prędicatur, ipſo eſſe aut non eſſe addito uel ſeparato. Quibus uerbis admonuit Ariſtoteles, quo ſenſu terminum in dialecticis acciperet, nimirum pro partibus quibus propoſitio determinatur, & abſoluitur: determinatum enim & definitū dicitur id, quod perfectum eſt. ❡ †Incomplexus autem 12
& ſimplex terminus omnis aut nomen eſt, aut uerbum.) Hoc loco illud admonendum uidetur, dialecticos duas tantum orationis partes facere, uerbum ſcilicet, et nomen, ad quæ & pronomen & participium referri poſſunt: reliquas uero partes orationis, quas recenſent grammatici, nexus eſſe partium tantum. Cuius etiam Fabius meminit libro primo inſtitutionum, capite ſeptimo, & Priſcianus libro ſecundo de oratione, & libro undecimo de particip. ❡ †Nomen eſt uox ex inſtitutione hominum ſine 13
tempore ſignificans.) Eſt erudita uocis explicatio apud Vitruuium Architecturæ libro quinto capite tertio: Eam (ſiquidem frequens eſt huius uocabuli in dialecticis uſurpatio) adſcribam. Reliqua in diffinitionibus nominis & uerbi ſatis uulgaria ſunt. Vox autem eſt, inquit, ſpiritus

Vox quo modo ſit:

ſluens,& aeris ictu ſenſibilis auditui. Ea mouetur circulorum rotundationibus infinitis: ut ſi in ſtantem aquam lapide immiſſo naſcantur innumerabiles undarum circuli, creſcentes à centro, & quàm latiſſime poſſint uagantes, niſi anguſtia loci interpellauerit, aut aliqua offenſio, quę non patiatur deſignationes earum undarum ad exitus peruenire. Itaq; cum interpelluntur, primę redundantes inſequentium diſturbant deſignationes. Eadem ratione uox ita ad circinum efficit motiones. Sed in aqua circuli ęqua planitie in latitudinem mouentur, & uox in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim ſcandit. Igitur ut in aqua undarum deſignationibus, ita in uoce cum offenſio nulla primam undam interpellauerit, non diſturbat ſecundam nec inſequentes, ſed omnes ſua reſonantia perueniunt ad imorum & ſummorum aures.

14 *Hactenus* Vitruuius. ¶ † *Cuius nulla pars deiuncta ſeparataq; ſignificat.) Ariſtoteles libro* περὶ ἑρμηνείας *ſectione prima, cōpoſita nomina aſſerit earum eſſe partium, quarum quæcunq; ſignificare aliquid quidem uidebitur, ſi per ſe pars efferatur ut in dictione* καλλίππος *per ſe quidem ſignificat* ἵππος *equum; quem tamen in* Calippo *(quod hominis proprium eſt) ſignificare ridiculum foret, uelut in omnibus proprijs nominibus (quę plerunq; ex partibus pluribus coaluerunt) partes per ſe poſitę, & ſi alias ut integra ſignificare poſſunt, partes tamen eius dictionis ut ſint, nihil ſignificant: nō magis quàm in hoc nomine* Iſocrates, Socrates & Crates, *quę ut totum reſpiciunt, tantum ſyllabarum ſunt comprehenſiones, non hominum propria. Sed in his ubi incompoſito partes ſi-*

Partes nominis compoſiti an ſignificent.

gnificationē retinere uidentur, maior erit diſſoluendi difficultas. ut in hoc, reſpublica, tantum res efficere uidet, atq; ſi fiat ex eo res priuata, res urbana, res ruſtica: nec minus in eodem publica, quàm ſi dicas negotium publicum, locus publicus, ſed iniecto aculeo diſcedamus, quo puerorum induſtria, relicta quærendi ulterius occaſione ſolicitetur. ❡ †*Infinita uero nomina uel uerba ſunt, quibus negatio adiuncta eſt.*) *Dialectici nomina quædam infinita uocant, quibus, ſcilicet, à fronte negatio adiecta eſt, qua dictionis certa ſignificatio tollitur: ut noniuſtum, pro aliquo quod non ſit iuſtum, nonhomo, aliud ab homine, quēadmodum in hoc* Platonis *ęnigmate:* Homo nonhomo, *percuſſit nonpcuſſit, lapide nonlapide, auem nonauem, ſuper arborem nonarborem: quo ſignificatur,* Eunuchus *percuſſit pumice alam ueſpertilionis ſedentis ſuper ſambucum.* Verum *apud* Latinos *rarior eſt hęc nominū uſurpatio, præſertim in ſubſtantiuis.* Nam *quod apud* Ciceronem *eſt in prima* Academica, Nec *uero aut quod efficeret aliquid, aut quod efficeretur poſſe eſſe non corpus, è* Gręco *uerſum eſt ad uerbum, ubi participium ſubſtantiuum* ὄν *in hoc genere ſermonis intelligitur. Sed & apud* F. *Quint. ſine hac figura inuenies aliquoties ſubſtantiuum per negationem infinitum.* Adiectiua *uero nomina etſi apud* Latinos *infinita inueniuntur, non tamen ita prorſus: quin ex contrario certa ſignificatio intelligitur, ut mons non magnus, paruus aut mediocris intelligitur: homo non improbus, forma non mala, certam habent ſignificantiam ex contrario.* Verba *autem infinita reddi non poſſunt ut aliquid ſignificent.* Nam *in propoſitioni*

Platonis ęnigma.

Infinitorū nominum quis uſus.

bus ſi ſumantur, non iam infinita ſunt, ſed negata: ut piſcis non ſpirat, Socrates non diſputat: in quibus non infinita ſunt, non ſpirat, non diſputat, ſed tantum negatur piſci ineſſe ſpiraculum, & Socrati ſermo. Si uerò per ſe ſumantur uerba, hoc eſt extra orationem, iam nomina ſunt, teſte Ariſtotele. Verum id non fit, niſi infinito modo, ut currere, uiuere, moueri. Huiuſmodi enim Græci omnium caſuum præponunt articulos. Latini tantum in duobus pronominibus uſurpant, in nominatiuo, uidelicet, & accſautiuo, ut: Verba infinita nomina ſunt

Velle ſuum cuiq; eſt. Et: Velle tuum nolo.

16 ℭ † Orationum quinque ſunt genera.) *Diuiſio eſt orationis perfectæ: Illam enim qua oratio per perfectam & imperfectã diuidit omiſit.* ℭ † *quare ſola huius eſt negotij.*) *Nam reliqua quæ affectibus mouendis, ac animis demulcendis accommodatiora ſunt, oratoribus atq; poetis magis in uſu habentur. Sic enim ſcriptum eſt ab Ariſtotele in libro* περὶ ἑρμηνείας *ſectione prima, nam reliquæ formæ orationum, ut ſunt interrogatio, conqueſtio exclamatio, percontatio, imperatio, optatio, inuocatio, deprecatio, & hoc genus ſexcenta, in tertia parte rhetorices tractantur, ubi præcipiunt de uerborum & ſententiarum exornatione, & partibus elocutionis: quæ cum dignitatem quandam ueluti colorem & ſpecioſiorem habitum adferant orationi, clarum eſt hanc tractationem non ad dialectices, qui fidei tantum & ueritatis inueniendæ artificium docent, pertinere, ſed ad eloquentiæ magiſtros.*

17 ℭ † *Simplex enũtiatio eſt oratio quæ aliquid eſſe.*) *Hoc eſt, enunciatiua dicitur oratio qua aſſeritur,* Enũtiatio.

aut negatur quippiam, ut anima eſt immortalis. Enuntiationes autem hę uulgo uocantur, ſic enim ad uerbum trāſferri uidetur, quo Ariſtoteles utit: ἀπόφανσις, ἀπὸ τοῦ ἀποφαίνεσθαι, quod enũtiare, pronũtiare, & proloqui aliquid ſignificat. Quare ἀποφάνσεις etiā pronũtiationes & pronuntiata tranſferunt. Enuntiationes enim

Ἀξιώματα. *eſſe putant, quas Gręci ἐπαγγελίας uocant. A Stoicis uerò ἀξιώματα dicuntur, quę Cicero nunc effata, nunc pronuntiata, & enuntiationes aliquando transfert, à M. Varrone proloquia dicuntur. Cæterũ ἀξιώματα dicuntur Ariſtoteli non quęuis pronuntiata, ſed illa tantum, quibus abſque ulla doctrina & probatione firmus ab omnibus habetur aſſenſus: ut, integrum eſt qualibet ſua parte maius. Mala ſunt deteriora bonis, turpia honeſtis: Hę uulgo dignitates dicuntur. Cicero προλήψεις, id eſt, prænotiones & anticipationes uocat, ſine quibus nec intelligi quicquam, nec quęri, nec diſputari poteſt. Sunt autem hæc, quę ipſa natura duce, ab omnibus ſtatim intelliguntur creduntur〈q〉; ut totum eſt maius ſua parte: ſeu quę ſenſu uera deprehendimus, ut ignem eſſe calidũ, niuem albam, mel dulce: tum quę plurimorum hominum*

Triplicia principia. *non inſipientium iudicio comprobata & recepta ſunt; ut deum eſſe, poſt hanc uitam expectari aliam: hęc poſtrema creduntur tantum: ſecundi ordinis, quod experimur, credimus: quę primo loco poſuimus, & quòd ipſa natura dictet, & quòd ſenſus doceat, non poſſumus ea non credere: quare hæc ſub contradictionem cadere non poſſunt, reliqua autem poſſunt, ut niuem Anaxagoras negauit albam, & Epicurus non uiuere poſt mortem animos;*

nec eſſe poſt hanc uitam aliam exiſtimabat. Hæc obiter *diximus, quòd per hæc pleraque* Ariſtotelis *in libris de* Demonſtrationibus, & Ciceronis *in philoſophicis diſpu*
18 *tationibus rectius à ſtudioſis intelligentur*. ¶ † *Secundum quod tempora diuiſa ſunt*.) Hoc eſt, *qua aſſeritur quippiam fuiſſe, ut fuit Ilium: aut eſſe, ut ſol eſt in geminis aut fore, ut anima non morietur*. Nihil enim neceſſe eſt *uerbum eſſe preſentis temporis, quoniam è uerborum caſibus enũtiationes ſunt modo fuerint modi indicatiui, aut ſaltem pro hoc accepti.*

1 O*Mnis igitur oratio qua neceſſe eſt aliquid de aliquo uel aſſerere uel negare, ſi ut uel eſſe, uel nõ eſſe ſignificat, cõſideratur, enuntiatio dicitur: ſin ut uerum uel falſum propoſitio appellatur. Eſt enim propoſitio oratio, quæ uerum uel falſum ſignificat.*

Propoſitionum quędam categoricę nũcupantur, quas prædicatorias Latine appellare poſſumus: quędam hypotheticæ, quę conditionales nominantur. Propoſitio.

2 † *Prędicatoria propoſitio eſt, quæ duobus terminis conſtat, ſubiecto prędicatoq́;.* Prędicatoria.

3 † *Subiectum eſt de quo aliquid dicitur.* Subiectũ.

Prędicatum eſt quod dicitur de aliquo, ut homo eſt animal. Prædicatum.

4 † *Subiectus terminus nũquam maior, ſed ęqualis uel minor prædicato ſemper eſt.*

Prædicatus uero terminus uel uerbum eſt, ut homo currit, uel nomen ſimul cum uerbo, ut dies ſerenus eſt.

5 † *Prętерea tam ſubiectum, quàm prędicatum com-*

plexos terminos poſſunt continere, ut ſcientia iuris eſt res utilis.

Affirmatiua. *†Omnis prędicatoria propoſitio, uel affirmatiua uel negatiua eſt.* 6 *†Affirmatiua eſt alicuius de aliquo enuntiatio.* 7 Negatiua. *Negatiua eſt alicuius ab aliquo enuntiatio.*

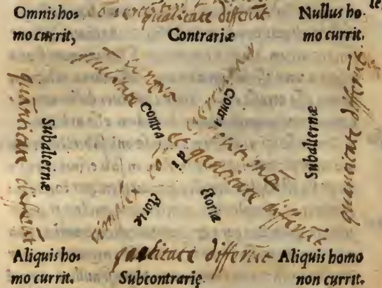
Propoſitionum alię ſunt uniuerſales: aliæ particulares: alię ſunt indefinitę.

Vniuerſalis. *Vniuerſalis eſt, quę aut omni aut nulli ineſſe ſignificat, ut omnis homo currit, nullus homo currit.*

Particularis. *Particularis eſt, quę alicui aut non alicui ineſſe ſignificat, ut aliquis homo currit, aliquis homo non currit. Huic ſingularem anneximus: Ea eſt ſi dicas, Cicero diſputat, hic audit.* Indefinita *† Indefinita eſt, quę abſq; uniuerſali atq; particulari aut eſſe aut non eſſe ſignificat, ut homo legit, homo non legit.* 8 *Hic illud dicendum eſt, huiuſcemodi uoces, omnis, nullus, aliquis, quoſdam iuniores ſigna, † priſcos συνκατηγορήματα appellare, quoniam terminis adduntur, ipſe uero termini non ſunt†* 9 Signa. *Ad hęc propoſitionum quędam contrarię & alię ſubalternę: alię contradictorię nominantur.* 10

Cõtrariæ. *Vniuerſalis igitur affirmatiua & uniuerſalis negatiua, in quibus eadem omnino ſubijciuntur ac prędicantur, inter ſe contrarię ſunt.* Subcontrariæ. *Particularis uero affirmatiua & negatiua, in quibus eadem omnino ſubijciuntur ac prędicantur, ſubcontrarię dicuntur.* ſubalternæ *Vniuerſalis uero & particularis affirmatiuę, & ſimiliter duę negatiuę, ſubalternę dicuntur.* Contradictorię. *Cum uero quantitati quantitas, & qualitati opponitur qualitas, eiſdem ſubiectis & prędicatis, contradictorię nominantur. Quare uniuerſalis affirmatiua & particularis negatiua, ac rurſum uni-*

uerſalis negatiua & particularis affirmatiua, in quibus
eadem omnino ſubijciuntur ac prędicantur, ſibiipſis con
11 *tradicunt.* ¶ † Harũ *propoſitionum, ſi cui negatio præpo*
12 *nitur, ſunt contradictorię: ſi poſtponitur,* † *præſertim uni*
uerſali ſigno, contrarię: ſi uero eidē & præponitur & poſt
ponitur negatio, ſubalternæ uim & poteſtatem poſſidet.
Quam rem iuniores propoſitionum æquipollentiam appel
13 *lare ſolent.* ¶ † *Verum de oppoſitione propoſitionum ſa* Aequipollentia.
tis Nunc *de natura dicamus.*

Propoſitionum *igitur quas contrarias appellamus, ea na*
tura eſt, ut cum nunquam ſimul ueræ inueniri poſſunt,
14 † *ſi una uera eſt falſam neceſſario alteram oſtendat.* Neq; Natura propoſitionũ
retro uertere licet, nec enim ſi alterutra falſa eſt, idcir
15 *co quæ relinquitur, erit uera.* † Nam *falſas ſimul eſſe* oppoſitarũ.
in iis rebus comprehendimus, quas contingentes ap
pellant, ut omnis homo ſedet, nullus homo ſedet.

Subcontrariꝫ uero contrario ſe modo habent, nam cum
falſꝫ ſimul eſſe non poſſint, ueræ poſſunt. quare falſitas u-
nius ueritatem alterius oſtendit & ueritas falſitatem mi-
nime: Poſſunt enim ambæ ſimul ueritatem in contingen-
tibus rebus complecti: ut aliquis homo ſedet, aliquis ho-
mo non ſedet. In ſubalternis ſi particularis falſa eſt,
uniuerſalis falſa eſt, nec retro agere licet. Vera enim eſſe
poteſt particularis, cum uniuerſalis eſt falſa, ut aliquis ho
mo ſedet omnis homo ſedet. Si autem uniuerſalis uera eſt
& particularis neceſſario. Nam ſi omnis homo eſt ani-
mal, & aliquis homo animal eſt. At contradictoriꝫ
ſemper uerum à falſo ſeiungunt & ſeparant, nam ſi una
ipſarum uera eſt, falſam alteram, ſi falſa altera, reliquam
ueram eſſe neceſſe eſt. His ita breuiter dictis: nunc de
conuerſione propoſitionum dicendum eſſe uidetur.

Cõuerſio

† Conuerſio igitur eſt, cum propoſitionis ſubiectus termi 16
nus in prædicatum, & prædicatum in ſubiectum transpo
nitur. Ea eſt triplex: Simplex, per accidens, per contrapo-
ſitionem. Simplex eſt, cum termini quidem transpo-

Simplex

nuntur, quantitas uero & qualitas eadem omnino rema
net: Hoc conuerſionis modo uniuerſalis negatiua, & par
ticularis affirmatiua uertuntur: Nam ſi nullum animal
eſt, nihil eorum quæ ſunt, animal eſt, & ſi aliquis homo
currit, currentium utiq; aliquid homo eſt. † Per accidens 17

Per accidens.

autem eſt conuerſio, cum transpoſitis terminis qualitas ea
dem manet, quantitas mutatur. Hoc modo tam uniuerſa
lis affirmatiua quam negatiua conuertuntur. Nam ſi om
nis homo eſt animal: & aliquod animal hominem eſſe
neceſſe eſt. Et ſi hominum nemo uolare poteſt, eorum

18 certe quæ uolare poſſunt, quicquam homo non eſt. † Per contrapoſitionem conuerſio fit, cum quantitas quidem & qualitas eadem manet, termini uero tranſpoſiti in infinitos commutantur. Hoc modo conuertuntur uniuerſalis affirmatiua, & particularis negatiua. Nam ſi omnis homo ſpirat, quicquid non ſpirat, eſt non homo: & ſi aliquis homo non ſedet, quippiam quod non ſedet, non eſt non homo. Harum conuerſionum iſta natura eſt, ut cum eadem maneat quantitas: ſi una eſt uera uel falſa, & altera. Cum uero mutatio quantitatis fiat uera ſemper in ueram conuertitur. Falſa uero in qua ſuperiora ſubijciuntur, quoniam cum ex conuerſione mutata quantitate, recta fit prędicatio, in ueram neceſſario conuertatur, ut aliquis homo animal eſt, uera eſt, cum tamen omne animal homo eſt, uera non ſit. Hæc de prędicatoria propoſitione delibaſſe ſufficiat.

Per cōtrapoſitionē.

O † Mnis igitur oratio qua neceſſe eſt aliquid de aliquo uel aſſerere.) Apparet ex hac differentia orationem enuntiatiuam tunc rectius propoſitionem uocari, cum argumentationis alicuius pars eſſe conſtituit, quãdo quidem in ea huiuſmodi orationes ſumuntur, non quidẽ quod eſſe aut non eſſe rem quampiam ſignificent, ſed quatenus ueritatem, aut falſitatem continerent. Cuius rei indicium eſt, quòd Ariſtoteles ubi de hac oratione diſputat tanquam argumentationis parte nõ ἀπόφασιν, ut in libro περὶ ἑρμηνείας, ſed πρότασιν, ut in libris priorum reſolutionum uocauit, quam noſtri tranſſerunt propoſitionem. Laurentius Valla libro dialectices

Propoſitio. Enũtiatio. tertio, propoſitionem dicit ſyllogyſmi initium: Enuntiationem autem genus propoſitionis, aſſumptionis, concluſionis, & reliquorum quę non tam materia differunt, quàm eloquendi modo. Non tamen hoc ſemper obſeruatur, quando quidem dicitur ratiocinatio tribus conſtare propoſitionibus. ❡ †Prædicatoria propoſitio eſt.) Propoſitio κατηγορικὴ, quam Martianus prędicatiuam uocat, eſt qua unum uni aut tribuitur aut negatur, ſeu quæ uno uerbo contenta eſt: ut terra quieſcit. ❡ †Subiectum eſt de quo aliquid dicitur.) Prior propoſitionis pars cui poſterior tribuitur, ſubiectum uocatur. Oportet autem prius eſſe intellectu, ordine uero non eſt neceſſe: ut uitium eſt omnis intemperantia. Intellectu prius illud, omnis intemperantia. Rurſum, pium eſt tueri patriam: utile eſt erudire liberos: ſubiecta ſunt tueri patriam, erudire liberos. ❡ †Subiectus terminus nunquam maior.) Ex Iſagoge Porphyriana canon hic deſumptus eſt. Intelligitur autem de enuntiatione affirmatiua & uera, in reliquis locum non habet. Aequale autem ſubiectum eſt predicato: ubi idem, de eodem dicitur, Socrates eſt Socrates: aut ubi iunguntur ſynonyma, ut enſis eſt gladius, lethum eſt mors: aut ubi definitio definito ſeu contrà, ut homo eſt animal rationale, rationale animal eſt homo: aut ſi proprium de ſubiecto ſuo, ut homo eſt riſibilis. ❡ †Pręterea tã ſubiectũ quàm prędicatum.) Vbi in propoſitionibus ultra uerbum ſubſtantiuum aliquid additur, id prędicatum Gręcis dicitur προσκατηγορούμενον: ſcholę deeſt tertio adiacente, Latinè nondum tralatũ eſt. ❡ †Omnis prędicatoria propoſitio uel affirmatiua uel negatiua eſt.) Hæc enuntiatio

2 3 4 5 6

num diuiſio ſecundam qualitatem eſt, ſuperior eſt ex ſub ſtantia: quę ſequitur, quantitatis eſt. Ac proinde tres quærendi modos diuerſos propoſitioni accommodant. Veluti quęrenti, quod ſit pronuntiatum, prædicatorium uel conditionale, redditur: quale, affirmatiuum aut negatiuum: Quantum uero, ſingulare, aut particulare, aut uniuerſale. Cicero affirmatiuas & negatiuas, negantes & aientes uocat, Martianus dedicatiuas & abdicatiuas. ¶ † *Affirmatiua eſt alicuius de aliquo.*) *Affirmatio alicuius de aliquo. Negatio alicuius ab aliquo eſt enuntiatio. Hoc ad uerbum è Græco* περὶ ἑρμηνείας *traductum eſt: ubi Ariſtoteles non alio diſcrimine ſeiunxit affirmationem à negatione, quàm præpoſitionibus his,* κατὰ & ἀπὸ *ut ſit affirmatio, enuntiatio alicuius* κατά τινός*: Negatio uero, alicuius* ἀπό τινός*. Verum ab & de præpoſitiones an contrarię ſint ſignificationis, grammaticis diſcutiendum relinquamus. Significantius foret ſi diceretur: Affirmatio eſt oratio qua alicui quippiam ineſſe dicitur: ut deus eſt iuſtus, homo eſt animal. Negatiua oratio, qua per negationem prędicatum à ſubiecto remouetur, ut homo non eſt iuſtus: aut in quo uis eſt negandi, ut nolunt boni ab officio diſcedere, eſt homo parum pius, argentum aliud eſt quàm aurum. Negandi particula uerbo intellectu tantum apponenda eſt. Nam ſi nomini pręponitur: ut eſt uir non bonus, eſt homo minime malus, affirmatiuę ſunt & ęquipollent his: eſt uir malus, eſt homo planè bonus: equipollentes autem propoſitiones eiuſdem qualitatis ſint neceſſe eſt. Quare ſi hæc affirmatiua eſt, homo malus, erit*

Quęrendi notę tres.

De aliquo.

Ab aliquo.

Negatio. Affirmatio.

affirmatiua quoque, homo non bonus, æquipollet enim ſuperiori. Sciendum autem in hoc loco minus meã; tacendum eſt id profeſſoribus, eſſe propoſitiones quaſdam quas in ſcholis modales uocamus, quarum naturam ſi ignorauerimus, iudicare non poſſumus de propoſitionum omniun qualitate & quantitate. Eſt autem propoſitio modalis, quæ non ſimpliciter effertur ſicut illæ quas Ariſtoteles καθ᾽ ὑπάρχειν, *id eſt de ineſſe uocat, ſed quæ cum determinatione aliqua modificatur, hoc eſt, ut apertius dicam, quæ ſumitur cũ expreſſa qualitate, ueluti hic ſimpliciter efferuntur: uitanda ſunt peccata, defendenda eſt patria, inſtituendi ſunt liberi cum qualitate uero ſumitur, ſi dicam ſic, honeſtum eſt uitare peccata, pium defendere patriam, utile inſtituere liberos, quare adiuncta qualitas (quæ conſueto uocabulo modus dicitur) propoſitionem modalem efficit: quod ſi tam receptum eſſet, uocare liceret propoſitiones qualitatiuas. Sunt autem monendi pueri, hanc qualitatem ſumi ex locis generum cauſarum apud rhetores, ut ex demonſtratiuo & deliberatiuo honeſtum, laudabile, magnificum, egregium, excelſum, utile, iucundum, facile, poſſibile, neceſſarium, iuſtum, æquum, rectum, uerum, & quæ his contraria ſunt, ut inhoneſtum, turpe, ſordidum, humile, inutile, iniucundum, difficile, impoſſibile, iniquum, improbum, falſum: horum aliquot uel ſimile ſi ſumatur in propoſitione ad qualitatem ſententię demõſtrandam, modale erit: Hic enim mihi uſus uidetur taliũ propoſitionum, ut ſententię qualitatem agnoſcat puer, magis q̃ iam ſe modalibus de neceſſario, poſſibili, impoſſibili, contin-*

Propoſitiones modales.

li,contingenti,alliget. Nam quę de his præcepta dantur
ab Ariſtotele,alijs quoq; accommodari recte poterunt.
Meminerit igitur, ſi qualitatem propoſitioni addideri-
mus hac forma:ſanctum eſt colere numina,eſſe modalem
propoſitionem ſumptam ab honeſto,Cuius ſubiectum fe
rè ſemper eſt infinitum uerbum cum obliquo, aut infini-
tum ſolum prædicatum,modus ſeu qualitas cum uerbo in
finito:ut hic,iucundum eſt legere poetas,ſubiectum eſt,le
gere poetas:prædicatum,iucundum eſt, Porrò in huiuſ-
modi propoſitionibus,quoniam duo uerba ſunt, negatio
modo finito,modo infinito uerbo adhæret:ſed illa propoſi
tionem efficit negatiuam,quæ finito uerbo coniuncta eſt:
ut non eſt æquum damnare inſontes: hæc enim, expedit
Reipublicæ non ſeruare tyrannorum liberos,affirmatiua
8 *eſt propoſitio.* ❡ †*Indefinita eſt quę abſq; ſigno.) Hu-* *Indefinita propoſitio.*
iuſmodi propoſitionem Laurentius Valla libro ſecundo
dialectices dicit ſimilem eſſe & germanam uniuerſali.
Martianus Capella particulari adnumerat, cuius uerba
adſcribam:quod igitur,inquit,indefinite dicimus, neceſſa
rio particulariter accipimus, non neceſſario uniuerſa-
liter:quoniam id potiſſimum numerandum quod ſecu-
rum habet intellectum,indefinitum pro particulari acci-
pimus.Hactenus Capella.Verum in argumentationibus
plerunq; pro uniuerſalibus accipiuntur,ut honeſtum eſt
laudabile.Et ferè tunc quando prædicatum pars eſt ſub-
ſtantiæ ſubiecti, ut homo eſt animal.In alijs nihil perpe
tuum præcipi poteſt,ob id enim indefinitæ dicūtur, quòd
nunc uniuerſalis, nunc particularis abſque determinatio
9 *ne uim poſſident.* ❡ † *Priſcos* συγκατηγορήματα

appellare.) Ac ſi dicas comprędicatoria. Ammonius συσσημαινόμενα. id eſt, conſignificatiua nominat. Huiuſmodi quidem ſunt uniuerſalia ac particularia ſigna notę tantum uniuerſalis ac particularis prędicationis. Termini uero non ſunt niſi ſumantur genere neutro: ut amicorum omnia ſunt communia. Deo omnia ſubiecta ſunt, nonnulla etiam mortalibus. ¶ † Ad hęc propoſitionum quędam contrarię.) Sępe enim admonuimus dialectices eſſe uerifalſiq; cenſuram, neceſſarium igitur erat cognoſcere quę pronuntiata ſibi mutuo repugnarent, quę ſimul conſiſtere nequirent, & quę inter ſe conſentientes eſſent. Quorum hoc docebit ἰσοδυναμία. i. ęquipollentia & conuerſio: illud oppoſitio: quã definiunt, ut ſit duarum propoſitionum in quibus eadẽ ſunt ſubiecta & prędicata, in qualitate tantum, uel in qualitate & quantitate ſimul, repugnantia: ut omnis homo eſt iuſtus, nullus homo eſt iuſtus: hic ſola mutata eſt qualitas. Cęterum hę: Omnis uoluptas eſt expetenda, quędam non eſt expetenda, & qualitate & quantitate pugnant. In his cauendum eſt, ne qua ſit πολυσήμος uel ambigua uox quę aliud ſignificet, aut aliam uim habeat in una propoſitione atq; in altera. Nam ſi quis dicat, Rhenus in Italia fluuius eſt, illum intelligens, qui Pado uicinus, nihil repugnans huic dicit, qui Germanię fluuium intelligens dixerit, Rhenus in Italia non eſt. Item ſi una metaphoricῶs in altera citra tropum accipiatur: ut non opponuntur, candor oculis officit, candor oculis non officit: ſi hic animi, ibi corporis candorem accipias. ¶ † Harum propoſitionum ſi cui negatio pręponitur.) Obſcure admodum Tra

Oppoſitio

peZuntius tradit ęquipollentiam propoſitionum per tres
regulas. Eſt autem ęquipollentia, ſeu (ut Græci ἰσοδυνα
μία, duarum propoſitionum æqua uis & poteſtas, &
in qualitate & in quantitate, ut non omnes ſunt feli-
ces, & aliqui non ſunt felices: fiunt autem oppoſitæ ęqui
pollentes, uni earum accommodata negatione, de qua
dialecticus tradit tres regulas: Prima, ſi alicuius propo
ſitionis ſigno uniuerſali uel particulari præponatur ne-
gatio, facit eam ęquipollere ſuę contradictoriæ: ſeu (ut
TrapeZuntius ait) fit ſuperioris contradictoria, quod eũ-
dem ſenſum habet, licet obſcurius: ſi .n. antegreſſę ſit con
tradictoria, neceſſe eſt eam eiuſdẽ contradictorio equipol
lere. Nam ſi plures propoſitiones uni alicui opponunt̃ in
eodem genere oppoſitionis, eas inter ſe eaſdem eſſe opor-
tet: ueluti hæc, oĩs homo eſt iuſtus. hanc habet contradicto
riam, aliquis homo non eſt iuſtus. proinde ſi prior ſumit̃
cũ negatione ſigno prępoſita, ſecundę, id eſt, contradicto-
rię prioris ęquipollebit, & priori cõtradicet. Secunda re-
gula: ſi poſtponit̃, ęquipollet contrario ſuo, ut nullus ſapit,
nullus non ſapit: hæc poſterior cõtrario prioris, quæ eſſet,
oĩs ſapit, ęquipollet, ſeu quod idẽ eſt, cõtraria facta eſt illi
primo loco poſitę. Tertia regula. Negatio ſigno & prępoſi
ta & poſtpoſita fit ſubalterna prioris: ut nulli ambulant,
prępone negationẽ ſimul, & poſtpone, nõnulli, nõ ambu-
lant: id eſt, aliqui nõ ambulant. atque hęc ſubalterna eſt
12 eius, nulli ambulant. ¶ † Pręſertim ſigno uniuerſali.) In
oĩbus exẽplaribus legebat̃ hoc primę regulę appoſitũ, ne
que à me ĩ priore editione aĩaduerſum: qđ aũt (ut nos ad
ſecundam regulã tranſtulimus) legendum ſit, primum fa-

Regulę ęquipolentiæ tres.

cit negationis natura, quæ particulari prępoſita efficit uni
uerſale negatiuum, ut, non ullus eſt nullus unde & com
poſitum eſt, ſic ne unum quidem, ne quidquam pro nihil,
nec uſpiam pro nuſquam. quare ut negatio uniuerſali ſi
gno prępoſita ſignum efficit particulare, ueluti non om
nia, id eſt, aliqua non, ſic uiciſſim particulari præpoſi
ta facit uniuerſale, qua in re neq; grammatica, neque cõ
ſuetudine ſermonis, impedimur. Quod autem clauſula il
la (pręſertim ſigno uniuerſali) ad ſecundam regulam, ad
quam eam tranſpoſuimus, pertinet, ex eo uenit, quòd par
ticulare ſignum ſi poſtpoſitam habet negationem unam,
reſpuit ſecundam: ſi autem ſigno puro negatio poſtponi
tur, non æquipollet, ſed fit eadem, ut aliquis eſt iuſtus, cu
ius ſubcontraria eſt, aliquis non eſt iuſtus, hic prior ſi
ſumetur ſigno poſtpoſita negatione, fit eadem ſuæ ſub
contrarię. Neq; aliter (*quàm nos reſtituimus*) *à* Trape
Zuntio *ſcriptum eſt.* Sunt *autem monendi pueri ſigno*
rum ἰσοδυναμίαν *non ob id à dialectico tradi, ut ex*
ea Latine *loquendi regulam datam arbitrentur, ſed tan*
tum rationem iudicandi de ſignis, quibus aut repugnent
aut æquipollent, & qua ſpecie oppoſitionis. Delectum
autem ſignorùm à grammaticis plane ſumendum arbi
tramur: quare adhibe ad hanc facultatem Lauren. Val.
ex. 2. lib. dialectices capita aliquot, à. 15. uſq; ad. 34. illis
tantum omiſſis, ubi cum dialecticis rixatur. Deinde Eraſ
mi caput ex. 1. libro Copiæ, de æquipollentia ſignorum. 12
¶ †*Verum de oppoſitione propoſitionum nunc ſatis.* 13
In oppoſitione propoſitionum aſſueſcant pueri per qua
ternos digitos propoſitiones diſtribuere, quod & in ſyllo

giſmis conſtituendis idem monendi ſunt. Habet enim dialectica in multis pręceptis mathematicę ſimile aliquid, quod uel declinatione, uel digitorum figura ob oculos ponere oportet: quum & ipſe Ariſtoteles in ſuo ipſius uolumine quatuor propoſitiones ſic in quadrum redegit, ut duę contrarię in fronte: & in baſi, id eſt, inferiore linea totidem eſſent: ſic enim legimus libro de enuntiatione ſectione tertia, ſeu (ut nunc diſtinctus eſt) libro tertio tract. 1. Νοοῦμεν δὲ τὸ λεγόμενον ἐκ τῶν ὑπογεγραμμένων, poſt quæ uerba ſequuntur quatuor propoſitiones per quadrum diſpoſitę, & paulo poſt, πλὴν οὐχ ὁμοίως κατὰ διάμετρον ἐνδέχεται συναληθεύειν, id eſt non perinde ex diamero oppoſitas ueras eſſe contingit. Interpres ita reſpexit ſchematis deſcriptionem, ut contentus ſenſum reddere, angulares tranſtulerit, ſunt autem ex diametro quæ in pollice ac medio, & rurſum quę in indice & annulari. *Propoſitiones per quadrum diſponendę.*

14 ¶ † Si una uera, reliquam falſam eſſe oſtendit) Vera propoſitio eſt, quæ non re conſetit, ut ſol lucet, pium eſt uenerari Deum. Falſa autem: quæ a re diſſentit, ut luna maior eſt ſole; Animę hominum unà cum corporibus moriuntur.

15 ¶ † Nā falſas ſimul eſſe in ijs rebus.) Cohęret pręedicatum cum ſubiecto trifariam, has uulgo materias uocant, ut eſt neceſſaria, contingens, remota. Neceſſario autem ſubiecto pręedicatum cohęret, cum uel definitio pręedicat, ut religio Dei cultus eſt, ęther aſtrorum mundus: aut genus, ut arbor eſt ſubſtantia: aut proprium, uel perpetuum accidens, ut homo ratione pręditus eſt, cygnus candore. Duarum ea eſt conditio, ut in omni genere oppoſitionis, *Prępoſitio neceſſaria.*

Cōtingēs. ſi una uera ſit, reliqua falſa erit neceſſario. Contingens dicitur, quando accidens prædicatur, aut ubi uoces ex diuerſis prædicamentis coniunguntur, ut homo eſt iuſtus, dies eſt ſerenus.

Remota. Remota dicitur, cum pugnantia ſibi mutuo tribuuntur, ut calidum eſt frigidum, homo eſt lupus. In his affirmatiua eſt falſa, negatiua ſemper uera. Multum ualebit illa diſtinctio ad recte indicandum de probationibus & dialecticis & rhetoricis: ſunt enim aut neceſſariæ, aut tantum ueriſimiles, aut ineptæ & falſæ.

Vſus conuerſionis. ¶ †Conuerſio igitur eſt.) Conuerſionis multiplex uſus 16 eſt: Alius, quo ſyllogiſmos diuerſarum figurarum in ſeſe commutamus, ac bene nos collegiſſe oſtendimus: atque huic negotio ab Ariſtotele deſtinatus eſt liber. 1. prioris reſol. Alius quo propoſitionum quandam aperimus conſequentiam, ut nemo ſtultus eſt beatus, nemo igitur beatus eſt ſtultus. Et pallent omnes inuidi, quoſdam igitur pallidos inuidere neceſſe eſt. Aliquando uero propoſitioni illuſtrandæ adhibetur, ſi qua obſcurior inciderit, ut nemo in calamitate cōſtitutus eſt felix, felices igitur homines in calamitate putas eſſe conſtitutos? Id fere ſimile eſt exornationi quam rhetores ἀντιμεταβολήν uocāt.

Conuerſione per accidens quō utendum. ¶ †Per accidens autem conuerſio.) Per accidens dici- 17 tur, quod ſecundæ propoſitioni quæ controuerſa dicitur, accidat noua quantitas. ¶ †Per contra poſitionem.) 18 Hoc genus conuerſionis ad ſyllogiſmorum quidem reductionem nihil adfert, alibi tamen non negligetur, ſiquidē ſæpe argumentationis uice adhibetur. Eſt enim argumentandi genus à contrarijs, ut apud Ciceronē lib. 1. inuentionis. Deinde ſi conſtitutio & pars eius quælibet inten-

tionis depulſio eſt: quæ intentionis depulſio non eſt, ea nec conſtitutio, nec pars conſtitutionis eſt, ac ſi dicas, omnis homo animal eſt: igitur quod nõ eſt animal, nec homo erit. Quod autem Trapezuntius admonet terminos uertendos eſſe in infinitos, ſatis erit ſi cum negatione interpoſita ſumentur: ſubſtantiuorum enim (ut ſupra docuimus) infinitiuorum rarus eſt uſus apud Latinos. Quare ſic uertes hanc: Omnis uoluptas eſt expetenda, quod non expetitur, non eſt uoluptas. Quid opus erat dicere contra conſuetudinem Latine loquentiũm, non expetendum eſt non uoluptas, quæ conſtructio ridicula eſt & ſine manifeſto ſenſu.

DE PRAEDICABILIBVS.

1 *† Vnc breuiter (ut inſtituimus) dabimus operam ea primo exponere, quæ Græci uoces, Latini prędicabilia ſolẽt appellare. Deinde de prędicamẽtis, quas κατηγορίας Græce dicimus, & de prędicatorio ſyllogiſmo pauca admonebimus, poſtremo de propoſitione hypothetica, & ſyllogiſmo, & de definitione & diuiſione diſſeremus, nec omnino ea præcepta contẽnemus, quę eius rei quam iuniores obligationem uocant, uim & naturam complectuntur. Prędicabile igitur eſt terminus, qui de pluribus* Prædicabile.
2 *uniuoce põt prędicari. † Vniuoca dicũtur quorũ nomen cõe eſt, & ratio ſubſtantię ſecundum id nomẽ eadem ut animal, homo atq; bos. Nam utraq; animalia nũcupantur. Et ſi quis aſſignet utriuſq; rationem in quantũ aĩal eſt, utrunq; animatã ſubſtantiam, quę ſentiat & moueat,* Vniuoca.

Aequiuoca. eſſe affirmabit.† Aequiuoca ſunt,quorum nomen quidē 3
cōmune,ſed ratio ſubſtantiæ ſecundum id nomen non eſt
eadem,ut canis in aquis,in terris,in cœlo:nomine quidē
idem,re autem atq; ſubſtantia diuerſa ſunt. Prędicabilia
quinq; ſunt: Genus,ſpecies,differentia,proprium & acci
Genus. dens.Genus eſt:quod † de pluribus differentibus ſpecie 4
† in eo quod quid eſt:uniuoce prędicatur. Id duplex eſt: 5
nam aliud genus generaliſſimum, aliud ſubalternum ap
pellatur.Generaliſſimum eſt:quod cum ſit genus,non po-
teſt eſſe ſpecies, uel ſupra quod aliud genus minime inue
nitur,quę ſunt decem genera rerum omnium: de quibus
poſteà dicemus.Subalternum eſt,quod cum ſit genus, eſt
etiam ſpecies.Huiuſmodi ſunt omnia,quæ inter ſpecialiſ
ſimas ſpecies,& generaliſſima genera ſemper inueniun
tur:& ad ſuperiora quidem relata,ſpecies ſunt:inferiori
bus uero accommodata, genera:ut animal, animati qui
Species. dē corporis ſpecies:hominis uero aut bouis,genus. † Spe 6
cies eſt:quę ponit̃ ſub genere. Vel:Species eſt:quę de plu
ribus differentibus numero:in eo quod quid eſt:uniuoce
prędicatur.Ea eſt duplex:nam aliam ſpecialiſſimam:aliā
ſubalternam dicimus.Subalterna eſt,quę inter generaliſ
ſimum genus:& ſpecialiſſimam ſpeciem poſita eſt. Supe
rioris ſpecies: inferioris genus ſemper inuenitur: ut ani-
mal.† Specialiſſima eſt:quæ cū ſit ſpecies:non pōt eſſe ge 7
nus:ut homo:bos.Hæ ſpecialiſſimę ſpecies,nō in ſpēs am-
Differētia. plius:ſed† in indiuidua ſcindunt̃:ut Cicero: Ariſtoteles. 8
D̃ria eſt:qua res inter ſe differūt.Ea eſt triplex:Cōis pro
pria:ſpecifica,† Cōis eſt:quę ſeparabilis eſt. Ita dicimus 9
albū hominem à nigro differre.Propria eſt:quæ cū iſepa

rabilis ſit, ineſt tamen per accidens, ita coruus nigredine Specifica
à cygno differt. Specifica eſt, quę de pluribus differẽtibus
10 ſpecie uel numero † in eo quod eſt quale eſſentiale, uniuo-
11 cè prædicatur. Vel † Differentia eſt, qua abundat ſpe-
cies à genere. Hanc ſolam in numero quinq; prędicabiliũ
accipimus, quę duplex eſt: diuidens & conſtituens. Diui- Diuidens.
dentem appellamus, qua genus diuiditur, ut ſubſtantia
quædam incorporea. Conſtituentem appellamus, quæ
generi addita, ſpeciem conſtituit: ut animalium aliud ra- Cõſtituẽs.
12 tionale, aliud irrationale. † Nam ſi animali addas irratio
nalitatem, ſpeciem quandam conſtitues, quam, ſi nomine
caret, aut mente ſola concipies, aut etiam (nec enim de re
rum uocabulis ſolicitari debet philoſophus, ſed dare ſem-
13 per operam diligenter ut natura rerum apertius pateat) †
ficto aut nouo uerbo quàm commodiſſime poteris, nomina
bis. Sunt ergo ſpecificæ differentię quęcunq; aliam faciunt
ſpeciem, quibus ad diuiſionem & diffinitionem ſpecierum
maxime opus eſt. Proprium quatuor modis accipitur: Nã Proprium
quicquid ſoli accidit ſpeciei, & ſi nõ omni ſub ea, neq; ſem
per, proprium dicitur, ut homini medicum eſſe. Et quod
omni accidit & ſemper, & ſi non ſoli, ut hominem bipe-
14 dem eſſe. Et quod omni & ſoli, ſed non ſemper † ut homi-
ni caneſcere in ſenectute. Et quod omni & ſoli & ſem-
per ineſſe poteſt, ut riſibile homini. Et hoc modo propriũ
in quinq; uniuerſalibus connumeratur: quod etiam ſic de-
finiunt: Proprium eſt, quod de pluribus differentibus nu-
mero uniuoce in eo quod eſt quale accidentale, ſic prędi-
catur ut uertere liceat, ut omnis homo eſt riſibilis: & quic- Accidens
quid riſibile eſt, homo eſt. Accidens eſt, quod poteſt duplex.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

adeſſe & abeſſe pręter ſubiecti corruptionē. Huius aliud eſt ſeparabile, ut dormire, ſedere aliud inſeparabile, ut nigredo corui & Aethiopis. quę etſi ſeparatim nō inueniatur, tamen ſi abaſſet† nō inferret coruo aut Aetiopi corruptionē. quod à iunioribus etiam ſic definiri ſolet: Accidens eſt, quod de pluribus prædicatur in eo quod eſt quale accidentale non conuertibiliter. quòd autem uoces (ut Græci dicunt) quinq; ſint numero, hinc maxime perſpicuum eſt, quòd omne quod de alio dicit', uel accidens ei eſt. uel ſubſtantiale. Sic accidens, aut conuerti prædicatio poteſt, & habetur proprium, aut nō, & habetur accidens. Quòd ſi ſubſtantialis prædicatio eſt, id eſt, ſi quod prędicatur eſſentia ineſt ſubiecto uel in eo quod quid, uel in eo quo quale dicitur: quod ut qualitas dicitur, cum per eſſentiam ineſt, differentia eſt: quod in eo quod quid, ſi de pluribus differentibus ſpecie, genus eſt: ſin de differentibus numero, ſpecies eſt. Itaq; cum ſint quinq; prædicabilia, genus, ſpecies, differentia prędicationem eam faciunt, quę eſſentialis & ſubſtantialis. Accidentis ac proprij prędicatio accidentalis appellatur. Nunc quoniam de quinq; uocibus dictum eſt, de prædicamentis breuiſſime (ut inſtituimus) dicendum uidetur.

Cur quinq; uoces breuis oſtenſio,

Dialectica in elementar.

NVnc breuiter ut inſtituimus.) Superius dialecticam tripartitam oſtendimus, in elemētariam, inuentionem, & iudicium: quarum ut natura, ita ordine etiam prior eſt elementaria. Huius initium alij à prędicabilibus ſumunt, Trapezuntius à propoſitionibus & terminis uel quòd hunc ordinem ab alijs quibuſdam obſeruatum uideret, aut quòd facilior eſſet tradendi modus, ſi ea

quę adhuc grammatici iuris aliqua ex parte uidētur, principio traderentur: ut quę de uerbo, nomine, ſignis, orationē docentur: grammaticorū auribus non ſunt inſueta: & prius quidē grammaticæ præceptis imbuti, ad dialecticā paratiores uenimus. Eſt igitur hic ordo commoditatis, non natnræ, Sed nunc deſece haurimus, quare ad inſtitutum redeo. Prędicabilia Grę̨ci φωνὰς uocant, teſte Ammonio Porphyrij paraphraſte. Latini uero prædicabilia, quod uidelicet de altero nihil prædicetur aut dicatur quin ſub aliqua harū uocū contineatur. Neceſſariā harum cognitionē Porphyrius oſtendit ad ea quæ ſunt apud Ariſto. in categorijs: tum ad facultatē definitionū ac diuiſionū. Poſtremo ad methodū ſcientiæ demōſtratiuę. Magna certè utilitas, nec ulli negligēda, qui ſibi altiores diſciplinas ꝑquirendas
2 propoſuit. ¶ † Vniuoca dicunt̄,) Tradūt dialectici formas noīum quinq́; è quibus Trapezūtius duas duntaxat poſuit. Nos reliquas ſubiecimus, nihil. n. miſſum faciemus ex quo ſtudioſis iuuenibus aliquid cōmodi fore ſperamus. Sūt aūt πολυώνυμα, ἑτερώνυμα, συνώνυμα, ὁμώνυμα & παρώνυμα. Polyonyma ſunt, quę uulgo ſynonyma appellāt, cū res una uaria noīa ſortita eſt. ut enſis, gladius, ſpata. Ἑτερώνυμα quę à nōnullis altera dicūtur, cū & res & noīa diuerſa ſunt, ut deus, homo, arbor, uirtus, συνώνυμα Ariſto. definit quorū nomē cōe eſt, & ratio ſubſtātiæ ſcd̄m id nomē eſt eadē, hoc eſt, quę et noīs & rei cōione conueniūt: ut homo, leo, aquila. hactenus cōueniūt ꝙ ſunt corpora uiuētia quæ ſentiūt: ac ob id dicūtur animalia. Huiuſmodi aūt uulgo uocant̄ uniuoca uniuocata. ſ. quæ ſub ea cōitate cōtinent̄: hoc ipſum aūt q̄d plura cōti-

net uniuocum uniuocans dicitur, Cum uero uniuocans prædicatur de uniuocatio, prędicatio fit ſubſtantialis, quę hinc etiam uniuoca à dialecticis dicitur: requirit autem ea, quę ſunt eiuſdem categoriæ: ut homo eſt animal, iuſtitia eſt uirtus. († Aequiuoca ſunt.) Huiuſmodi Ariſtoteles ὁμώνυμα appellat: quę conueniunt quidem uoce, ſed non rei communitate, quæ per id nomen ſignificatur; ut mons ille qui Ciliciam à Galatia, Cappadocia ac Armenia diuidit, Taurus dicitur. Item bos mas, & apud Gellium philoſophi nomen eſt. Hęc uulgo æquiuocata dicuntur: ipſum autem nomen ambiguæ ſignificationis eſt æquiuocans. Poſſunt etiam ea quæ æquiuoca diximus, uniuoca fieri, ſi ad altius quiddam referantur: ut Aiax Telamonis & Aiax Oilei filius, Aiaces quidē ęquiuoce, homines uniuoce dicũtur. Prędicationes quæ ab æquiuocis ſunt dialectico (ut ambigua omnia) ſummopere fugiendę ſunt. Poſtrema forma nominum eſt quę παρώνυμα dicuntur Gręcis, Latinis denominatiua, ea ſunt abſtractum & concretum eiuſdem ſignificationis: ut ſapiens: & ſapientia, iuſtus iuſtitia. Prædicatio autem quę hinc eſt, denominatiua: dicitur, & accidentaria, Fitq; cum accidens ſubiecto tribuitur, ſeu cum uoces diuerſorum prædicamentorum coniunguntur: ut homo eſt iuſtus, cœlum mouetur. Hę prędicationum formę diligenter ſunt commendandę memorię. Plurimum enim adferunt momenti ad cenſendas et nuntiationes. († De pluribus ſpecie differentibus.) Differunt res trifariam, genere, ſpecie & numero. Genere quidem, quę aut ipſa diuerſa ſunt genera, ut ars, uirtus: aut quę ſub diuerſis ſunt generibus, ut iuſtitia & a-

Marginal notes: Homonyma. (3) Denominatiua. (4)

ſtrologia. *Specie differunt indiuidua diuerſarum ſpecierum, ſeu ſpecies ſub eodem genere, ut homo & canis ſub animali: item Socrates & Cerberus ſub diuerſis ſpeciebus.* N*umero differunt, quę ſub eadem ſpecie infima ſunt,*
5 *ut Cato, Cicero.* ¶ † *In eo quod quid eſt.*) *Exiſtimat* Laurentius Valla *ſuperuacaneum eſſe in definitione: in* Lib. 1. ca. 20
eo quod quid eſt: quod quęrenti quid ſit res, non tantum genus reddendum eſt, ſed integra finitio: de qua re plura uide apud Rodolphum Agricol. V*erum ſi ſatis ſit dicere,* Genus *quod prędicatur de pluribus differentibus ſpecie: non uideo quo pacto à finitione generis, accidentia &*
6 *differentia excludat* Laurentius. ¶ † *Species eſt quæ ponitur ſub genere.*) *Species* Ariſtoteles εἶδη *uocat* Plato εἴδεας, Cicero, *in* Topicis *mauult formæ quàm ſpeciei uocabulo uti, quòd caſus quidam plurales huius dictionis, duri ſunt, pro quibus dicit ſe malle formis,*
7 *& formarum.* ¶ † *Specialiſſima eſt, quæ tum ſit ſpecies.*) *Specialiſſima, quam* Laurentius *infimam uocat, uocabulum eſt indiuiduis commune & proximum:* Ciceronem Catonem, Iulium *proxime homo complectitur.* Huiuſmodi *uero ſpecies, autor eſt* Porphyrius *numero eſſe finitas: ſed qui propter multitudinem ac uarietatem ſub noſtram cognitionem, cadere non poteſt.* Q*uare numerus quidem eſt harum aliquis, qui nunqam aut creſcit, aut decreſcit, rerum enim manent ſpecies: & (ut* Plato *dicebat) extra ſingularia, id eſt, in mente diuina ueluti ſimulacra quædam & arthetypa, ut in* Architecti *animo theatri aut ædificij alterius abſoluta eſt* φαντασία, *quam ad rem parandam accommodat.* Cæterū Ari-

ſtoteles dicit id poeticis figmentis eſſe perſimile. ¶ † In indiuidua ſcinduntur.) Indiuidua ſunt ſingula & unica, quæ uni ſoli rei competunt: ut ſunt propria omnia deorum & hominum: in brutis etiam nonnulla inueniuntur, ut Cerberus, Pegaſus, Balius, Phlegethon. Item omnia aſtrorum, regionum, montium, marium, fluuiorum & urbium: ut Arcturus, Boote, Germania, Olympus, Nilus, Arethuſa: Oceanus, Roma. Hęc ob id appoſui, ne omnia propria pueri protinus indiuidua putent. Lapidum enim & herbarum propria & ſi ſint, non tamen indiuidua, ut aquila, delphin, moly: ſmaragdus: ſed in his circumloquimur indiuidua, ut aurum Creſi, Iouis Aquila, Pelias haſta: quæ uulgo ex ſuppoſitione dicuntur indiuidua. Rodolphus Agricola exiſtimat recte ſpecies dici indiuidua, quando ad proximam ſpeciem referuntur, & infimam ſpeciem genus dici quando indiuiduis comparatur: ut Danubius flumen eſt, Cato homo eſt. Cato ſpecies, homo genus. Sic etiam apud Fabium uſurpata hæc nomina uideri poſſunt, libro duodecimo de genere dicendi, quo loco ſic ait: quos ut homines inter ſe genere ſimiles, differentes dixeris ſpecie. Sic & metalli genus dicimus, & aliud herbæ genus: genus, uidelicet, pro ſpecie uſurpantes. 8

¶ † Communis eſt quę ſeparabilis eſt.) Porphyrius hanc ἑτερότητα appellat: ea eſt qua quis aut ſibi, aut alteri quibuſcunque modo diſſimilis eſt, ut apud Homerum, ἀλλοῖός μοι ξεῖνε φάνης, diuerſus ô hoſpes mihi appares. 9

¶ † In eo quod eſt quale eſſentiale.) Ariſtoteles libro. v. τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ unum eſſe genus qualitatis aſſerit, quæ ſubſtaatię differentia dicitur, ut ſi 10

quæratur,quale animal ſit homo:qualis figura circulus,ac commodate reſpondebimus rationale,carens angulis. Ex *quo efficitur nihil aliud eſſe differentiam,quę una eſt ex quinq; uocibus,quàm qualitatem qua rerum inter ſe differunt ſpecies.* Aliam qualitatem accidentalem uocat, *qua inter ſe differunt indiuidua, ut* Plato *&* Socrates, *quòd*

11 *ille iuuenis,hic ſenex.* ¶ †Differentia *eſt qua abundat ſpecies à genere.*) *Species ex genere & differentia conſtituitur:ut ſi animali additur rationale, eſt homo.*Eo *igitur quod plus eſt in homine, quàm in animali, ſpecies genus ſuperat,id autem eſt rationale. quare abundare in præſentia plus eſt continere,ut ſi homo eſt, neceſſe eſt ratio,ut autem animal ſit,rationem eſſe nihil eſt neceſſe, ſic animal ſuperat corpus,quod ibi ſenſus neceſſario ſit: hic*

Duplex qualitas.

12 *non requiratur.* ¶ †Nom *ſi animali addas irrationalitatem.*) *noſtri brutum uocant,* Græci ἄλογον. *quòd* F*abius mutum transfert, perinde ac ſi ſermone magis quàm ratione homo ab reliquis animantibus differat.* *Et apparet certè hominem prius* λογικὸν *dictum,quod ſolus inter animantia quę deus creauit, loqueretur.*Re*liqua autem omnia* ἄλογα, *quod ſine ſermone uitam ducerent. Deinde cum eidem animali altiorem quandam ingenij uim tributam uiderent,* λόγος *etiam*

λογικὸν

13 *rationem ſignificare cœpit.* ¶ †F*icto,aut nouo uerbo.*) Cicero *libro primo. Quæſtionum* Academicarum *eandẽ propè ſententiam expreſſiſſe uidetur his uerbis:*Q*ualitates igitur appellant quas* Græci ποιότητας *uocãt,quod ipſum apud* Græcos *non eſt uulgi uerbum ſed philoſophorũ,atq; id in multis.*Dialecti*corũ uerò uerba nulla ſunt pu*

blica, ſuis utuntur. Et quidem id commune *omnium ferè eſt artium. Aut enim noua ſunt facienda rerum nomina, aut ex alijs transferenda. Quare & Ariſtoteles nos uocū ſecurus eſſe iubet.* ¶ †*Vt homini caneſcere in ſenectu-* 14
te.) Ludouicus Vives de corrupta dialectica notauit hoc exemplum ueluti ineptum huic loco: Nam ſi in ſenectute caneſcere omni homini, & ſoli accidit, & ſemper accidet. Non enim Porphyrius caneſcere pro exemplo dedit & explicuit in ſenectute: ſed totum illud, caneſcere in ſenectute. Sic enim Græcis legitur: καὶ τῷ μόνῳ, καὶ παντὶ, καὶ ποτὲ ὡς ἀνθρώπῳ παντὶ τὸ ἐν γήρᾳ πολιοῦσθαι. *Cæterum Plinius autor eſt homines in Albania recenter natos caneſcere.* ¶ †*Non inferret cor-* 15
uo aut Aethiopi corruptionem.) Niſi pro Indo aut Aegyptio accipiatur, etiam hoc incommodum erit exemplum. Eſt enim Athiops qui nigra & aduſta eſt facie. ἀπὸ τοῦ αἴθειν & ὤψ: *uerum hic non poteſt candidus intelligi: ut nomen Ae:hiopis tueatur.*

DE PRAEDICAMENTIS.

Prædicamentum.

†P*rædicamentum igitur: eſt terminorum* †*qui* 1
ſecundum nullam complexionem dicuntur na- 2
tura rerum coordinatio. †*Et ſunt decem: Sub-* 3
ſtantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus habere. †*Eorum quæ dicuntur, quædam di-* 4
ci de alijs poſſunt uti de ſubiecto quædam non poſſunt.
†*Item eorum quæ ſunt, alia in ſubiecto ſunt, alia non. In* 5
ſubiecto dicitur eſſe, quicquid cum in aliquo ſit, ſine eo eſſe non poſſit: & tamen non eſt pars eius, ut albedo in

corpore

corpore. Quare qđ in alio non eſt, ſubſtantia eſt. quæ uero de alijs ut de ſubiecto dicuntur, uniuerſalia ſunt. Quę
6 *dici de alijs non poſſunt, ſingularia ſunt.* † *Subſtantiam* *Subſtãtia*
in primam & ſecundam partitur Ariſtoteles. Prima eſt, *prima.*
quæ neq; de ſubiecto dicitur, neq; in ſubiecto eſt, ut hic *Secunda.*
homo, hic bos. Secunda eſt, quę de ſubiecto quidem dici
7 *tur, ſed in ſubiecto non eſt, ut homo, bos.* † *Quando alterum de altero, ut de ſubiecto prędicatur, quæcunque de prædicato dicuntur, omnia etiam de ſubiecto dicuntur. Nam cum animal de homine ut de ſubiecto dicatur, ſubſtantia cum de animali dicitur etiam de hoĩe dicet᷑, quod in ipſa ſerie prędicamenti apertius comprehenditur.*

SVBSTANTIA.

Corporea. — *Incorporea.*

CORPVS.

Animatum. — *Inanimatum.*

CORPVS ANIMATVM.

Senſibile. — *Inſenſibile.*

ANIMAL.

Rationale. — *Irrationale.*

ANIMAL RATIONALE.

Mortale. — *Immortale.*

HOMO.

Antonius. — *Cicero.* — *Auguſtus.*

8 † *Subſtantia non ſuſcipit magis & minus. Nulla enim*
9 *hoc ipſum quod eſt magis uel minus dicitur:* † *nec quicquam ei contrarium. Verum hęc ita ſubſtantię propria ſunt, ut ei cum quibuſdam alijs communia ſint. Illud maxime proprium, cum una & eadem numero ſit, contraria*

uiciſſim ſuſcipiat, ut homo nunc albus, deinde niger. De ſubſtantia quidem ſatis.

P†Rędicamentum igitur eſt terminorum qui ſecũ- 1 dum nullam complexionem dicunt natura rerum coordinatio.) Prędicamenta ſunt ordines & ueluti ſtationes, in quibus res unius generis collocantur: ut ad unum locũ pertinent omnia quibus ſubſtantiæ nomẽ cõpetit, quemadmodũ animantes, ſtirpes, lapides, aer, ignis, aſtra, unius dicuntur prędicamenti: quòd his ſubſtantię nomen apte quadret. Et in ordinibus his alia ſunt latiora: alia anguſtiora latioribus illis ſubiecta. Veluti in re militari alij alijs parent, ut Tribunus Imperatori, Tribuno alij. quo fit ut nihil aliud ſit prędicamentum, quàm rerum ſimpliciũ ordo, quo cognoſcũtur quędam natura eſſe infima, ut Socrates, Cicero, Vergilius: deinde alia latiora, ut homo, animal, corpus. Poſtremo ampliſſimum ſubſtantia, unde totus ille rerũ propè infinitarum ordo nomẽ habet: ueluti exercitus quiſque à ſuo imperatore. Vocant autem huiuſcemodi ordines κατηγορίαι, id eſt, prędicationes ſeu prædicamenta, quòd hinc docemur, quæ uoces de quibus neceſſario prędicentur. ¶ †Quę ſecundum nul- 2 lam complexionem.) Quæ ſunt ſignificatione complexa, ad nullũ pertinent prędicamentũ ut homo iuſtus, quo ſubſtantia ſignificatur unà cũ qualitate. quæ autem uoce tantum cõplexa ſunt, perinde ac ſimplicia ad ſua prędicamẽta pertinent: ut ſunt quę periphraſi proferimus. ¶ † Et 3 ſunt decẽ.) Scribit Boethius primũ ab Archita quodã Tarẽtino ſcriptũ eſſe librũ de prædicamẽtis, cui titulus eſſet

περὶ λόγων καθόλου, quē appet Ariſtotelē legiſſe ac recognitū pro ſuo edidiſſe. Sunt autem prędicamenta nō re ſed ratione diſcreta: omnia enim ad ſubſtantiam ueluti fundamentum referuntur, hoc eſt, qualitas, quantitas, relatio, actio, paſſio, & cætera: ſubſtantia quidē ſeiuncta eſſe non poſſunt. Alia tamen quātitatis ratio, alia ſubſtantiæ, ut in uno homine omnia prędicamenta inuenias, quę ſingula ſuis notis diſtinguntur: ueluti ſi homo eſt, magnitudinem aliquam habebit, hic quantitatem uides. Iam ſi ingenioſus aut rudis ſi pater aut filius, ſi loquatur, ſi inambulet, ſi domi aut in foro, ſi hoc aut illo tēpore exiſtat, ſi ſtet aut ſedeat, ueſtitus denique aut nudus. Singula hæc ſunt ſuis notis diſcreta, re coniuncta. Fabius lib. 3. è prędicamētis locos facit, per quos unamquanq; materiam duci oportere exiſtimat: ut ſi de religione thema ſit, quęrendum eſſe ex prędicamento ſubſtantiæ religio quid ſit: deinde qualis, cui deſcriptio ſeruit: & quanta, magna ne res ſit religio? Item ex relatione, ad quid ualeat: & ubi ſit, in anima ne an in corpore? & quo tempore in nobis cōſummata eſſe poſſit: Rurſum quid efficiat, quid ſuſtinere poſſit: Verum huic rei loci accommodatiores ſunt. Prędicamenta præſtat res ſui cuiuſq; generis continere atq; in aceruum colligere.

Prædicamenta re coniuncta, ratione diſcreta ſunt.

Fabius de prędicamētis.

4 ¶ † Eorum quæ dicuntur, quædam dici de alijs poſſunt.) Vocum, aliæ ſignificant res uniuerſales, ut ſunt quinq; illæ de quibus nunc diximus: alię uero ſingulares & infimas, quæ de rebus inferioribus dici nō poſſunt ut Roma, Carthago. Accipitur autem ſubiecti uocabulum uario modo, cuius ambiguitas ne quēquam fallat: paucis hic illius ſignificata recenſebo. Subiectum

Subiecti ſignificata. itaque in propoſitionibus eſt de quo aliquid dicitur, ut cœlum mouetur: hic cœlum ſubiectum eſt. Item cui aliquid ineſt, ut ignis ſubiectum caloris: ſolum hoc οὐσία, id eſt, eſſentia uel ſubſtantia uocatur. Eſt etiam ſubiectum inferius ſub ſuperiori contentum, ut uirtuti ſubiectæ ſunt cõtinentia, fortitudo, & cætera. Item ὑποκείμενα uocat Ariſtoteles circa quæ alicuius rei actio uel tractatus uerſatur, ut ſenſuum obiecta, & artium argumenta ſeu materię, quæ ὑποθέσεις Gręce dicuntur. ¶ †Item eorum quæ ſunt, alia in ſubiecto ſunt.) Hoc eſt, rerum quædam ſunt ſubſtantię & res per ſe exiſtentes, reliqua inhęrentia ſunt: ut uirtus, color, magnitudo. Subiectum autem hic pro ſubſtantia accipitur, quę accidentium omnium ueluti baſis quędam eſt. ¶ †Subſtantiam in primam & ſecundam partitur Ariſto.) Pręcipuus prędicamentorum uſus eſt uoces ſimplices finitione complecti: qua de re alij ſcripſerunt lectu non indigna. Ob id nos hic tantum ea explicabimus quorum Ariſto. & poſt eum Trapezuntius capita modo recenſuerunt, principio quidem de uoce ſubſtantia. Ea eſt apud Ariſtotelem in categorijs οὐσία, quod eſſentia transferri potuiſſet. Subſtantia enim illi magis reſpondere uidetur quàm Gręci ὑπόστασιν dicunt. Cęterum uerbi inſolentia facit, ut rarius eſſentia quàm ſubſtantia, pro οὐσία dicatur. Habet autem tam Græca quã Latina uox uarias ſignificationes. Eſt enim cuiuſque rei (ut ita dicatur) quidditas: quo intellectu accidentibus etiam ſubſtantiam tribuimus: ut uirtutis ſubſtantia, motus ſubſtantia, quemadmodum Ariſtoteles in prędicamẽtis dixit de ſynonymis, & homonymis: ſed ratio ſubſtantię

οὐσία Subſtãtia. Eſſentia.

ſecundum id nomen, & cętera. Verum hic οὐσίαν eſſentiam melius quã ſubſtantiam transferemus: Omnibus enim rebus competit eſſe, non autem ſubſiſtere. Dicitur & materia alicuius rei, in qua ſignificatione rectius ſubſtantię quã eſſentię nomen uſurpabitur: quanquam diuerſum uideatur Laurentio, ut ſi quis calicis ſubſtantiã aurum dicat. Item formam rei ſubſtantiam uocat Ariſtoteles: Laurentius qualitatem rectius uocari contendit. Poſtremo ſubſtantia dicitur res, quę per ſe exiſtit, & cui accidentia inhęrent, ut homo, arbor, terra, ignis. Hęc diuiditur per corporeum & incorporeum. Incorporeas ſubſtãtias nos Spiritus, Ariſtoteles νοῦς, id eſt, mentes, aut (ut recentiores) intelligentias, uocat. Ex his deus eſt, quem Græci ἀπὸ θεᾶσθαι deducunt, quòd omnia conſpiciat. Plato in Cratylo θεῖν, id eſt, currendo dictum uult: huic enĩ aſtra dij ſunt. Sunt ex eodem collegio δαίμονες, quorum qui boni ſunt, ἄγγελοι & ſpiritus adminiſtratorij dicuntur: mali uero, κακοδαίμονες, quorum uaria leguntur in ſacris nomina. Sunt etiam ſubſtantię incorporeæ animæ hominum immortales. Hactenus de incorporea. Corporea ſubſtantia ſuo nomine corpus dicitur, quod aliquoties ſignificat quo anima continetur: quo ſenſu à Platone in Cratylo ſcriptum eſt, σῶμα ueluti σῆμα dici quòd ſit animę ſepulchrum. Deinde corpus eſt id omne, quod ſub ſenſum uel ſenſa uenire poteſt, & in quo ſunt longum, latum & altum, quo ſenſu à Donato accipitur in definitione nominis, Nomen, inquit, pars orationis corpus aut rem ſignificans. Hoc uero aut ſimplex, aut mixtum ſeu compoſitum eſt. Simplicia autem numero

Subſtãtia icorporea. Deus. Angeli. Dęmones. Corpus.

Eleméta. *quinque ſunt, quatuor elementa, quæ ideo ſic dicuntur, quod hinc reliqua omnia conſtent, aer, aqua, terra, ignis, & cœlum, quo nomine intelligitur quicquid ultra ignem eſt uſque ad mũdi extremum, quod etiam ęther uocatur,*
Aether. *ut Ariſtoteles exiſtimat, ἀπὸ ἀεὶ θεῖν q̃d ſempiterno motu uoluatur, aut ut Anaxagoras à Græco αἴθειν, q̃d ardeat. Plato uero in Crat, lo ex quatuor his deducit, uidelicet. ἀεὶ θεῖ, ἀέρα ῥέων quòd ſemp̃ circa aerem circunfuſus currat. Conſtat autem in uniuerſum decem maximis orbibus. Nam ſupremum cœlum & nonum quod*
Orbes. *cryſtallinum dicitur, recentiores aſtrologi inuenerunt. Pendent ſub his octo alij orbes, quorum unus quòd aſtrà continet fixa, ἀπλανὴς & firmamentum dicitur. Cui ſubiecti ſunt ſeptem inferiores, in quibus aſtra illa, quę per cœlum uaga feruntur, continentur hoc ordine, Saturnus, Iupiter. Mars, Sol, Venus, Mercurius. Luna. Hactenus*
Cõpoſita. *ſimplicia diximus & pręcipuas mundi partes. Sequũtur nunc compoſita, omnia terra humore ſpiritu & calore concreta, è quibus illa ſunt, quę in abſoluta dicuntur, ut ſunt grando, nix, ros, pruina fulgura, tonitru, & hoc genus*
Abſoluta. *rerum, quę in ſublimi generantur. Abſoluta autem ſunt, quorum compoſitio eſt firmior. Horum quædam uitam habent, quę uiuentia dicuntur: reliqua uitę expertia, ut metalla, aurum uidelicet, argentum, plumbum, æs, chalybs, & lapidum ſpecies innumerę. Viuentia ſine ſenſu, ſtirpes uocantur: cuius ſpecies ſunt, arbor, frutex & herba. Viuens cum ſenſu, animal nominatur: intellectiuale quidem, ut homo: uel brutum, id uero uel uolucre, ut aquile, cygnus, coruus, accipiter: & illa, quæ inſecta nominan*

rius,ut apes,ut muſcę:aut terreſtre,ingrediens quidem: ut bos,leo:aut ſerpens, ut coluber, uipera. Sunt & adhęſa quæ loco non mouentur. Vltimi generis ſunt:aquatilia,ut lupus,mulus anguilla. His licet *amphibia addas, quod genus eſt caſtor,rana,phoca.* ❡ †*Quando alterum de altero,& cætera.) Eſſentię prędicatio hic intelligenda eſt, alioqui canon ille locum non habet, ut ſi dicatur. Socrates eſt homo,homo eſt generis communis:id non dicetur proinde de Socrate,quòd hęc poſterior prędicatio ex accidente eſt,id eſt,uoce,non de ſignificatione.* ❡ †*Subſtantia non ſuſcipit magis aut minus.)* Res *omnis cuius aliquis terminus eſt eſſentiæ ſuæ,& ad quem cum peruenerint, habent eſſentiæ illius nomen, non dicuntur eſſe hoc magis aut minus quod ſunt: quemadmodum* Cicero *de beato dicit,lib.5.Tuſculanarũ queſtionum: Nam & qui beatus eſt, inquit, non intelligo quid requirit, ut ſit beatior:ſi eſt enim quiddã quod deſit,ne beatus quidem eſt. Ita ſubſtantia cũ hoc eſſe dicitur quod eſt, non poteſt id magis aut minus dici:alio qui non perueniſſet ad perfectionẽ. Quare grãmatici præcipiunt ea duntaxat cõparari poſſe,ad quorum perfectionem aliquid accedere,aut quibus aliquid detrahi poteſt. Nihil enim aliud eſt ſuſcipere magis & minus,quàm cõparari,id eſt,intendi & remitti. Verũ ſi magis & minus accipiant pro eo quod eſt potius,ſimilius,aut propinquius, tunc ſubſtãtię uocabula admittunt has uoces: ut magis homines* Pygmæi, *quàm ſimię:& ſpongia,magis animal, quàm planta,id eſt,propinquior eſt & magis accedit. Quod ſi ad eſſentiam referas,falſum erit:nõ enim animal eſt ſpongia, nec ob id ma*

Magis & minus.

gis aut minus. ❡ †Nec quicquam ei contrarium eſt.) 9
Qualitates quę ſubſtantijs inſunt, contrariæ eſſe poſſunt,
ut in igne calor, in aqua frigus, ipſa autem ſubiecta di-
uerſa ſunt, non contraria.

Quantum Q†Vantum autem eſt, quod diuiditur in ea quæ 1
inſunt, † quorum utrunq; uel ſingulum, unum 2
quid & hoc aliquid innatum eſt eſſe. † Quanti- 3
Quãtitas duplex. tas, alia continua eſt, alia diſcreta. † Continua eſt, cuius 4
partes cõmuni quodam termino coniunguntur. † Eius ſpe- 5
Locus Ariſtoteli expedit. cies ſunt linea, ſuperficies, corpus, motus & tempus. Sic
enim princeps ille philoſophorum, ac penè ſolus philoſo-
phus in quinto primę philoſophiæ partitur. In categorijs
motum neglexit, locum poſuit. † Locus tamen ut à phiſy 6
co auditu colligitur, ſuperficiei ſpecies eſt. † Quare patet 7
aut alios ſecutum, locum à ſuperficie ſeparaſſe, aut ipſam
trinam dimenſionem non ut in corpore, † ſed potius in 8
Diſcreta quãtitas. uacuo intellexiſſe. † Continuorum per ſe quidem ſunt li- 9
nea, ſuperficies, corpus: per aliud uero quanta ſunt quę
inſunt quantis, ut motus & tempus: Nam etſi hæc ad ea,
quę per accidens quanta ſunt, philoſophus reducat, ut al-
bum quantum, quia ſuperficies alba, differenter tamen,
quòd hęc huius ſunt prędicamenti. † Diſcreta quantitas 10
eſt, cuius partes nullo communi termino coniunguntur.
Eius ſpecies ſunt, numerus & oratio. Item eorum quę quã
ta ſunt, quędam conſtant è partibus: quę inter ſe poſitio-
nem habent: quędam uero minime. † Dicuntur autem ha- 11
bere poſitionem: quę non ſolum continua ſunt, uerum
etiam in loco ſita permanent: quę maxime omnium quã-
ta dixerim. Huiuſmodi ſunt linea: ſuperficies: corpus. Po-

ſitionem uero non habere dicuntur,quę non ſunt ſita alicubi,ſed ordinem tantum partium habent,ut numerus.

12 *quantitati ſimiliter ut ſubſtātię,nihil eſt contrarium:*†*ſed illud maxime proprium eius,ſecundum eam æquale aut inæquale dici.*

1 Q†Vantum autem eſt,quod diuiditur in ea quæ inſunt.) *quantitatis uocabulum hic paulo communius erit,quàm uulgo uſurpatur, ut ſcilicet magnitudinem unà cum multitudine complectatur.* Nam *quantus eſt mons quærimus,magnitudinem putantes,* & *quantum nummorum,multitudinem:ſed hoc ſolum in ſingulari numero.*Non *enim quanti ſunt in exercitu milites, ſed quot,ſi numerum uelimus,quærimus.*Quòd *autem cōſtat magnitudine ac multitudine quantitas oſtendit ſatis ea finitio,quæ eſt ex* Ariſtotelis *libro quinto,primæ philoſophię capite undecimo: quantum diuiditur in ea quæ inſunt.*V*erbigratia,ternario inſunt tres unitates,in quas illum partiri licebit:* & *linea tripedalis in tres lineas pedales ſecari poteſt. His enim partibus conſtat tota. quòd ſi quiſpiam diuidat integrum in partes illas,quæ ſola uirtute inſunt,non erit diuiſio quantitatis: ut ſi hominem in elementa diuiſum intelligamus, hę partes non niſi poteſtate* Quantitas.

2 *inſunt.*¶†Quorum utrunque.) Si *in duo tantum diuidamus,aut ſingulum,ſi plures fuerint partes.* Innatum *eſt eſſe unum quid* & *hoc aliquid:ne ſcilicet intelligamus diuiſionem in partes eſſentiales,hoc eſt,in materiam* & *formam.* Neutrum *enim horum natum eſt manere unum quiddam per ſe: ſed forma ſi ſit, in materia eam eſſe,* & *materiam forma aliqua inſtructam ſimili modo neceſſe-*

rium eſt, ¶ † Quantitas alia continua.) Continua quanti 3
tas eſt, quam nunc magnitudinem diximus cuius partes a
dunitæ ſunt & ita contextæ, ut diſcindere & frangere
Terminus opus ſit, ſi diuellere uelis, hoc eſt, cuius partes in omni
cõmunis. loco ęquæ hęrẽt. ¶ † Cuius partes termino quodam com 4
Linea. muni.) Terminus communis unius quidem extremum eſt,
alterius uere initium, id eſt in linea punctus in ſuperficie
linea, in corpore ſuperficies. ¶ † Eius ſpecies ſunt.) Li 5
nea quam Greci γραμμὴν uocant, longitudo eſt ſine lati
tudine & altitudine, quam mathematici intelligunt fieri
Punctum. ex fluxu puncti in longum. Eſt autem punctum quiddam
omnis magnitudinis expers, quo terminantur linearum ex
trema. Superficies, ſeu plana nihil aliud ſunt quàm corpo
Superficies. rum latera, hoc eſt, facies ſiue apparentia. Ariſtoteli enim
Lib. i cap. nunc ἐπίπεδον, id eſt, planum, nunc ἐπιφάνεια di
20. citur. Hęc in duas partes ſolum lineas habet, ut Gellius in
quit: eſt enim latitudo cum longitudine abſq; profundita
te. Non autem hęc ita intelligenda ſunt, tanquam uſpiam
longitudo ſit abſq; latitudine, aut latum abſq; profundo,
ſed quod ad longitudinis rationẽ nihil faciat latitudo, nec
Menſura de eſſentia longitudinis eſt profunditas. Nam ut longus ſit
rum nomi uerbi gratia, ager centum pedes, nihil refert ſiue uiginti, ſi
na trifariã ue decem, ſiue unum etiã pedem latitudinis habeat. Sic ad
uſurpãtur. ſuperficiei rationem nihil facit altitudo: ut ſi circulum pin
1 go, nõ hoc ago, ut profundi habeat aliquid, ſed ſatis eſt ſpa
Corpus ſo tium illud linea rotunda clauſum eſſe. Naſcitur aũt ſuper
lidum. ficies ex lineæ fluxu in latum, ſed ſola mathematicorum
imaginatione. Tertia ſpecies eſt corpus, quod & ſolidum
uocamus, Græce σῶμα uel στερεὸν, utroq; enim utitur

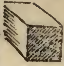
Ariſto.id eſt,quod in omnem partem lineas habet,qua lõ gum latum & altum eſt,ut ſphera,cubus,pyramides, cylindri.In his tribus partibus tota eſt geometria:quare huc referẽda ſunt omnium menſurarum genera ut digitus palmus,pes cubitus,orgya,paſſus,ſtadium,miliare. quę nomina reliqua menſurarum (ut obiter notem) aliquando longitudinem ſignificant:ut ſi dicamus orbis dimetientem ſeptem eſſe pedes longam. Nonnunquam pro ſuperficie, ueluti cum dicimus, ſi quadrati latus quodlibet eſt decem pedum, uniuerſum centum pedes continebit: hic pes areolam ſignificat longam & latam unum pedem, quem Columella quadratum uocat. Aliquando præter hæc etiam altitudinem: ut ſi geometer aſſerat cubum (id corpus eſt ſex ſuperficiebus quadratis contentum ut teſſera) cuius latus quodlibet eſt quatuor pedum, uniuerſum conſtare ſexaginta quatuor pedibus: hic per pedem intellige ſolidum, longum latum & profundum uno pede, quomodo accipi ſolet in ea Geometriæ parte quæ Stereometriam complectitur. Ad hunc modum reliqua omnia menſurę uocabula quibus ſpatia metimur, accipienda ſunt. Motus eſt actus mouentis in re mobili, ut ædificatio actus ędificantis in eo quod ædificatur. Tempus quid ſit, Ciceroni difficile uiſum eſt: definit autem Ariſtoteles libro quarto de naturali auſcultatione, ut ſit numerus motus ſecundum prius & poſterius. hoc eſt, tempus eſt id, quod colligitur ex priore & poſteriore motu cœli: tot enim numeramus annos, quot ſunt ſolis per ſigniferum conuerſiones: tot dies: quot primi cœli circa terram raptus: tot horæ, quot mundi ortæ ſemũcię.

Pes longitudinis 16

Pes latitudinis.

64 4

Pes profunditatis.

Motus.

Tempus.

Macrobius Saturnali. 1. capite. 8. Tempus, inquit, certa eſt dimenſio quæ ex cœli conuerſione colligitur. Hinc igitur *eſt quod dicatur numerus numeratus.* Partes temporis *præcipuæ ſunt, hora, dies, menſis, annus: de quibus non indigna lectu collegit in tabella quadam* Ioachimus Ringelberchius, *olim in mathematicis præceptor meus.* ¶ † Lo- 6
cus tamen ut à Phyſico *auditu colligitur.)* Phyſicorum li*brum intelligit, inſcribitur enim* περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως. *id eſt, de naturali auſcultatione,* Meminit *huius tituli* Gellius *libro ultimo* Noctium Atticarum *cap.* 4. In *Græcorum commentarijs quatuor priores citantur de principijs, reliqui de motu.* Finit *autem* Ariſtoteles *locum in*
Locum. *quarto ad hunc modum:* ὥστε φησὶ τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας ἀκίνητον, πρῶτον τοῦτ' ἐστὶν ὁ τόπος, *id eſt continentis extremum primum immobile, id locus eſt: nimirum ambientis & circunfuſi limes, quo comprehenſum continetur, hoc eſt, per quem contactus eſt comprehenſi & comprehendentis, ut concaua illa uaſis ſuperficies qua humor continetur, & per quam contactus eſt humoris & uaſis, non uniuerſum uas.* Sic *corporum omnium quæ intra cœlum continentur, locus eſt caua cœli lunæ extremitas, qua nos ſpectat. ex quo liquidum eſſe opinor, locum eſſe ſuperficiei ſpeciem.* ¶ † *Quare pa-* 7
tet aut alios ſecutum.) Solet Ariſtoteles *errores ueterum non ante confutare, quàm eo loco huiuſmodi tractatio ex profeſſo agitur.* Quare *cum ab alijs hanc ſpecierum enumerationem accepiſſet, in categorijs locum reprehenſioni non*
putauit. ¶ † *Sed potius in uacuo intellexiſſe)* Idem *autor* 8
eſt in quarto de naturali auſcultatione, ueteres locũ intel-

lexiſſe totum illud inane ſpatium, quo corpus quodpiam
teneri poteſt: ueluti ſi dicamus uniuerſum ſpatium quod
infra cœlum eſt, locum elementorum & uiuentium.
9 ¶ † Continuorum per ſe quidem ſunt.) Per ſe quanta di Quanta ꝑ
cuntur, quorum partiendi ratio non aliunde petitur, ut ſe, & quā
longum, latum, profundum. Per accidens autem, quorum ta ꝑ acci
partibilitas ab alijs eſt, ut tempus, motus. Tempus enim ex dens.
motu, motus uero ex ſpatio per quod fit, partitionem ha Diſcreta.
10 bet. ¶ † Diſcreta quantitas eſt.) Diſcretum dicitur quod Numerus
interciſum eſt, ut in animalibus oſſa diſcreta ſunt, nerui,
caro, pellis, continua ſunt. Species huius ſunt numerus &
oratio. Numerus quidem diſcretorum menſura quemad
modum longum latum, profundum continuorum. Sic dici
mus homini in utroq; pede & manu eſſe quinq; digitos,
& eidem tricenos binos dentes: quod ſi pro his continuum
eſſet os, quemadmodum de Pyrrho traditum eſt, non hoc
iam numero, ſed magnitudine metiremur. Definitur nume
rus à Boetio, collectio unitatum, ut duo, tria, quatuor. Vni
tas uero non numerus, ſed numeri principium eſt. Oratio
ut hic ſumitur, eſt ſyllabaꝝ pronuntiataꝝ ſeries & cōpre
henſio, cuius principiũ ut in numeris unitas, ſyllaba eſt.
Quare ſi quis hanc dictionē homo ſonet, oratio erit: Nulla
autē hic ſpectatur ſignificatio, nec refert, ſiue ſignificabilis
ſiue non ſignificabilis dictionis ſint ſyllabæ: ſed tantum
qua breues ſunt aut longæ, ut homo Pyrrhichius eſt, homi
nem tribrachys. Species huius ſunt dactylus, ſpondeus, &
reliqui pedes, rhythmi oēs. In duabus his ſpeciebus Arith
metica & Muſica, Poetica & pars illa in elocutione ora
11 toria de compoſitione conſtituuntur. ¶ † Dicuntur au-

Habere poſitionem. tem habere poſitionem.) Dicuntur illa Ariſtoteli habere poſitionem, quorum partes adunitæ & alicubi ſitæ ſunt, & quidem manentes. quare nec tempus, nec motus huiuſmodi ſunt, quòd horum eſſentia in continua abitione ſita eſt nec numerus, ꝙ partes non adunitæ ſint: nec oratio, quòd ut temporis, ita huius partes non manent: ſed quemadmodum Ariſtoteles, inquit: Ἀλλ' εἴρηται γὰρ οὐκ ἔστι τ̃πα λαβεῖν., quod dictum eſt, id reſumi non poteſt: & notum illud Homericum eſt, ἔπεα πτερόεντα προσηύδα, id eſt, alatis uerbis affatus eſt. Ad quod Flaccus alludens, Volat, inquit, irreuocabile uerbum.

Aequalitas & inęqualitas. ¶ † Sed illud maxime proprium.) Aequalitas et inęqualitas ex magnitudinis & multitudinis collatione naſcuntur, ut numerus numero, grex gregi, mons monti, ęqualis aut inęqualis dicitur. Ex hac numerorum magnitudinumq́; ſumuntur proportiones ſyllabarum in oratione, qua de re eſt apud Ciceronem in Oratore: copioſiſſime apud Aldũ Manutium in grammatica. Sępe etiam in qualitatum cõparatione, ut Oileius Aiax Telamonio celeritate inęqualis fuit fortitudine Hector Achilli. Qualitati enim analogicõs magnitudinem tribuimus. 1 2

Q † Ualitas eſt ſecundum quam quales eſſe dicimur. † Eius quatuor ſunt ſpecies: Affectio & habitus, naturalis potentia uel impotentia, paſſio & paſſibilis qualitas, forma uel figura. Inter affectionem & habitum hoc intereſt, ꝙ affectio et facilius imprimitur & citius commutatur, ut cum calore, aut frigore, aut ſanitate, aut alijs huiuſmodi homo afficitur. Habitus uero permanentior & diuturnior eſt: ut uirtus, ut ſcientia, & ſimi 1 2

Affectio.

Habitus.

lia. quare perſpicuum eſt, habitum omnem eſſe diſpoſitionem quandam atque affectionem, uel quoniam afficit quodammodo, & diſponit habitus, id cuius eſt habitus, uel quoniam temporis prolixitate innatæ quaſi ſiunt affectiones

3 quædam, & in habitum transferuntur. † Naturalis potentia uel impotentia dicitur uis quædam inſita, uel imbecillitas qua facilius quicquam aut ęgrius uel pati uel agere natura poteſt, ut durum, molle, ualetudinarius, robuſtus, Naturalis potentia.

4 & quæ huiuſmodi ſunt natura inſita, non aduentitia. †

5 Paſſiones autem uel paſſibiles qualitates † Sunt non affectiones ipſæ, ſed ea quibus affectiones efficiuntur, ut calor frigus, albedo, nigredo, amaritudo, dulcedo, & ſimilia, quæ non ideo paſſiones dictę ſunt, quòd ſubiecta earum quicquam ab eis patiantur, uerum quia ſenſus immutando afficiunt, ut amaritudo, dulcedo. Paſſio.

6 † Colores autem magis quòd ex motione ſolent innaſci nobis ſic appellati ſunt, ut ex timore pallor, ex erubeſcētia rubor: quorum qui diutius permanent, qualitates dicuntur: qui citius tranſeunt

7 paſſiones † Nam qui rubet, quoniam pudet, aut qui pallet, quoniam timet: pati aliquid dicitur: rubeus autem, aut pallidus, non dicitur. Figura uero eſt, ut circulus, triangulus, & huiuſmodi. Magis & minus ſuſcipit qualitas, ſed non omnis, nec enim circulus aut triangulus alius alio ma-

8 gis eſt id, quod eſt. † Quare id maxime proprium eſt qualitatis, ut ſecundum eam ſimile aut diſſimile dicatur.

1 Q † Valitas eſt ſecūdū quam quales eſſe dicimur.) Hoc Ariſto. in hūc modum extulit. ποιότητα δὲ λέγω καθ' ἣν ποιοί τινες εἶναι λέγονται. In qua finitione τὸ τινὲς indefinite acci-

piendum arbitror, ueluti ſi dicatur: Qualitas eſt ſecundum quam aliquis dicitur eſſe qualis. Agitur autem de qualitate accidentali, unde ſubiectum non eſſentiæ ſuæ, ſed alicuius inhærentis nomen habet. Latè hoc prędicamentum fuſum eſt, tum propter uarietatem, tum propter copiam rerum, quæ utraque in eo maxima eſt. id quod Ariſtoteles in initio huius categorię admonuit, ἔστι δὲ ἡ ποιότης, τῶν πλεοναχῶς λεγομένων, inquit. ℂ † Eius ſpecies ſunt affectio & habitus.) Habitum, inquit Cicero in rhetoricis, appellamus aliqua in re perfectionem, aut uirtutis, aut artis alicuius perceptionem, aut quamuis ſcientiam, & item corporis aliquam commoditatem, non natura datam, ſed ſtudio & induſtria comparatam. Sunt igitur habitus, alij corporis, alij animi. Animi ſunt artes ſiue ſcientię, & uirtutes, & quęcunque his contraria ſunt. Definitur autem uirtus autore Ariſtotele

Virtus. moralium lib. 2. ſic. Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ ἐν μεσότητι οὖσα, id eſt, habitus electiuus in mediocritate conſiſtens. Cicero duas partes uirtuti ſubijcit: unā, quę in ſcientia cernitur: alteram quę tota in actione conſiſtit. quę ſcilicet ad agendum ſecundum rectam rationem nos incitat. Huiuſmodi ſunt iuſtitia, fortitudo, tēperantia. Iuſtitia eſt habitus animi, communi utilitate ſer-

Iuſtitia. uata, ſuam cuique tribuens dignitatem: uel æquitas tribuens unicuique quod ſuum eſt. Huic partim ſubiectę, partim agnatę ſunt, religio quę aduerſus Deum eſt, pietas in parentes: item hę, beneuolentia, liberalitas, gratitudo, comitas, ciuilitas, e quibus amicitia naſcitur. Iam innocentia, uirtus qua quis ab iniuria inferenda coercetur: & uindi-

catio,

catio, qua illatam à liberis & amicis defendimus. Poſtremo fides quę creditorum iuſtitia eſt, ueritas, obſeruantia, & ſi qua plura ſunt. Fortitudo *in animi patientia & ſub eundis periculis cernitur.* Hanc Cicero *in magnificentiā, fidentiā, patientiam & perſeuerantiā partitur.* Definitio*nes ſatis obuiæ ſunt.* Temperantia *eſt rationis in libidinē atq; in alios non rectos animi impetus firma & moderata dominatio. Subiectę ſunt huic, continentia, clementia, modeſtia.* Finitiones *require apud* Ciceronem *in rhetoricis. Sunt loci huius uitia, quæ nihil aliud ſunt, quā animi prauitates, id eſt* κακίαι *per quas ad peccata & errores contra rōnem incitamur.* Horū *quędam è regione & ueluti ex diametro uirtuti aduerſa ſunt, quędam imitari uidentur, ut amicitiam, adulatio: fortitudinem, temeritas: religionem, ſuperſtitio: liberalitatē, effuſio: uerecūdiam, timiditas: iuſtitiam, acerbitas,* Verum *hęc non minus uitia ſunt, quàm illa quę ex directio cum uirtute pugnant.* Quę *hucuſq; recenſuimus, uolūtatis habitus dicunt*, Intellectus *uero ſunt, prudentia, ſapientia, intelligentia, ſcientia, & his contraria. Sapientiam uirtutum omnium principē* Cicero *uocat & bonarum artium matrem.* Definitur *eodē authore* Tuſculanarum. *Quæſtionū lib. iiij. hoc pacto: Sapientia eſt rerum diuinarum ſcientia, & cognitio quę cuiuſq; rei ſit cauſa.* Prudentia *eſt rerum fugiendarum expetendarumq; ſcientia: huic ſeruiunt memoria & intelligentia: hęc accipiendi, illa retinendi facultas,* Huc *etiam prouidentia referri poteſt, uirtus per quam animus ad ea quæ futura ſunt, recte conſtituitur.* Scientia *ſiue ars, eſt firma alicuius rei notitia longo uſu ac exercitatione pa-*

Fortitudo. **Tēperātia** **Sapientia.** **Prudentia** **Scientia.**

rata. Harũ triplex ordo eſt, quędã enim ſola ſpeculatione continentur, quarũ finis eſt cognitio. Gręci θεωρητικὰς uocant, ut ſciẽtia rerum naturalium, & artes mathematicæ Aſtrologia, Geometria, et cęterę. Aliæ ſunt quarũ finis eſt actio, ſed quę intra ſe conſumitur, uelut Grammatica, Dialectica, Rhetorica. Poſtremi generis ſunt, quæ mechanicę dicuntur ſeu poeticę, hę opus aliquod quod manet & ſub ſenſum uenire poteſt, abſoluunt, ut pictura, res ruſtica, architectura. Huc uſq; animi habitus recenſuimus. Corporis uero ſunt, ad quos animus non multum facit, ſed quę crebra exercitatione membrorum parantur: ut ars currendi, equitandi, ferendi pondus, robur quæſitum, ut Milonis Crotoniatę: item natandi, cędendi, pugnandi, iaciendi, luctandi peritia: & omnes in quibus conſuetudo maiorem habet uim quàm intellectus. Habitibus

Diſpoſitio.

Ariſtoteles adiungit διαθέσεις, nos ad uerbum diſpoſitionem reddimus, quæ corporis aut animi ſunt affectiones ueloces: ut ualetudo, ſanitas, ægrotatio, morbus, atq; huius ſpecies plurimę. Fieri enim poteſt, vt ex ijs quis in aduerſam valetudinem cito veniat. Sunt etiam affectiones illę, quę ad conſuetudinem, quaſi viam ſternunt, ſuntq; ad habitum quædam acceſſiones: veluti ſi quis eloquentię artis præceptiones calleat, ac ſemel iterumq; in concione dixerit, nondum hunc ἕξιν illam habere dicimus, ſed διάθεσιν.

Naturalis potentia uel impotentia.

❡ † Naturalis potentia vel impotentia dicitur vis quędam.) Sic Fabius δύναμιν, qua voce Ariſtoteles in qualitate vtitur, transfert. Sunt autem in hac ſpecie ea, quæ rhetorum nonnulli in perſonarum circunſtantijs dignitates vocant corporis nimirum aut animi

commoda vel incõmoda à natura tributa, quibus dicimur aliquid poſſe, aut non poſſe, vt homini naturalis impotẽtia eſt degendi ſub aquis, piſcibus diuerſa. Nullum genus qualitatis patet iſto latius. Omnibus enim rebus ineſt quiddã à natura, quo ſe tueantur ac defendant. Hæc in animantibus ſpectantur bifariam: aut enim corporis ſunt, vt robur, velocitas, fortitudo, natura data, non parata arte. Animi vero, docilis, indocilis, memor, immemor, facilis, difficilis, tardus: & omnes animę potentię de quibus ſatis
4 *copioſe ab alijs ſcriptum eſt.* ¶ † *Paſſiones autem vel paſſibiles.) Paſſiones autem & paſſibiles qualitates ſunt, quibus ſubiecta modo quodam afficiuntur, ſed aliter atque habitu & naturali qualitate. Hæc enim in ſubiectis manent, ac reſident, illa etiam mouent ac incitant. Quare paſſibiles dicuntur qualitates, quia paſſionibus, id eſt, affectionibus ſubiecta commouent, veluti iracundia, ſi vt motio animi intelligatur, qualis eſt in homine irato, affectus dicitur, ſeu (vt dialectici loquuntur) qualitas paſſiua: ſi vero pro ea procliuitate accipiatur, qua homines alijs alij magis in hanc motionem proni ſunt, iam qualitas eſt naturalis impotentia ſcilicet. Ita innumera alia, quæ diuerſo ſenſu nunc in hoc, nunc alio in genere collocamus. Sunt autem paſſibiles qualitates corporis, quæcunque aliquam corporis noſtri partem afficiunt, vt calidum, frigidum, eam partem mouent in qua vis eſt tangendi. Vocant hęc vulgo ſenſuum obiecta, ſuntque in quintuplici diſcrimine, perinde vt ſunt quinque in nobis ſenſus: tactus, guſtus, odoratus, viſus & auditus. Tactum mouent calor, frigus, humor, ſiccitas: quæ ab Ariſtotele primę qualitates*

Paſſibilis qualitas corporis.

dicuntur. Deinde quæ hinc naſcuntur graue, leue, lubricum, aridum, durum, molle, craſſum, ſubtile. Guſtum uero afficiunt ſaporum genera: dulce, amarum, ſalſum, & cetera. Odoratum ſuaueolentia, graueolentiaq́. Viſum, album, nigrum, uiride, puniceum. Auditum uero ſonus grauis, acutus, & medius. ¶ † Sunt non affectiones ipſę.) Nomine 5
affectionis, non intelliges hoc loco animi motiones: ſed ſenſionem, id eſt, auditionem, tactionem & reliquas ſenſiones. Hę enim pertinent ad categoriam paſſionis. Senſus itaq; eſt, affectiones illas, id eſt, ſenſiones non eſſe huius loci, ſed ea per quę huiuſmodi fiunt, id eſt, ſenſuum obiecta.

¶ † Colores autem magis quòd ex motione ſolent innaſci.) 6
Ariſtoteles autor eſt lib. 2. de generatione: colores dici paſſiuas qualitates quod ab interna quadam affectione fiat, cur hæc candida ſint, illa nigra. Ea autem paſſio nihil aliud eſt quàm qualitatum contemperamentum. Paſſibiles qualitates animi ſunt, quę Gręce πάθη dicuntur.

Animi affectus.

Cicero morbos animi aliquando transfert, ſæpius perturbationes & ægritudines: ut ira, miſericordia, inuidia, ſpes. Hæc differunt à uitijs, quod illa mouent, hęc manent. Spectant autem ad eam animi partem, quæ rationis expers eſt, quam ὁρμὴν Gręci uocant. Eſt autem πάθος, uel ut Ariſtoteles paſſiua qualitas, auerſa à recta ratione cõtra naturam animi commotio. Naſcuntur uero ex opinione boni uel mali futuri aut pręſentis. Genere igitur quatuor: lætitia, libido, triſtitia, metus, ſpecie plures ſunt. Lętitia, quæ & uoluptas & gaudium dicitur, eſt cum animus opinione præſentis boni effuſe & inaniter exultat. Subiectæ ſunt huic delectatio, iactatio, maleuolentia, ea quæ

quis lętatur alieno malo inuidię coniuncta. Libido ſeu cupido quæ & ſpes aliquando dicitur, eſt immoderata appetitio alicuius opinati boni, cui ſubiecta ſunt ira, excandeſcentia, odiũ, inimicitia: diſcordia, indigentia, deſideriũ. Metus opinio mali eſt impendentis, cuius partes ſunt, pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, cõturbatio, formido. Aegritudo eſt, dum animus turbatur opinione magni mali præſentis: ſub qua ſunt inuidia, æmulatio, obtrectatio, miſericordia, angor, luctus, mœror ęrumna, dolor, lamentatio, ſolicitudo, moleſtia, affectatio, deſperatio. Finitiones harum require apud Ciceronem quarta quæſtione Tuſculanarum. Has quatuor principes affectiones commendent pueri memorię in his, Boethij uerſiculis. Libido. Metus. Aegritudo

Gaudia pęlle, Nec dolor adſit,
Pelle timorem, Nubila mens eſt,
Spemq; fugato, Hęc ubi regnant.

Quas hactenus enumerauimus qualitates, tam corporis quàm animi, ſi ut ueloces ac citæ accipiantur, dicuntur Ariſtoteli πάθη, Latinis affectiones, id eſt, ſubitę animi uel corporis mutationes. Corporis: ut membrorũ horror, titubatio, tremor, pallor ex timore, rubedo. Animi uero: excandeſcentia: metus: pudor: timor: & cętera: quę ſi inueterata hæreant, paſſiuę qualitates ſunt: ut amor, odium, inuidia, amentia, quorum quædam inter uitia referre licebit.

7. ¶ †Nam qui rubet, quoniam pudet.) Vide Macrobiũ in ſaturnalibus libro ſeptimo, capite undecimo, & Gellium. 19. capite. 6. Figura, inquit Euclides libro. 1. elementorum, eſt quę termino uel terminis clauditur: termino, ut circulus, ſphęra: terminis, ut triangulus, cubus. Accipitur Figura.

autem figura pro ſola terminorum concluſione: ipſę e-nim magnitudines in quantitatis prędicamento ſunt. Figuræ Ariſtoteles adiecit τὴν μορφὴν, Latinis litera-rum μ & φ transmutatione forma eſt, quam animanti-bus tribuunt, quòd ea formoſa aut deformia dicantur.

Μορφή. Forma

Sunt huius loci primum mathematicorum figuræ in pla-no ſeu ſolido, deinde animantium formæ, id eſt, lineamen-torum compoſitio, qualem in homine expreſſit Ouidius: Os, inquit, homini ſublime dedit & cætera: notus enim locus eſt. Huc etiam vocabula omnia referenda ſunt, quibus ſignificantur res ſolo artificio abſolutæ, vt veſtium nomina pallium, chlamys, tunica, calceus, caligæ: ędificio-rum etiam: vt domus, theatrum, turris, pons, & cætera: & ſupellectilium & armorum, ut gladius, haſta, arietes. Vocabula vero rerum quæ artificio quidem iuuantur, ſed perficiuntur natura: ad ſubſtantiæ categoriam per-tinent: ut later es, calx, vitrum, ſal panis. In hoc præ-dicamento curioſitas etiam diſtinguendi nihil obfuerit. †Quare id maxime proprium eſt.) Similitudo diſſimili-tudo naſcuntur ex qualitatum inter ſe collatione: vt diſ-ſimiles Mitio & Demea. Verum non tam arcte ea vo-cabulorum obſeruatur vſurpatio: ſępe enim tribuuntur ſubſtantię, veluti ſi quis hominem & leonem genere ſi-miles dixerit, ſpecie vero diſſimiles, vt Fabius lib. 12. cap. 10. Quos vt homines inter ſe genere diſſimiles diffe-rentes ſpecie dixeris. 8

Similitudo.

Ad aliquid,

AD† aliquid ſunt, quęcunque hoc ipſum quod ſunt aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad c

1 aliud.† Relatiuorum alia æquali quadam comparatione conſiſtunt, ut ſimile, æquale amicus: Alia maiore, vt pater, dominus: Alia minore, vt ſeruus filius: Alia voluntate, ut amicus, inimicus: Alia fortuna, vt dominus, ſeruus. Relatiua magis & minus ſuſcipiunt: magis non omnia, ſed quę ſecundum qualitatem dicuntur, & quę fortuna vel uoluntate conſiſtunt. Item contraria nonnulla ſunt, Relatiuorū diuiſio

3 ut uirtus uitio, diſciplina ignorantiæ.† Omnia vero inter ſe conuerti manifeſtum eſt, Pater enim filij pater, & filius patris filius. Sed oportet apte alterum alteri reddere. Nam ſi quis dicit, alam auis, quoniam alterum alteri non apte reddit, non poterit conuertere: Non enim in

4 eo quòd auis eſt, ſed in eo quòd alatum eſt, ala eſt.† Caſus ſunt diligenter obſeruandi, vt doctrina docti, ſed doctus doctrina doctus.

1 AD† aliquid ſunt, quę hoc pſum quod ſunt). πρός τι Ariſtoteles vocat ea inter quę mutuus eſt reſpectus, ita ut utrunque utriuſque eſſe dicatur: ueluti pater filij, & filius patris eſſe dicitur, & dominus ſerui, ſeruus item domini. Horū id quod prius accipitur relatiuū ad quod refertur, correllatiuum uulgo dicitur, duo enim ſemper eſſe neceſſarium eſt, ob id Ariſtoteles dixit mul-

2 titudinis numero, ſunt. ¶ † Relatiuorum, alia ęquali quadam comparatione conſiſtunt,) Late hac prędicamentum patet: vſq; adeo, ut quibuſdam uideantur ſex reliqua prędicamenta ſub relatione concludi poſſe. Cuius rei Ariſtoteles non ignarus duplicia fecit relata: ea, quæ nihil aliud eſſent quàm reſpectus reliqua quę pręter reſpectū vel qualitatē, vel ſubſtantiā ſignificarent, vt caput, re-

mus,uitium,ſcientia. Quorũ priora illa relatiua p ſe ſunt: reliqua ex accidenti. quæ uero per ſe ſunt, ſeu ut uulgo, ſecundum eſſe, propter confuſam uarietatem in ſpecies ab Ariſtotele non diſtribuuntur. Cæterum Trapezuntius duas diuiſiones nobis tradidit. Prior eſt, relatiuorum quędam æquali cõparatione cõſiſtunt, ea uidelicet inter quæ argumentũ à pari, ſumere licet: ut uenditor emptor, uxor maritus & quę ſimili intellectu dicuntur. Nonnulla uero inęquali, ubi alterum altero ſuperius aut inferius eſt: ut pater filio, dominus ſeruo, doctor diſcipulo, inter quę argumenta ſumuntur à maiori & minori. Altera diuiſio: relatiua aut uoluntate, aut fortuna fiunt: quibus ſi adijcias, alia arte, alia natura conſumuntur, perfecta erit diuiſio.

Relatiuorũ diuiſio.

Natura uero conſtant, quę ex generatione comparantur, ut parens & proles. Cognatione etiã, ut auus, nepos, ſoror, frater, patruus. Item affinitate: ut gener: ſocer: uitricus: & cętera. In his nominibus notandum eſt: ſub maſculino fœmininum contineri eiuſdem cognationis aut affinitatis ueluti ſub auo auiam: nepote neptim: ſub uitrico nouercam: priuigno priuignam. Naturalis etiam relatio eſt in proportionibus: ueluti dupla: tripla: quadrupla. Volũtate conſtant relatiua quę conſenſu fiunt: ut amicus: hoſtis, dux: comes, miles: quatenus officij nomina ſunt: non dignitatis. Item maritus: uxor, emptor: uenditor. Fortuna autem efficiunt huiuſcemodi, dominus ſeruus rex, ſubditus, ſimilis, diſſimilis, æqualis, uicinus, ſuperſtes, conterraneus, collega, magnum, paruum, multum, paucum. Ex arte ſunt, pręceptor, diſcipulus: & quæ dicuntur ſimiliter conſultor: conſultus, gubernator, rector. In hoc

prædicamento diligenter illud notandum eſt, nonnulla eſſe relata, quorum tam relatiuo quàm correlatiuo ſuũ nomen eſt, ut dominus ſeruus, pater filius: nam ſic redditur, pater filij pater, & cætera. Aliquoties ambobus uocabulum eſt commune, ut cognatus, affinis, amicus, ſocius. Sic enim dicimus, amicus amico amicus eſt, Aliquando uero alterius nullum eſt nomen: aut non ſatis uſitatum: ut iudex, cenſor, rector, ſcientia, caput, remus: in quibus nomina fingenda ſunt, quo apte referantur: Veluti iudex iudicati, re
3 mus remiti. ¶ †Omnia uero inter ſe conuerti manifeſtum eſt.) Hoc Ariſtoteles ĩ hũc modũ extulit. πάντα δὲ τὰ πρός τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται, hoc eſt, ad conuertentia cuncta dicuntur, quę ſunt ad aliquid. Non enim ſatis eſt ex una parte alterũ alteri reddere, ſed mutuam redditionem eſſe oportet, hoc eſt, ſi primum ad ſecundum, ſecundum ad primum referatur, ut ſeruus domini
4 eſt ſeruus, & dominus ſerui dominus. ¶ † Caſus ſunt diligenter ſeruandi.) Non redit ſemper ſecũdum ad primum in eodem obliquo, quo primum ad ſecũdum exierat: ut ala alitis ala eſt, ales autem ala ales dicitur: ſcientia, ſciti ſcientia: ſcitum uero ſcientia ſcitum.

1 A †Ctio eſt, qua cum quicquid agitur, in eo quod ſubijcitur: agere dicitur. Actioni ſex partes ſubijciuntur: Generare: corrumpere, augere, diminuere, alterare, loco mouere. Horum ſingulis ſpecies ſubiectæ & indiuidua: hominem uerbi cauſa, uel hunc hominem generare, aut corrumpere. Crementi uero & diminutionis ſpecies ſunt, in longum, latum & profundum. Indiuidua hac longitudine, uel latitudine, uel altitudine id facere. Actio.

re. Alterationis, calefacere, albefacere, cæteraq́; huiuſmo-
di. Extremi generis, aliqua ſpecie ſecundum locum motus
mouere, ut ſurſum: deorſum. † Actio actioni nonnunquã 2
contraria, ut incendere, extinguere, quare magis ac minus
ſuſcipit, ſed illud præcipue actionis in motu ſit. Omnis e-
nim actio in motu eſt, & omnis motus in actione ſerua-
Paſſi tur † Paſſio eſt actionis effectus. Eius partes ſunt, genera- 3
ri, corrumpi, & cæterę quę actionis eſſe dicebantur, non
ut agunt, ſed ut patiuntur. † Vbi eſt quę à loci circumſcri- 4
Vbi. ptione procedit corporis locatio, non eſt enim idem locus
& ubi: nam locus eſt in eo quod capit, ubi uero ĩ eo quod
circumſcribitur. Huic categorię, nihil eſt contrarium, quẽ-
admodum nec loco. Et ſpecies eius, loci ſpecies ſunt, non ut
locantis, ſed ut locati: † quando eſt, quæ relinquitur ex tẽ- 5
quando. pore rerum affectio. Id diuiditur in præteritum, inſtans,
& futurum, quamuis nihil horum ſit. Nam cum hęc tria tẽ-
pora ſint, quando tempus non eſt, ſed affectio rei quæ fuiſ-
ſe, uel eſſe, uel futura dicitur. † Situs eſt partium quędam 6
Situs. poſitio ac ordinatio, qua ſtantia, ſedentia, aſpera, leuia, &
huiuſmodi dicuntur. Eius ſpecies ſunt accubitus, ſeſſus, a-
ſperum etiam & leue: non ut tactu iudicantur, ſed ut poſi-
tione quadam partium inter ſe conſtituuntur. Poſitio non
Poſitio. ſuſcipit magis & minus, quamobrem nec contrarium: nec
enim ſtare aut ſedere contraria ſunt, ne uni plura contra-
ria ſint. Et quoniam de quocunque dicitur unum contra-
riorum, & alterum: nam ſtare de nonnullis dicitur de qui
bus ſedere recte non dicitur. † Habere dicũtur circa quæ 7
Habere. aliquid adiacet, haberi uero, ea ipſa quę adiacent. Huius
ſpecies, armatum eſſe, annulatum eſſe. † Suſcipit au- 8

tem habere magis & minus,quia etiam contrarium, non vt habitum,ſed vt priuationem,vt armatus, inermis. Et *cum multis modis dicatur, quos* Ariſtoteles *enumerat, ſex ſunt:* Habere *qualitatem, ut diſciplinam: quantitatem, ut proceritatem: quæ circa corpus uel corporis partem ſunt, vt ueſtem,anulum: membrum, ut manum habere: aut in uaſe, vt modius habet triticum: poſſeſſionem,ut domum: aut etiam uxorem, & vxor virum habere dicitur, qui modus omnium alieniſſimus eſt: nihil enim aliud quàm ſimul habitare, oſtendere uidetur: e quibus omnibus tertius ſolum modus huius eſt categoriæ.*† Opponi aliud alij quatuor modis dicitur: vt ad aliquid, quomodo duplum, dimidium. vt contraria, ſicut album,nigrum,uirtus,vitium: vt habitus & priuatio ſicut viſus, cæcitas: auditus, ſurditas: motus, quies: vt negatio & affirmatio, vt ſedet, non ſedet.* Contraria ſunt quæ in eodem genere poſita, plurimum diſtant.* Eorum *alia mediata alia immediata.* Mediata *dicuntur,quorum uidelicet alterutrum non eſt neceſſe ſuſceptibilibus ineſſe, vt album vel nigrum eſſe corpus quodlibet, neceſſe non eſt, poterit enim rufum uel flauum eſſe.* Sanum *uero aut ægrum eſſe neceſſe eſt animal, quare ſanum & ægrum immediata ſunt.*

Habere ſex modis dicitur.

Reũ opoſitio.

Cõtraria.

Priuari *uero dicuntur,quæcunque ea re carent quæ cum ineſſe nata eſt,ſi cum ineſſe poteſt non ineſt, nec enim vel catulus viſu,uel puer dentibus,antequam habere poſſit, priuatus eſſe dicitur.* Prius *& poſterius quatuor modis dicuntur:* Natura,*tempore, ordine, dignitate.* Na*tura id prius eſt, à quo uerti non poteſt conſequentia,*

Priuatio.

Prius.

ut ſi currit,mouetur:quia nõ retro fit,ſi mouetur,currit,mo
*uere quàm currere prius eſt.*Tempore *autem,* Vt Romu
In.prędi- *lus antequàm* Camillus *fuit.* Ordine,*ut exordiunt in ora*
camentis. *tione narratione prius.* Dignitate,*ut homo brutis, conſul*
*prętore.*His *quintus accedit apud* Ariſtotelem, *quem etiã*
*natura conſiſtere opinatur:*Is *eſt cum eorum quę mutuo ſe*
conſequũtur,unum alterius cauſa eſt, ut ſi homo eſt , uera
*eſt qua hominem eſſe aſſerimus,oratio.*Item *homo,& riſi*
Simul. *bile,pater & filius,*Simul *duobus modis tempore ac natu*
ra dicitur†Tẽpore *ſimul ſunt quorum generatio ac corru* 1
*ptio in eodẽ eſt tẽpore.*Natura *quęcunq; mutuo cõſequunt*
*cũ neutrũ alterius cauſa ſit ut duplũ,dimidiũ.*Et *quæcũq;*
Motus ſex *genus aliquid diuidũt ut greſſibile,uolatile,ãial diuidunt.*
ſpecies. Motus *ſpecies ſunt ſex,generatio, corruptio,cremẽtum*
diminutio,alteratio †loci mutatio. Et *generatio corruptio* 11
ni,& crementum diminutioni opponitur,& quies in loco
mutationi quę per locum in eſt : cui etiam opponitur in
contrarium locum mutatio:ut quę ad inferiora eſt:ei quæ
ad ſuperiora eſt Alterationi *ſimiliter in qualitate quies*
motui opponitur:qui uel ex ea cadẽ qualitate:uel in oppo
ſitam qualitatem eſt:ut in albedine quies ex albedine:uel
in nigredinem motui opponitur, Verum *de prædi*
*camentis ſatis.*Nunc *de* Syllogiſmo *dicendum.*

A†Ctio *eſt qua cum quicquid agitur.)*Definit *actio* 1
nem Poretanus,*interprete* Hermolao *, his uerbis :*
Actio *ſeu factio eſt forma per quam in materiam ſubie*
ctam denominatur uel agere uel facere . Requirit *enim*
omnis actio ſubiectum in quod tendit,atq; id pati dicitur:
ut qui ſecat,in eo quod ſecat, dicitur ſecare . ¶ †Actio 2

actioni contraria eſt.) A*ctiones quę ex contrarijs naſcun-tur qualitatibus: inter ſe quoque contrariæ ſunt, ut ex calo-*

3 *re calefacere: & frigore infrigidare eſt.* ¶ † P*aſſio eſt* *Paſſio.* *actionis effectus.*) A*ctio omnis paſſionem efficit, quare ef-fectum actionis paſſionem eſſe oportet. Cæterum hoc loco ambigere quis poſſet, ad quam categoriam ſpectent ea uer-ba, quorum actio intra ſe conſumitur: ut ambulare profici-ſci, ſaltare, uociferare, loqui, currere, natare uolare.* In his *enim manifeſtus eſt motus: quare aut actionem aut paſſio-nem ſignificabunt.* Aperta huius rei erit diſſolutio, *ſi mo-* *Quęſtionis* *do uiderimus unde hæc uis mouendi oriatur, & animam* *cuiuſdam* *eſſe quæ moueat, corpus uero impelli & agi. Ita in huiuſ-* *diſſolutio.* *modi uerbis actionem paſſioni coniungendam eſſe clarum eſt. Sic in arboribus creſcere, in rebus ſurdis cadere, a-ſcendere, pati eſt & agere.* Ea *quoque uerba quæ ad ſen-ſum referuntur, audire, guſtare, uidere, actionis uoce paſ-ſionem ſignificant.* Commendent *etiam pueri memoriæ quę grammatici uerbalia uocantur: quoniam modo. acti-uam modo paſſiuam habent ſignificationem, ad utram-* *Vbi.*

4 *libet categoriam pertinere.* ¶ † V*bi eſt, quæ à loci cir-cunſcriptione procedit.*) Ex *hoc prædicamento ea eſt de-nominatio, qua dicitur quippiam alicubi fieri: eſſe, fuiſſe, aut fore: fuit Cęſar in* Gallia: V*ticæ ſe interemit* Cato: *bellum geritur in* Pannonia. V*el ut rudius dicatur: quod-cunque reſpondemus interroganti, ubi res ſit aut gera-*

5 *tur.* ¶ † *quando eſt quę relinquitur ex tempore.*) Id *eſt denominatio: quę a tempore oritur: ut ante fuit* Ho-*merus quam* Heſiodus: *& prius uer quàm ęſtas: ante ouum fuit* Gallina: *ſic, obijt* Olympiade *quarta: anno.*

ab urbe condita centeſimo: & ut Chriſtiani loquimur: Anno à Chriſto nato milleſimo quingenteſimo triceſimo ſecundo. ❡ †Situs eſt partium quędam poſitio.) Situs eſt totius corporis uel partium in corpore diſpoſitio. Hic in animalibus uarius eſſe poteſt: rebus inanimatis unus tantum eſt, ut iacet terra, ſeu pēdet potius: ſtant montes, cautes, ſaxa, ſcopuli, arbores, pendet aer, ignis, aſtra. Et in artificialibus: ſtant turres, domus, templa, iacent areæ, lacunaria pendent, In animalibus plures ſitus ſunt, ueluti nunc ſtant, ſedent, iacent, curua, recta, prona, ſupina. Singulis etiam partibus ſuus eſt ſitus, ut uultus humi defixus: facies ad cœlum uerſa: brachia expanſa aut coniuncta, pedes compoſiti aut diducti. In ſumma, tota corporis modulatio huc referenda eſt, à qua poetę pathos nonnunquam ſumunt, ut:

Situs.

Obſtupui. ſteteruntq; comæ.

Et:

Tendebat brachia ſupplex.

Item:

Tendens ad ſydera palmas.

Huc etiam refer geſtum, quem in Oratore ſuo Cicero & Fabius uolunt, ut ſunt ſtatus erectus, celſus, & cętera. ❡ †Habere dicuntur circa aliquid quę adiacet.) Habere ſignificat in pſentia ueſtibus aut armis aut ornamēto aliquo cinctū eſſe, ut cinctus gladio, munitus thorace, galea, ferro, toga, anulo, torque. Vocabula huius prędicamenti primogenia non admodum multa ſunt: ipſa enim ueſtium aut armorum uocabula ad qualitatis prędicamentum ſpectat. Hic uero ſic fingimus brachatum, togatum, armatum,

Habere.

torquatum, quæ concreta ſunt: abſtracta uero forent hu-
8 iuſmodi, brachatura, cinctura: & cetera. ¶ † Suſcipit
autẽ habere magis & minus.) Cõparari poſſunt uocabula
huius categoriæ, ut armatior eques pedite, & ueluti cata
phractus, & ueſtitior Sarmata quàm indus, & cui pal
9 lium quàm cui lacerna. ¶ † Qui modus omnium alie-
niſſimus eſt. Per iocum ab Ariſtotele uidetur dictum hũc
eſſe alieniſſimum habendi modum, ut ſi quis non coniugẽ,
ſed dominam habeat, aut parum fidam: ueluti Martialis
in Candidum ludit:

Omnia ſolus habes, hoc me puto nelle negare.
Vxorem ſed habes, Candide, cum populo.

Et cuidam obiectum quod illum haberet ſcortum: inter-
10 pretatio tamen Ariſtotelis nullum iocum reſpit. ¶ † Op
poni aliud alij quatuor modis dicitur.) Oppoſitio hic pro
rerum ſimplicium pugnantia accipitur, quam ſic definiunt
Oppoſitio pugnantia eſt duorum non permittentium ſe in
eodem reſpectu eiuſdem. Huiuſmodi Cicero contraria uo
cat, & quæ in ſcholis contraria dicuntur: ipſe aduerſa ap-
11 pellat. ¶ † Tempore ſimul ſunt.) Corruptionem ad-
dere nihil eſt neceſſe, nec addidit Ariſtoteles. Simul enim
dicimus eſſe geminos, Item aliquando ſimul dicuntur fuiſ
ſe aut eſſe, quorum nec ortus, nec interitus in eodem tem
pore eſt: ut ſimul fuere Cicero & Hortenſius, Virgilius
12 & Horatius. ¶ † Loci mutatio.) Huic ſpeciei proprie
motus uocabulum competit, reliquis mutatio magis: Nã
è bono malum: ſeu uiuente mortuum factum, non motum,
ſed mutatum dicimus.

† DE SYLLOGISMO. 1

†Syllogiſmus eſt oratio,in qua ex iis quę po- 2
ſita ſunt,aliud neceſſario conſequitur.Syllo
giſmorum quidam prędicatorij,quidam con
ditionales. Prędicatorius eſt qui propoſitio
nibus conſtat prædicatorijs. †qui ſi tribus 3
enuntiationibus abſoluitur, perfectus eſt,† ſi uero duabus 4
imperfectus eſt,& enthymema,

Hic perfectum, completum et abſolutum, imperfe-
ctum, incompletum ac inabſolutum idem intelligi-
mus. †Syllogiſmus perfectus tribus conſtat enuntiationibus 5
& tribus terminis.Terminorum,unũ minorem:alterum maio-
rẽ,tertium mediũ,appellamus. Hos in ſyllogiſmo bis ſumi
neceſſe eſt:nam aliter è tribus terminis tres conficere
enuntiationes non poſſumus.Medius ergo eſt qui cum bis
ante concluſionem ſumatur,in ea tertio repeti non poteſt.
Maior uero is eſt,qui in concluſione p̄dicatur.Minor uero
qui ĩ cõcluſione ſubijcit.†Enũtiationũ quibus ſyllogiſmus, 6
cõſtat,unã maiorẽ,propoſitionẽ alterum minorẽ tertiã conclu
ſionẽ nuncupamus.Maior propoſitio eſt,quę ex mniore et
medio termino conſtat. Minor eſt,quę ex maiore & me
dio termino conſtat.Concluſio eſt , quæ præmiſſis duabus
propoſitionibus, maiore atque minore ,neceſſario conſe-
quitur:in ea cum recte infertur,maior terminus ,cum non
recte,minor predicatur,quod quinque modis primę ſolum
modo accidit†Syllogiſmorum tres figurę:prima eſt, ĩ qua me 7
dius terminus ſubijcitur in maiore & in minore prædica
tur.†quamuis contra fieri & ſoleat & poſſit.Secũda eſt 8
in qua medius terminus ſemper prædicatur ;tertia eſt in
qua

Termini in ſyllogiſmo tres.

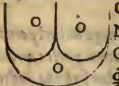
Propoſitiones ſyllogiſmi.

Figurę.

qua medius terminus ſemper ſubijcitur. Quas ob res patet Modus.
figuram nihil aliud eſſe niſi terminorum ordinem. Modus
in ſyllogiſmo, propoſitionum ſeries eſt, & ſunt omnes de-
cem & nouem: nouem primę, quatuor ſecundæ, ſex tertiæ
figurę. In hiſce ea uerba ponamus, quæ & uulgo feruntur,
& totam hanc rem prę oculis ponunt. Nam & ſi barba-
riem quandam reſonare uidentur, apertius tamen atq; bre
9 *uius omnia tibi ſubijcient.* †Barbara, Celarent, Darij, Fe- *Artis ſyllo-*
rio, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo. Friſeſmorũ. *giſticæ uo-*
Ceſare Cameſtres, Feſtino, Baroco, Darapti, Felapton, Di- *cabula.*
ſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon. *In his (ut uides) uerbis qua-*
tuor uocales reperiuntur, quarum A *uniuerſalem affirma-*
tiuam ſignificat, E *uniuerſalem negatiuam,* I *particularem* Vocales
affirmatiuam, O *particularem negatiuam. Quare* Barba- *quid ſigni-*
ra primum modum primę figurę è duabus affirmatiuis *ficent.*
uniuerſalibus eiuſdem qualitatis & quantitatis concluſio Barbara.
nem inferre ſignificat, ut:

Bar *Omne animal eſt ſubſtantia.*
ba *Omnis homo eſt animal:* Ergo
ra. *Omnis homo eſt ſubſtantia.*

Subſtan. Animal. Homo.

O		*Signis* Omnis.
N		*Signi nullus.*
Q	Nota	*Signi aliquis.*
q̈		*Signi aliquis non.*

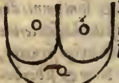
R *eſupina, hoc modo,* Z Ɔ ƀ *indirecte collire ſignificant.*

Eodem pacto in cęteris omnibus ubi recte illata con-
cluſio eſt, prętor quàm in quinq; poſtremis primæ indire-
cte, in quibus minor terminus de maiore prędicatur in

concluſione,uerbi gratia,Baralipton:

Subſtan. Animal. Homo.

Baraliptõ

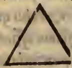
Ba. Omne animal eſt ſubſt[illegible]
ra. Omnis hõ eſt animal: Ergo,
lipton, Quędam ſubſtantia eſt hõ.

Ceſare ſignificat in primo ſecundę figurę modo, ex prima uniuerſali,negatiua,ſecunda affirmatiua uniuerſali,negatiuã uniuerſalem iſerri,hoc pacto.

Ceſare

Riſibilis.

N O

Ce. Nullus aſinus eſt riſibilis
ſa Omnis homo eſt riſibilis:Ergo
re. Nullus homo eſt aſinus.

ASI. N

Homo.

DARAPTI.

In tertia figura per Darapti ex duabus affirmatiuis uniuerſalibus particularem affirmatiuã inferri hoc pacto.

Ratione uti. Animal.

O O

Da Quilibet homo ratione uti poteſt
ra Omnis homo animal eſt: Ergo
Q pti. Quoddã animal ratione uti põt.

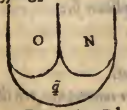
Homo.

Ex his palàm eſt,nihil ex duabus negatiuis uel particularibus euenire: & quatuor concluſionum genera, primis quatuor modis inferri,quorum etiam duo ſecunda,duo tertia figura concludit,illa dupliciter negatiuam,hęc ſimiliter particularem dupliciter. Quare patet,ſemper concluſionẽ deteriori propoſitionum inhærere. Sed figuras & modos ſyllogiſmorum facile intellectos iri non dubito. † Verum

quoniam quatuor primi modi primæ figuræ,principatum inter alios obtinent,aliorum modorum omnium diligens ad eos ſolet fieri reductio. Ea fit duobus modis: Per conuerſionem ac commutationem propoſitionum, nonnunquam & per impoſſibile,id eſt,cum ad contradictionem alicuius conceſſe,is qui cum diſputamus,compellitur: ac per cōuerſionem quidem quo pacto fiat reductio, conſonantibus quę in uerbis iam ſcriptis ſunt,breuiter percipere poſſumus. Nam cum quatuor primę dictiones ab B,C,D,F, incipiant,quæcunque ab B,incipiunt uerba, ad primum: quæ ab C,ad ſecundum: quę ab D,ad tertium: quę ab F, ad quartum modum primę figurę reducendum eſſe ſignificāt, Pręterea ubicunq; S,litera ſcripta eſt, propoſitionem oſtendit,quę uocali ſignatur,eam quidem quę immediate pręceſſit,conuertendam eſſe ſimpliciter: P,uero litera,per accidens: M,autē propoſitiones quas pręmiſſas appellant,ſic immutandas ſignificat,ut prima ſecundę,ſecunda primæ locum occupet: quæ omnia ut apertius pateant, exemplis uti non alienum eſt. Fapeſmo ad ferio reducitur,cum ab eadem litera utraq; dictio incipiat. Fiat ergo ſyllogiſmus in Fapeſmo ſic:

Reductio ſyllogiſmorum.

Artificiū reducendi ſyllogiſmos.

Animal. homo. lapis.

Fa Omnis homo animal eſt,

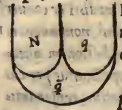
peſ Nullus lapis homo eſt, Ergo

mo. Aliquod animal lapis nō eſt.

Et quoniam P litera,primæ ſyllabe, S uero ſecundæ inhęret. prima propoſitio per accidens,ſecunda ſimpliciter primo uertentur. Deinde quoniam M quoq; aſcriptū eſt,

altera in alterius locum transferenda eſt, ſic.

Lapis, Homo, Animal.

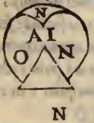

Fe *Nullus homo lapis eſt,*

ri Quoddam animal homo eſt, ergo

o. Quoddam animal lapis non eſt.

Iterum eadem concluſio illata per primam in quarto modo eſt: & huius reductionis, quę per conuerſionem fit, proprium eſt, eandem concluſionem, quemadmodum illius quæ per impoſſibile dicitur, alicuius contradictorium inferre, uerum de ea poſt. Nunc alia exempla congeramus: Cameſtres in Celarent reducitur cõuerſione ſimplici ſecundę, quoniam S, poſt uocalem ſecundæ ſyllabæ ſequitur, & transpoſitione propoſitionum, quoniam M, ſcriptum in dictione eſt, ut:

Ca Omnis homo animal eſt,

me Nullus lapis animal eſt,

ſtres. Nullus igitur lapis homo.

Contendis non ſequi, id eſt; ſi aliquo illorum quatuor (quoniam probatiores ſunt) inferretur, non dubitares. Prępo nas igitur ſecundam conuerſam ſimpliciter ſic:

Ce Nullum animal lapis eſt,

ſa Omnis homo eſt animal;

re. Nullus ergo homo lapis eſt.

Quę concluſio etiam ſi ſimpliciter conuertatur, erit illi eadem cui aſſentiri non poteras.

Q *Item Darapti in Darij ſic:*

Da Quicquid ridet, homo
ra eſt
pti. Quicquid ridet; animal
eſt
Quoddam ergo animal ho-
mo eſt.

Secunda uertatur per accidens, quoniam P poſt ſecundæ ſyllabæ uocalem conſequitur, ſic:

Da Quicquid ridet, homo eſt.
ri Quoddam animal ridet,
i. Quoddam ergo animal homo eſt.

Ac per conuerſionem quidē reductio quo modo fiat, ex his patet. †Per īpoſſibile *uero, ſecundę figurę quatuor modi ſic reducuntur:* Primā propoſitionem *reducendi ſyllogiſmi primā collocamus. In ſecundo loco contradictorium ponimus cõcluſionis, ex quibus infertur cõtradictoriū ſecundæ propoſitionis, quę iam conceſſa ac data fuit. Ita cõpellitur is, quo cū diſputamus, uel aſſerere duo cõtradictoria ſimul poſſe eſſe uera, quod eſt īpoſſibile, uel priori concluſioni aſſentire.* Hoc *igitur pacto primus ſecundę in quartum primę.* Reductio per impoſſibile

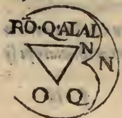

Ce Nullus lapis homo eſt,
ſa Quicquid ridet homo eſt.
re. Nihil ergo qđ ridet, lapis eſt.

Huic cõcluſioni tu nõ aſſentis, erit ergo cõtradictoriū eius uerū: quare fit ſyllogiſmus in quarto primæ, ſic:

Fe Nullus lapis homo eſt,
ri Aliquid quod ridet, lapis eſt.
o. Aliquid ergo quod ridet, homo non eſt.

Dediſti autem quicquid ridet hominem eſſe: das ergo impoſſibile, id eſt, duo contradictoria ſimul eſſe uera: Sic igitur primus in quartũ primę, ſecũdus in tertium, tertius in ſecundum, quartus in primũ reducitur. Nam quoniã reducẽdi ſyllogiſmi maior, id eſt, prima etiã in eo relinquenda in quẽ reducitur, deinde oppoſitum cõcluſionis in ſecũdo loco ponendũ eſt, † primã ſyllabam dictionis primæ figurę ſume eiuſdem uocalis, & oppoſitũ cõcluſionis ſecundę ſyllabæ aptes diligẽtius, & uidebis aptiſſimè in quem unuſquiſq; reduci debeat. Ex prima oppoſitione igitur ſecundæ figurę, & oppoſito cõcluſionis ꝑ hanc reductionẽ, oppoſitũ ſecũdæ iã datę propoſitionis in prima figura īfertur. In tertia uero primo loco cõcluſionis oppoſitũ collocamus: deinde ipſam ſecundã propoſitionẽ ſecũdo loco adhibemus, ex quibus ſequit̃ in prima figura primę propoſitionis reducẽdi ſyllogiſmi uel cõtradictorium uel cõtrarium. Quare primo quãta & qualis ſit cõtradictoria cõcluſionis conſidera & uocali primæ ſyllabę alicuius dictionis, quæ in prima figura ſit, ſic accõmoda, ut ſecũda propoſitio ſecũdę ſyllabę cõueniat. Ita reducitur Darapti in Celarẽt, Felaptõ in Barbara, Diſamis in Celarẽt, Datiſi ĩ Ferio, Bocardo, ĩ Barbara Feriſon in Darij, hoc mõ primus in ſecundũ

Da Omnis homo rationalis eſt,
ra Omnis homo animal eſt.
pti. Quoddam igitur animal rationale eſt.

Homo.

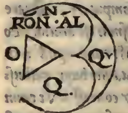
Cui ſi non aſſentis,erit id uerum:

Ce *Nullum animal rationale eſt,*

la *At Omnis homo animal eſt,*

rent. *Nullus ergo homo rationalis eſt.*

Sed omnem hominem eſſe rationalem,iam datum eſt, erunt ergo duo contraria ſimul uera,quod eſt impoſſibile. Item quartus in quartum:

Fe *Omnis homo animal rationale*

ri *eſt,*

o. *Aliquis homo albus eſt,*

Quoddam ergo album, animal rationale eſt.

Homo.

Quod ſi non ſit,ergo id eſt:

Da *Nullum album,animal rationale eſt,*

tis *Aliquis homo albus eſt,*

ſi *Aliquis ergo homo animal rationale non eſt.*

Sed datum eſt omnem hominem eſſe animal rationale dantur ergo duo cõtradictoria ſimul uera,quod impoſſibi
13 *le eſt.*† *Nõ ignoro duos quoq; poſtremos primæ,i Analyti cis in duos priores cõuerti,uerũ idipſum difficilius eſt & parũ ad propoſitũ noſtrũ,id circo negligemus. Et hęc de reductione quę diximus(magis ad excitãda ĩgenia quàm quod ad dicendũ multũ ptinent)dicta ſunt. Hęc de prędicatorio ſyllogiſmo ſufficiant. Plura ſi quis uelit, ex aureo fonte hauriat. Ariſtotelis uolumina euoluat:nos (ut inſtituimus)ad conditionalis pręceptionem tranſeamus* **Analiticorum libró priorum primo capi.4.**

D *† E ſyllogiſmo prędicatorio.) Abſoluta ea parte quæ elementa artis continet,aliam tradit Trapeſ*

zuntius;quam Græci κριτικὴν,nos iudicij partem dici-
mus,in qua argumentatio docetur. Ea eſt oratio,qua pro-
bationem rei probandæ accommodamus per neceſſariam
concluſionem:cuius quatuor ſpecies facit Ariſtoteles: Syllo
giſmum,Inductionem,Exemplum & Enthymema, inter
quæ principatum obtinet ſyllogiſmus, ad quem reliquæ
ueluti ad caput fontis referũtur. Dicitur autem ſyllogiſmus
à Græco συλλογίσεσθαι, quod computare, colligere
& ratiocinari ſignificat. ❡ †Syllogiſmus eſt oratio.) Po 2
ſita,id eſt,data,conceſſa,ac admiſſa. Eſt enim apud Ari-
ſtotelem τεθέντων τινῶν, id eſt,ad uerbum, quibuſ-
dam poſitis:Gellius uertit,conſenſis & conceſſis. Vt enim
τίθεσθαι apud Græcos,ſic Latinis poſitum,pro conceſ-
ſo ac dato vſurpatur:ſic Cicero libro de Finibus tertio:
Quo poſito & omnium cõſenſu approbato. Et paulò poſt:
His,inquit,ita poſitis,ſequitur magna contentio. Eſt igitur
ſyllogiſmus,cum ex duobus pronuntiatis conceſſis,tertium
neceſſario colligitur:ut omnes ſtulti inſaniunt. Auari oẽs
ſunt ſtulti. Hæc duo ſi admiſeris,ſequitur uelis,nolis, aua-
ros omnes inſanire. ❡ †Qui ſi tribus enuntiationibus ab 3
ſoluitur,)Cicero lib. 1. de inuentione perfectam ratiocina
tionem contendit quinq; partibus conſtare. Propoſitionem
enim atq; eius confirmationem duas partes facit:ſimili mo
do aſſumptionem ac illius rationem. Quintam deinde quã
complexionem uocat. Fabius autem in tripartito manet.
Vide utrunq; latius:& Trapezuntium libro tertio rheto-
rices. ❡ †Si uero duabus:imperfectus.) Imperfectum ſyl- 4
logiſmum Ariſtoteles uocat:cuius concluſio per ſe non ſa-
tis eſt euidens:ut ſunt omnes: qui in ſecunda & tertia

Ratiocinatio quot partibus conſtet.

figura colliguntur, quorum concluſiones ſi cum proteruo
altercatore agas, per ſyllogiſmos primę figuræ ſunt confir-
mandæ. Trapezuntius *imperfectum ait ſe uocare, qui nec*
completus nec abſolutus eſt, id eſt, cum altera propoſitionū
deſideratur: perfectum uero, in quo duæ propoſitiones &
concluſio ſunt. Sic et Ariſtoteles *enthimema imperfectū uo-*
cat ſyllogiſmum, quod propoſitione conſtet & conſequen-
5 *tē.* ¶ † Sillogiſmus *perfectus tribus conſtat.*) *Materia* — *Terminus medius.*
ſyllogiſmi ſunt tres termini, qui ſinguli bis ſumi debent, ut
propoſitiones totidem fiant quod termini. Eſt *uero termi-*
nus unus, qui medius dicitur: hic ſumitur ante concluſio-
nem bis, ſemel in prima propoſitione, & ſemel in ſecunda.
Ob id etiam communis uocatur, et cauſa concluſionis quod — *Maior.*
per eum ſciatur quomodo maior terminus cum minore — *Minor.*
conueniat aut diſcrepet. Maior *terminus eſt, qui cum me-*
dio ſumitur in prima propoſitione. Minor *qui cum me-*
dio in ſecunda ſumitur, et qui in concluſione ſi directe cō-
cluditur, maiori ſubijcitur, ut hic:

Omne animal habet ſenſum,
Mundus eſt animal:
Igitur Mundus *habet ſenſum.*

Medius ſeu communis terminus, eſt animal: bis enim
ſumitur ante concluſionem. Habere ſenſum, maior: Mun-
6 *dus minor.* ¶ † Enuntiationum *quibus ſyllogiſmus con-* — Enuntiationum in ſyllogiſmo nomina.
ſtat.) Pronuntiatorum *quibus ſyllogiſmus componitur, nō*
ſunt eadem apud omnes nomina. Nam *primum alij pro-*
poſitionem, ut Cicero: Alij *intentionem.* Rodolphus *ex-*
poſitionem appellat. Secundam *aſſumptionem, concordi-*
ter uocant. Vtrancꝫ Ariſtoteles πρότασιν, *ſed primā ma-*

Propoſitio iorem, quod maior terminus in ea ſumatur: ſecundam minorem, à minori quoque termino. Vltimam uero συμπέρασμα, Cicero complexionem, Fabius connexionem uocat. Propoſitionem ſic finit Cicero, Eſt, inquit, propoſitio per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis uis oportet emanet ratiocinationis. Eſtq́; ueluti locus communis et θέσις quędam, id eſt, generalis ſententia, à qua Fabius etiam argumentationis initium eſſe uult, ut Tyrannos omnes licet impune occidere. Omnis loquacitas odioſa eſt. Artes diſcuntur exercitatione. Aſſumptio eſt per quam id

Aſſumptio. quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur ut Sophiſtica eſt loquacitas. Dialectica eſt ars. Complexio & ut uulgo concluſio, eſt per quam id quod conficitur

Cōcluſio. propoſitione & aſſumptione, breuiter ſubijcitur, ut: Dialectica igitur exercitatione diſcitur. Sophiſtica odioſa eſt.

¶ †Syllogiſmorum tres figurę.) Figurarum uarietas ex eo naſcitur, quòd medius terminus nunc in utroque ſubijcitur, nunc prędicatur, nunc in uno prædicatur, in altero ſubijcitur. quare figura nihil aliud eſt, quàm medij termini 7

Figura. legitima & artificialis diſpoſitio. Prima eſt, quando medius terminus in prima ſubijcitur, & in ſecunda prędicatur, autore Ariſtotele, quod niſi fiat: erit ubi ex propoſitionibus ueris: falſum colligas: ut in ſecundo modo primę figurę, hoc pacto:

Nulla auaritia eſt effuſio,
Omnis effuſio eſt uitium:
Igitur nullum uitium eſt auaritia.

¶ †Quamuis contra fieri ſoleat & poſſit.) Sępe incides in ſyllogiſmos ubi terminus medius in prima propo- 8

ſitione prædicatur, & ſubijcitur in ſecunda quales omnes illi apud Macrobium lib. 2. ſomnij Scipionis, quibus probatur animæ immortalitas, ut:

Anima ſeipſam mouet,
Quod ſeipſum mouet eſt immortale:
Anima igitur eſt immortalis.

Et apud Ciceronem in quinto de finibus,

Bonum omne laudabile eſt,
Laudabile honeſtum eſt:
Igitur bonum honeſtum eſt.

Propter hoc genus ſyllogiſmi quidam quartam figuram faciunt, de qua quid cenſendum ſit paulò poſt dicemus.
9 ¶ † Barbara Celaren, &c.) His uocabulis ars ſyllogiſtica exprimitur, quas excogitauit primus Græce Alexāder Aphrodiſeenſis in ſingulis figuris, ut: γράμματα ἔγραψε γραφίδι. Vide eius commentaria in primum priorum. Latet in his uocibus tota ratiocinandi peritia in omnibus figuris. Primæ figuræ ſeruiunt dictiones, quæ duobus prioribus uerſibus continentur: ſed quatuor tantum primæ legitimos ac uſitatos modos faciūt. Eſt autem harum dictionum uſus efficere in ſingulis modis legitimam ratiocinationem, cui rei ſeruiūt uocales quatuor: A, E, I, O, quarum in ſingulis ſyllabis una reperitur. Quare ſi in prima ſyllaba ſit A, ſignificat maiorem ſyllogiſmi fore uniuerſalem affirmatiuam: ſi E, uniuerſalem negatiuam: I particularē affirmatiuā: O particularem negatiuā. Pari ratione ſecundam ſyllabam dictionis ſecundę ſeu minori propoſitioni accommodabis, & tertiam concluſioni, ſi plures fuerint ſyllabæ quam tres, hæ otioſæ ſunt Vocabulū igit Bar

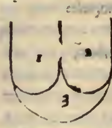
Figurarū modi.

bara,primum modum primæ figuræ ſignificat,In quo ſyllogiſmus fit'e maiore,minore,et concluſione uniuerſali affirmatiua.Nam quæuis ſyllaba habet uocalem A.,

A B C Bar Omne honeſtum eſt laudabile,

ba Omne bonum eſt honeſtum:Ergo

ra. Omne bonum eſt laudabile.

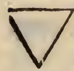
Schematum uero quę appoſita ſunt,hic intellectus eſt,ſolent enim in his ſe pueri torquere. Si figura rotundis lineis cõſtat,& triplici uertice ,primus uertex ſeu cornu maioris termini locus erit,ſecundus medij,tertius minoris.Ex lineis uero ſeu ſpatijs primum maiorem propoſitionem,ſecundum minorem, tertium quod utrunque continet concluſionem.Eſtq; hoc ſchema tantum primæ figuræ.Si trianguli ſpecies eſt,cuius baſis ſupina iacet,uertex ſupremus medium terminum ſignificat, inferiorum unus maiorem terminum,alter minoreem : latera propoſitiones poſſident. Eſtq; id ſchema ſecundæ figurę.Triangulus ſuperiori contrarius infimo angulo medium terminum ſignificat,reliquis maiorem & minorem:quemadmodum ſignauimus,& elementis,quorum A maiorem terminum,B medium,C minorem:& numeris ex quibus 1 propoſitionis,2 aſſumptionis,3 concluſionis locum ſignificat.

1 B 2

A 3 C

A 3 C

1 B 2

Secundus modus primæ figuræ & reliqui omnes cuiuſmodi propoſitionibus conſtabunt ipſę dictiones ſatis docent: ob id exempla tantum apponemus,quibus breuitatis gratia Trapezuntius ſuperſedit,

CELARENT.

Ce Nullum honeſte eſt turpe,

la Virtus omnis honeſta eſt:Ergo

rent. Nulla uirtus eſt turpis.

Tertius modus & quartus concluſionem efficiunt particularem: Prior affirmatiuam: poſterior uero negatiuam: uocabula ſunt Darij & Ferio.

DARII.

Da Malum omne fugiendum eſt,

ri Quędam uoluptates malæ ſunt: Ergo

i. Voluptates quędam ſunt fugiendæ.

FERIO.

Fe Nemo ſapiens animi ęgritudine afficitur,

ri Fortis ſapiens eſt;

o. In fortem igitur ęgritudo cadere non poteſt.

Poſſet hic ſyllogiſmus uniuerſalis uideri Modi indirectim concludentes.

His adijciuntur quinque modi, quibus indirecte ſeu prę poſtere concluditur, uidelicet dum maior terminus in concluſione minori ſubijcitur, ut:

Omne animal eſt ſubſtantia,

Omnis homo eſt animal:

E quibus referendum erat ſic:

Igitur omnis homo eſt ſubſtantia.

Pro qua ea ſubijcitur quæ ex hac ſequitur per accidẽs facta conuerſione: quædam ſubſtantia eſt homo. Horum primus eſt, quando ex maiore & minore uniuerſali affirmatiua, colligitur particularis affirmatiua. uocabulum eſt Baralipton. Secundus, qui ſignificatur per dictionem Celantes ſic colligit.

Ce Nulla temperantia eſt uitium,

lan Omnis frugalitas eſt temperantia:

tes. Igitur nullum uitium eſt frugalitas.

In qua concluſione minor terminus, qui cum medio in aſſumptione ſumebatur, de maiore prædicatur. Reducitur hic modus ad ſecũdam primę figurę, concluſione uerſa ſimpliciter. Nam ex quibuſcunque pręmiſſis, ſeu e quocunque antecedente concluſio quæpiam ſequitur, ex iiſdem conuerſa inferri poteſt. Veluti ex quibus hoc ſequitur: Nullũ honeſtum eſt turpe, ex iiſdem & illud: Nullum turpe eſt honeſtum. Canon Dialecticorum eſt, quod ratę alicuius argumentationis ſequitur conſequens: ſequitur ex eiuſdem antecedente. Porro hic colligendi modus admodum rarus eſt. Indirectam uero cõcluſionem & illã opinamur recte uocari, quæ uerę concluſioni proxima eſt, ſiue quę ex ea ſequitur non quidem conuerſione, ſed affinitate ueri ut:

Regula cõſequẽtię.

Omne bonum eſt expetendum,

Omnis uirtus eſt bonum.

Manifeſta concluſio eſt: Omnis uirtus eſt expetenda. Pro qua illã ſubijcere licet: Virtus non eſt fugienda: aut: Virtus eſt colenda. Meminit huius Cice. lib. 1. Inuentionis de argumentatione: Martianus Capella hãc cõcluſionem ait uocari συμπέρασμα, quod eſt confinis concluſio, Ve℞ Ariſto. ea uoce pro qualibet cõcluſiõe utit. tres reliqui modi indirecte cõcludentes, cuiuſmodi ſint, docẽt hę uoces: Dabitis Fapeſmo: Friſeſmo℞, Secũdæ figurę quatuor ſunt modi oẽs negatiui: nihil. n. in hac figura ex duabus affirmatiuis aut maiore particulari, neceſſario ſequit. Vocabula ſunt Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco.

CESARE.

Ce	*Nulla auaritia laudabilis eſt,*
ſa	*Omnis parſimonia laudabilis:*

re. Ergo nulla parſimonia eſt auaritia.

CAMESTRES.

Ca Omnis improbus miſer eſt,
me Nemo ſapiens miſer eſt:
ſtres. Ergo nemo ſapiens eſt improbus.

FESTINO.

Fe Nullus tyrannus Remp. recte adminiſtrat:
ſti Auguſtus Rempubli. bene adminiſtrauit.
no. Igitur Auguſtus non fuit tyrannus.

BAROCO.

Ba Qui ex Deo ſunt, uerba Dei audiunt,
ro Iudęi Chriſti uerba audire noluerunt:
co. Iudæi, igitur ex Deo non ſunt,

Tertia figura ſex modos habet, quibus illud proprium eſt, conclusionem ſemper efficere particularem, & minorem affirmatiuam habere. Vocabula ſunt: Darapti: Felapton, Diſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon.

DARAPTI.

Da Omnis uirtus labore paratur,
ra Omnis uirtus honeſta eſt:
pti. Igitur honeſta quędam labore parantur

FELAPTON.

Fe Nemo Græcorum Barbarus eſt,
lap Omnes Gręci mendaces ſunt:
ton. Ergo quidam mendaces non ſunt Barbari

DISAMIS.

Di Quidam Germani ſunt fortes:
ſa Omnes Germani ſunt ebrioſi,
mis. Ergo quidam fortes ſunt ebrioſi.

DATISI.

Da Omnis uoluptas delectat,
ti Nonnullę uoluptates ſunt pernicioſæ:
ſi, Ergo quædam pernicioſa delectant.

BOCARDO.

Bo Non omne bellum fugiendum eſt,
car Omne bellum calamitoſum eſt:
do. Ergo quædam calamitoſa non ſunt fugienda.

FERISON.

Fe Nulla uirtus nocet.
ri Eſt uirtus quę in dando conſiſtit:
ſon. Ergo dare aliquid nihil nocet.

Quicunque præter dictos modos finguntur, omnes ἀσυλλόγιστοι. Sunt qui tribus prędictis quartam figuram adijciuntur, in qua medius terminus prædicatur in maiore, & ſubijcitur in minore, ut:

Socrates eſt homo,
Homo eſt animal:
Socrates igitur eſt animal.

Fortaſſis ac ratione moti: quod huiuſmodi ratiocinationes non infrequentes ſunt, ut apud Macrobium ſecundo commentariorum ſuper ſomnium Scipionis:

Anima ſemper mouetur,
Quod ſemper mouetur eſt immortale,
Anima igitur eſt immortalis.

Et apud Ciceronem quarto de finibus:

Bonum omne laudabile eſt,
Omne laudabile honeſtum:
Igitur omne bonum honeſtum. Et alibi:

Sapientes

Sapientes ſunt fortes,

Fortis non afficitur ægritudine,

In ſapientem igitur non cadit ęgritudo.

Poſtremo apud Ariſtotelem ipſum, & in cõmentarijs Græcorum ſuper eum ferè ſemper hoc pacto colligitur.

Nos hoc genus argumentationis & ſi ſyllogiſmo proximum eſt, non tamẽ planè ſyllogiſmum, ſed ſoritem, ſeu gradationem exiſtimamus, nihil enim uetat cum ſic inceperis: Socrates eſt homo, homo eſt animal, ad quartam uel quintam uel ſextam etiam propoſitionem peruenire, ut tamen genus argumentationis non mutetur, ut Socrates eſt homo, homo ſenſum habet, quod ſenſum habet animal eſt, animal uiuum corpus, corpus ſubſtantia. Socrates igitur ſubſtantia eſt. Quam argumentationem nemo recte ſyllogiſmum uocauerit, & ſi Macrobius aceruum illum propoſitionum de anima ἀκυρῶς dixerit ſyllogiſmum. Omnis enim ſyllogiſmus tribus enuntiationibus, nec pluribus perficitur. Rectius igitur cum Cicerone, ubi ad concluſionem gradibus quibuſdam peruenitur, Soritem, ſeu aceruum uocabimus. Verum ſi ſyllogiſmum eſſe contendas, ubi ex duabus tantum propoſitionibus gradatione coniunctis, (ut homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia) concluſionem collegeris, nihil repugno, modo in huiuſmodi ſyllogiſmis minorem primo loco, maiorem ſecundo meminerimus poſitam. Non enim ſemper (ut Cicero admonet) à propoſitione incipienda eſt ratiocinatio: ſed ab aſſumptione aut concluſione etiã, quod apud Ariſtotelem non infrequens eſt. Nam in hoc ſyllogiſmo.

Clodius inſidiator eſt,

Omnis inſidiator iure occiditur:
Clodius igitur iure occiſus eſt.

Eſt quidem talis medij diſpoſitio, qualem in quarta ſingunt: ſed maior ſecundo loco & minor primo poſita eſt. Quas ſi in ſuum ordinem iredigas, ut omnis inſidiator iure cæditur, quę natura ipſa propoſitio eſt. Deinde aſſumptio ſit per quam id aſſumitur, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet: Clodius eſt inſidiator, igitur iure occiſus eſt, primam figuram agnoſces. Hæc prolixius oſtendimus, quo admoneremus iuuentutē, ut ſi quando medius prędicatur in prima & ſubijcitur in ſecunda, aut gradationem quandam eſſe, aut aſſumptionem propoſitionis, & propoſitionem aſſumptionis loco poſitam eſſe meminerit.

10 ¶ † *Verum quoniam quatuor primi modi.)* *Superius meminimus ſecundę & tertiæ figuræ ſyllogiſmos imperfectos haberi, quòd non ſatis euidenter concludant. Quare ut neceſſaria quoq; uideatur in his concluſio, omnes ad primæ figurę modos quatuor reducuntur. Eſt autem reductio duplex, una, quam oſtenſiuam uocant, ea fit conuerſione propoſitionum, & tranſpoſitione, ut ſcilicet maior minoris, & minor maioris loco ponatur. Cęterum ut ſciatur quis modus ſecundæ & tertiæ, ad quem modum primæ figurę reducatur, notabis conſonantem dictionis initialē. quę ſi B eſt, fiet reductio ad primum modum, ſcilicet, Barbara: ſi C, ad Celarent: ſi D, ad Darij: ſi F, ad Ferio. Omnes enim ex his quatuor unam habent initialem. Deinde tenendum eſt, ſi S ponatur in dictione debere propoſitionem conuerti ſimpliciter, quæ notatur uocali, quam S continuo ſequitur: ſi P, per accidens. M uero tranſpoſitionem*

propoſitionum ſignificat:& ſi C *in dictione reperitur præ terquam in principio, modum illum non poſſe hoc genere conuerſionis oſtendi.* V*erum ut quale ſit quod dicimus clarius cernatur, uniuerſam rem ſpectandam oculis ſubiecimus. Secundæ figuræ modi reducuntur ad modos primæ hoc pacto, ut ſequitur:* Primus *quidem cuius uocabulum eſt Ceſare, ad ſecundum modum primæ figuræ, cùm quo prima litera conueuit, conuerſa ſimpliciter maiore: ſequitur enim primam ſyllabam* S.

CESARE		CELARENT.
Nulla arbor eſt animal.		*Nullum animal eſt arbor.*
Omnis homo eſt animal, Ergo	*Verſim.*	*Omnis homo eſt animal:* Ergo
Nullus homo eſt arbor.		*Nullus homo eſt arbor.*

Secundus uero ad ſecundum primæ, minore & concluſione conuerſis ſimpliciter, & trāſpoſitis præmiſſis: M, *enim in dictione poſitum eſt:*

CAMESTRES.			CELARENT.
Omnis homo eſt animal.	*ma*	*ſimp*	*Nullum animal eſt arbor,*
Nulla arbor eſt animal: Ergo	*conuer.*	*ncnt*	*Omnis homo eſt animal:* Ergo
Nulla arbor eſt homo		*verſa ſimp.*	*Nullus homo eſt arbor.*

Tertius in quartum maiore conuerſa ſimpliciter:

FESTINO		FERIO.
Nulla arbor eſt animal.	*ver. ſim.*	*Nullum animal eſt arbor.*
Aliquis homo eſt animal: Ergo		*Aliquis homo eſt animal: ergo*
Aliquis homo non eſt arbor,		*Aliquis homo non eſt arbor.*

Modus quartus Baroco *hac ratione nō reducitur: ſed alia de qua paulò poſt, atq; ob id in dictione* C *poſitum eſt. Cæterum primus modus tertię figuræ ad tertium primę, minore conuerſa per accidens.*

DARAPTI.		DARII.
Omnis homo eſt animal,		*Omnis homo eſt animal,*
Omnis homo eſt ſubſtantia:	*Ver. per. ac.*	*Quędam ſubſtantia eſt homo:*
Ergo quędam ſubſtantia eſt animal,		*Ergo quædam ſubſtantia eſt animal.*

Secundus tertiæ in quartum primæ, minore conuerſa per accidens,

FELAPTON		FERIO.
Nullus homo eſt arbor,		*Nullus homo eſt arbor*
Omnis homo eſt animal:	*Ver. Per. ac.*	*Quoddam animal eſt homo.*
Ergo quoddam animal non eſt arbor.		*Ergo quoddam animal non eſt arbor.*

Tertius in tertium primæ, maiore & concluſione uer

ſa ſimpliciter,& tranſpoſitis pręmiſſis.

DISAMIS.		DARII.
quidam homo eſt animal,	ma. ſimp.	Omnis homo eſt ſubſtantia.
Omnis homo eſt ſubſtantia:i	conuer. nem.	quoddam animal eſt homo:
Ergo		Ergo
Aliqua ſubſtantia eſt animal	Ver. ſim.	quoddam animal eſt ſubſtantia.

quartus in tertium minore uerſa ſimpliciter:

DATISI		DARII.
Omnis homo eſt animal,		Omnis homo eſt animal,
quidam homo eſt ſubſtantia	Ver. ſim.	quędam ſubſtantia eſt homo:
Ergo quędam ſubſtantia eſt animal.		Ergo quędam ſubſtantia eſt animal.

quintus hac reductione non oſtenditur. Sextus uero ad quartum primę figuræ, minore conuerſa ſimpliciter.

FERISON.		FERIO.
Nullus homo eſt arbor,		Nullus homo eſt arbor.
Qudam homo eſt animal:Ergo	Ver. ſimp.	Quoddam animal eſt homo:Ergo
Quoddam animal non eſt arbor.		Quoddam animal non eſt arbor.

11 ¶ †Per impoſſipile uero.) Ad impoſſibile ducimus

Reductio ad impoſſibile. *cum falſum oſtendimus, quod ſequitur ex contradicente illius quod probare uolumus, ac proinde ipſam contradicẽtem eſſe falſam.* Docent enim dialectici (inquit Cicero) *ſi ea quę rem quampiam ſequuntur falſa ſunt, falſam eſſe illam ipſam quam ſequantur.* Vt peccata non ſunt paria. Hoc *ſi uelimus per impoſſibile probare, accipiemus illius*

Argumentatio ab incommodo. *contradicentem quę eſt, peccata ſunt paria.* Deinde *ſic, ſi hoc uerum eſſe dicemus, omnia ęqualiter punirentur.* Hoc *autem falſum eſſe docent leges, quę grauius parricidam quàm adulterum puniunt. Igitur falſum eſt illud ex quo ſequitur, nimirum peccata eſſe paria, Et ſi hoc falſum, illud uerum eſt, peccata non ſunt paria.* Crebrum *hoc genus argumentandi* Ariſtoteli: *nec rarum* Ciceroni, *præſertim de* Finibus & in Tuſculan. *quęſtionibus, inueniuntur & apud* Euclidem *multæ* ἀπόδειξεις *eiuſdem formæ. Quare puer huius reductionis non erit rudis. In ſyllogiſmis uero reducendis aut probandis (uidetur enim magis noua eſſe probatio, quam neceſſarię collectionis examen) ſic adhibebitur. In ſecunda figura ſi ſyllogiſmus factus fuerit, ſumetur concluſionis illius contradicens, loco minoris, ſyllogiſmi futuri cum maiore, ex quibus fiet ſyllogiſmus in prima figura cuius, cõcluſio erit cõtradicẽs illi minori quã aduerſarius in priore ſyllogiſmo conceſſerat. Quare cogitur priori concluſioni aſſentire, aut id negare quod ante datum eſt atq; conceſſum: ut hic,*

CESARE.

Ce	*Nulli auari ſunt fortes,*
ſa	*Omnes Germani ſunt fortes,*
re.	*Ergo Germani nulli ſunt auari.*

Admittit ille cũ quo agis propoſitionem & aſſumptionem, ſed negat concluſionem. Credat igitur neceſſe eſt quoſdam Germanos eſſe auaros. Hanc ſumam minorem cum maiore ſuperioris ſyllogiſmi in hunc modum.

FERIO

Nulli auari ſunt fortes,
quidam Germani ſunt auari: Ergo
quidam Germani non ſunt fortes.

Iam ſic age. Atqui in priori ſyllogiſmo conceſſum fuit omnes Germanos eſſe fortes, quare priori concluſioni uelis nolis, cogeris aſſentire, aut duas contradicentes eſſe ſimul ueras, quod fieri non poteſt. ❡ † *Primã ſyllabam dictionis primæ figuræ.) In alijs exemplaribus legebatur* 12
abſq; ullo ſenſu in hunc modum: Primam ſyllabam primę ſyllabę ſumas eiuſdem uocalis, & cętera. Reſtitui autem ex eo quod ſequitur, ubi hoc ipſum docet in tertia figura. Eſtq; hic ſenſus: Si cognoſcere uelis quis modus ſecundę figurę, ad quem modum primę figurę reducatur: accommodabis maiorem ſyllogiſmi reducendi alicui primæ ſyllabæ dictionis in prima figura, deinde oppoſitum concluſionis ſecundæ ſyllabę, ut maior propoſitio in Ceſare quadrat cum Celarent, uel cum Ferio, ſed oppoſitum concluſionis in Ceſare eſt particularis affirmatiua. Hęc autem ſecundæ ſyllabę reſpondet in Ferio, non in Celarent: quare primus ſecundę figurę modus, in quartum primę reduci cognoſcitur, Cameſtres ad Darij, Feſtino ad Celarent, Baroco ad Barbara. In tertia figura ſcitur ſimiliter, niſi quod hic contradictorium concluſionis ſyllogiſmi reducendi, reſpondere debet primæ ſyllabę dictionis in prima figu

Secūdę figurę modi reducunt ad modos primę figurę.

ra, & minor ſyllabæ ſecundę: ut in Feriſon concluſionis contradictorium eſt uniuerſalis affirmatiua, hęc quadrat primæ ſyllabæ in Barbara uel Darij, ſed minor in Feriſon tantum accommodatur ſecundę ſyllabæ in Darij.

¶ †Non ignoro duos quoq; poſtremos primę in Analyticis,) Philoſophia eſt uniuerſalium, ob id modi particulares primæ figurę, reducuntur ad modos uniuerſales ſecundę figuræ, & hinc rurſum facta reductione ad modum uniuerſalem primę figurę: Darij enim ad Cameſtres & Ferio ad Ceſare, per impoſſibile quidem ſi ſumatur contradictorium canclusionis cum maiore, è quibus infertur oppoſitum minoris in ſecunda figura. Deinde reditur ad primæ figurę ſecundum modum conuerſione ac tranſpoſitione propoſitionum. Docet hoc Ariſtoteles in fine primę reſolutionis prioris. 13

DE PROPOSITIONE. *conditionali.*

Onditionalis† propoſitio eſt, quę plurium categoricarum iunctione conficitur. Oratio 1
c *ea triplex eſt: quæ Si, rationali particula; quæ Vel, diſiunctiua, quæ copulatiua Et, aut partibus conſimilibus iungitur. Omnis conditionalis duabus partibus conſtat, antecedente & conſequente. Antecedens eſt, quo poſito, aliud ſequatur neceſſe*
Antecedēs *eſt. †Conſequens eſt, quod eſſe neceſſe eſt, ſi id cuius con-* 2
Cōſequēs. *ſequens eſt, pręceſſerit, quod etiam annexum appellatur.†* 3
Hę igitur partes, in rationali quidem (quam & proprie cõditionalem appellant) ordine quodã naturę inter ſe referũ

tur, atque ideo ſic nobis deſcriptę ſunt. In copulatiua & di-
ſiunctiua non natura, ſed eius qui dicit iudicio diſponun-
4 *tur.* †*Rationalis ſiue conditionalis proprie, ſi negatiua eſt*
uerāne an falſa ſit, ex affirmatione, remota negatione (ut
omnes conditionales) cognoſcitur. Non ſi tu es homo, tu es
aſinus, hæc uera eſt, quoniam affirmatio falſa. Eſt autem Negatiua.
negatiua hypothetica, quæcunque negandi aduerbium con Hypothetica.
5 *ditionis particulæ ſtatim præpoſitum habet.* †*Affirmati-*
ua uera eſt, ſi conſequentis oppoſitum antecedenti repu- Affirmatiua.
gnat: falſa uero, ſi non repugnat: ut, ſi homo eſt, animal eſt,
non enim poteſt homo eſſe, cum animal non ſit. Id præce-
ptum iam dictū ad omnes quas iuniores conſequentias, Ci
cero ſimplices concluſiones, Græci ἐνθυμήματα *appel-*
lant, examinandas, rectène conſequantur an non, plurimū
ualet. Eſt tn̄ & alia ratio qua uerāne ſit an non rationa-
lis, perſpiciamus, & communis ei cum concluſione ſimpli-
6 *ci,* †*locorum uidelicet uis atque natura, qua genus ſpeciem* Locorum̄ na
ſequitur, effectus cauſam, adiunctum id cui adiungitur, & tura in iu-
cætera quæ aut ſe inuicem, aut una ex parte conſequun- dicāda ar
tur: quę omnia rationis nota in conditionali adiecta, ipſarum gumētatio
rerum non ſolum ui, uerumetiam ordine antecedunt: & ne.
conſequuntur. quare ut altius res hęc tota, pluraque alia re
cte intelligantur, omnium locorum uis, ordo, differentia pr-
7 *cipienda: Hæc de rationali* †*Copulatiua uera ea eſt, ſi* Copulatiua.
utraque pars uera. Falſa uero, ſi & utraque pars eius falſa,
& ſi altera falſa.

Diſiunctiua autem, cum uarietas in eo conſiſtat, ut ſem- Diſiunctiua.
per pars altera uera falſaue ſit, cum ambe non poſſunt ue-
rę ſimul eſſe uel falſæ, neceſſario eas res ſemper continet,

quarum alteram eſſe neceſſe eſt:ut eſſe,non eſſe:dies, nox: ęgrotus,ſanus:prętereа uiuere,mori:uigilare, dormire in animalibus, cętera.q; huiuſmodi inter quę tertium dari non poteſt:† nam in alijs rebus conficta diſiunctio formā tantum diſiunctiuę,non uim poſſidet. 8

Quare diſiunctiua uera,ſemper neceſſaria eſt,& uel contraria immediata continet uel pugnantia, † ſed non ſemper pugnantia ueram diſiunctiuam conſtituunt. 9 *Hæc enim falſa eſt,Aut homo eſt,aut animal non eſt: ſequitur enim ex ea,quicquid homo non eſt, id animal non eſſe, quod falſum eſt. Falſum autem ex uero ſequi non poteſt,†* 10 *quamuis uerum ex falſo poteſt: quare in contrarijs immediatis (appellamus autem contraria, oppoſita omnia præter relatiua) in his igitur diſiunctiua ſemper uera eſt, † & in repugnantibus, ſi termini ſunt ęquales.* 11 *In terminis uero inęqualibus uidetur quidem, ſed non eſt: quod ut facilius dijudices, quod ponit attende.†* 12

Canon de diſiuncti uis iudicā dis

Ponit enim diſiunctiua omnis uel primam partem ſolam, uel primæ partis oppoſitum per rationalem notam conſequenti coniunctum: uerbi cauſa, aut dies eſt, aut lux non eſt: hæc ponit uel eſſe diem, uel ſi dies non eſt,lucem quoque non eſſe: quod cum falſum ſit, diſiunctiua quoque falſa eſt. Illud præterea tenendum eſt, è prędicatorijs ac ſimplicibus propoſitis quarum uterque terminus nomen continet; conditionalem fieri. Et omnem rationalem, quę uerbo eſſe repetito conſtat ſimplicem ac categoricam, ſi quis hinc uerbum auferat quod illi acceſſit, etſi, rationalem particulam, ut homo eſt animal. Si homo eſt, animal eſt. Sed

nec categoricas in conditionales tranſire, in quibus uerbum ſolum prædicatur, ut homo eſt, homo legit, homo diſputat: nec conditionales ad categoricarum ſimplicita-
13 *tem peruenire, † ſi partim prędicata diuerſa, aut ſi idem repetitum ſit: ut ſi currit, mouetur: ſi peperit, cum uiro concubuit: pręterea, ſi homo uiuit, animal uiuit: nam ſi dies eſt, lux eſt, ſimplex fieri poteſt, & omnes eiuſmodi ſi-*
14 *miles. † Ad hæc, omnis connexa propoſitio duabus conſtat categoricis, uel affirmatiuis uel negatiuis, uel altera affirmatiua, uel altera negatiua, qua ex re quatuor fiunt connexarum ſpecies hoc pacto: Si dies eſt, ergo lux eſt, ſi nec illud, nec hoc: Si dies eſt, nox non eſt: ſi non illud, hoc igitur.*

Quatuor modi conditionaliū affirmatiuarum

1 C*onditionalis propoſitio eſt.)* De *propoſitionibus & ſyllogiſmis hypotheticis, ut in præſentia hypotheſim accipimus,* Ariſtoteles *in iis quidem libris, qui extant, nihil ſcriptum reliquit.* Cicero *in* Topicis *modos quoſdam pręter inſtitutum indicauit, quos poſt eum* Boethius *homo in philoſophia peracutus, in commentarijs ſuper* Topica Ciceronis *latius explicauit: cuius pręceptionibus* Trapezuntium *adiutum eſſe ſatis apparebit illi, qui quartum & quintum commentariorum librum cum hac parte contulerit.* Accipitur *autem* ὑποθετικὸν *ſeu conditionale, pro quouis pronuntiato connexo, id eſt, ex duobus ſimplicibus compoſito: ut neq; bonū eſt uoluptas, neq; malū. Si prudentia eſt: uirtus eſt, & dies eſt, & lux eſt. Quod quidē ſatis quadrat, ubi cō iunctione, ſi, duę ſimplices propoſitiones coniunctę ſunt. In*

alijs hoc nomen uidetur parum congruere,niſi in his cõn-
ditio aliqua dicatur latere:ueluti uir eſt aut mulier,intelli
gitur ſi homo eſt. Sanum aut ægrum eſt ſed non niſi ani-
mal fuerit. Copulatiua autem non uidetur conditionis ege
re,ut cœlum mouetur,& terra quieſcit. Sin autem perfe-
cta fuerit copulatiua,implicitam quoq; habebit conditio-
nem:ut,dies eſt,& lux eſt:nam ſic intelligitur,ſi dies eſt,
lux eſt. ¶ †Conſequens eſt quod neceſſe eſt.)Hęc uerba 2
in omnibus exemplaribus quę quidem nobis uidere conti
git,deſiderabantur,ſine quibus hunc locum mutilum eſſe
quis non uidet: quòd autem à Trapezuntio ita ut nos re-
ſtituimus ſcriptum ſit,ſatis docet ea Boethij finitio conſe-
quentis,quę eſt libro 4.commẽtariorum ſuper Topica Ci
ceronis,ex quo Trapezuntius ea ferè deſumpſit: quæ do-
cet de conditionali propoſitione. Eſt autem ſenſus finitio-
nis,id uocari conſequens,quod antecedente poſito neceſſa
rio conſequitur. Nec refert priorem ne an poſteriore loco
ponatur:ut dies non eſt,niſi ſol ſupra terram ſit. Poſterior
pars huius antecedens eſt,prior conſequens. Vocatur etiã
conſequens Ciceroni annexum,quo loco ſic ait: Cum id
quod annexum eſt,negaris,ut id quoq; cui fuerit annexũ
negandum ſit,ſecundus appellatur concludendi modus.
¶ †Hę igitur partes in rationali quidem.)Has finitiones 3
antecedentis & conſequentis oſtendit rectius competere
partibus propoſitionum,quę proprio nomine conditiona-
les dicuntur,hoc eſt,quarum partes connexæ ſunt condi-
tione ſi. In his enim antecedẽs dicitur,nõ quidẽ quod prio
re loco ponatur,ſed quòd naturali ratione alterũ ſequatur
ut hominem animal,ratio,ſermo,riſus:& cætera:quorum

reſpectu homo antecedens dicitur. Ita in hoc genere propoſitionum partium ordo neceſſarius eſt. In reliquis autem copulatiuis & disiunctiuis, id antecedens quod priore loco, hoc conſequens, quod poſteriore poſitum eſt, dicitur.

4 ¶ †Rationalis ſiue conditionalis proprie.) Conditionales affirmatiuę ſunt: quando coniunctioni quam principalem copulam uocant, ut ſunt: aut, &, & c. eiuſdem generis, non adhęret à fronte negatio, alioqui nihil prohibet negationem unam, aut duas etiam propoſitioni adiunctas eſſe, ut tamen affirmatiua dicatur: ueluti ſi animal non eſt, homo non eſt: ſi ſanum non eſt, ęgrum eſt: aut homo eſt, aut rationem non habet. Negatiua uero, quando coniunctioni proponitur negatio, ut non aut bonum aut malum eſt uoluptas: non ſi homo eſt: doctus eſt: non & beatus eſt & miſer. quę uere ne an falſę ſint, detracta negatiõe uidebitur. Conditionaliũ ueritas quomodo ſpectãda

5 ¶ †Affirmatiua uera eſt,) Ex hoc canone manifeſtum eſt, non ſumi ueritatem in connexis propoſitionibus, è par tium ueritate aut falſitate. Hæc enim uera eſt: ſi mundus non eſt creatus, fuit ab æterno, partes autem falſę ſunt.

6 ¶ †Locorum uidelicet uis atque natura.) Ea cuiuſmodi ſit, animaduertitur ex maximis illis, quas Boethius in ſingulis locis dialecticis tradidit. Hi ſunt καθολικοὶ κα'νονες, quibus docetur quam uim argumenta ducta e locis probandi aut improbandi habeant: ut in loco finitionis: Cuicunque definitio tribuitur, eidem & definitum: & cui definitum negatur, eidem & definitio. Ex cuius loci ſeu maximę ui, hę cõditionales ueræ ſunt. Si homo eſt, animal rationale eſt: aut ſi animal rationale eſt, homo eſt: & cętera, ſed de his copioſius in enthymemate dicemus.

Copulatiuarum ueritas. ¶ † *Copulatiua uera eſt, ſi utraq; pars uera eſt.*) *Copulatinæ propoſitionis ueritatem docet* Gellius *libro decimo ſexto* Noctium Atticarum: *Quod illi inquit,* συμπεπλεγμένον, *nos uel coniunctum uel copulatum dicimus, quod eſt eiuſmodi:* P. Scipio *Pauli filius: & bis conſul fuit, & triumphauit & cenſura functus eſt, & collega in cenſura* L. Mumij. *In omni autem coniuncto, ſi unum eſt mendacium, etiam ſi cętera uera ſunt, totum mendacium (inquit* Gellius*) eſſe dicitur.* ¶ † *Nam in alijs rebus confiicta diſiunctio.*) *Veluti: Aut curris, aut ambulas, aut bibis, aut cantas: quod autore* Gellio παραδιεζευγμένον *dicitur à* Græcis. *Poſſunt tamen huiuſcemodi pronuntiata uera eſſe ex quadam conditione, non quidem naturæ, ſed caſus ſeu ſuppoſitionis propter antegreſſam quandam conditionem dicentis, ueluti hoc, aut tu me ambitu uiciſti, aut mihi dignitate pręlatus es, quod utrunq; falſum eſſe poteſt: ſed ſi alteruter magiſtratus creatus ſit, nō plus uno uerum eſt.* 8

Diſiunctiuarum ueritas. Item *quod prçcipitur plures partes in diſiunctiuis ueras eſſe non poſſe, intelligendum eſt in his, quæ duabus tantū conſtant partibus.* Enumerationes *enim rhetoricæ, quoniā pluribus conſtant, ſub hanc legem non cadunt.*

Pugnátia. ¶ † *Sed non ſemper pugnantia.*) Pugnantia *ſunt, quę ſimul eidem competere non poſſunt, ut hominem quem piam eſſe, & non eſſe animal: aut eundem hominem eſſe: & auem: amicum eſſe & nocere: eodem tempore* Romę *eſſe &* Interamnę. ¶ † *Quamuis uerum ex falſo poteſt,*) *Docet hoc* Ariſtoteles *libro undecimo* προτέρων ἀναλυτικῶν. ¶ † *Et in repugnantibus ſi termini.*) *Dicuntur repugnantia in terminis ęqualibus, cum ex duo* 9 10 11

bus quæ inter ſe mutuo conſequuntur, alterum ſumitur cum negatione, aut cum eo quod habet negandi uim: ut homo & intellectuale, nox & umbra terræ, uirtus & honeſtum conuertuntur: horum ſi alterum ſumatur cum negatione, aut cum eo quod negandi uim poſſidet, repugnantia erunt ex terminis æqualibus. Ex his propoſitio *diſiunctiua ſemper eſt uera ac neceſſaria. ut homo eſt, aut intellectu caret. nox eſt, aut umbra terræ non eſt. uirtus eſt, aut honeſtum non eſt.* Repugnantes *termini inæquales ſunt, dum ille qui altero latior eſt aut anguſtior, cum negatione ſumitur: ut hominem eſſe nec animal, iuſtitiam abſque uirtute: nec ſolum tales, ſed quicunque ſuperiore membro non continentur.* Huiuſmodi *uero & ſi pugnantia etiam ſunt, nō tamen diſiunctiuam ueram efficiunt: ut homo eſt, aut animal non eſt: dies eſt, aut lux non eſt: animal eſt, aut uita*
12 *caret, falſæ ſunt diſiunctiuæ.* ¶ †Ponit *diſiunctiua omnis uel primam partem ſolam)* Regula *eſt, qua licebit fictas diſiunctiuas, & quæ formam tantum imitantur, à ueris ſecernere.* Legebatur *autem in exemplaribus ueteribus coniunctam, fœminino genere, id quod ſenſum huius periodi omnino turbabat. Quare ſic intelliges, eam ſolum eſſe ueram diſiunctiuam, cui primæ partis oppoſitum per coniunctionem, ſi, apte conſequenti coniungitur. Quo examine hanc falſam inuenies, aut dies eſt, aut lux non eſt. Sume hic primæ partis oppoſitum, dies non eſt, coniunge conſequenti ſic: ſi dies non eſt, lux non eſt: iam hanc falſam inuenis, aliunde enim lumen eſſe poteſt. Sic illud, aut homo eſt, aut animal non eſt, examina iuxta præſcriptum*

canonem,ſi homo non eſt,animal non eſt,falſum etiã hoc eſt,quare & illud,aut homo eſt,aut animal non eſt.

Illud non eſt,in quo uerba omnia reſoluuntur,) Hanc *clauſulam totam ſupereſſe exiſtimo,quam ſi omittas, clarum erit quod præcipitur.* Videtur autem *fuiſſe fragmentum cuiuſdam interpretationis,primum in margine appoſitum,deinde à librario per inſcitiam,*Trapezuntij *uerbis interpoſitum.* ☾†*Si partim prędicata diuerſa uerba ſunt,aut idem repetitum ſit,ut:ſi currit,mouetur: ſi peperit,cũ uiro concubuit.)* Prædicata *in conditionalibus ſunt duo,unum antecedentis,alterum conſequentis,ut ſi homo currit,mouetur.antecedentis prędicatum eſt currit, conſequenti mouetur:*Subiecta *nanque intelliguntur in uerbis finitis,in quibus nominatiui intelliguntur.* Hæc autem *diuerſa ſunt,igitur ea conditionalis,prædicatoria non fit,niſi alterutrum abijciatur.*Abiecimus *etiam ex eadem periodo uerba hęc,aut diuerſa,quæ uitioſe duplicabantur,ut in alijs locis non nullis etiam fecimus.*Quod *ſi quis omnis facti mei rationem requirat,conferat uetera exemplaria quę inemendata ſatis circunferuntur, cum noſtro labore.* 13

Repugnãtia.

☾†Ad *hęc,omnis connexa propoſitio duabus conſtat categoricis.)*Indicat Trapezuntius *quatuor eſſe formas cõditionalium,quæ omnes affirmatiuæ dicuntur.* Nam *ea negatiua tantum eſt,quę coniunctioni ſi præpoſitam negationem habet.*Prima *forma ubi ambæ partes ſumuntur abſque negatione,ut ſi dies eſt,lux eſt.*Secunda *huic contraria:*Si *lux non eſt:dies non eſt.*Tertia *ex priore affirmatiua:reliqua negatiua.ut ſi dies eſt,nox non eſt.* Quarta *quę huic contraria:ut ſi nox non eſt:dies eſt.* 14

Verum

Verum quoniam propoſitiones (quas repugnantes diximus) tertium conditionalium modum condunt de his nunc diſſeremus, ſi prius quæ repugnantia dicantur, expoſuerimus. † Repugnantia *dicuntur quę inter ſe conferuntur, ut quod unum contrariorum conſequitur, reliquo contrario comparatur: uel ut unius partis oppoſitum alteram partem natura conſequitur.* Nam *cum amicus et inimicus contraria ſunt, quoniam nocendi ſtudium inimicitias conſequitur: ſi quis amicum ſtudere ut noceat dicit, repugnantia dicit.* Repugnans *ita*que *propoſitio eſt, quę repugnantibus terminis aut partibus connectitur.* Terminis *categorica repugnat, ut ſi dicas inimicū prodeſſe inimico: partibus, conditionalis, quę ſi duabus affirmatiuis coniungitur, adiecta, ſi ex duabus negatiuis, dempta negatiōe poſterioris partis repugnans eſt. ſin ex altera parte affirmatiua: altera negatiua, conditionalis compoſita eſt, ſiue negationem demamus: ſiue alteri quo*que *parti negationem apponamus, repugnantia efficiuntur: hoc pacto, ſi dies eſt, lux non eſt. hæc repugnans propoſitio eſt, quoniam pugnantibus conſtat partibus nam lucem non eſſe, noctem conſequitur, nox autem diei oppoſita eſt.* Quare *ſi pugnantia ſunt quoties quod contrariorum alterum ſequitur, alteri iungitur, diem eſſe & lucem non eſſe, pugnantia ſunt.* Eſt *autem repugnans propoſitio, quæ his conſtituta eſt.* Hęc *ergo ſi dies eſt, lux non eſt, quæ eas partes continet, repugnans eſt.* Item *ſi animal non eſt, homo non eſt, ex hac repuguans fit, ſi poſteriori parti negatio dematur, at*que *ita dicatur. ſi animal non eſt, homo eſt.* Huius *propoſitionis partes ſunt pugnantes: quoniam oppoſitum unius alteri na*

Categorica repugnans.

Conditionalis repugnans.

tura iungitur: eſt enim animal,ſi homo eſt. Item ſi dies eſt,nox non eſt: quod ſi non eſt dies, nox eſt. In his (ut diximus) ſiue alteri quoque pars negationem adijcias, ſiue eam quæ ineſt tollas, pugnantes facies utraque enim pugnans eſt, ſi dies eſt, nox eſt: & , dies non eſt, & , nox non eſt. Nam & noctem eſſe oppoſitum eius ſequitur, quod eſt diem eſſe, ſequitur enim, ſi dies non eſt, noctem eſſe, & noctem non eſſe ſi dies eſt, ſequitur: diem autem eſſe, ei opponitur quod eſt,diem non eſſe, pugnant igitur partes, ergo repugnantes ſunt & propoſitiones. Sed de connexis propoſitionibus hactenus. Nunc de ſyllogiſmo dicamus. † Syllo- a

Syllogiſmi Conditionales.

giſmi quos conditionales Latine uel propoſitiones appellare poſſumus, tribus conſtant partibus, propoſitione,aſſumptione,concluſione. Horum ſeptem ſunt modi, quorum tres è rationali, quatuor è diſiunctiua & copulatiua oriuntur. † Primus modus eſt,cum primum aſſumitur,ut annexum concludatur,hoc modo: 3

Primus modus.

Si homo eſt,animal eſt,
Atqui homo eſt:
Animal igitur eſt.

Item:

Si animal non eſt,homo non eſt,
Non eſt autem animal:
Non eſt igitur homo.

Secundus modus.

Secundus eſt,cum annexum in aſſumptione tollitur,ut id quoq; quod antecedit tollatur hoc pacto:

Si homo eſt animal eſt,

Atqui animal non eſt:
Nec homo igitur.
Item:

4 †*Homo non eſt, ſi animal non eſt,*
Atqui homo eſt,
Igitur animal eſt.
Item:

Si dies eſt, nox non eſt,
Sed eſt hoc:
Non illud igitur:
Item:

Si ſanus non eſt, ægrotat:
Atqui non ægrotat:
Sanus igitur eſt.

5 †*Tertius eſt modus, cum propoſitionis negatiuæ conditionalis; quæ repugnantibus aut contrarijs conſtat partibus, antecedens affirmatur, ut annexum tollatur: hoc modo:* **Tertius modus.**

Non ſi homo eſt, animal non eſt:
Atqui homo eſt,
Animal igitur eſt.
Item:

Non ſi repudiata eſt, uxor eſt:
Sed repudiata eſt,
Vxor igitur non eſt.

Significant autem huiuſmodi negatiuæ propoſitiones, impoſſibile omnino eſſe, ſi antecedens eſt, quod conſequẽs ſit, unde & concluſionem neceſſario ſemper inferri demonſtrant.
6 † *Diximus autem è contrarijs uel repugnan-*

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

(eſt cum multa in unum contorta oratione confundat) recte intelligatur, uel ut ex hoc etiam intelligas, quàm rudes quàmq; ignorantes illi ſint, qui ſine artificio præclaros oratores ſcripſiſſe contendunt: quare ſi quis artificij expertes eos intelligere uelit, is ad nucleum cum nullo pacto peruenire poſſit, quaſi inſanus contemnendus eſſe uideatur. Duplex ergo negatiuæ huiuſcemodi conditionalis ſenſus eſt: Vnus ex quo tertium conditionalem ſyllogiſmorum modum conſtituimus, alter, ex quo nullum facimus ipſis ſyllogiſmum, ſed aut factum diluimus, autne fiat prouidemus. Prioris exemplum, non ſi dies eſt: lux non eſt: id eſt, non ſequitur, ſi dies eſt, quin lux ſit. Poſterioris, non ſi dies non eſt, lux non eſt, id eſt, non ſequitur non eſſe lucem, ſi dies non eſt. Item non ſi homo eſt albus eſt: non enim ſequitur album eſſe ſi homo eſt. Ita primus ſenſus in iis, quæ ex contrarijs uel repugnantibus conſtant, alter in reliquis habetur. Repugnãtis negatiuę duplex uſus.

R †Epugnantia dicuntur, quę ita inter ſe conferuntur.) Repugnantia ſunt, teſte Cicerone, quæ cohærere non poſſunt, ut ſi quis dicat hominem non eſſe animal, auarum eſſe pium, ſapientes infelices. In his prædicati oppoſitum ſubiecto uere iungitur, ut ſapiens eſt felix, auarus eſt impius, homo eſt animal. Quę propoſitiones ſi prædicatoriæ ſunt, repugnant terminis, id eſt, ſubiecto & prędicato: ſin conditionales partibus, id eſt, antecedente & conſequente. ¶ † Syllogiſmi quos conditionales Latine.) Syllogiſmos conditionales aſſerit propoſitiones etiam dici, forte ob hanc rationem, quòd propoſitio ſyllogiſmi (teſte Martiano) plenum argumen-

tum, & plenum id de quo quæſtio eſt, continet: ſiue quod tã aſſumptio quàm concluſio (nihil enim extrinſecus ſumitur) in propoſitione contineantur, & non raro ſola propoſitio pro integro ſyllogiſmo ſumitur. Quandam etiam hic locus deprauatus uideri poſſit, & ſic legendus: Syllogiſmi hypothetici, quos cõditionales appellare poſſumus, tribus conſtant partibus. ¶ [†Primus modus eſt, cum primũ 3

Primus modus.

aſſumitur.) Appellant, inquit Cicero, dialectici eam concluſionem argumenti, in qua cum primum ſumpſeris, conſequitur id quod annexum eſt, primum concluſionis modum. Exempla ſunt: Si dies eſt, lux eſt. Eſt autem dies, Antecedens hic aſſumitur, ſequitur igitur lux eſt. Item, ſi non eſt lux, dies quoq; non eſt, collige eodem modo: Non eſt autem lux igitur nec dies. quòd ſi ſecundum aſſumpſeris, aut antecedens ſuſtuleris: non fiet ſyllogiſmus niſi in terminis ęqualibus: id eſt: qui ſe mutuo conſequuntur, ut ſi nox eſt: umbra terrę eſt: ubi ſi ſecundam ſumpſeris primum ſequetur: aut ſi hoc ſuſtuleris, ſecundum quoq; tolletur. In alijs uero non eodem pacto ſe habet. ¶ [†Homo non eſt ſi ani- 4

mal non eſt.) Ponitur hic conſequens priore loco, antecedens uero poſteriore. quod infra fieri poſſe admonuimus.

Tollere. Ponere.

Significant autem uerba tollere & ponere, non idem quod negare & aſſerere. Eſt enim tollere oppoſitum antecedentis uel conſequentis adhibere, id eſt, ſi negata erat pars aliqua in propoſitione, negationem tollere: ſin abſq; negatione, illi negationem accommodare, ut ſi lux non eſt, dies non eſt: tollitur conſequens, ſic: Eſt autem dies, & antecedens quoq;, igitur eſt lux. Ponere uero, eſt immutatum relinquere. Vocatur hic modus Ciceroni à conſequentibus,

5 *quemadmodum ſuperior ab antecedentibus.* ¶ †Ter*tius modus eſt,cum propoſitionis.*) A *repugnantibus hic dicitur,quòd propoſitionem pugnantibus partibus conſtare oportet,ut ſi homo eſt,animal non eſt, cui ut uera efficiatur,negatio additur,qua ſignificatur omnino fieri non poſſe ut cõſequens ſit antecedens eſt:ueluti, nõ ſi homo eſt animal non eſt:hoc eſt,impoſſibile eſt non eſſe animal, ſi ſit homo.*Fit *uero modi huius ratiocinatio , quando antecedẽs affirmatur.i.cum negatio quæ coniunctioni præpoſita eſt,abijcitur,deinde tollatur annexum , ut non ſi lux nõ eſt,dies eſt:ſic aſſumes,lux autem nõ eſt,*Cõ*ſequens tol*
6 *lendum eſt ſic,dies igitur non eſt.* ¶ †Diximus autem è *contrarijs uel repugnantibus.*)*Si tales ſunt partes quę nec pugnant,nec neceſſario cohærent, ut hominem eſſe & iuſtũ:& doctum quempiam eſſe:ac eundem bonum: in huiuſmodi,conditionalis negatiua tantum ſignificat non eſſe neceſſarium:id eſt,poſſe eſſe:aut nõ eſſe cõſequens,ſi ſit antecedẽs:ut nõ ſi ad illũ ueniebat hęres, idcirco ab eo occiſus eſt,*Nõ *ſi tu me dignitate ſuperaſti,ego te ambitu uici:*Nõ *ſi homo eſt,iuſtus eſt.* Harũ *propoſitionũ uſus eſt, qñ oſtendere uolumus aduerſarij argumentũ eſſe ad rem probãdam parum efficax,nec poſſe ſequi ex eo id quod intendit:ut in coniecturalibus:*In *ſylua hominem ſepeliuiſſe uiſus es,occidiſti igitur,ſic negabit :* Non *quicunque alterũ in ſyluis ſepelit,eundem occidit, poteſt enim id efficere pietas.*Ta*libus autem propoſitionibus in hoc modo nihil colligimus,ſed tantum obſiſtimus aduerſario.*
7 ¶ †*Vt pro* Milone Cicero.)*Vt locus hic rectè intelligatur:altius quædam repetenda ſunt.Cicero in oratione ea*

curiæ,oppugnationem ędium M.*Lepidi,cędem hãc ipſam contra rempublicam Senatus factam eſſe decreuit? Quia nulla uis unquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues,non contra rempublicam.*Non *enim eſt ulla defenſio contra uim unquam optanda,ſed nonnunquam eſt neceſſaria.*Niſi *uero aut ille dies in quo* Tyberius Gracchus *eſt cæſus,aut ille quo* Caius,*aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt,etiam ſi e republica,rempub.tamen non uulnerauerunt.*Legit autem Trapezuntius *pro dictione etiam ſi, non ſi,quod quanquam huic præceptioni magis congruat, habet tamen eundem ſenſum ea lectio quam nos modo citauimus.*Nam *negatio illa qua tres conditionales negantur apud* Ciceronem *latet in particula niſi,quam hoc loco accipies pro eo quod eſt,non ſi.*Erit *itaque hic ſenſus:*Non *ſi è republica fuerunt cęſi* Tyberius *& frater eius,& Saturnini arma oppreſſa,rempublicam non uulneranerunt: ita quoque fieri potuit,ut* Publius Clodius *iure cęſus ſit à* Milone,*& tamen reſpublica per cędem uulnerata ſit.* Omnis *enim uis eſt contra rempublicam,quam qui à ciuibus,aut liberis,aut ſuo capite arcet,iure id facit, & quidem permiſſu legis.*

8 ¶ †Niſi *uero aut ille dies in quo* Tyberius Gracchus.) De *morte horum fratrum uide* Plutarchum *in uita* Gracchorum:*& de* Satur.*apud eundem in uita* Marij,*&* Appianum *libro primo de bellis ciuilibus.*

9 ¶ †Non *ſi è republica fuit cædes* Clodij.)Legebatur *hoc abſque negatione,cui repugnat quod dicitur,opponit: hoc eſt,obſiſtit aduerſario ea propoſitione negatiua:*Nõ *ſi è republica cęſus eſt* Clodius,*rempublicã non uulnerauit.*

Cuius propoſitionis ſenſus eſt,non eſſe neceſſarium, ſi ſit
antecedens,eſſe conſequens.Cęterum orator eam oratio-
nem non expreſſit,ſed in tribus illis exemplis, è quibus ſe
quitur ui ſimilitudinis,intellexit. ☾ † Aduerſarij Milo- 10
nis.) Fuerunt hi,T.Munatius,Q.Pompeius,C.Salluſtius.
Patroni uero,Cicero,Hortenſius,Marcus Cato & nonnul
li alij,autor Aſconius. ☾ † Poteſt & P.Clodius è republi 11
ca cęſus eſſe,& rempublicam tamen uulneraſſe.) In ue-
teribus exemplaribus legebatur negatio ante uerbum uul
neraſſe,ex quo totus hic locus obſcurus,& præceptis repu
gnans reddebatur,nos adiecimus eam.

Enthyme-mata

V† *Erum hoc tertio ratiocinationis modo breuiſſime* 1
inferuntur (Cicerone teſte) † *Quę ad Herennium* 2
ipſe contraria appellat,Gręci ἐνθυμήματα *per excel-*
lentiam dicunt:nam cum omnis ſententia ἐνθύμημα *Grę*
ce dici poſſit,hæc maxime quæ ſunt acutiſſima, nomen
commune tanquam proprium poſſederunt: qua ratione
Ariſtoteles etiam motus,omnem imperfectam ratiocinatio
nem ἐνθύμημα *uocat:eſt enim tanto acutior abſoluto ſyl*
logiſmo ſimplex concluſio,quanto breuior. Verum enthy-
memata rhetorum quæ acutiſſima ſunt,† *neſcio qua ratio-* 3
ne impulſus Boethius,tertij modi ſolam eſſe contendit pro
poſitionem in commentarijs quos ſuper Ciceronis Topica
edidit,maxime cum Cicero ex contrarijs hęc concluſa di-
cat,& ipſa ratio nihil acutius dici oſtendat quod in ſe uim
rationis contineat.† *Quare circuitu (quem Gręce* περίο 4
δον *appellamus) uti proprium oratoris maxime multi di*
cunt. Quoniam orationis uno contextu breui ac coacto pro

*poſitionis, rationis ac concluſionis uim abſolutior quidem
ipſis uerbis continens, inperſpectior colligit. Vt ergo cir-
cuitus magnam id circo uim habet, quoniam argumenta-
tionem totam breuius & occultius, & uno ſpiritu abſol-
uit: ſic enthymema (quo rhetores maxime laudamus, ſi ea
facile ac copioſe ubi oportet, utantur ratione) concludi cre-
dendum, quod & Cicero innuit preſſius, ut pleraque
ſolet, cum dicat ex contrarÿs concludi. Quare non erit
ſyllogiſmi propoſitio, ut* Boethius *ſentit, ſed concluſio ſi-
mul ac aſſumptio enthymema, quod ut apertius pateat,
exemplo latius enodetur. Quos cum plures eſſent, uici-
5 mus eos pauciores: timemus?† Pugnantia hęc ſunt utriuſ-
que ratione: & quoniam poſterior pars pręcedentis oppo-
ſitum conſequitur: & quoniam præcedenti poſterioris
6 oppoſitum annectitur.† quamuis & uerba ipſa, plures,
ac pauci, uincere ac timere, contraria ſunt. Modum ue-
ro concluſionis hunc, tam in contrarÿs quàm in repugnan-
tibus fieri diximus. Quare & enthymema quod aſſum-
ptione & concluſione conſtat huiuſmodi eſt: Quos cum
plures eſſent uicimus, eos pauciores timemus? dein-
de aſſumamus, ſed eos cum plures eſſent uicimus,
eos ergo pauciores non timemus. Huius ratiocinatio-
nis aſſumptio in enthymemate primo ut debet, poſi-
ta eſt. Concluſio uero cum negatiue inferri debuiſ-
ſet, abſque negatione quidem, ſed cum interrogatio-
ne prolata eſt: tenet enim plerunque interrogatio nega-
7 tionis uim.† Ita enthymema huiuſmodi ad ſimplicem
concluſionem redire uidetur, quam (ut diximus)* Ariſtote-
les enthymema uoluit appellari. Differt tamen ab ea nõ ſo

lum acuitate ac uiribus quas maiores poſſidet hic modus, ſed etiam quoniam uis illationis apertiſſima ibi, occultior hic. ideo animũ facilius elabitur ac labefactat, quod omniũ proprium eſt, in quibus artificium magis latet additum. Hic autem ita reconditum eſt, ut non rudes ſolum, ſed etiã qui rhetoricam profitẽtur ac docent. omnino, fugiat † quos 8
tamen rectius quis fœtores quàm rhetores appellauerit: & qui ſi non magis grati quàm rudes ſunt, tamen quoniã cupimus hæc omnibus eſſe notiſſima, alia congeramus exẽpla: Qui *ſe amicis inexorabilem præbet, is erit placabilis inimicis?* Hæc *oratio contrarijs iuncta partibus eſt, ex hac in tertio modo ratiocinatio fiet hoc pacto.* Non *qui ſe amicis inexorabilem prębet, is erit placabilis inimicis,*

Sed is ſe amicis inexorabilem præbet:

Nõ *is igitur erit placabilis inimicis.* Item *hoc metuere, alterum in metu non ponere.* † Hoc *enim ita breuius in* 9
Topicis *poſuit* Cicero, *nos latius atq; apertius abſoluamus.* Paucos *interficere ciues metuis, totam* Rempublicam *interire non metuis.* Hic *ſimiliter contraria, metuere & non metuere.* Omnia *oppoſita pręter relatiua, ſępius contraria ſolent nominari, fiat igitur ratiocinatio in tertio ſic:* Non *& paucos interire ciues metuis, & totam* Rempublicam *interire non metuis.*

Sed paucos interire ciues metuis,

Totam *ergo* Rempubli. *interire magis metuis.* † *Ma* 10
gis, adiecimus, ut oſtenderemus creſcere nonnunquam enthymema, & maioris ac minoris uim acutius ſub oſtendere. † Non *enim quemadmodum dialectici diſtinctius* 11
ratiocinationis partibus poſitis, atque ſimplicius (ut in hoc

opuſculo docendi cauſa fecimus)ſic oratores ſeparatis atq; integris partibus argumentationem concludunt. Nam id ut docenti neceſſarium,ſic ab eo qui dicit alieniſſimum, ſed confuſis nonnunquam partibus: plerunq; alijs neglectis,alijs mutatis,alijs mācis,preſſius quod uolunt et acrius

12 complectuntur.† Quod & princeps ille non ſolum intelligendi,ſed etiam dicendi Ariſtoteles factitat. Verum qui docet,niſi rem omnem ordine ſuo in lucem efferat,uel quoniam ignorat,uel quoniam inuidia laborat,omnia ſic confundit,ut auditores dediſcant potius,quàm diſcant: quod ita eſſe hoc ſigno maxime perſpicies,quod cum multos annos docuerint,neminem tamen doctum effecerint. Verum id ignorantia ita fieri magis quàm inuidia, id ſigni eſt: quod nihil unquam huiuſmodi homines ſaltem gloria ſempiterni nominis ſcripſerunt. Nihil enim magis doctrinam hominis quanta ſit monſtrat,quàm multa recte ſcribere. Quemadmodum nihil magis ignorantē hominem prodit, quàm nihil ex ſe recte dicere, ad aliena ſemper confugere, ac cum ad ſua redire cogitur,labi ac concidere. Non enim memoriam (ut pueri) oſtentare, ſed docere debemus. Quare nos, qui hæc & docendo & ſcri-

13 bendo in lucem proferre conamur,facimus, † qui & ſi fraude ignorantię (qua multa perpeſſi ſumus) uexati, tamen hæc ſtudia deſiderantibus, non grauabimur quale ſit quod dicimus è Cicerone oſtendere, ut ad ſimilem diligētiam exemplo ac doctrina cæteros impellamus. Ariſtoteles

1 V† Erum hoc tertio ratiocinationis modo.) Ciceronis uerba in Topicis ſic habent: Ex hoc (de tertio modo concluſionis loquens) ſunt illa rhetorum ex contra-

rijs concluſa, quæ ipſi enthymemata appellant: non quod non omnis ſententia enthymema dicatur, ſed ut Homerus *propter excellentiam commune poetarum nomen efficit apud* Græcos *ſuum: ſic cum omnis ſententia enthymema dicatur, quia uidetur ea, quæ ex contrarijs conficitur acutiſſima, ſola propria cõmune poſſidet.* ❡ †Quç ad Herẽniũ 2
ipſe contraria appellat.) Locus *eſt apud* Ciceronem (*ſi modo ipſe horum librorum autor eſt*) *libro quarto ubi definit hoc modo:* Cõtrariũ *eſt quod ex rebus diuerſis duabus alteram breuiter & facile cõfirmat, hoc pacto:* Nã *qui ſuis rationibus inimicus fuerit ſemp, eũ quomodo alienis rebus amicum fore ſperes?* Et *alibi:* Nam *quod ſcis prodeſt, nihil igitur quod neſcis obeſt: In his ſi dicendi uis animaduertatur, eſt ſyllogiſmi conditionalis aſſumptio cum concluſione in tertio modo collecta omiſſa propoſitione.* Hæc *enim ter tij modi propoſitio eſt.* Non *ſi quod ſcis prodeſt, quod neſcis non obeſt.* Ex *eo aſſumatur affirmatiue in tertio modo antecedens hoc pacto:* Id *autem quod ſcis prodeſt: concluſio,* Nihil *igitur quod neſcis obeſt:* Item: Non *ſi uitam* Clodij *nolitis iudices, mortẽ ulſciſci debetis.* Vitam *aũt nolitis, aſſumptio eſt.* Concluſio *uero hęc:* Mortis *igitur non eritis ultores.* Quã *argumentationem* Cicero *elocutionis uenuſtate ac dicendi fulgore ita obruit, ut qui non paulo altius inſpiciat, nudam expoſitionem putabit.* Sic *enim ait:* Eius *igitur mortis ſedetis ultores iudices, cuius uitam ſi putetis per uos reſtitui poſſe, nolitis.* ❡ †Neſcio *qua ratione ĩpulſus* Boe- 3
thius tertij modi ſolam eſſe contendit propoſitionem.) In *huiuſmodi enthymematis* Boethius *elocutionem ſolã attendit, ac ob id non ratiocinationes, ſed propoſitiones tantum*

Cõtrariũ.

aſferit eſſe tertij modi,eo quidem intelligendi modo non male. Sic enim quinto libro cõmentariorũ in Topicis Ci*ceronis ſcribit: Sed quia non totus (ut ſupra poſuimus) in his argumentationibus ponitur ſyllogiſmus, ſed propoſitio, cuius aſſumptio & concluſio notæ ſunt, & iccirco dicitur*
4 *enthymema quaſi breuis animi cõceptio:* Hęcille. ¶[†*Quare circuitu quem* Græce περίοδον *appellamus.*) Cicero *in oratore* περίοδον *transfert ambitum, circuitum, comprehenſionẽ.* Itẽ *continuationem & circunſcriptionẽ.* Fa*bius libro nono: circunductũ & cõcluſionẽ & clauſulam appellat.* Habet *aurem* περίοδος *duplicem intellectum unum, quo* (Donato teſte) *ſignificamus omnẽ orationis cõtextũ, in quo integer eſt ſenſus, cuius partes ſunt* κῶλα *&* κόμματα, *ut ò* M. Druſe *tu dicere ſolebas, ſacrá eſſe* R*ẽpub. quicunq; eam uiolaſſent, ab oĩbus eſſe ei pœnas* ꝑ *ſolutas.* Alterũ *uero, quo certa cuiuſdam elocutionis forma intelligitur, quam* Ariſtoteles *tertio* Rhetoricorũ *libro ſic finit:* λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ' αὑτὴν καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον, *id eſt, circuitum uoco cõpoſitionem, quę ipſa per ipſam principium habet & finem magnitudinemq; mediocrem, hoc eſt, circuitus conſtat partibus mutuo à ſe dependentibus, quarum nulla extra contextum ſententiã abſoluit: quale illud eſt pro* Milone: *Poſtremo niſi eum dij immortales in eam mentem impuliſſent, ut homo effœm natus fortiſſimum uirum conaretur occidere, hodie nullam* Rempublicam *haberetis.* Hoc *tribus membris ita connexum eſt, ut nullum per ſe ſententiam abſoluat.*
5 Eſt *autem huic contraria quę dicitur abſolutio,*

*cum unumquodq; orationis membrum abſolutam ſenten-
tiam continet,ut illud* Ciceronis,*pro lege* Manilia:Dicen
dum eſt de Cn.Pompei *ſingulari eximiaq; uirtute : huius
autem orationis difficilius eſt exitum quàm principium in
uenire:Ita mihi non tam copia,quàm modus in dicendo
quęrendus eſt.Sed quod ad hunc locum attinet,ait* Trape
*zuntius rhetorum enthymemata ita efferri, ut partes non
ita diſtinctę animaduertantur quomodo in argumenta-
tionibus dialecticis,ſed ita plerunque latere , ut uideatur
oratio expoſitioni,quàm argumentationi ſimilior.* Probat
*in ſimilitudine ſumpta à conſuetudine oratorum , apud
quos laudabantur ambitus,quòd in his continui ſpiritus
pronuntiatio uſq; ad finem requiratur:ita quoq; in huiuſ-
modi enthymematis concluſio & aſſumptio ſunt,etiam ſi
lateant elocutionis artificio.* ¶ † Pugnantia *hæc ſunt* 5
*utriuſq; ratione.) Superius uide repugnantia dupliciter
definita . Hęc autem utraq; ratione pugnantia ſunt , &
quod poſterior pars,*Timere *pauciores,antecedentis oppo
ſitum quod eſt uincere plures,ſequatur & poſterioris op-
poſitum:ſcilicet,pauciores non timere,antecedenti cohære
re poſſit.* Memineris *autem quod &* Cicero *admonet, hu
iuſmodi propoſitionibus ut uerę fiant,adijciendam eſſe ne
gationem,aut ut plurimum interrogatione,in qua negan-
di uis eſt,eſſe proferendas.* ¶ †Quamuis *uerba ipſa plu-* 6
*res ac pauci uincere ac timere repugnant,)*Si *pro uerbo
repugnant,contraria ſunt,legas,& quod ſequitur , hoc pa
cto:*Modum *uero concluſionis hunc,tá in contrarijs quàm
in repugnantibus fieri diximus,ſenſui & præceptioni qua
drabit,alioqui nullus erit ſenſus.* ¶ †Ita *enthymemata* 7

huiuſmodi

huiuſmodi ad ſimplicem concluſionem,) Trapezuntius hoc dicit, huiuſmodi enthymemata, quæ ex contrarijs conſtant, hactenus conuenire cum ſimplici concluſione, quam enthymema uulgo uocamus, quod quemadmodum maiore aut minore ſemper conſtat cum concluſione: ita enthy-
8 mema ex contrarijs, aſſumptione & cõcluſione. ¶ †Quos tamen rectius fœtores quàm rhetores.) Agnominatio ſeu προσονωμασία eſt ex commutatione principij dictio-
9 nis. ¶ †Hoc enim ita breuius in Topicis poſuit Cicero) Ciceronis exempla hunc habent, non hoc, poteſtq; (Boe-
10 tio teſte) ad Lentulum & Cethegum referri. ¶ †Magis adiecimus) Sunt enthymemata, quę etſi ex contrarijs conſtant, tamen à maiore aut minore uerius ducta uideri poſſunt. Quale eſt illud: Perdere an poſſum rogas? ſeruare potui. Vide Rodolphum libro primo de Comparatis.
11 ¶ †Non enim quemadmodum dialectici.) Docet id Cicero etiam in rhetoricis his uerbis: Variare autem orationem magnopere oportebit. Nam omnibus in rebus ſimilitudo eſt ſatietatis mater. Id fieri poterit, ſi non ſimiliter ſemper ingrediamur in argumentationem. Et paulò poſt: Deinde, inquit, in ipſa argumentatione non ſemper à propoſitione incipere, nec ſemper quinq; partibus abuti. Meminit & huius rei Fabius, de uſu argumentorum libro quinto. Exemplorum apud eruditos ſcriptores ſatis magna Ariſto. dicendi etiã peritus,
12 copia eſt. ¶ †Quod & princeps ille non ſolum intelligendi, ſed etiam dicendi Ariſtoteles.) Hinc facile liquet Ariſtotelem in dicendo ualuiſſe plurimum, quod nec facultas nec ſtudium uiro defuit. Diligentiam enim & curã in dicendo, & ſi non alia, ſatis tamen declarat illa cum

Iſocrate æmulatio:& cum eodem in dicendo certamen. Deinde quod arti oratoriæ plura attulit adiumenta (teſte Cicerone) quàm rhetores ipſi. Ingenio uero tam inclyto ac diuino quid deeſſet quo minus poſſet? Cui (ſi reliqui ſpectentur ſcriptores) acrimonia fuit aut ſola, aut ſumma. Huius rei non ignarus ſapientiſſimus regum Philippus, aureum illud orationis flumen fundens (ut Ciceronis utar uerbis) filio ſuo Alexandro acciuit, ut ab eo non agendi modo, ſed & dicendi præcepta acciperet. ❡ †Qui & ſi 13
fraude ignorantię qua multa perpeſſi ſumus.) Pro etſi, ni ſi legebatur: dictionem tamen, adiecimus propter ſenſum. Quod ſi minus placet, habes quod ſequaris: nobis abſque hac mutatione parum plena periodus uidebatur, nec integer ſenſus. Cum autem hunc locum ſecundo legiſſem, ut prælo libellus redderetur, commodum incidimus in exemplar quoddam ſcriptum, quo Trapezuntij commentarijs liber aphoriſmorum Ptolemæi de aſtrorum ſignificationibus enarratus eſt, nobis antea nunquam uiſum: quod dũ curſim perlegerem, reperi locum ubi Trapezuntius apotelesmata aſtrologorum uera aſſerere nititur experientia atque adeo ſuæ ipſius uitę & fortunæ expoſitione: ubi ea, quę ſibi in uita accidiſſent docet conuenire cum horoſcopo, dum ipſe naſceretur à parentibus obſeruato. Venit autem (ut ipſe ſcribit) è Creta inſula, quam patriam habuit, in Italiam, una cum coniuge & liberis. Quod ob id appoſui, quia uulgatum eſt eum Trapezunte in Ciuitate Aſię natum fuiſſe, quem errorem & ego in uita eius exponenda ſecutus eram. Deinde in Italicis academijs aliquandiu profeſſum, Romam poſtea ueniſſe, ubi propter librorum à

ſe ſcriptorum contentionem, magnas inimicitias habuit cum Poggio ac alijs pleriſque . hiſtoriam ſi quis requirat propediem erit cognoſcendi copia,dabitur enim ſcriptum breui excudendum:, continet certe ſummam rerum cœleſtium cognitionem.

1 I † N *libris ergo de diuinatione ita ſcriptum reliquit* Ci
cero: Si *ſunt dij,neque ante declarant hominibus, quę* Cicero de
futura ſunt,aut non diligunt homines,aut quid futurum ſit diuinatiõe
ignorant,aut exiſtimant nihil intereſſe hominũ ſcire quid
ſit futurum,aut non cenſent maieſtatis ſuę eſſe,præ ſignifi
care hominibus quę ſint futura,aut ea ne ipſi quidem dij ſi
2 *gnificare poſſunt.* † At *ne.q; non diligunt nos* (*ſunt enim*
3 *benefici generique hominum amici*) † *neque ignorant ea*
4 *quę ab ipſis conſtituta & deſignata ſunt*, † *neque noſtra*
nihil intereſt ſcire ea quæ euentura ſunt(*erimus enim cau*
5 *tiores ſi ſciemus*) † *neque hoc alienum ducunt à maieſta*
6 *te ſua:*Nihil *enim eſt beneficentia pręſtantius.* † Neq; *nõ*
poſſunt futura pręnoſcere:

7 Non *igitur ſunt dij,neq; ſignificant:*
Sunt autem dij,
Significant ergo. Et:
Si non ſignificant,
Null*as uias dant nobis ad ſignificationis ſcientiam.*
Fruſtra *enim ſignificarent*
Nec *ſi dant uias*
Non *eſt diuinatio.*
E*ſt igitur diuinatio.* H*æc* Cicero.

8 † N*os uideamus quæ uis,quæ ratiocinationes huic in ſint orationi.*V*is ineſt loci, qui ab antecedentibus, dici*

tur, & eius qui à partibus eſt. † *Principalis ille locus, à* 9
partibus antecedit. † Argumentationes quatuor. Ab *enu-* 10
meratione partium una, qua probatur annexum illud, ne-
que ante declarant hominibus quid euenturum ſit. Quibus
partibus enumeratis, atq; infirmatis, relinquitur ſi ſunt
dij, futura ab hominibus declarari. Quam concluſionem
intulit, propoſitione ipſa repetita, qđ ſemper fere factitat,
cum oratio neceſſitate rerum longior quàm perſpicuitas
patitur, ſibi confecta eſt. Propoſitione *igitur ipſa reſum-*
pta, integram ratiocinationem in hoc tertio modo ſic con-
ſtituit: Non igitur ſunt dij, neque ſignificant futura. Nam
falſam illam eſſe quam poſuit, enumeratione demonſtra-
uit. Si enim aliqua iſtarum quinque partium ſolum fieri
poſſe uidetur, ne dij futura ſignificent, quibus minime fie-
ri poſſe, omnium infirmatione demonſtratum eſt, repu-
gnans hoc eſſe probatur, ſi ſunt dij, non ſignificant futura:
Huiuſmodi *autem propoſitiones non repugnantes eſſe*
non poſſunt, quare & oppoſitum eius intulit negatione
adiecta, uel ut uerum inferat, uel ut tertij modi propoſitio
ne utatur, uel ut oſtendat repugnantem affirmatiue à ſu
perioribus ſequi. Non *igitur ſunt dij, neque enim ſigni*
ficant futura, ſed ſunt, ſignificant ergo. Hac *deinde con-*
cluſione antecedentis loco accepta aliam repugnantem
negat. Repugnans *hæc eſt: Si dij futura ſignificant,*
nullas dant uias ad ſignificationis ſcientiam: hoc enim
oppoſitum præcedentis inſequitur: nam recte infertur:
Si non ſignificant, nullas dare nobis uias ad ſignifica-
tionis ſcientiam. Eſt *ergo repugnans affirmatiua quam*
negauit, ut ex ea integrum ſyllogiſmum faciat † *quem in-* 11

tellexit hoc modo : Et ſi non ſignificant, nullas uias dant nobis ad ſignificationis ſcientiam, Significant autem, igitur dant uias ad ſignificationis ſcientiam. Hanc concluſio*nem tertio ſimiliter, ut & ſuperiorem in ſecundo ſyllogiſmo antecedens facit repugnantis huius, ſi dant uias ad ſignificationis ſcientiam, non eſt diuinatio. quam negauit ut ex uera propoſitione uera inferatur: in tertio modo ſic:* Nec *ſi dant uias, non eſt hic diuinatio: aſſumptionem lectori docto relinquit.* (Nullius *enim ſibi curę indocti ſunt), atqui dant uias, hinc concludit, ergo eſt diuinatio.*

12 †Vides *mi* Petre, *quo artificio locus hic præclaro illi uiro & oratori eſt abſolutus, quem libenter interpoſuimus, ut & quod docemus apertius faceremus, & uno ipſius loco tam & cæteros eloquentiæ ſtudioſos quàm docentes ad moneamus, maiore cura quàm faciunt, opera* Ciceronis *exponere, ne indoctiores reddant auditores quàm acceperunt, neque nudos animos ipſorum, ſua ignorantia, ineptiores ad bona ſtudia efficiant*. Verum de primis tri-

13 *bus* † *quos oratori cum dialectico* Cicero *communes ſentit, dictum erit, ſi illud commonuerimus, quod iam tetigimus propter orationis elegantiam demi, addi, commutarią; nonnulla eorum poſſe, quæ in dicendo ut res pateat,*

14 *fieri oportere aſſerimus.* † Comutationis *illud tibi exemplo ſit, quòd negatiuam diximus conditionalem, cum conditionis notam negatio pręcedit, quam* Cicero *poſtpoſuit, cum*

15 *dicat: Et ſi non ſignificant, nullas dant uias:* † *detractionis illud: non igitur ſunt dij, neque enim futura ſignificant nam Si, conditionis particulam in prima propoſitione poſitam detraxit, quam rem aſſumptio demonſtrat.* Nunc

(ne quid huic doctrinę deſit) alios quatuor breuiter expōnemus,†quos dialecticorum eſſe tantum Cicero opinatur, 16
quamuis ipſe certe orator,†ſummus dialecticus etiam) ſi 17
quis ita uult) uel in orationibus nonnunquam,his uſus ſit. Quartus igitur modus eſt cum diſiunctiuæ antecedens in aſſumptione ponimus,ut quod ſequitur, infirmetur hoc modo,

Aut dies eſt:aut lux ſolaris non eſt.
Sed dies eſt,
Eſt igitur ſolaris lux.

Item:

Aut ſanus eſt,aut ęgrotat:
Eſt autem ſanus,
Non ęgrotat igitur.

Quintus modus eſt, cum id quod in diſiunctiua pręceſſerit, in aſſumptione tollitur,ut quod ſequitur,confirmetur,hoc pacto,

Vel uiuit,uel mortuus eſt:
Sed non uiuit,
Mortuus eſt igitur,ſuumq́; obijt diem.

Item.

Aut non eſt dies,aut non eſt nox:
Sed dies eſt:
Non eſt igitur nox.

†Sextus & ſeptimus ex diſiunctiua in copulatiuam 18
mutata,negatione addita conſtituuntur,& ſextus quidem fit ſi antecedens ponitur ut coniunctum,ac conſequens interimatur,ſic:

Non & riſibile non eſt,& homo eſt,

Sed riſibile non eſt,
Non eſt ergo homo.
Item.
Non riſibile eſt, & homo non eſt,
Sed riſibile eſt,
Igitur & homo.

Septimus fit, ſi negatiuę propoſitionis quę ex diſiunctiua copulatiua facta eſt, antecedens tollitur, ut quod ſequitur ponatur hoc modo:

Non & prudens eſt, & ineptus eſt,
Non eſt autem prudens,
Eſt igitue ineptus

Ita ſeptem hi conditionales modi tres ex propoſitione proficiſcuntur, quam conditionalem proprie appellamus, duo ex diſiunctiua, & duo ex copulatiua negatiua, i quã copula ſit ex diſiunctione uerſa.† Hinc patet ſextũ ac ſeptimum modum in quadam non in oĩ materia ſyllogiſmos eſſe, quare ſyllogiſmos ego potius quoſdam, quã ſimpliciter appellauerim. Simpliciter.n. ſyllogiſmum dicimus, qui ea ſtructura eſt, ut ſi ea quę præcedunt uera ſint, concluſionis neceſſaria colligatur conſecutio, quod tam prędicatorijs quàm alijs ferme omnibus conditionalium modis ineſſe uidemus, nam tertij modi contendat quis non eſſe ſimpliciter ſyllogiſmum. At uero & hi duo poſteriores nõ ex omni uera copulatiua ſed ex ea ſolum quę ex diſiunctiua uera uerſa ſit, neceſſariam habent conſecutionem. Hęc.n. uera eſt, non & homo eſt, & animal non eſt: in omnibus enim contrarijs ac repugnãtibus, quę ſimul eidẽ ineſſe nõ poſſunt: huiuſcemodi copulatiua neceſſitatem continet.

At ſeptimus ex ea modus confici non poteſt, non enim ſe
quitur, ſi homo non ſit, animal quoque non eſſe. Item hęc
uera eſt: Non & lux eſt, & dies eſt. Lucem enim eſſe, &
non eſſe diem ſimul fateri quis poterit. At ſextus ex ea mo
dus confirmari non poteſt, neque enim fit, ſi lux eſt, di
em non eſſe. Quod ſi ſimpliciter is ſyllogiſmus eſt, qui ea
ſtructura conſtat, ut ſemper ex ueris uera colligat, idque
ſextus ac ſeptimus modus non faciat, quoſdam eos & non
ſimpliciter ſyllogiſmos eſſe neceſſe eſt. Vtuntur uero tam
philoſophi quàm, oratores, non minus his omnibus ſyllo
giſmis qui rei, quàm ijs qui compoſitionis gratia conſe
quuntur. Nunquam enim erubeſcunt ſi res patitur, rem
potius quàm compoſitionem diligenter ſequi, †ut pro Mi 20
lone Cicero: Niſi uidiſſet abſolui eum qui fateretur, non
Cicero ꝓ Milone. dediſſet uobis tam ſalutarem in iudicando literam. Ab
affirmatione enim non præcedentis, ſed annexi, ratio
procedit† Item, quamuis preſſius, Si hic illi fecit inſidias, 21
non ſit impune: ſi ille huic, tum nos ſcelere ſoluamur.
†In altero enim, ſi quod pręcedit affirmes, connexum 22
primo modo confirmatur, †in altero, ſi antecedens tollis, 23
tollis & conſequens, quod non compoſitionis, ſed rerum
ui ſequitur. Quas ob res danda eſt opera diligenter, na
turam, uim ac ordinem rerum noſſe, quod exacta Topico
rum ac exquiſita doctrina pollicetur, deinde ſyllogiſti
cę compoſitionis uires non ignorare: nam is mihi ſolum
poſteritate digna conſcribet: qui hęc neglexit, eius ſcri
pta tanquam floſculi celeriter decident. Verum de
perfectis ſyllogiſmis ſatis, nunc de imperfectis di
camus.

1 IN libris ergo de diuinatione ſic ſcriptum.) Locus eſt de diuinatione libro primo, & rurſum libro ſecundo, ubi hac argumentatione colligunt Chryſippus, Diogenes & Antipater eſſe diuinationem, quem locum multis mo-
2 dis deprauatum ex Cicerone reſtituimus. ¶ †At neque non diligunt nos.) Ad hunc uſq; locum enumerationis eſt expoſitio, quinque partibus abſoluta, cuius ſenſus eſt. Conditionalem illam: Si ſunt dij, nec declarant ante hominibus quæ futura ſunt, non eſſe ueram niſi aliqua ex quinq; partibus illis uera inueniatur. Deinde confutantur ſingulæ partes eo ordine quo expoſitæ ſunt. Prima oſtenditur falſa ab amore & ſtudio deorum aduerſus genus humanum.
3 ¶ †Neq; ignorant ea quæ ab ipſis ſunt conſtituta.) Secundæ partis confutatio eſt ab abſurdo, & natura diuina. Ridiculum enim foret ſi fata quę de communi decreto deo-
4 rum conſtituuntur, ab ipſis ignorentur. ¶ †Neq; noſtra nihil intereſt ſcire.) Tertia reprehenditur à fine ſeu utilitate noſtra. Prudentiores enim fierent homines ſi futura
5 preuiderent. ¶ †Neq; hoc alienum ducunt à maieſtatę ſua.) Quartæ partis refutatio ſumitur ab honeſto & mu-
6 nere deorum, quod eſt iuuare mortales. ¶ †Neq; nō poſſunt futura prænoſcere.) Poſtremæ partis eſt ſublatio ab impoſſibili, et finis confutationis, quā enumerationis cōcluſio
7 ſequitur. ¶ †Non igitur ſunt dij, neque ſignificant.) In concluſione hac deſideratur coniunctio ſi, quæ tametſi à Cicerone non eſt expreſſa, tamen neceſſario intelligitur, ſic: Non igitur ſi dij ſunt, non ſignificant hominibus futura. Nam hac enumeretione non efficitur, quod non ſunt dij, hoc enim pro confeſſo habetur, ſed illud fieri nō poſſe,

ſi dij ſunt, quòd nõ ſignificent hominibus ea quæ futura ſunt. Hæc igitur enumerationis eſt concluſio : Non ſi dij ſunt, non ſignificant hominibus futura, & primi ſyllogiſmi hypothetici propoſitio. Artificioſa enim argumẽtationum connexio, qua ſuperioris concluſio fit nouę argumentationis propoſitio. Deinde aſſumitur in tertio modo affirmando antecedens, hoc modo: Sunt autem dij, quę aſſumptio indicio eſt in propoſitione intelligendam eſſe particulam ſi. Hinc infertur cõcluſio per ſublationem conſequentis: Significant ergo. Eſtq; hoc pacto abſolutus primus ſyllogiſmus hypotheticus, cuius concluſio iterum fit nouę repugnantis propoſitionis antecedens. Si ſignificant, non dant uias ad ſignificationis ſcientiam. Hęc repugnans eſt & falſa, quare ut uera fiat adijcienda eſt negatio ante ſi, quam Orator poſtpoſuit: Si non ſignificant, nullas dant uias ad ſignificationis ſcientiam. Intelliges autem negationem præpoſitam ſi, ut: non ſi ſignificant nullas dant, & cętera: quam propoſitionem loco totius ratiocinationis poſuit, aſſumptione & concluſione ſuppreſſa. Verum ſic intelliges, ſignificant autem, igitur dant uias ad ſignificationis ſcientiam. Rurſum hæc concluſio quam non expreſſit, fit ultimę propoſitionis antecedens, hoc modo: Dant uias, igitur non eſt diuinatio: cui quoniam pugnantibus partibus conſtat, adijcienda eſt negatio, ſic: Non ſi dant uias non eſt diuinatio. Aſſumptionem etiam hic ſubiicuit, quæ eſt: Dant autem uias. Concluſionem propoſitionis appoſuit: Eſt igitur diuinatio. Sunt ergo in ſumma quatuor argumentationes, enumeratio una, expoſitione, infirmatione & concluſione abſoluta, &

tres ſyllogiſmi conditionales, quorum primus integre expreſſus, ſecundus abſque aſſumptione & concluſione tertius abſq; aſſumptione poſitus eſt. ¶ †Nos uideamus
8 *quę uis, quę ratiocinationes.*) Trapezũtius exquirit in hoc *exẽplo, quæ ſit uis loci: hoc eſt, ex quo loco dialectico argumentũ ſit ductum, dein quæ argumentandi elocutio ſiue argumentatio. quę duo in omni oratione qua quippiam*
9 *probatur, quęri poſſunt. Erat autem locus bifariam apud* Trapezũntium *deprauatus. Sic enim legebatur in ueteribus codicibus:* Argumentationes quatuor ab enuntiatione partium. Vna, qua probatur annexum illud, & cę-
10 *tera: nos ſic ut nunc legitur, reſtituimus. Eſt autem totius loci hic ſenſus:* Principio recenſet argumentum, quod *ipſe uim loci appellat. Id uero duplex eſt. Prius ex loco partium ſeu ſpecierum (nomina enim hęc ſępe confunduntur) cuius ea eſt in probando uis, ut ſi nullæ conuincantur eſſe ſpecies aut partes, totum etiam & genus proinde non eſſe: ut nec anima eſt, nec corpus, non igitur homo eſſe poteſt: & par non eſt, nec impar, non igitur numerus. Alterum eſſe ait ab antecedentibus. Ea ſunt ex quibus aliud neceſſario ſequitur, ut homo animali antecedens dicitur, uitium turpitudini. Cęterum Boethij teſtimonio hoc ſolum ab antecedentibus argumentum ducitur, quando conditionalis antecedens aſſumitur, ut annexum concludatur, quomodo à conſequentibus dicitur, dum propoſitionis conditionalis annexum in aſſumptione tollitur. Verum hoc ſenſu niſi Cicero ea pro argumentis recenſuiſſet, ad alteram partem dialectices referri poterant.*
11 *qua de re uideatur* Boethius com

bebant:nos quem,legendum putamus,deinde ſyllogiſmū illum integrum ponendum eſſe hoc modo:Et ſi non ſignifi cant,nullas dant uias ad ſignificationis ſcientiam, ſignifi- cant autem,dant igitur uias ad ſignificationis ſcientiam, quam rem ſatis demonſtrat quod ſequitur: Hanc conclu-
12 ſionem tertio ſimiliter,& cętera. ℭ †Vides mi Petre quo artificio locus hic,& cętera.) Apoſtrophe eſt ad Pe- trum Medicem filiū Coſmi illius Magni & patrem Lau rentij,uiri nobilitate ac eruditione multorum teſtimonio Petrus Medices,
13 clariſſimi. ℭ †Quos oratori cum dialectico Cicero com- munes ſentit.)Id eſt in Topicis: Hoc genus, inquit, attin git omnino ueſtras quoque in reſpondendo diſputationes, ſed philoſophorum magis,quibus eſt cum oratoribus illa ex repugnantibus ſententijs communis concluſio,quę à dia lecticis dicitur tertius modus,à rhetoribus enthymema nū
14 cupatur. ℭ †Commutationis illud tibi ſit exemplo:) Su- pra hoc admonuimus in ſecundi ſyllogiſmi propoſitione, ubi poſitum eſt:Et ſi non ſignificant,pro eo, non ſi ſignifi-
15 cant. ℭ †Detractionis illud)id eſt, in enumerationis cō cluſione,quę eſt primi ſyllogiſmi propoſitio, cui detraxit, Si,quam rē docet ſatis huius ſyllogiſmi aſſumptio & enu-
16 merationis expoſitio:ubi tantum ponebatur Si, ℭ †Quos dialecticorum eſſe tantum Cicero opinatur,quamuis ipſe certè.)Reliqui,inquit Cicero,dialecticorum modi plures ſunt,qui ex diſiunctionibus conſtant:aut hoc aut illud,hoc autem,non igitur illud.Item,aut hoc,aut illud,non autem hoc,illud igitur.Quæ concluſiones idcirco ratæ ſunt, quod in diſiunctione plus uno uerum eſſe non poteſt. Atque ex his concluſionibus quas ſupra ſcripſi,prior quartus,poſterior

Cicero dialecti cus.

quintus, à dialecticis nuncupatur: hactenus Cicero.
¶ † *Summus dialecticus etiam*). Quantum Cicero *in re* 17
dialectica ualuerit, declarant facile quæ ſunt in Tuſcula-
nis & Academicis *quęſtionibus*. Item *de finibus, & in ijs,*
quę de re dialectica ex profeſſo ſcripſit. Tum ſtudium in
hac arte diligentiſſimum. Scribit enim in Bruto *à* Diodo-
ro Stoico, qui cum uixit, & domi ſuę mortuus eſt, ſe in ar-
te dialectica ſtudioſiſſime eruditum & exercitum fuiſſe.
Quin etiam iubet in Oratore *ſuo tenendam eſſe dialecticã*
apprime, non modò ueram illam quæ eſt apud Ariſtotelẽ
ſed quoq; ſpinoſam illã & Chryſippeam, ei qui bene dicẽ
di laude extimulatur, ¶ † *Sextus & ſeptimus ex diſiun-* 18
ctiua in copulatiuam.) *Propoſitiones in his modis tantum*
ualent ex ijs terminis e quibus conſtant diſiunctiuæ, nimi-
rum ex cõtrarijs immediatis, aut repugnantibus termino-
rum æqualium. Fiet aũt diſiunctiua copulatiua, diſiuncti-
ua cõiunctione mutata in copulatiuam, & capiti appoſita
negatione. Quod Cicero *in hunc modũ extulit:* Deinde *ad*
dunt coniunctionum negantiam ſic, non & hoc & illud, 19
hoc aũt, non igitur illud. ¶ † *Hinc patet ſextum ac ſepti-*
mum) *id ſolet in ſcholis ſic dici, quaſdã ratiocinatione ua*
lere propter formam, in quibus forma & modus ſyllogi-
ſticus obſeruatur: nõnullos uero gratia materię ut ſi quis
colligat ex particularibus, aut negatiuis ueram concluſio-
nem: ut illud: Nonnulli *imperatores ſunt tyranni,* Nero *eſt*
imperator, igitur etiam tyrannus. Et, *Nullus homo eſt im-*
mortalis, leo non eſt homo, igitur non eſt immortalis. Quę
concluſiones ex materia dicuntur ualere. Trapezuntius
ſyllogiſmos tales quoſdam uocat: quòd non omnibus id ac

cidat. Hæ enim ſunt falſæ, Homines quidam callent literas, Barbari homines ſunt, Igitur barbari literas callent. quod ſi lex ſyllogiſmi obſeruaretur, fieri non poſſet ut ſe-
20 queretur ex ueris propoſitionibus falſa concluſio. ¶ † Vt pro Milone Cicero, Niſi uidiſſet abſolui eum.) Eſt hoc in confutatione ante narrationem, ubi orator oſtendit Milonem non eſſe damnatum præiudicio Cn. Pompeij. Cæterũ apud Ciceronem ſic legitur: quod niſi uidiſſet poſſe abſolui eum qui crimen fateretur, cum uideret nos fateri, neque quæri unquam iuſſiſſet, nec uobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam, quàm triſtem illam dediſſet. Sumptũ autẽ eſt hoc ex conſuetudine forenſi. Nam in maioribus cauſis teſte Aſconio Pediano, non ſinguli iudices ſententiam ferebant, ſed uniuerſi ſimul conſtituebant. quare ab eo qui iudicio præerat, id eſt, prætore, ſingulis iudicibus dabantur tres tabellæ, quarum cauſa perorata, quiſq; unam in ciſtulas conijciebat. Erant autem inſculptæ tabellis literæ: A abſolutionis, C condemnationis, & N L, quibus ſignificabatur non ſatis liquere. Sed hæ poſtremæ literæ tantum dabãtur in cauſa, qua de capite non agebatur. Sic igitur colligit niſi Põpeius uidiſſet Milonẽ abſolui poſſe, non dediſſet iudicibus tã ſalutarem literã, dedit aũt, igitur uidebat poſſe abſolui. Verum aſſumptionem & concluſionem non exprimit orator, nec neceſſarium erat. Porro quod ad Trapezũtium attinet, non uideo qua ratione putet hic in ſecundo modo male collectum eſſe, cum procedatur à ſublatione annexi ad ſublationem antecedentis, id quod in ſecundo modo facere oportet. Hic enim ſenſus eſt: Si non uidiſſet eum poſſe abſolui, non dediſſet uobis ſalutarem literam.

Syllogiſmi ſimplices & quidam

Modus ferendi ſententias.

Trapezũtij lapſus

Iam tolle annexum,hoc eſt,aufer ab eo negationem(Tolle
re enim diximus oppoſitum ponere)hoc modo:dedit au-
tem:conclude nunc oppoſitum antecedentis ſic: Videbat
igitur eum poſſe abſolui.Nam in propoſitione fuit negatio
quæ latuit in dictione -niſi.Simile eſt ſi dicatur:niſi uirtus
eſſet,non eſſet fortitudo,id eſt,ſi non eſt uirtus,non eſt for
titudo:ex quo collige ſic in ſecundo modo:Eſt autem forti-
tudo,igitur & uirtus.quanquam enim hic affirmatiue po
nuntur & annexum & antecedens,non tamen non tol-
luntur.Qui lapſus(ſi tamen lapſus eſt dicendus)ortus eſt
ex ambiguitate uerborum,ponere & tollere. Non enim
idem eſt affirmare,quod ponere:nec negare,quod tollere.
quanquam Cicero in Topicis aut negare poſuit pro eo
quod nunc tollere dicimus,aut ſecundum modum ſyllogiſ-
morum non ſatis generaliter deſcripſit.Sic enim ait:Cum
id quod annexum eſt negaris,ut id quoq; cui fuerit anne
xum,negandum ſit.Quod non ſatis cõgruit propoſitioni-
bus hypotheticis,quarum pars una aut utraq; negatiua eſt.
¶ † Item,quamuis preſſius:Si hic illi fecit inſidias.) Ex 21
eadem oratione in principio cõfirmationis Ciceronis uer
ba habent in hunc modum:Nunquid aliud igitur in iudi
cium uenit,niſi uter utri inſidias fecerit?profecto nihil, ſi
hic illi,ut ne ſit impune,ſi ille huic, tum nos ſcelere ſolua-
mur.¶ † In altero enim ſi quod præcedit affirmes.)Id eſt 22
quod ſecũdo loco dicitur:Colligitur enim à poſitione ante
cedentis ad poſitionem conſequentis in primo ſic: Si ille
huic fecit inſidias,tum nos ſcelere ſoluamur: Fecit autem,
igitur ſoluamur. ¶ † In altero ſi antecedens tollis.) Hoc 23
eſt,quod priore loco dicitur:ſi hic illi,ne ſit impune.Tolli

tur in

tur in aſſumptione antecedens. Atqui Milo non fecit, anne xum quoq; tollitur in concluſione, i. abſq; negatione ſumi tur. Nam in propoſitione negatio, ne, ad hæſit conſequēti, Igitur ſit impune. Veluti ſi dicas: Si uitium eſt, expetendum non eſt. Atqui uitium non eſt, igitur expetendum, non neceſſario ſequitur: Nec enim continuo expetendum eſt, quod uitium non eſt. quare apud Cice. non compoſitio nis, ſed terminorum ui ſequebatur.

DE SYLLOSISMO IMPER *fecto ſeu enthymemate.*

1 *†Implex concluſio eſt quę unius propoſitio nis neceſſaria conſecutione conficitur, ſimpliciter, hoc pacto, Eo iſto tempore, quo Romæ iſtud à me factum dicis, ego trans mare fui.* Imperfectus ſyllogiſmus.

2 *re fui. †Compoſitæ hoc modo.*

Non ergo feci, nec potui quidem facere.
Contemnis tu uirtutem, cum ſis homo?
Virtutem ergo contemnis?

3 *†Huius rei à iunioribus qui de dialectica ſcripſerunt, multa dantur præcepta, quorum cognitio & difficilis eſt,*
4 *& parum utilis. †Illud longe magis neceſſarium ad dicendum, locorum uim omnem rationemq; percipere, quod nō rhetorem ſolum conſtituit, dialecticum armat: uerū & ad cæteras facultates tam ornamentum q̄ copiam adferre*
5 *ſolet. †nec ſolum enthymematicum facile reddet: ſed omnium ſyllogiſmorum radices & quaſi principia funditus aperit. quas ob res maxima ſemper diligentia, topica eſt à*

maioribus noſtris ratio celebrata. Et *profectò qui credit abſque locorum, id eſt, topici artificij cognitione rectè, copioſe, facile inuenire, is cum neque per ſe quanta ſit hæc res intelligere queat, neque maiores tam* Latinos *quàm* Græcos *audiat, quaſi demens contemnatur.* Quare *tu quem ad maiorum imitationem non caſu, ſed recta ratione inſtituere cupio,* †*terminos quęſtionis ſic diligenter* 6
conſidera, † *ut genera ſpecies differentias, propria, quę* 7
inhęrent accidentia, partes ſingulas, definitiones, notas, antecedentia. conſequentia, cauſas, effectus, coniuncta, paria, & rurſus maiora, minora, contraria, repugnantia, †*ut inquam omnia hæc quæ intrinſecus ſunt aſpicias.* 8
Nec *te fugiat ſyllogiſmorum uis, natura, ſimilitudo, diſſidentia.* Nam *ſi rectè locos intellexeris, exercitatione adhibita, mirabilem quandam & facilem habebis dicendi copiam.* Nec *indoctis ac rudibus auſcultes, qui idcirco putant uel nihil, uel perexiguum inde nobis ſuppeditari, quod ipſi aut nihil aut parum educere poſſunt.*†Nec *te quoniam res ardua eſt deterreat, fa* 9
ciet enim eam uſus facilem. † Nam *quemadmodum* 10
qui literas ſciunt, non eſt neceſſe, quoties legunt ac ſcribunt, toties cogitatione literarum uim atque numerum conquirere, ſic qui locos mente conceperunt, exercitatione firmarunt, eos neceſſe non eſt, quoties quęſtiō propoſita eſt, toties ad eius ſe poſitos locos reuolui, ſed occurrunt ilico peritis ad explicandam quęſtionem, ut literę ad ſingula uerba ſcribenda, etiam ſi non quæris, ut natura non arte ad eas inſtitutus eſſe uidearis. Sed *plerique adeo ſunt rudes atque agreſtes, ut antequam locos*

bene noſcant, inueniendi copiam habere uelint, quaſi
uero quiſquam uerba legere ſcripta poſſit, niſi litera-
rum primo figuras ceperit, deinde uſum lectioni ſæpius
atque ſæpius accommodauerit. uerum indoctos tabeſce-
11 *re ſinamus, nos ne indocti ſimus, elaboremus.* †
Omnes igitur loci unde ad ſyllogiſmos medium quæritur
12 *enthymematici ſunt.* † *Non enim eſt aliud perfecti, aliud*
imperfecti ſyllogiſmi medium. Quod cum ita ſit, rerum
tamen ipſarum uel perſpicuitas, uel trita conſuetudo facit
ut concluſione potius ſimplici quàm perfecto ſyllogiſmo
13 *utendum ſit.* † *Nam ſicut in re parum cognita, ratiocina-*
14 *ri oportet abſolutius,* † *ſic in re aperta, propoſitionum*
15 *altera faſtidium parit.* † *Sed cum tribus conſtet ratioci-*
natio propoſitionibus (concluſionem enim etiam pro-
poſitionem uoco) enthymema duabus, dubitare pote-
ris qua ex præmiſſa concluſionem potius enthymema-
tis inferre ſolemus. quæ res ut te certa ratione compre-
henſa, non ſinat huc & illuc tanquam imperitum flu-
ctuare, medium terminum maiori & minori compara.
quòd ſi ęqualiter antecedere uel conſequi ad utrunque
uidetur extremum (id quod poſſe fieri contenderemus,
quamuis raro æqualiter ex alterutro infertur concluſio)
pręmitti poteſt utralibet. At ſi locorum ui conſidera-
ta, certius aut uerisimilius extremorum alterum antece-
dit aut conſequitur, certior aut uerisimilior eſt pręmit-
tenda quod in dicendo qui non obſeruat, non ignoran-
tię ſolum ſed tarditatis quoque crimine accuſandus. Illud
apprime tenendum, ſimplicis concluſionis (ſi neceſſarii uti
debet conſecutione) concluſionis oppoſitum pręcedenti re-

pugnáre, ſi ueriſimiliter conſequatur, connecti poſſe: neceſ
ſaria iſta non eſt conſecutio, mater eſt, ergo filium diligit.
† *Ad hęc, quoniam ſimplicis concluſionis conſequens, alte* 16
rius conſequentis antecedens fit, & eius ſimiliter conſequẽs
alij antecedit, quod primo omnium anteceſſit, neceſſaria
conſecutione ad ultimum conſequens præcedere, quod etiã
in orationibus fieri obſeruauimus, hoc pacto: Si ridet, ho
mo eſt, ſi homo eſt, animal eſt, & ſi animal eſt, ſubſtan
tia eſt, & aſſumendo, atqui ridet, ergo ſubſtantia eſt. Prę
terea tenendum optime eſt, oratores maxime in dicendo
ſolere, cum ratione aliqua quicquam uelint conprobare,
unicam propoſitionem dicere, auditoribus cętera relinque
re. Habet enim plerunque breuitas, quando res adaperta
eſt, maiores neruos implicita †, *quos incidit explicita ora* 17
tio, † *ut in epiſtola ad* Plancum: *Senatus tibi non amicior* 18
Lib.x. Fa*miliarum epiſtolarum.* *eſt, quàm tota ciuitas.* Mirabiliter *enim* Populus Roma
nus uniuerſus, & omnium generum ordinum conſenſus,
ad liberanadm rempublicam conſpirauit. quę ratio & ſi
plurimum moueat, parum tamen accommodata ſubtilius
hæc perſcrutanti uidebitur, niſi ad ſyllogiſmum cuius uiri-
bus nititur, abſolutius reducatur, plurimum enim afferre
ad probandum, tam ſenatum quàm totam ciuitatem ami-
ciſſimam eſſe Planco, *primo impetu uidebitur ſola, exami*
nata langueſcit ac labitur: quare uires ſuæ per ſyllogiſmũ
perſpiciantur hoc pacto. Omnes *qui ad liberandam rem*
publicam mirabiliter conſpirant, uehementer amant eum
qui rempublicam liberare & uult & poteſt, Sed *Popu*
lus R*omauus uniuerſus , & omnium generum ordi*
numque conſenſus ad liberandam rempubllcam mira

biliter conſpirauit, Populus ergo Romanus uniuerſus, & omnium generum ordinumque conſenſus uehementer amant eum qui rempublicam liberare & uult & poteſt. Sed utraque tibi inſunt:

Tibi ergo tam ſenatus quàm tota ciuitas eſt amiciſſima.

Ita una propoſitio, ſyllogiſmi unius & ſimplicis concluſionis uires habet. Qua ex re uides quanta ignorantia illi ſunt inuoluti, qui putant in oratoribus, ac maxime in Cicerone uerborum eſſe copiam, non ſententiarum.

Nam cum nec quid dicat, nec cur dicat, nec quomodo, intelligant, uerborumque ſolam uenuſtatem conſiderent, damnare audent quem non intelligunt: nec mirum, cum plerique eorum, qui hanc dicendi copiam profitentur, quique docendo Ciceronis libros aperire conantur, id ita eſſe concedunt. Verum tu hos ignorantes contemne, & plurima ſic dicta diligentius examines, ſubtilius accommodes, nec ratiocinatione putes,
19 † ſed inuenta implicite atque inuolute conſcripta, uel ut magis breuitate moueant, uel ut artificium abſtruſum lateat. Quod nullus certe percipiet, niſi quod
20 inuolutius complicatum eſt, latius explicet. † quod tamen non in omnibus. Nam cuncta quę rationis uim obtinent ad prędicatorios ſyllogiſmos reduci poſſe, nemo peritus negabit: Non ergo in omnibus, ſed in obſcurioribus faciendum eſſe arbitror. Ac de his ſatis.

DE SIMPLICI CONCLVSIONE.

Enthymema & ſimplex concluſio quid differát.

✝Implex concluſio eſt.) Simplex concluſio q̄d uulgo enthymema uocamus eſt argumentatio quę propoſitione, id eſt, antecedente & conſequente conſtat, ut lac prębet, igitur peperit. Verum quid interſit inter enthymema & ſimplicem concluſionem, & quo pacto his utendū ſit, quo recte intelligatur, altius quędam huc referenda exiſtimaui, è quibus, ut ſpero, recte iuuentus intelliget, quę de argumentatione apud Ariſto. in rhetoricis & reſolutiuis, quæq; apud Fabiū quinto inſtitu. traduntur. Eſt itaq; enthymema non ut uulgo putatur, certa quædā argumēti elocutio aut forma probationis, quemadmodū apud oratores cōplexio aut enumeratio: ſed oīs probatio oratoria artificialis nō exemplaris. Siquidem Ariſto. ii lib. rhetoric. omnem probationē quę arte conſtat, ſeu ut ipſe loquitur πίστιν παράδειγμα ἐνθύμημα partitur, atq; ex oratoribus alios παραδειγματικούς, alios ἐνθυμηματικούς, hoc eſt, quoſdā rebus dubijs fidē facere exemplis, alios artificioſa ac cōmētitia probatione: cuiuſmodi eſt quę è locis ducit̃. Quo intellectu uocabulum etiam accipitur apud Plutar. in uita Demoſthenis, quo loco ſic ait: καὶ Πυθέας ἐπισκώπτων ἐλλυχνίων ἔφησεν ὄζειν αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα. i. & Pytheas inſultans eius enthymemata lucernā olere aiebat. Vſurpat̃ apud Gellū in eadē ſignificatione lib. xvij. ca. xx. Definitur aūt enthymema in priore reſolutione ab Ariſtotele: συλλογισμὸς ἀτελὴς ἐξ εἰκότων ἢ σημείων. i. ratiocina-

Enthymematis finitio.

tio imperfecta,ex ueriſimilibus & ſignis, ut hæc, mulier peperit,nam lac præbet,ex ſigno eſt:&,Bellum calamitoſa res eſt,pacem igitur poſcamus,ex credibili eſt. Dicitur *aũt ratiocinatio imperfecta,ꝙ nec diſtinctis nec totidem partibus ſemper colligitur, ſed paucioribus ſere q̃ ſyllogiſmus,præſertim in re aperta.* Vt ꝙ Milo *coronabitur, ſatis erit ſi dicatur in* Olympijs *uiciſſe:nihil hic opus eſt addere:*Qui Olympia:*uicit coronabitur,quòd ſi res obſcurior ſit,nihil abſurdi eſt ſi pluribus uel totidẽ partibus, quot ſyllogiſmus,concluditur enthymema,ut collectio,aut ſubiectio,aut enumeratio,apud oratores.quod ſatis uidetur ſignificaſſe* Ariſtoteles *primo rhetoricorum,ubi ait,* Enthy*mema ſæpe ex paucioribus cõſtare quàm ex ijs ex quibus eſt ſyllogiſmus.quare(ut ſemel dicatur)enthymema & q̃d idẽ eſt(ut ex* Cicerone *colligere licet &* Fabio)ἐπιχείρημα*, nihil aliud eſt,quàm excogitata oratoris probatio nulli certę elocutionis generi aſtricta.* Liberior,*enim multo eſt rhetorica elocutio quàm dialectica.* Hic *enim argumentatio ſyllogiſmo aut inductione tractatur, ibi oratio ut concioni magis accommodetur, latius euagatur, nec certis argumentationum formulis ſubiecta eſt.* Effi*cimus autem enthymemata nonnunquam ſimpliciter,ut magis ornatus cauſa, quàm faciendę fidei adhibita uideri poſſint ut illud* Ciceronis: Ei, *uiro mors parabatur, cuius in uita ſalus nitebatur ciuitatis.* Nonnunquam *interrogatione,ut:*

Enthymematis quæ elocutio.

Audes fulcire ruinam
Sub qua R*oma iacet?*

Quem cum aliqua gratia noluit, hunc uoluit cum ali-

quorum quęrela? quem iure, quem loco, quem tempore nõ eſt auſus, hũc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, cum periculo capitis non dubitauit occidere? Sæpe propoſitione cui ratio ſubijcitur, ut: Ebrijs ignoſcendum eſt; peccant enim ignoranter. Aut ratione propoſita, quę tum antecedens uocatur, reliquo ſequente, hoc eſt, ſimplici concluſione, ut hoc ipſum: Ebrij peccant ignoranter, igitur ipſis eſt ignoſcendum. Verum ſępius ſic eloquimur, ubi argumentum eſt neceſſarium, quemadmodum illud: Eo die Interamnæ fui, igitur Romæ in cædem intereſſe non potui. Frequentiſſime propoſitione connexa, id eſt, conditionali, ut: ſi bellum horum malorum cauſa eſt: per pacem emendabimus. Porrò quo potiſſimum elocutionis genere enthymemata expoliri debeant, nihil poteſt pręcipi perpetuum. Nam frequenter una eſt & enthymematis & elocutionis inuentio, quemadmodum accidit enumerationi, uiolationi pluribusq; alijs. Quę cauſa eſſe uidetur, cur apud Fabium & Ariſtotelem pauca admodum de argumentationum formis pręcipiantur. Numerantur uulgo decem, uidelicet complexio: enumeratio, ſimplex concluſio, ſubiectio, ſubmiſſio, oppoſitio, uiolatio, inductio collectio, ratiocinatio.

Argumentationũ decẽ ſunt genera.

Nos his uerſiculis memoriæ commendare ſolemus:
Complex, enumerat, ſimplex, ſubiectio ſubmiſ.
Oppoſitum, uiolat, inductio, collige, ſumma.

quarum finitiones require apud Trapezuntium libro tertio rhetorices, & in rhtorica, ad Herennium. Nobis ne inſtituti immemores eſſe uideamur, ad dialecticam reuertendum eſt, ſi hoc prius commonuerimus. ſimplicem

concluſionem eſſe certam quandam enthymematis elocu-
tionem, & enthymema quoque uocari: quod ſimplex conclu
ſio examen & regula ſit omnium enthymematum, quem-
admodum dialecticarum probationum ſyllogiſmus. quare
a ſit ut alterum pro altero ſæpe accipiatur, ¶ †Compoſitæ
hoc modo.) De compoſito & ſimplici enthymemate nihil
uſpiam inueni, niſi quod Ariſtot. 2. Rhetoricorũ περί γνωμῶν hoc inter cętera admonet, quaſdam ſententias eſſe
enthymematicas, eas uidelicet quibus ratio adiuncta eſt,
ut illud ἀθάνατον ὀργὴν μὴ φύλαττε θνητὸς ὤν,
hoc eſt iram immortalem, cum ſis mortalis, non ſerua. Si de
huiuſmodi Trapezuntius non loquitur, uix uideo quo pa-
cto hunc locum intelliges. Sit igitur enthymema compoſi-
tum ubi ex propoſitione ratione confirmata, quidpiam col
ligitur, ut hoc compoſitum eſt: Immortalem iram cum ſis mortalis, non ſerua. Nam ſimplex eſt, iram ne ſerues im-
mortalem. Huic ſubiungitur ratio a contrario, quoniam es
mortalis. Proinde ſi hinc ſequitur aliquid, compoſitum erit
gratia propoſitionis ſeu antecedentis compoſiti, hoc pacto:
Mortales cum ſimus, immortalem iram ne ſeruemus. Te
igitur immortalem iram ſeruare minime decet. Deeſt hic
aſſumptio, quam ſi apponas, perfectus erit ſyllogiſmus.
Nam ſic plena ratiocinatione colligeres: Mortalis immor-
talem iram non habeat, Tu mortalis es, immortalem igi-
tur iram non ſerua. Ad eundem modum hoc Trapezuntij
enthymema compoſitum uideri poteſt, ſi legatur antece-
dens & conſequens cum interrogatione in qua negandi
uis ineſt. Virtutem tu contemnis cum ſis homo? compoſitũ
eſt. Simplex enim ſententia eſt, uirtutem non contemne,

Enthymema compoſitum.

cui ratio additur, cum ſis homo. Habet enim *uirtus in ſe diuinum quiddam, ut uel improbo homini ui quadam ſui honeſta ac expetenda uideatur, & uc Socrates dicere ſolebat mirabiles excitaret in nobis amores ſi oculis cerneretur. Quare compoſitum hoc eſſe agnoſcitur.* Virtutem *cum ſis homo, non contemne, proinde ſic ſyllogiſmo colligeres:* At *qui homo es, uirtutem igitur non contemnes. Aſſumptio (ut uides) apud* Trapezuntium *omiſſa eſt.* Hunc locum ob id *prolixius expoſui, quod enthymematis illius utraque pars hic abſque negatione legebatur: ac ob id quod rarum eſſet de compoſito ac ſimplici enthymemate, hic locus multis deprauatus eſſe uidebatur.* Porrò *huiuſmodi ſententias quod* Ariſtoteles *etiam indicat* περὶ γνωμῶν *ſatius erit abſque conſequente efferre hoc modo:* Virtutem *tu contemnis cũ ſis homo? Iram immortalem ſeruas, cum ſis mortalis? quid opus erat addere:* Virtutem *igitur non contemnes? immortalem iram igitur ne ſerues?* Probe *itaque ab* Ariſtotele *huiuſmodi* γνῶμαι ἐνθυμηματικαὶ *dicuntur, quod enthymemata latentia, id eſt, occultę argumentationes ſint: ui de* Rhetoricorum ad Herennium *librum quartũ, &* Trapezuntium *libro ultimo rhetorices de magnitudine.*

¶ †*Huius rei à iunioribus, qui de dialectica ſcripſerunt multa dantur pręcepta.)* Simplicis *concluſionis intelligit conſequentiam.* Ea *eſt connexio antecedentis cum conſequente non conſequens ipſum: ut hic, honeſtum eſt, igitur laudabile: conſequentia ſi negetur, negatur hoc ex eo ſequi, cuius probatio eſt diſſimulata propoſitio, quã ſemper requirere cogit:* Vt, *ſapiẽtes nullius indignent, igitur ſunt beati: hoc ſi negatur, ſubijcienda eſt propoſitio probatio-* 3

nis loco: qui nullius indiget eſt beatus. Dantur autem de
conſequentijs regulæ aliquot non omnino contemnendę,
quales ſunt nonnullæ apud Ariſtotelem, περὶ ἑρμηνεί-
ας de coniunctis & diuiſis. Apud recentiore*s multa, ut*
in eo tractatu qui de conſequentijs inſcribitur, ſed illa pro
4 *lixiora forte ſunt quam utiliora.* ¶ †*Illud longe neceſſa*
rium ad dicendum locorum uim omnem rationemq; per
cipere.) V*is locorum (ut ſupra admonuimus) animaduerti*
tur ex maximis illis Boethianis, *quas ipſe ſingulis locis ap-*
poſuit. Sunt autem propoſitiones quędam indubitatę adeo
certæ ut ipſæ probatione non egeant, atq; ob id enthyme-
matis ex locis ductis tantum confirmandis adhibentur. Ex
his cernere licebit, quid ex quo ſequatur: quare in diſputā
di uſu ac iudicando nequaquam negligendę ſunt. Nam *ſi*
cum proteruo agas altercatore, ad has ſępe ut ſacram an-
choram confugiendum eſt: ut huius enthymematis, ſi nocet
ruditas, prodeſt igitur eruditio negetur conſequentia, un
de erit probatio pręterquā ex ea maxima quā Cicero *tra-*
didit, contrariorum contraria ſunt conſequentia, quod ue-
luti principium erit eius probationis. Et *Fabius in loco ge-* Libro. 5.
neris & ſpeciei huiuſmodi maximas annotauit. Omittunt
à Rodulpho Agricola, *quoniā ad inuentionē nihil faciunt*
5 *ſunt enim ad iudicādū inuētæ.* ¶ †Nec *ſolū enthymema*
ticū facile reddit.) ἐνθυμηματικὸς *eſt, quem uulgo ac* ἐνθυμη-
barbare diſcurſiuum uocant, hoc eſt, ſolers, acer in argu- ματικὸς
mentationibus, & in cōminiſcendis probationibus felix.
Eſt autem hoc præcipuum dialectici officiū. quod autem à
Trapezuntio *dicitur, huiuſmodi eſt, locos dialecticos nō ſo*
lum hoc efficere, ut prompte faciliterq; inueniamus, ſed & et

magnas ex parte conferre ad iudicandum & diſpicien-das uires argumentationum dialecticarum. ¶ † Termi-nos quæſtionis ſic diligenter conſidera). Ex Rodulpho Agricola ſatis liquet omni diſſerenti propoſitam eſſe quæ ſtionem, id eſt, dubiam ſententiam: Nam rebus de quibus nemo ambigit, probationem non quęris. Admonet autem Trapezuntius quæſtionis terminos eſſe intuendos. quod ut clarius intelligatur, primum meminerimus oportet, eoſdē terminos eſſe concluſionis ſeu conſequentis in enthymema te, & in omni probatione tam dialectica quàm rhetorica, & quæſtionis. Solo enim efferendi modo differt à conclu ſione quęſtio. Vt huius enthymematis: alterius felicitate tor quetur, igitur non eſt beatus inuidus. quæſtio foret, an in-uidus ſit beatus: cuius termini ſunt ſubiectum & prędica-tum inuidus & beatus, qui etiam conſequentis termini ſunt. Hi deinde cum medio, eo uidelicet qui fuit in antece dente nec in conſequente repetitus eſt, conferendi ſunt, ui-dendumq́; qua ratione cum maiore ac minore medius con ueniat, hoc eſt, ſit ne illius genus, definitio ſpecies, & cęte-ra: ut in prędicto enthymemate: inuidus alterius felicitate angitur, igitur non eſt beatus. argumentum ſeu medius ter minus eſt, angi rebus alterius, id ſi cum inuido conferatur eſt illius finitio, ſin cum beato, repugnans. Erit igitur rata enthymematis conſequentia ex loco definitionis: Cuius eſt ea in probando uis, ut à quo definitio remouetur, ab eodē dimoueatur definitum. Quare ſi angi rebus alterius in bea tum cadere nō poteſt, nec proinde in beatum inuidia, ſeu ex loco repugnantium, repugnantia enim ſibi mutuo non conueniunt. Sed hęc forte argutiora ſunt, illud autem lon-

Termini quęſtionis

ge neceſſarium ad dicendi facultatē,quæſtionis terminos
per locos dialecticos ducere, quemadmodum Rodulphus
7 *ſecundo libro dialectices,locis aliquot oſtendit.* ¶ † VI De locis
genera,ſpecies,differentias,propria.) Capita locorum ſum
matim recenſet eo fere ordine,ac iiſdem nominibus , qui-
bus idem autor libro tertio rhetorices ſuę fuſius eos docuit.
N*os,ut lectori ſpecimen tantum artis huius indicaremus,*
ſingulis exempla aliquot ſubiecimus,longior tractatio aliũ
de quæratur. A *genere itaq; argumenta ducimus affirma*
tiua ac negatiua hoc pacto: Si dialectica ars eſt, diſcetur
exercitatione. Item,non eſt uirtus in homine, igitur neq;
continentia. M*axima eſt,* D*e quo genus negatur,de eodem* Genus.
& ſpecies & inferiora omnia. A *ſpecię ad genus affirma-*
tiue ſic: Eſt conſul,igitur magiſtratus: continentia eſt , igi-
tur uirtus. M*axima,cui ſpecies tribuitur,eidem genus.* D*if* Species.
ferentia eſt qualitas qua rerum ſpecies inter ſe differunt. Differen-
E*x ea argumentum ſumitur in utranq; partem,ut* P*ygmęi* tia
ratione utuntur,igitur homines ſunt: eadem carent Satyri,
igitur homines non ſunt. Maxima huius loci eadem eſt cũ
loco finitionis. A *proprio argumentum eſt perinde atq; à*
differentia: ueluti,ſi tyrannicidę proprium eſt ciuitatem li Proprium
*berare tyrannide,*B*rutus tyrannicida eſt, liberauit enim*
ciue: tyrannide, M*axima hic eadem cum loco ſuperiore.*
A*ccidentia ſunt,quę alij inhęrentia uel adhęrentia, alij* Accidētia.
*adiacentia uocant,*C*icero adiuncta,* H*inc argumentorum*
magna copia & maior uarietas,ob id quam rationem ha-
beant probandi,dici facile non poteſt,nec una lege omnia
poſſunt cenſeri. Sumitur autem argumentum ab acciden-
tibus quando ab eo quod ſubiecto inhęret,probatio duci-

tur. Sic Ariſtoteles colligit ſolem non eſſe igneum, quod colorem habeat nõ igneum, nec reliqua aſtra eſſe ignes, quoniam calida non ſunt. Et alibi: Vanum eſſe commẽtum de mundi concentu, quòd orbes illi ſonum edere nequeant.

Definitio

A definitione argumenta ſumuntur in utranque partem, ut ſi ſacrilegium eſt, à loco ſacro quippiam ſurripere ſacrilegus eſt qui deorum delubra ſpoliat. Item negatiue: Si ſummum bonum eſt quod per ſe expetitur, opes quę alterius gratia expetuntur ſummum bonum non ſunt. Maximæ huius loci modo meminimus.

Partes

Partium multiplex eſt conditio: alię enim ſunt integrantes: ex quibus tale argumentum eſt: Tecto caret ac pariete, igitur ædes non ſunt. Alię ſunt ſubſtantiales ex quibus ſic colligimus, anima caret, igitur animal non eſt, id ex forma eſt. Item ex materia: utinam ne in nemore Pelio cecidiſſet abiegna ad terram trabes, non eſſet facta illa nauis Argo. Affirmatiuum argumentum tantum ueriſimile eſt: Vt, habent Indi aurum, habent ferrum, quare nec moneta nec armis carent. Maxima eſt, ſi partes deſunt, integrum eſſe nõ poteſt.

Notæ.

Notę ſunt rerum uocabula, quę ab Ariſtotele σύμβολα dicuntur, ab alijs etymologia, quam Cicero notam & notationem transfert, originationem Fabius: Rodulphus nomen rei. Hinc probatio erit, ſi ex ui uocis argumentum ſumitur, ueluti ſi quis Solem ſolum inter aſtra lucere dicat, aut aſtra ignes eſſe à nomine æther, quod ſi ab αἴθω eſt, ut dixit Anaxagoras, incendium ſignificat. Verum hæc argumẽta urbanitatis aut ridiculi gratia ſępius adhibẽtur. ut ſi quis dicat (quemadmodum apud Ariſtotelem eſt) in eum cui ſit nomen Polus, ſemper tu polus es, mutabilẽ enim ſignifi-

çat. Aut ſi quis leges quas Draco tulit, non hominis, ſed draconis eſſe dicat. Maxima eſt: interpretatio nominis & nomen ipſum, eandem uim habent. Antecedentia *ſunt, quę rem quãpiam neceſſario aut ueriſimiliter antecedũt, ut cruditatem morbus, pugna uictoriã, partum concubitus, conſuetudinem colloquia & congreſſus, cædes, odium, eruditionem labor & uigilia. Huiuſmodi in omni quæſtione diligenter conſideranda ſunt. Ducimus aũt argumenta à cõſequenti ad antecedens neceſſaria affirmatiuæ, ut ſi cinis relictus eſt, incendiũ pręceſſit: ſi eruditio, ſtudiũ: ſi cædes, odiũ aut ira fuit: ſi pœnitẽtia, errorem fuiſſe oportet. Si ab apoſtolis hominibus peccata remittebantur, cõfeſſionẽ delicti præcedere oportuit. Ab antecedẽtibus ad cõſequentia argumentũ affirmatiuũ non ſemp neceſſarium, negatiuum ferè ſemper: ut error non fuit, igitur nec pœnitẽtia: affirmatiue non ſequeretur niſi ueriſimiliter. In ijs quę tempore antecedunt & conſequuntur: Maxima eſt, ſi conſequentia ſunt, pręceſſit aliquid. Quæ uero naturali ordine inter ſe referuntur, ut ſuperiora & inferiora, eam habent maximam quam genus & ſpecies. Verum hic locus & ſi per omnes alios diſperſus eſt, non erit tamen inutile ſub hoc nomine aliquando argumentum quærere.* Cauſa *eſt cuius ui aliquid euenit, & ſunt quatuor, materia & forma, quę pertinent ad locum partium: efficiens & finis, quę ſunt huius loci: Ab efficiente negatiuum argumentum neceſſariũ eſt, ut non fuit exercitus, igitur non eſt commiſſa pugna.* Telo *ac ferro caruit, igitur hunc non occidit. affirmatiuum non ſemper neceſſarium, ut ſi artifex ſit, opus proinde eſſe non ſequitur. A fine autem huiuſmodi ſunt.*

Antecedẽtia. Conſequẽtia. Cauſa Efficiens.

Quò mihi diuitię ſi non conceditur uti?

Finis. Finis enim diuitiarum uſus eſt. Et ſi beati fieri non poſ ſumus, quid uirtutem ſequimur? Et, ſi diſci nequit eloquentia, fruſtra homines diſcunt dicēdi præcepta. Huc ſpectant ea quæ ab utili & honeſto ſumuntur. Maxima eſt, unam quanque rem à cauſis eſſe ſpectandam.

Effecta. Effecta ſunt quæ à cauſis oriuntur, ut à ſutore calceus, à pictore pictura, ab arbore fructus, à parēte proles, à doctore diſcipulus. Hinc argumenta ſunt huiuſmodi: Bonus parens, quia bonus filius: mali corui, malum ouum, & cętera. Maxima eſt, cauſas ab effectis non ſeparari. Coniuncta ſunt, quæ ut plurimum accidere ſolent, ut pallor ęgritudini, morbus ſenectuti, aut morum difficultas, cædi iurgium, contentio, inuidia, odium. Ab his coniecturalia ſunt argumenta: ut ſi laborare eum dicamus qui crebro ſuſpirat, illum occidiſſe qui pridie cum occiſo inimicas habuit contentiones. Sunt huius loci ſigna ueriſimilia, ut amat qui oſculatur: & neceſſaria, ut uiuit qui ſpirat. à Rodulpho contingentia hęc dicuntur. Spectant etiam huc, locus, tempus, connexa. Maxima eſt, ex adiunctis, adiuncta debere perpendi. Paria, maiora, minora, uno nomine comparata dicuntur. A pari huiuſmodi argumentum eſt: Si Imperator aliquando uincitur, cur nō etiam orator? Arte eligitur gubernator, igitur & magiſtratus. & ſi uobis locare turpe non eſt, nec nobis conducere. Maxima eſt, æqua paribus conueniunt. A maiore argumentum ducitur, cum id quod minus eſt infertur: qui ſacrilegium facit, faciet & furtum: ſi ne dij quidē omnia ſciunt, quo pacto homines? Maxima, quod in maiore non ualet nec etiam in minore. Ducitur argumentum à minore,

cum

cum id quod maius eſt infertur, ut qui furtum facere nolui, hunc ſacrilegium commiſſurum putas? & an tibicines qui fidibus utuntur ſuo non multitudinis iudicio, cantus numerosq; moderantur, uir ſapiens qui multo arte maiore præditus, non quid uerißimum, ſed quid uulgus uelit exquiret? Item apud Comicum:

Hic tam paruę conſuetudinis

Cauſa, huius mortem fert tam familiariter,

quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hi faciet patri: Maxima eſt, quod ualet in re minore, ualet quoque in maiore. Contraria hic accipies omnia oppoſita, præter relatiua. Ducũtur ab his argumenta, quæ ſola rhetores enthymemata uocant propter excellentiam, ut illud: Cum fateantur ſatis magnam uim ineſſe uitijs ad miſeram, non fatẽdum eſt eãdem uim ineſſe uirtuti ad beatam uitam? Et apud Ariſtotelen Si bellum horum malorum cauſa eſt, per pacem emendabimus. Si quod ſcis prodeſt, quod neſcis obeſt. Maxima, contraria contrarijs conueniunt. Repugnantia ſunt, quę nec cohęrere, nec eidem conuenire poſſunt. A contrarijs differunt quòd horum unum uni duntaxat aduerſum eſt, hic plura uni aut unum pluribus, ut ebrietas continentię, ſtudio, uigilijs, labori repugnat. Ab his argumentantur negatiue, ut ſi auarus eſt, non comeſſatur: Si uoluptarius, literarum ſtudioſus non eſt: Si inimicus, non prodeſt: Si dies, non ſunt tenebrę. Maxima propoſitio huius loci eſt, uni repugnantia non conuenire, nec cohærere inter ſe. ¶ *Vt, inquam, omnia hęc quę intrinſecus ſunt aſpicias.) E locis quos huc uſq; Trapezuntius recenſuit ducuntur argumenta artificialia, quę arte ac ingenio differentium excogitan*

Cõtraria.

Repugnãtia.

tur,dicunturq́; à Cicerone in eo ipſo,de quo ambigitur hę rere. Quare Trapezuntius huiuſmodi locos intrinſecus rē aſpicere dicit. Quod quidem cum Rodulpho non pugnat, apud quem illi ipſi quos hic Trapezuntius intrinſecus hę rere dicit,diuiduntur in internos & externos. Nam Ciceroni & Trapezuntio interna dicuntur,quæ ex ipſa cauſa ingenio dicentis finguntur. quæ uero aliūde adferuntur,ut ſunt teſtimonia præiudicia , fama,rumores,tormenta,iuſiurandum,probationes ſunt ἄτεχνοι,id eſt, inartificiales non quidem ob id quod arte tractari non poſſunt, extenuantur enim aut amplificantur artificio , ſed ſi deſunt à differentibus ea excogitari non poſſunt,atque ob id Ciceroni & Trapezuntio extrinſecus hærere dicuntur.

Argumenta aut ex ipſa quęſtione naſcuntur aut ſumūtur foris.

Quemadmodum ſi Helenam quis longe pulcherrimam eſſe aſſerat,quòd per tot diſcrimina terrę mariſq́; Paris ad eam rapiendam profectus ſit , quòd tot Gręcorum princeps tot copijs,tot claſſibus,repetitum uenerint, decennalem obſidionem ſuſtinuerint, artificiales erunt probationes. Ex locis enim cauſarum & deſtinatorum qui int[r]inſecus ſunt,hoc eſt,cum re coniuncti,dicuntur. Quod ſi(ut apud Iſocratem eſt)pulcherrimam eſſe dicas quoniam Theſeus ita iudicauit , inartificiale eſt , id eſt,aliunde extra cauſam aſſumitur. Habent autem inartificialia illa longe maiorem uim, pręſertim ſi magnæ autoritatis uirorum aut deorum fuerint teſtimonia:ut de Socrate : Si quòd ſapiens fuit dicere uelis, fortius erit , quoniam ita iudicarit Apollo:quàm ſi eum philoſophiæ continenter operam de diſſe dicas. Sic in ſacris, quòd confitendum ſit , efficacius erit,quoniam ita Iacobus Apoſtolus pręcepit,quàm ſi di

Inartificialia maiorē uim habēt

Iacob. 3

cas, hominibus remittebantur peccata, confitebantur igi-
tur. Prolixius hęc recenſuimus, quo ſtudioſis aditum qua-
lemcunque ad dialectices uſum pateſaceremus. Argumen-
ta igitur omnia aut foris aſſumuntur, ut hoc uerum eſt,
dixit enim Marcus Cato: aut in rebus ſunt, ut bonus eſt,
9 quoniam boni parentis filius. ¶ †Nec te quoniam res eſt
ardua deterreat) Ab utilitate ac facilitate locorum breuis
commendatio eſt. Summam enim utilitatem dicendi ele-
ganter, ac inueniendi expedite cum ea facultate coniun-
ctam, quam dat exercitatio, continent. Vt enim uſus legē-
di lectionem paulatim reddit faciliorem ac emendatio-
rem, pauloq; poſt abſolutam: ſic crebra locorum uſurpa-
tio facit, ut illi ipſi loci qui quęſtionibus explicandis ap-
10 tiores ſunt ultro ſeſe offerant. ¶ †Nam quemadmodum
qui literas ſciunt.) Apta ſimilitudo ſumpta è literis, Nam
ut argumenta omnia, infinitaque è locis ſunt, ita literis nō
amplius 23. unaquæque uox continetur. Quinetiam Ari-
ſtoteles locos argumentorum, ſeu (ut ipſe loquitur) enthy-
mematum 2. Retoricorum στοιχεῖα uocat. quo nomine
quoque literas ſignificant Græci. Eſt autem (ut uidetur)
hoc ſimile deſumptum ex ſecundo libro Ciceronis de O-
ratore, ubi de inueniendo diſputatur, quo loco ſic Anto-
nius ait: Ac tibi ſapiēter monenti L. Craſſe libenter aſſen-
tiemur, ut ſingularum cauſarum defenſiones, quas ſolent
magiſtri pueris tradere, relinquamus, aperiamus autem
ea capita, unde omnis ad omnem cauſam & oratio-
nem diſputatio ducitur. Neque enim quoties uerbum
aliquod ſcribendum eſt, nobis toties eius uerbi literæ
ſunt cogitatione conquirendę, nec quoties dicenda cau-

ſa eſt, toties ad cauſę ſe poſita argumenta reuolui nos opor
tet, ſed habere certos locos, qui ut literæ ad uerbum ſcribē
dum, ſic illi ad cauſam explicandam ſtatim occurrant.
❡ †*Omnes igitur loci unde ad ſyllogiſmos medium quęri* 11
tur.) Eiſdem locis oratores utuntur quibus dialectici.
Quare qui rhetorica tractant hos etiam exponunt: ut Ci
cero libro ſecundo de oratore. & Fabius libro quinto, Ari
ſtoteles quoque libro ſecundo. Quod uero alios quoſdam
perſonarum addunt, & quas circunſtantias uocant, quòd
ſub iis nominibus argumentum aliquoties inuenitur citi
us, id factum eſt. Cæterum natura ab his quos ante recenſui
mus diſcreti non ſunt. De qua re latius uideatur Rodul
phus circa finem libri ſecundi, ❡ †Non enim aliud *per* 12
Medium. *fecti, aliud imperfecti ſyllogiſmi medium.)* Medium *dici*
tur argumentum & inſtrumentum faciendę fidei, quoniā
duo illa, quæ Ariſtoteles *τὰ ἄκρα, id eſt, exteema uo*
cat, coniungit: eſtq; ſemper ſi ſyllogiſmo uti uelis, medius
terminus. ❡ †*Nam ſicut in re parum cognita ratiocinari* 13
oportet abſolutius.) Si argumētum huiuſmodi fuerit quod
non ſatis quale ſit (niſi omnibus ſuis partibus diligenter
ac fuſe rationibus, confirmationibusq; aperiatur) intelli
gitur ſyllogiſmo Fabio *autore uti nefas non eſt, ut ampliſſi*
Lib.v.c.v *ma illa ratiocinatio apud* Ciceronem *multis partibus tra*
ctata, in principio refutationis pro Milone, *Quod ſi duo*
decim tabulę, & cętera, uſque ad eum locum: Eſt ergo
hęc iudices. quam rem Fabius *animaduertit libro quinto*
capite ultimo. ❡ †*Sic in re aperta propoſitionum altera* 14
faſtidium parit.) Ad eundem modum Ariſtoteles *ſecundo*
Rhetoricorum: Non enim, *inquit, ſumentem aut longe,*

aut omnia oportet colligere. Nam alterum propter prolixitatem obſcuritatis eſt, alterum quoniam ea quę manifeſta ſunt, dicuntur, nugationis eſt. Et paulò poſt: Si quid eorum perſpicuum fuerit id dicendū non eſt: ut quòd Milo recte fecerit ſatis erit dicere oratori: quoniam uim illatam repulit. Quod autem uim à ſe repellere liceat, auditoribus relinquendum eſt, ex ſe enim hoc adferunt.

15 ℭ † Seu cum tribus conſtet ratiocinatio propoſitionibus.) Syllogiſmus impecfectus aut propoſitione aut aſſumptione cum concluſione conſtat. Quod ſi in antecedente & conſequente idem fuerit ſubiectum, deeſſet propoſitio maior, ſin idem prædicatum, minor. Verum quod Trapezuntius admonet, ſpectandum eſſe ex utra potius propoſitione colligendum ſit, mediocris erit iudicij. Quis enim non uidet huius conſequentis, Ego hominem non occidi, hoc potius fore antecedens: Quo tempore hic occiſus eſt, ego in prouincia fui, quàm illud: qui in prouincia fuit, eo die hic cædem facere non potuit. Ob id hic non tam canone quàm iudicio opus eſt. Veriorem enim aut certiorem præponendam non perpetuo uerum erit.

Vtra propoſitio omittēda in enthymemate.

16 ℭ † At hæc quoniam ſimplicis couclusionis conſequens alterius cōſequentis fit antecedens.) Recēſet obiter eā argumētādi formā, quā Gręci, σωρείτην καὶ κλίμακα uocant, Latini aceruum & gradationem. Ea eſt argumentatio in qua multa ſumuntur, ut ex primo inferatur ſecundum, ex ſecundo tertium & ita deinceps: ut quod omnium poſtremum eſt, cum primo coniungatur, ſeu dum continuo prioris propoſitionis prædicatum, aut annexum, ſequentis fit antecedens aut ſubiectum: ut apud

σωρείτης κλίμαξ. Gradatio.

Ciceronem quinto Tuſculanarum quæſtionum, Atque omne bonum lætabile eſt: quod autem lætabile, id prædicandum: quod autem tale, id glorioſum: ſi glorioſum, certe laudabile quod autem laudabile, profecto etiam honeſtum: quod bonum, igitur honeſtum. Vides hic poſtremum cum primo coniunctum? Fit etiam ubi concluſio non apponitur. ut: Vilius argentum eſt auro, uirtutibus aurum. Tradit hanc argumentandi formam Ariſtoteles in prædicamentis: quando alterum de altero, & cætera: notus enim locus eſt. A ſyllogiſmo differt, quod hic ſi perfectus eſt tribus partibus tantum perficitur, gradatio certo numero non aſtringitur. Numeratur etiam inter ornamenta ſententiarum huic argumentationi non multum adſimilis ut Africano uirtus, gloriam, gloria æmulos, æmuli mortem pepererunt.

Quanquam autem paulo ante huiuſmodi argumentationes σωρείτας etiam uocari diximus, meminerit tamen puer apud artium ſcriptores, σωρὸν argumentationem eſſe ſuperiori nonnihil diuerſam, uidelicet cum paulatim addendo aut minuendo nuſquam ſiſto, ſed probo nec effici quicqam, nec deſtrui. De hoc ſic eſt apud Ciceronem in ſecunda Quæſtione Academica ſcriptum: Genus illud minime in philoſophia probari ſolet, cum aliquid minutatim aut gradatim additur aut demitur: ſoritas hos uocant, qui aceruum efficiunt uno grano addito. Huius exemplum erit ſi quæratur, ſeptem multáne an pauca ſunt? Si pauca dixeris, multa ne erunt, ſi unum addideris? Deinde ſi alterum ſi tertium & ita deinceps ad quemuis alium numerum. Quòd ſi multa dixeris ſeptem, paucáne erunt ſi unum detraxero? & ſic deinceps, ut nec quatumuis magnum nume

rum multa,nec quemlibet paruum,pauca, eſſe dixeris. Sic quantum addendum aut demendum ſit,ut diues, pauper, clarus,obſcurus dicatur aliquis,aut multa pauca , magna parua,longa breuia,lata,anguſta , quando dicantur , certum non habes. Captioſa igitur argumentatio σωρείτης eſt quemadmodum Crocodilites. Ceratine, Dilemna,antiſtrephon,& id genus reliquæ captiunculæ.

17 ¶ †Quos incidit explicita oratio.) Perſtat in metaphora Neruos enim dixit quibus incidit,aptè redditur. Docet uero Cicero hanc eandem ſententiam lib.i.Rhetoricorũ, & de Oratore lib.ij.poſt tractationem locorum.

18 ¶ †Vt in epiſtola ad Plancum,Senatus non eſt , &c.) Locus eſt libro decimo epiſtolaꝝ in ea,quę ĩcipit:Etſi Rei publicę cauſa. Meminimus autem ſupra enthymemata ſæpe ſic efferri,ut quod probandum ſit,primo ponatur loco, deinde ſubiũgatur ratio,quod ſi inuertas,forma erit ſimplicis cõcluſionis,ut mirabiliter populus uniuerſus, &c. Igit Senatus non eſt tibi amicior quàm tota ciuitas. Verum niſi pro confeſſo haberetur à populo Romano illum amari, qui Rempublicam liberare uult & poteſt,dein,Plancum eum eſſe uirum,propoſitioni non uideretur ſatis accommo

19 data eſſe ratio. ¶ †Sed inuenta implicite atque inuolute conſcripta.) Inuenta ſeu argumenta tacite aliquoties ac breuiſſime orationibus inſeruntur , aliquando uero argumentatione ſexpolitione.quo argumentiuis fuſius tractata cerni queat omnibus ſuis partibus latiſſime explicantur, ut:Turcarum irruptiones ſemper timeamus quando incolumes ſunt oportet:aut fractis eorum copiis ſumma ui eos e confinio profligare debemus. At metum Barbarorum

hominum cum poſſumus, non ſuſtollere longe ſtultiſſimum eſt, Quare niſi ſtulti eſſe uelimus, extremis noſtrorum uiribus ſemel exterminabimus gentem tam Barbaram. Hoc ſic ſimpliciter eloquemur, quoniam perpetuum impetum eorum ſuſtinendum non putamus, aduerſum eos pugnemus, aut breuius, Aduerſus Turcas, ne amplius nobis timori ſint, pugnandum eſt. ¶ †*Quod ta-* 20
men in omnibus.) Clauſulam hanc potius ſupereſſe opinor, aut aliud quippiam deeſſe. Siquidem cum eo quod ſequitur non ſatis quadrat. Vniuerſa enim, inquit, in quibus aliqua probationis uis, ad ſyllogiſmum prædicatorium poſſunt reduci, quòd ea argumentationum dialecticarum regula ſit. Qua de re plura uide apud hunc ipſum libro tertio Rhetorices,

DE DEFINITIONE *& diuiſione.*

†*Vnc de definitione ac diuiſiõe coniũctim pauca dicamus. Nam ita ſe habent, ut altera* 1
n *alterius egere uideatur. Nec enim niſi qui recta diſtributione uſus eſt, definire ſe unquã intelliget: nec unquam recte diſtribuere poteris, niſi quid ſit quod diſtribuendum eſt conſcripſeris,*
†*Definitio eſt coactę in ſe atque complicatę rei breuis atque abſoluta explicatio. Definitionum quatuor ſunt genera: Subſtantiale: deſcribens, per partitionem, per diuiſionem.* 2
Definitionũ quatuor genera
†*Nam qui plura faciunt, ea conſnectunt quæ aut ad hæc facile reducuntur, aut leuiora.* 3

4 *ſunt quàm ut definitiones appellari poſſint.* ¶ † Subſtan-
tialis definitio eſt oratio quę id quod definitur, quid ſit ex
5 *plicat, breuiter, & abſolute complectitur* † Per partitionẽ
definitio, eſt oratio quæ per enumerationem partium bre-
uiter & abſolute aliquod totum oſtendit. Per diuiſionem
definitio, eſt oratio quę ſpecierum diſiunctione breui ac
abſoluta genus aliquod oſtendit. Diuiſio, *alicuius in par-* Duo gene
tes ſuas eſt diſtributio, eius duo ſunt genera: Vnum, *quod* ra diuiſio-
per ſe rem aliquam diſtribuit: alterum, quod per accidens num
partitur. Prioris *rurſum tres ſunt ſpecies.* Generis in ſpe-
cies, quę propriæ dicitur diuiſio, ut animal hoc rationale,
illud irrationale: differentias etiam formę ſpecieiq́; nomi-
ne complectimur. Totius *in partes, quam partitionem pro*
prie poſſumus nuncupare, ut domus in fundamentum, in
6 *parietes, & tectum.* † Voces *in ſignificationes, quę diſtin-*
ctio appellatur, ut canis uel piſcis, uel terreſtre animal uel
7 *ſydus* Poſterioris *itidem tres ſunt modi* † *quo ſubſtantiam* Diuiſio ꝑ
quę ſubijcitur, per accidentia partimur, quę ſubiecti in accidens
accidentia diuiſio dicitur, ut hominum alij pij, alij impij.
Quo *accidentia ꝑ ſubſtantias, quam accidentis in ſubiecta*
nominamus, ut omnium quæ expetuntur alia in corpore:
& alia in anima ſita ſunt. Extremus, *accidentis eſt in ac-*
cidentia diſtributio, ut candida omnia uel dura ſunt, ue-
8 *lut lapides albiſſimi, uel liquentia, ut nix.* † Hic *accidentis*
in accidentia diuiſio ſola in alterutrum ſeparatur, ut eorũ
9 *quæ dura ſunt, quędam alba ſunt, ut lapis* Parius, † Quę-
dam nigra, ut terebinthus. Et *rurſus eorũ quę nigra ſunt,* Canon di
alia dura, ut ebenus, alia liquentia, ut pix. His *ita dictis cõ* uiſionis.
muniter, illud mihi præcipiendum uidetur, diuiſionem ge-

neris,& eam quę ſecundum accidens eſt,in oppoſita ſemp fieri,& cum oppoſitionis ſpecies quatuor ſint,contraria cō modiſſime omnium adhiberi,cōtradictoria etiam, & quę per priuationem & habitum dicuntur, non eſſe abijcienda,quæ uero relatiue opponuntur, ſi rem per ſe diuidamus,nullum habere locum:ſi per accidens,non omnino negligenda. Dicimus autem homines alios dominari,alios ſeruire. Item omnem diuiſionem (ea excepta quæ uocem in ſignificatiões diſtribuit) nil oportere plus minuſue cōtinere.

N † Vnc de definitione ac diuiſione coniunctim pauca dicamus.) Plato uniuerſam dialecticam partitur in diuiſiuam,definitiuam,& analyticen,id eſt,reſolutoriam,quarum duæ priores ad thematis ſimplicis,ultima ad compoſiti thematis explicationem pertinent. Eſt autem diuidere ac definire uniuſcuiuſq; doctoris in ſua profeſſione. Nam quid planum aut ſolidum,ſeu quid circulus,axis, diagonus,geometra dicet:quid abſis,apogium,aſpectus trigonus aut tetragonus,aut quid Pleiades, Hyades, Arcturuſue ſint,nemo niſi aſtronomus. Sic ſcriptor moralis,quid uirtus,quid uitium. Verum dialectici tradere canones ac leges,quibus oportet omnem definitionem,ac diuiſionē perfici:locos etiam oſtendere unde & diuiſiones & definitiones petendæ ſunt. Vt ſi quid uoluptas ſit quęratur, monebit dialecticus hic primo loco generalius quiddam quærendum genus nimirum,deinde aliud quo res genere ſimiles,ſed ſpecie differentes ſecernantur. Quę uero illa ſunt nō eſt huius artificis ſcrupulo ſe perquirere.

Definire cuius ſit artificis.

¶ † Definitio eſt coactę in ſe rei atq; complicatę abſoluta explicatio.) Metaphora eſt in uocabulis coactæ ac complicatæ. Nam

Coactum. Cōplicatū

quod definitur, in ſe conuolutum & concluſum una tantum uoce oſtenditur. Quod ſi oratione ea res, ueluti ueſtis aut pugnus complicatus aperiatur, definiri dicitur: ut idē eſt homo, & animal intellectuale mortale ſcientiæ rationiſq́; capax: ſed illud ueluti manus in pugnum contracta,
3 *hoc ut ea quę in digitos diducta eſt.* ℂ † Nam qui plura *faciunt, ea connectunt.*) Enumerant Boethius & Georgius Valla, Victorinus, & alij nonnulli definitionum formas longe plures, in quibus ſi qua ſunt quę ad noſtrum in
4 ſtitutum facere uidentur, non negligemus. ℂ Subſtantialis definitio eſt oratio quę id quod definitur.) Hanc οὐσιώδην Gręci: Scholę eſſentialem uocant. Legebatur autem hic definitum, abſque ſenſu, nos definitur rectius legendum putamus. Sic enim à Cicerone dicitur: Definitio eſt oratio, quæ id quod definitur quid ſit, explicat. Vocat autem Ariſtoteles ὅ τί ἐστι perfectam rei eſſentiam, quæ genere ac differentia explicatur: Latinorum nonnulli quidditatem uocant, quorum eſt Her
5 molaus Barbarus. ℂ Per partitionem definitio eſt oratio.) De duabus his definitionum formis uide Ciceronem ad Trebatium. Differunt autem diuiſio & partitio, quod ſpecies & partes, integrum & genus. Sunt uero partes ueluti membra, ut caput, humeri, brachia, manus, pectus, latera, crura, pedes. Species autem ſunt (ut apud Ciceronem eſt) formæ quas εἶδη Ariſtoteles, & Plato ἰδέας uocat, ut iuſtitia, prudentia, ſpecies uirtutis ſunt. Confunduntur tamen ſpecierum & partium nomina, ac proinde diuiſionis & partitio
6 nis. † ℂ Vocis in ſignificationes.) Hanc partien

Partes

Species.

diſformam Rodulphus non ſatis bene diuiſionis uocabulo notari ſcribit, quod ſcilicet ineptum ſit, ſi dicatur: Taurorum alius mons, alius animal, alius ſydus. Cęterum Ciceronem aliquoties diuiſionis uocabulum uſurpaſſe uidebis, ſi quando uocis cuiuſpiam ſignificata enumerat. Eſt & apud Platonem diuiſio in res ſignificatas, quod & Alcinous Platonicus annotauit. ¶ † Quo ſubſtantiam quę ſubijciiur per accidentia partimur.) Huiuſmodi ſunt ferè omnes diuiſiones quas Rodulphus Agricola ex pluribus locis dialecticis quęrendas docet. Secundus modus eſt, quo accidens quodpiam per ſubiecta diuiditur, cuius etiam Rodulphus meminit. Et adiacentia, inquit, per ſubiecta, ut feritas, alia auis, alia ſerpentis, alia reliquarum belluarum. Apud philoſophos non infrequęns eſt hoc diuidendi genus. ¶ † Hęc accidentis in accidentia diuiſo, ſola in alterum commutatur.) Ex Boethio id ſumptum eſt: Sic enim ait in libro de diuiſione: Sed huiuſmodi diuiſio uiciſſim ſemper in altera permutatur. Poſſumus enim dicere: Eorũ quæ dura ſunt, alia nigra ſunt, alia alba. Et rurſum, eorum quæ liquida ſunt: alia alba, alia nigra. Significatur autem poſſe in hoc genere diuiſionis diuiſum & illius contrarium per eaſdē differentias diuidi: ut ſi album per durum ac molle ſit diuiſum, poterit & nigrum. Deinde ſingula membra in diuiſum ac illius oppoſitum rurſum poſſe commutari: ut ſi durum per album & nigrum diuiſum ſit, tam album quàm nigrum in durum & molle poſſunt diuidi. ¶ † quædam nigra, ut terebinthus.) Terubinthi meminit Plinius libro decimo tertio capite ſexto. Arbor eſt ligni nigri eximijq; ſplendoris & fideli ad uetuſtatem. Ebeni autem meminit

7 8 9

Terebinthus. Ebenus,

idem libro duodecimo capite quarto. Eſt & huius materies ſolidiſſima, ut uel igne abſumi uix queat, ſplendoris nigri & ſine arte protinus iucundi. Nigrum *autem habere ſolam Indiam teſtatus eſt poeta.*

Sola (inquit) India nigrum fert ebenum.

10 ¶ †*Quædam alba ſunt ut lapis Parius,*) Marmor *intelligit ex* Paro *Inſula, quæ una* Cycladum *eſt circa* Delum & *Siphnum, autore* Plinio & Ptolemæo. *Laudatur ex ea marmor quod alio nomine* M. Varro *lynchnitem uocatũ ſcribit: quod ad lucernas in cuniculis cæderetur.* Pariam marmor

V*Erum cum uocem in ſua ſignificata diſtinguimus ea complecti nonnunquam ſufficiet, quę ad rem*
1 *noſtram faciunt: Eſt autem omnis diſtinctio duplex:* † *Nã aut unius ac ſimplicis eſt termini quę diſtinctio ęquiuoci* Diſtinctio
2 *dicitur* † *aut orationis, quam* ἀμφιβολογίαν Græci,
3 *nos ambiguum dicimus, ut:* † Aio te Aeacida Romanos
4 *uincere poſſe.* † Ambiguum *adiectione termini, uel muta-*
5 *tione orationis, aperiendum.* † Aequiuocum *ſi inſtitutione*
6 *ęquiuocum eſt ad grammaticos confugiendum.* † Diximus Aequiuocum.
7 *autem æquiuocum, quod nec accentu,* † *nec aſpiratione,*
8 † *nec genere,* † *nec orthographia* † *nec numero diſtingui*
9 *poteſt* † *Sin modis quibuſdam ad multiplices uariasq́; res*
10 *terminus applicari poteſt aut ex ſe ſolo, aut ex adiuncto*
11 *potius huiuſmodi uim habere dicitur. Primi diſtinctio, nõ unius doctrinæ: Multa enim aliter phyſicus, aliter primus philoſophus, aliter dialecticus, aliter orator exponit. Quam obrem inſanire mihi uidentur nonnulli, qui adeo rudes atq́; indocti ſunt, ut audeant aſſerere dialecticum ęquiuocationem effugere non poſſe, niſi ſingulorum uerborũ uim* Modi ſignificandi

ac poteſtatem optime nouerit, quæ à grammaticis traditur, quam ſi apprime tenuerit, æquiuocis ipſum implicari non poſſe. Raro enim & pene nunquam multiplici ſignificatione uerbi dialecticus aut decipit, aut decipitur. Modi ergo quidam ſunt qui etiam ipſos qui ratiocinatur, fallunt, quos diſtinguere, unius non eſſe diſciplinæ Ariſtoteles oſtendit, qui multa in phyſicis ut naturalis, qui multa in prima philoſophia ut metaphyſicus: multa in ethicis, ut moralis, nonnulla in dialecticis ut logicus diſtinxit. Verum

Infinitum. ut quale ſit quod diximus pateat exemplis utamur. Infinitum dicimus, cuius terminum inuenire non poſſumus, unũ ergo ſignificat, ſed tamen alio quodam modo continuum,
alio diſcretum, infinitum dicimus. † Et hoc quidem appoſi 12
tione, illud diuiſione infinitum aſſerit Ariſtoteles. † Tem- 13
pus autem utroq; modo (quamuis ſi quis continuum non diuiſionis termino, ſed magnitudinis infinitum fingit (non diuiſione ſolum, uerum etiam appoſitione infinitum di-
ci poſſet. † Item, unum, in phyſicis quidem Ariſtoteles con- 14
tinuo dicit, ut linea una, indiuiſibili, ut punctus unus, ratio
ne, ut uinum, uappa. † In quinto primæ philoſophiæ ſecun- 15
dum ſe, & ſecundum accidens unũ diſtinguit. Eiusq; quod
unum ſecundum ſe eſt, multos ſubijcit modos, † ac dialecti 16
ci numero, ſpecie, genere (ut Cicero, homo, animal) unum dici perſpexerunt. Ita cum unum ſit quod à cæteris ſe iunctum eſt, ipſum ſecundum unum quod indiuiſibile eſt, hac una eademq; ſignificatione ſemper dicitur, modus uariatur. Alterum modum multiplicis diximus, cum non ex ſe, ſed ex adiuncto termini adeo uarijs atq; multiplicibus modis ſumitur, ut non eandem poteſtatem, ſed aliam atque

*aliam habere uideatur, ut homo cum dico, quid ſignifi-
cet uides, pro quo accipiatur ignoras. Si, diſputat, aut
17 ſi,ſpecies eſt,adiunxero, aliter accepiſti.* † *Has ſuppoſi- tiones iuniores appellant. Quas ſi quis penitus tenere cu- piat, dialecticos qui ea de re multa & protenſa uolumina conſcripſerunt, diligenter euoluat. Nobis ſolum admonuiſ- ſe, terminorum acceptiones ex adiuncto mutari, ſufficiat: Nam eius rei diligentior doctrina & longior eſt, & ad uſum oratorum affert pene nihil. Viderint etiam ne complura eiuſmodi non ad uſum, ſed abuſum inuecta*
18 ſint. † *Quod ſi quis putauerit in ſtatu legitimo per ambi- guum ἀμφιβολογίαν huiuſmodi poſſe incidere, cum id uſu euenerit, dialecticos conſulat: nos quoniam raro ac*
19 pene nunquam accidere putamus, † *tam lõgam atq; obſcu- ram doctrinam prętermiſimus. Et hæc quæ diximus eo tendunt, ne tu etiam ſicuti omnium rerum ignari, ad dia- lecticas ἀμφιβολογίας, & æquiuocationes, gramma- ticum putes multa poſſe conferre.*

Suppoſitiones.

1 † *Am aut unius eſt ac ſimplicis termini.) Eſt*
n ubi ſinguli; uoces ambuiguitatem faciunt, quę
Græcis ὁμωνυμία dicitur, recentiores ęquiuo- cationem uocant, quãdo rerum aut perſonarum plurium, una eſt appellatio: ut taurus bouis, & in Cilicia montis, itẽ ſyderis quod inter duodecim ſigniferi orbis ſigna numera- tur ſecundũ, uere cum ſole exoriens. Sic Cenſorius, & ille quoq; qui ſe Vticę interfecit, dictus eſt Cato. Eſt etiã ubi dictiones alio ſenſu ĩtegræ ſunt, alio diuiſę, uelut ingenua coruinũ, armamentũ. Apud Ariſto. in Elenchis diuiſionis & compoſitionis ambiguitas dicitur. Huiuſce uocabuli

Aequiuocatio.

diſcretionem Rodulphus *enumerationem uocat,* Boethius
partitionem ęquiuocationis. ¶ † Aut *orationis,quam* ἀμ 2
Amphibo φιβολογίαν *Gręci,nos ambiguum diximus. Naſcitur*
logia. *etiā ambiguitas ex integro orationis contextu,quę* ἀμφι
Lib.7.ca. βολογία à Cicerone , *ab* Ariſtotele ἀμφιβο-
10. λία *nominatur, quod* Fabius *ambiguum transfert.* Fit
autem multis modi : aut per caſus,cum infinitum utrunq́;
accuſatiuum habet,ut audio Demeam *percuſſiſſe* Laches-
tem:aut uocum dubia diſiunctione,ut: Quinquaginta ubi
erant centum inde occidit Acchilles. Vide Fabium *libro*
Verſus. *ſeptimo,&* Diomedem *libro ſecundo de figuris.* ¶ † Di- 3
Apollinis. co te Aeacida Romanos uincere,&c.) Ennij *uerſus eſt,*
quo finxit Appollinem Pyrrho *regi* Epirotarum Delphis
reſponſa dediſſe.Cęterum Plutarchus *diligens in primis*
ſcriptor huius non meminit,negaturq́; à Cicerone *libro*
ſecundo de diuinatione,& quod Apollo *Gręce, non* Lati-
nè locutus eſſet,& quòd Pyrrhi *temporibus deſijſſet uer-*
ſus facere. Eſt *autem* Aeacida *uocatiuus* Graecorum *con-*
ſuetudine,a nominatiuo Aeacides,*quod* Pyrrhi *patris no*
men fuit. ¶ † Ambiguum *adiectione termini, uel muta-* 4
tione orationis aperiendum eſt.) Soluitur *amphibologia*
Amphibo *termini adiectione,quando dubitatur utri antecedentium*
logię ſolu- *duorum ſermo ſubiunctus ſit:ut uolo hæres meus det uxo*
tio *ri meæ aurum quod elegerit.* Dubium *eſt an uxor an hę-*
res aurum eliget:adiectione ſoluitur,uolo quòd hęres det
uxori aurum quod ipſe elegerit,aut ipſa. Mutatione *caſuū*
ſoluitur,dum ex duobus accuſatiuis alter in ablatiuum
uertitur. Ferunt Demoſthenem *eieciſſe* Aeſchinem. Solui-
tur Aeſchinem *à* Demoſthene *pulſum aiunt.* Tollitur *etiā*
orationis,

*orationis ambiguitas diſtinctione ſcripturę, uel mora pro-
nuntiationis,ut moriturus iuſſit poni ſtatuam auream ha-
ſtam habentem. diſtinctione ſublatum dubium,* Iuſſit po-
ni ſtatuam,auream,haſtam habentem. Vide Ariſtotelem
in Elenchis, *&* Fabium *in ſtatu legitimo per ambiguum.*

5 ¶ †Aequiuocum *ſi inſtitutione æquiuocum eſt,ad gram-
maticos confugiendum eſt.*) Dicitur *ęquiuocum ex inſti-
tutione,quod plura ſignificat, non ſimilitudine quadā aut
metaphora:ut homo pictum & uerum hominem ſignificat
ſed quòd iuxtà rebus diuerſis abſque ulla cognatione con
uenit,quomodo gallus hominem & auem & inſtrumen
tum ſutorium ſignificat, genere fœminino.* Hoc *in ſcholis
à caſu,illud à conſilio æquiuocum dicunt.*

Aequiuocū duplex

6 ¶ †Dicimus *autem æquiuocum quod nec accentu.*)
*Si uox quæpiam in multis ſignificatis adeo ſui ſimilis ſit,
ut nulla nota diſcerni queat,ea ęquiuoca eſt,hoc eſt,ut nec
accentu diſtingui queat, ſub quo tempus & tonum compre
hende:ut malum quod pomum, & malum bono contra-
rium,non eſt æquiuocum:tempore enim differunt. Sic edo
& edo.* Item *quod tono differt,æquiuocum non eſt,ut uere
& uere,ſic pone uerbum, & aduerbium pone.*

7 ¶ †Nec *aſpiratione.*) *Differt aſpiratione ara ab hara,*
8 *ora ab hora.* ¶ †Nec *genere.*) *Quare ficus & ſi morbum
& fructum ſignificet,non tamen ęquiuocum eſt,genere e-
nim differt,ut illud:*

Dicemus ficus,quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus *ficos,Ceciliane tuos.*

*Sub genere etiam comprehende diuerſitatem partium
orationis,ut amor uerbum & nomen. Sic mane temporis*

aduerbium & imperatiui modi uerbum. ℂ †Nec ortho 9
graphia.) Orthographia diſtinguitur quæſtus per di-
phthongon à quæro, & queſtus è ſimplo, à queror. Item
ſitus, citus, & ſcitus.

ℂ †Nec numero.) Vt ædes ſingulariter pro ſacro loco, 10
& pluraliter pro prophano. Sub numero uero comprehen
dere licet caſum, ut tribus datiui caſus & ablatiui, à no
minatiuo tria, & tribus nominatiui caſus. Etiam declina
tionem, ut opus operis & Opus Opuntis: anus uetula, quar
tæ, & corporis obſcena pars, ſecundæ inflexionis. Horum
igitur nihil eſt ὁμώνυμον ſiquidem ſemper nota aliqua
pro diuerſis ſignificatis diſtinguitur.

ℂ †Sin modis quibuſdam ad uarias & multiplices.) Eſt 11
aliud homonymiæ genus, cum uocabulum non inſtitutione
multa ſignificat, ſed ductu quodã i ſignificationẽ affinẽ trãs
fertur: ut pleraſq; uoces aliter ſumunt dialectici, aliter phy
Lib.7.c.x ſici, aliter mathematici, aliter medici, aliter alij. Quo ſenſu
à Fabio dictum eſt, nullum eſſe uerbum quin philoſophis
multiplex eſſe uideatur. Fit autem hoc bifariam, aut ex ſe
ſolo: ut uirtus à grammatico accipitur, quod nomen ſit ge
neris fœminini declinationis tertiæ, id ſignificans quod
Græcis ἀρετή. A dialectico uero quod genus ſit aut ſpe
cies, ſubiectum aut prædicatum. Aliter modus, cum ex ad-
iunctio diuerſitas oritur, ut ſi dicas uirtus expetenda eſt
Numerus finitus. uirtus qualitas eſt, aut genus: aliter ac aliter uocant acce-
piſti. Quæ acceptiones uulgo ſuppoſitiones dicuntur.
Magnitudo infinita. ℂ †Et hoc quidem appoſitione, illud diuiſione.) Quem- 12
admodum in numerorum aceruatione nuſquam ſiſtimus:
Vbi enim ad decadas peruenerimus, ſemper numerum re

flectimus,idq́; infinities, hoc eſt, toties non fit, quin ſæpius fieri poſſit:ſic quoque in magnitudine ſeu quantitate continua diuidenda nuſquam conſiſtimus. Verum *illud mathematicorum ſuo quodam iure fit, & quidem imaginatione, ut circulum cuius ambitus quamuis uix trium pedum eſt,partiuntur in partes* 360*.dein ſingulas in* 60*. quę minuta prima dicuntur, & horum unumquodque iterum in* 60*. quę minuta ſecunda uocantur: ſic deinceps diuiſione ſexagenaria, ſecundum unitatem in infi-*
13 *nitum creſcentem.* ¶ †*Tempus autē utroque modo.*) **Tempus infinitum.** Tempus *extenſione ſeu duratione infinitum dicitur his, quibus mundus nec initium cepit, nec finem habiturus eſt,qua ratione affinitatem habet cum numero.* Semper *enim ſolis & reliquorum aſtrorum conuerſiones reditérantur, ac pręteritis addunt,ut hora,horę: dies,diei: annus anno continuo ſuccedit.* Itaque *tempus in infinitum dicitur creſcere ſucceſſione, ut numerus additione.* Dicitur *etiam infinitum diuiſione.* Annum *enim in menſes, & hos in dies: dies in horas diuidimus, & has in minuta: in quibus rurſum in infinitum progredimur diuiſione ſexagenaria per unitatem creſcente, ut*
14 *ſupra diximus.* ¶ †*Item unum in phyſicis quidem Ariſtoteles continuo dicit.*) Ariſtotelis *uerba primo libro naturalis auſcultationis ſic habent:* λέγεται δ᾽ ἓν ἢ τὸ συνεχὲς ἢ τὸ ἀδιαίρετον ἢ ὧν ὁ λόγος ὁ αὐτὸς, καὶ εἷς ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι, ὥσπερ μέθυ καὶ οἶνος, *hoc eſt, unum dicitur partim continuo, partim indiuiſibili partim ea quorum una ratio unumq́; eſſe eſt, ut uinū, merum.* **Vnum.** Cæterum *ratione unū dicimus ſynonyma, aut duo*

m ij

eiuſdem rei nomina, ut ueſtis, indumentum: Marcus, Tul
lius: homines, mortales. ℂ † *In quinto primæ philoſophiæ* 15
ſecundum ſe, &c.) Locus eſt in uulgata uoluminum ſectio
ne lib. v. in uetuſtiori, libro quarto, habent autem uerba
eius in hunc modum: ἓν λέγεται, τὸ μὲν κατὰ συμ
βεβηκός, οἷον κόρισκος καὶ τὸ μουσικόν. Et pau
lò poſt τῶν καθ' ἑαυτὰ ἓν λεγομένων τὰ μὲν λέ
γεται τῷ συνεχῆ εἶναι, οἷον φάκελος δεσμῷ, id
eſt, eorum quę per ſe unum dicuntur: hoc quidem conti
nuo, ut uinculo faſcis. ℂ † Ac dialectici numero, ſpecie, ge 16
nere:) Dialectici uocant illud non unum ſed idem, nec eſt
apud Ariſtotelem primo Topicorum ἓν, ſed ταὐτόν.
Idem. Verba eius ſi quis requirat, hæc ſunt δόξειε δ' ἂν τὸ
ταὐτὸν ὡς τύπῳ λαβεῖν τριχῇ διαιρεῖσθαι
ἢ γὰρ ἀριθμῷ, ἢ εἴδει, ἢ γένει, hoc eſt; uidetur ue
ro idem ut exemplo dicatur, diuiſum tripliciter, aut enim
numero, aut ſpecie, aut genere idem dicitur.
ℂ † *Has ſuppoſitiones iuniores appellant.*) Suppoſitio 17
nes, uocum acceptiones, ut cum dicitur, uirtus hominem
beatum efficit, aliud ſignificat quàm ſi dicas: Virtute Sci
pio hoſtem ſuperauit. Hic certa uirtutis ſpecies intelligi
tur, ibi pro toto genere accipitur, & ut iſti loquuntur, ali
ter & aliter terminus ſupponit. Definiunt autem in
hunc modum: Suppoſitio eſt acceptio termini in propoſi
tione, pro aliquo, uel aliquibus, de quo uel de quibus, hu
iuſmodi terminus uerificatur mediante copula ſuæ pro
poſitionis. ℂ † *Quod ſi quis putauerit in ſtatu legitimo.*) 18
Status ſeu conſtitutio aut ςάσισ Græce, dicitur id quod
orator ſibi potiſſimum probandum conſtituit, ſeu quo pro

bato,ſtatur,id eſt,cauſa perfecta eſt. Naſcitur autem ex intentione accuſatoris,& depulſione defenſoris,ut, Occidiſti Aiacem Vlyſſes,intentio eſt:quod ſi neget, non occidi, oritur quæſtio,an Vlyſſes occiderit Aiacem:qua probata in hanc uelillam partem cauſa peracta eſt. Quare eadem ſtatum ſeu conſtitutionem continet. Sunt autem ſtatus uarij. Nam ſi factum negatur,coniecturalis dicitur, ut id quod ſuperius poſuimus,& apud Martialem:

Sed lis eſt mihi de tribus capellis
Vicini queror has abeſſe furto.
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.

Sin iure aut iniuria factum probatur, iuredicialis dicitur,ut occiderit ne Clodium Milo iure. Eſt etiam ubi lis naſcitur ex ſcripto,quę conſtitutio legitima dicitur, cuius hoc loco Trapezuntius meminit. Fit autem quatuor modis,inter quos unus qui ſtatus dicitur legitimus per ambiguum,cum ſcriptum uidelicet ambiguitatem, aut homonymiam continet: ut legauit quidam amico ſuo taurum, poſt mortem ille petit ſeruum cui Taurus nomen erat, hęres bouem legatum dicit. Interdum idem fit ex amphibologia:ut,hęres meus uxori meę centum argenteorum uaſorum pondo quę uelit dato. Poſt mortem mater à filio petit magnifice cælata. Ille dicit ſe debere quæ ipſe uolet, non quæ ipſa. Verum hęc controuerſia tantum naſcitur ex amphibologia,aut ſynonymia, ferè nunquam ex ea quę ex his ſuppoſitionibus reliquisq́; uocum argutijs eſt. Quare ad hanc conſtitutionem ſuppoſitionum,tractatus; qui de ſuppoſitione materiali perſonali,confuſa,propria, naturali,accidentali:item de copulationibus, ſignificationibus,

Conſtitutio legitima per ambiguum.

reſtrictionibus aliisq́; uocum portentis inſcribuntur, nihil adferunt. ¶ † *Tam longam atque obſcuram doctrinam prætermiſimus.*) Vide autorem ad Herennium *libro ſecundo de conſtitutione coniecturali, quo loco acri oratione has ſophiſticarum nugas reprehendit.* 19

NVnc qm̃ de uocis ſignificatione diximus, pauca de partitiõe totius etiã generis diſſeramus, nã cęterorũ uel ex ijs quæ dicta iã ſunt, uel ex ijs quæ dicentur, apertiſſime ratio cõſtabit. † Totũ igitur quatuor modis dicitur: *Specie, continuo, uniuerſali, uirtute ac poteſtate.* Totũ ſpecie *cum partimur, in ſubſtantiales partes partimur. Subſtantiales partes ſunt, quibus uniuſcuiuſque ſubſtantia primo conſtat, ut materia & forma.* Hoc modo *dicimus hominem anima & corpore conſtare.* † *Totum continuum in partes ſemper integrantes ſcindimus.* Integrantes *partes dicimus, quę totum ita componunt, ut non ad formam, ſed ad materiam eius reduci uideantur.* Harum *aliæ ſimiles, aliæ diſſimiles.* Similes *dicuntur, quæ ſunt eiuſdem rationis, ut caro, oſſa, nerui, cæteraque quibus animalium corpora componuntur.* Diſſimiles, *quę non ſunt eiuſdem rationis, ut homo in caput, thoracem: manus, & pedes partitur.* In *partitione huiuſmodi, pręter ea quæ de omni diuiſione communiter diximus,* † *danda eſt opera, ne partes partium* 3 *commiſceamus, nam qui hominem in pedes, thoracem, caput, brachia, manus & digitos partitur: aut cum dixit caput, oculos, aures, cęteraq́; eiuſmodi addit particulas, omnia confundit.* † *Totum in uniuerſale in indiuidua diſcerpitur.* † *Poſtremũ eſt, totũ poteſtate:* Id *in uirtutes ac poteſtates ſcinditur, ut aĩa in uegetãtem, ſenſibilem rõnalem.* 4 5

Totũ quatuor modis dicitur

Partes.

1 N†On enim generis in ſpecies uel differentias hęc diſtributio eſt. Intermixtæ, namque ſunt ſpecies ſemper ac differentiæ: nec cum partibus ſuis continuum ullo modo prędicari poteſt. Nec eſt rei uniuerſalis in indiuidua, uel quoniam poteſtates ipſæ genera, non indiuidua, uel quoniam in indiuidua ęqualiter uniuerſale deſcendit: uerum de totius diſſeparatione ſatis dictum eſt.

1 T†Otum igitur quatuor modis dicitur, ſpecie, continuo.) Specie totum dicitur quod materia & Totũ ſpecie.
forma conſtat, ut homo, arbor, frutex, quę partimur in formam & materiam, ut ſi arboris una pars dicatur lignum, altera uita: & hominis, aliud corpus, aliud anima. Specie autem totum dicitur ob id, quod genus pro materia eſt, differentia uice formę, e quibus omnis ſpecies

2 conſtituitur. ¶ †Totum continuum in partes ſemper integrantes ſcindimus.) Totum continuum dicitur quod mẽbris conſtat, quorum unumquodque auget & ad integri perfectionem facit, ut ſi orationem in exordium, narrationem, contentionem & epilogum diuidamus, aut hominem in caput, brachia: manus, latera, pedes, & cætera. Totũ continuorum.
Harum partium quędam ſimiles ſunt. quas Græci ὁμογενεῖς & ὁμοιομεροῦς appellant, Latini ſimilares aut cognatas, non quidem quod inter ſeſe ſimiles ſint huiuſmodi partes, ut nerui caro, oſſa: ſed ſingularum partes ſi iterum ſecentur ſimiles ſunt, nec alia re quàm magnitudine differunt: ut ſingulę partes oſſis ſunt os, partes ligni Partes duplices,
lignum, lapidis lapis. Alij uero quas ἑτερογενεῖς, quarum partes ſi ſecundo diuidantur, non tantum magnitu-

dine differunt,ſed figura,nec de his integrum prędicari po teſt:ut capitis,partes ſingulę caput non ſunt,nec brachijbra chium.Totum igitur continuum bifariam partiri poſſumus in ſimilares partes,ut ſi hominẽ in carnem oſſa,neruos,ſan guinem,cutem,partiamur:aut in diſſimilares,ut ſi per ca put,humeros,brachia,pectus,pedes,diuiſum intelligamus. Sic arboris alia pars frondes,rami,truncus,radix:& arbo ris aliud lignum,aliud cortex,& cętera.

¶ †Danda eſt opera ne partium partes commiſceamus.) 3
Membra partim turbato ordine,partim multitudine con fundere,non diuidere eſt (ut Ciceronis uerbis utar) ſed frangere. Decorus enim in rebus ordo ſeruandus eſt, quemadmodum Plinius in hiſtoria membrorum anima lium,à capite incepit. Partium uero partes recenſendę nõ ſunt in eadem diuiſione,in qua pręcipuę partes enumeran tur.Nam qui terram in continentem,in inſulas,& penin ſulas diuidit,ridicule hic addit Aſiam aut Africam. Sed noua partitione opus eſt,qua has explicemus, quæ ſubdi uiſio uulgo dicitur,ut continens terra in Europam, Aſiam & Africam diuiditur:quarum ſingulas iterum(noua par titione facta)in alias minores exponere licebit. Quam partiendi rationem obſeruant etiam rhetores, ut Cicero de laudibus Pompeij primum tria illa recenſet de genere belli,de magnitudine,de diligendo imperatore, quod po ſtremum iterum alia diuiſione in quatuor membra diui dit. ¶ †Totum uniuerſale in indiuidua diſcerpitur.) 4

Totũ uniuerſale.

Vniuerſale totum dicitur autore Boethio,quod ſingulari bus cõſtat in unũ collectis:ut homo ex Cicerone,Catone, Antonio cęteriſq; indiuiduis efficit.quare ſi dicatur ho

minum alij Græci, alij Romani, *alij* Barbari, *partitio erit totius uniuerſalis in partes.* V*erum* Rodulphus *hoc genus enumerandi rectius diuiſionem uocauerit, quod infima ſpecies ſi indiuiduis comparetur, generis nomen obtinet.*

5 ¶ †Poſtremum eſt totum poteſtate.) *Deſiderabantur hæc uerba in omnibus codicibus, quę ſi ſupereſſe contendas, pronomen id, referatur neceſſe eſt ad indiuiduum: cui ſenſui ea, quæ ſequuntur, plane repugnant.* Totũ poteſtate

1 G*Eneris autem in proximas ſpecies fiat diuiſio, nam qui dicit, ſubſtantiæ aliud animatum, aliud inanimatum, cum non in proxima differentias partitus ſit, non recte diuidit: nam etſi tam animatum quàm inanimatum ſubſtantia eſt, non tamen in hęc primo, ſed in corpus & in corporeum ſubſtantia ſcinditur.* Deinde *corpus in illa, & corpus animatum per ſenſibile ac inſenſibile, eoq́; modo uſq; in ſpecialiſſimas ſpecies.* Primum *igitur diligenter aduertamus, ut in primas ſpecies uel differentias diuiſio fiat, deinde ut ſpecies potius quàm differen* Diuiſio generis in ſpecies

2 *tias accipiamus.* †In *ſpecies enim proprie genus, non in differentias ſcinditur.* Verum *quoniam rerum ſpecies plerunq; nomine carent, maximeq́; illę, quę rurſus tanquam genera disiungi poſſunt, quas ſub alternas nuncupamus, differentias ſpecierum loco ponimus.* Nam *cum differentia ſit, qua aliud ab alio diſtare aſſerimus, omnis differentia ad diuiſionem, quamuis non omnem, idonea eſt.* Diffe*rentia igitur triplex eſt, quæ actu à ſubiecto ſeparari poteſt, ut ſedere, ſtare, candidum eſſe, nigrum eſſe.* Quæ *actu quidem non ſeparatur, ſed ſola ratione, ac mente diſiungi poſſe percipitur, quomodo album cygnum à nigro* Differentia tribus modis dicitur

coruo differre uides. Et quę nullo pacto, nō modo nō actu,
ſed ne mente quidē tolli pōt, nā ſi tollitur, id quoq; perimi
tur q̄d ea re ab alijs differt, † ut rōnali a cæteris homo dif- 3
fert. Et ſi rationē ab eo tollas, nec hō quidē erit: quā diffe-
rentiā ſolā in diuiſione generis adhibere debemus. Nā re

Lex diuiſionis.

liquę, diuiſioni quæ ꝑ accidēs fit, accōmodantur. Ipſas ergo
ſubſtantiales quas & ſpecificas appellari diximus, ſub ge
nere ponemus proximo, ſemperq; oppoſitas (ut iam dictū
eſt) inueniemus. Per præpoſitionem negationis cum uni
tantum differentiæ nomen ſit inditum, † ut numerorum 4
alij primi ſicut tres, ſeptem: alij non primi, ut nouem: per
contraria, ut colorum alij nigri, alij albi, alij neutri: † per ha 5
bitum & priuationem, ut animalium alia rationalia, alia
irrationalia. Reliqua quæ relationis eſt oppoſitio, in diui-
ſione generis locum non habet. Ad hæc, ordinem quendam
retinere debet diuiſio, ut negatio ſemper poſtrema pona-
tur, affirmatio & habitus præcedant, nam & docemur fa
cilius, & natura prior affirmatio & habitus eſt, poſterior
negatio atque priuatio. Diuiſione generis uſq; ad ſpe-
cies ultimas recte diducta, facile erit omnem ſpeciem quę
primo generi ſubiecta ſit ſubſtantiali definitione comple

Definiendi ratio

cti. Conſtat enim definitio genere atque differentijs. quare
nec generaliſſima hac definitione, nec indiuidua ſub-
ſtantiali differentia differre poſſunt. Cum igitur rem
aliquam definire uolumus, facta diuiſione ſuperioris
generis uſque ad extremas ſpecies, genus eius rei pro-
ximum primo, deinde eius generis diuidentem differen-
tiam generi adiungimus: quæ ſi rei non exæquantur; ita
ut non conuertantur, tertiam adijciemus, uel etiam quar

tam, quoaduſque definitio nec plus, nec minus, ſed
rem ipſam perfecte abſoluteq; complectatur, adeo ut cum
ea conuertatur: ut cum uolo definire hominem, primo
animal quod homini proximum genus eſt, deinde ratio-
nale aſſumo, dicoq; hominem eſſe rationale animal, qua
6 *oratione ſubſtantia hominis explicata eſt,* † *niſi quis*
putet (ut Platonici*) cœleſtia quoque corpora, quę perpe-* Hominis
tua ac immortalia ſunt, rationalia eſſe animalia. finitio iu
Tunc *enim ex ſectione rationalis animalis, mortali at-* xta
que immortali, mortalitas definitioni hominis eſt appli- Platoni-
canda, ut homo ſit animal rationale atque mortale. cos
7 †*Quòd ſi quis (ut antiquitas credebat) nymphas eſſe quaſ-*
dam longæuas, mortales quidem, ſed hoc hominibus diui-
8 *niores,* †*quòd ex ſe ratiocinando diſcant, cum homines*
ſi nihil penitus audiant, nihil diſcunt, ſi quis inquam id
uerum eſſe putabit, facta huius innominati generis diſtri-
butione, quòd hoc ex ſe quidem ratiocinando ſciat, illud
uero non ex ſe ratiocinando primo, ſed quod audiendo
re atque actu didicerit, ſciat, diceremus hominem eſſe
animal rationale, mortale, diſciplinæ capax. Ac *ita demum*
quicquid homo erit, huiuſmodi erit animal, & quicquid
huiuſmodi animal, homo erit, nec plus nec minus poſi-
tum erit in definitione. Q*uod cum accidit, uertere retro*
9 *poteris.* †D*iminuta enim definitio uerbis, maiorem: abun*
dans, minorem rerum cumulum facit. Item, *cum quid ſit*
uerbum adinuenire ſtudeam, genus primo, uocem ſci- Verbum
licet, aſſumam, & cum omnem uocem uideam in duo
ſcindi, in eam quę aliquid, ac in eã quæ nihil ſignificat uo
cem ſignificantem dico eſſe uerbum, ſed non ſufficit, nam

ſignificantium uocum; quæ natura ſignificant, uerba non ſunt: addo igitur inſtitutione ſignificans, ut à nomine ſeparem: cum tempore, ut ab oratione uerbum ſe gregem, cuius nulla pars ſignificat ſeparata, uideo eſſe adijciendum. Ita definitio uerbi, rei exequata eſt, uox inſtitutione ſignificans cum tempore, cuius nulla pars ſignificat ſeparata. Verum quemadmodum ex diuiſione colligitur definitio, ſic ex definitione rurſus haberi diuiſio poteſt, ueluti ex hac ipſa uerbi definitione, uocem diuidemus ſignificantem, in natura ſignificantem, ut gemitus, & inſtitutione, & hanc cum tempore, uel ſine, & utranq;, in eam cuius partes ſeparatæ aliquid ſignificant, ut oratio: & in eam, cuius pars nihil ſignificat ſeparata, ut nomen ſi abſq; tempore: ſi cum tempore, uerbum. Nam cum ex una parte differentię in definitionem inductę ſunt, facile eſt eodem ordine oppoſitas ex altera parte collocare. † Ex hiſce omnibus illud 10
perſpicuum eſt: res multo pauciores eſſe quàm terminos. nam ſi termini rebus exæquarentur, tam definitio, quàm diuiſio duobus tantum terminis incomplexis fieret, ut ſi huic generi quod eſt animal rationale mortale (nihil enim prohibet ita exemplo uti, tanquam ſi longeuę nymphę nulla exiſterent diſciplina ſcientes) ſi huic, inquam, rei quę genere una eſſet, incomplexus terminus eſſet impoſitus, ſimiliter q; huic differentiæ, quæ eſt diſciplinæ capax, definitio, quę longior facta eſt terminorum inopia duobus tantũ confecta eſſet: eodem modo ſi ei generi uocabulum eſſet, quod orationi cum uoce ex inſtitutione ſignificanti cum tẽpore, uel ſine tempore, commune eſt, & huic differentiæ ſimiliter, quę eſt cuius nulla pars ſeparata ſignificat, defini-

Diuiſio ex definitione.

Vocum penuria

tio nominis uel uerbi duobus terminis conſtaret. Hoc ipſum & in diuiſione conſpicere licet,ut cum dicimus,rerum omnium quædam ſunt bona,quędam ſunt mala,quędam indifferentia,quę Græci dicunt ἀδιάφορα tripartita facta diuiſio eſt,quoniam eius quod eſt indifferens, proprio uocabulo caremus. Nam ſi quis ita diſtribueret, rerum omnium alia differentia,alia indifferentia,differentium alia bona,alia mala,in duos quidem terminos ſecaret,uerum tam auditores quàm ſeipſum ignorantia confunderet,cum differens(niſi aliud quiddam anteceſſerit) differentię omnis & æqualitatis aut ſimilitudinis cuiuſque ſignificantiam habet. Quare oportet diuidendo,ne confuſio fiat,quę diſtinctioni oppoſita eſt,certa præponere, ut incertiora quaſi circunſcripta determinentur. Verum de ſubſtantiali definitione hactenus. Nunc uero cætera breuius perſtringamus.

Suppoſitiones.

1 NON enim generis in ſpecies aut differentias hæc diſtributio eſt.) Docet hanc partiendi rationem ab alijs differre,à generis quidem diuiſione,quoniam ſpecies rerum diſtinctæ ſunt,nec ut una ſit,reliqua opus eſt. Homo enim etiam ſi non ſint bruta:& bruta ſi non ſit homo eſſe & non eſſe poſſunt. Animę uero poteſtas ſuperior ab inferiore re ipſa diſcreta eſſe non poteſt. A partitione totius continui quod de partibus totum non dicatur: Non enim caput eſt homo,nec pars integri integrum, quomodo unaquæque animę poteſtas anima abſolute eſt & dicitur. A partitione totius uniuerſalis,quod huius partes indiuidua ſunt:animę uero genera.

Aequiuocatio.

2 ¶ In ſpecies enim proprie genus non in differentias ſcinditur.) Vbi ſpecierum

numerus certus eſt,nec impendio magnus,ſi nomina non impediunt,melius in ſpecies quàm differentias diuidimus, ut uirtutem in prudentiam,iuſtitiam,fortitudinem & temperãtiam:ſic corporum ſimplicium aliud cœlum,aliud elementum.quęſtionum alia theſis,alia hypotheſis. Vbi uero *ſpecierum numerus infinitior eſt,aut deſunt nomina neceſſario per differentias diuidimus:ut animalium aliud rationale,aliud brutum,* ¶ †*Vt rationali à cęteris homo* 3
differt.) Hominem λογικὸν ζῷον *dictum quidam uoluerunt,quòd ſolus inter animantia loqueretur.* Alij(*quēadmodum* Cicero) *à ratione,id eſt,ut* Macrobius *interpretatur à ui mentis,ea eſt facultas intelligendi.*Plato λογικὸν *dictum ſcribit quòd computare ſolus ſciret.* Hęc *enim omnia* λόγος *ſignificat.* ¶ †Numerorum *alij pri* 4
mi,alij non primi.)Imparis *numeri diuiſio eſt.* Dicitur *uero numerus impar primus,quem nullus alius numerus aliquoties ſumptus emetitur ſiue exęquat, quare unitatibus numeretur neceſſe eſt:ut* 1, [illegible]. 7. 13. Nullus *horum aut ſimilium eſt quem numerus quiſpiam numerare poſſit,ut* 2 *ſi ſumantur bis,quinarium non attingunt:ſi ter,ſuperant, & ſic in alijs.* Primus *uocatur non naturali ordine: nam ſic ſolus ternarius uocaretur primus impar:ſed ob id quòd unitatibus duntaxat quæ numerorum fons eſt , dimetiãtur.* Non primus *dicitur impar,quem non unitas modo, ſed & alius menſurat,ut nouentarium ternarius ſi ter ſumatur,abſoluit ac perficit.* Sic 15. *ternarius quinquies, aut quinarius ter ſumptus menſurat, &* 21. *ſeptenarius ter geminatus.* Cæterum *hic nomine non caret: uocant eum* Arithmetici *ſecundum, quòd non unitate ſola, ſed*

Numerus *impar primus.*

Non pri *mus*

alio numero etiam menſuretur: Et *compoſitum, quoniam*

5 *ex numero aliquoties ſumpto ueniat.* ¶ † Per *habitum & priuationem, ut animalium alia rationalia, alia irrationalia.)* Irrationale, *inſenſibile, inanimatum, aſſeruntur à dialecticis uoce tantum eſſe priuatiua, ſignificare autem naturam quandam diuerſam illi, cuius ex aduerſo ponuntur, ut incorporeum pro ſpiritu, inanimatum pro corpore ſurdo, irrationale pro bruto accipiatur.* Meminit huius

6 Rodulphus *libro primo.* ¶ † Niſi *quis ut* Platonici *cœleſtia quoque corpora.)* Plato *tria deorum genera facit:* Vnum, *in quo ſummum deum ſtatuit* ἀσώματον *ut ipſe dicit, mundi opificem & (quomodo de Ioue apud* Homerum *eſt) hominum & deorum patrem.* De *hoc deo ſic in* Timæo *ſcriptum reliquit:* τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὑρόντα εἰς πάντας λέγειν ἀδύνατον, *hoc eſt, mundi quidem autorem & patrem inuenire negotium eſt, & inuentum uulgo eloqui impoſſibile.* Alios *facit deos animales, quorum quidam corpore ſunt igneo immortali, mente uero rationali: quos deos aſtra eſſe dicit, nec errantia ſolum, ſed illa quoque quæ fixa celeri ac immutabili circa terram uoluuntur curſu, ſic enim in* Epinomide *ait:* νομίσαι δὲ δεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν ταῦτα εἶναι ζώων γένη, ὃ δὴ πᾶν χρὴ φάναι θεῖον γένος ἄστρων γεγονέναι σώματος μὲν τυχὸν καλλίστου ψυχῆς δ' εὐδαιμονεστάτης τε καὶ ἀρίστης, *id eſt* Hęc *cœleſtia putamus animalia eſſe diui-*

Tria deorum genera apud Platonem

num aſtrorum genus,corpore pulcherrimo, animaq́; beatiſſima & optima conſtitutum. Hos à *ſempiterno motu ac celeri curſu* θέους *in Cratylo dictos ſcribit,* ἀπὸ τοῦ θεῖν, *id eſt, à currendo.* Poſtremū *locum habent illi quos dęmones dicit animales etiam & rationabiles ut ſuperiores illi,corpore autem aereo ac immortali,animo ut homines mutabili & affecto,& interdum oculis hominum cōſpicui.* quos *ueteres* Latinorum, Lares, Genios, ac Penates *uocabant.* De his *eſt in* Epinomide, Μετὰ δὲ τούτους καὶ ὑπὸ τούτοις ἑξῆς δαίμονες ἀέριον δὲ γένος ἔχον ἕδραν τρίτην καὶ μέσην τῆς ἑρμηνείας αἴτιον, Id *eſt, deinceps uero ſub his dęmones ſunt,genus aereum,in tertia mediaq́; regione. qui ſunt interpretationis cauſa.* ¶ †*Quod ſi quis(ut antiquitas crede* 7
*bat)*Nymphas *eſſe quaſdam,)*Nympha *ſponſam, uirginē*

Nympha *nubilem,&* Deam & *Muſam ſignificat.* Dicuntur *etiam uires occultę,terræ,ſtirpibus irriguis ac fluentis,per quas fructuum nouorum eduntur ſcaturigines.* Harū *aliæ ſunt maris,quę à* Nereo pa*tre* Nereides *dicuntur,quas multas recenſet* Homerus Iliados 17. *Alię à fluminibus & fonti bus.* ¶ †*Alię ab arboribus ac ſyluis* ἀμαδρυάδες, 8
quarum à Marone *longiſſima uita exiſtimatur.* Reliquæ *ſunt* λειμωνιάδες & ὀρεστιάδες *à pratis ac montibus nomina ſortitæ.* ¶ †Quòd *ex ratiocinando diſcant,)* 9
Ratiocinando *diſcunt,qui apud ſe mente pacata ac tranquilla alia ex alijs colligendo,abſq; doctoris opera ad rerum abſtruſarum cognitionem perueniunt.* ¶ †*Diminu* 10
*ta enim definitione uerbis,maiorem:abundans, minorem rerum cumulum facit.)*Hoc eſt, *definitio in qua quippiam*

deſideratur

deſideratur latius patet,quàm id quod definitur. ut ſi quis
equum definiens:dicat:animal quadrupes,hoc pluribus cō
uenit,quàm uocabulum equus:Quòd ſi redūdauerit quip
piam,contrarium eueniet,ut homo animal rationale medi-
cum,id paucioribus conuenit quàm quòd definitum eſt.

11 ¶ †Ex hiſce omnibus illud perſpicuum eſt,res multo pau
ciores eſſe quàm terminos.) Imò hoc potius ſequebatur,
uocum præſertim propriarum magnam eſſe penuriam.
Cum in unius rei differentia explicādā ſit opus periphra
ſi.Nec tamen hinc ſequitur uoces eſſe plures quàm res.Hæ
enim infinitæ ſunt,uoces uero finitæ, ut eſt apud Ariſtote
lem in Elēchis.Nam ſępe uocibus utimur eiſdem in diuer
ſa rerum aliarum explicatione.

1 D†Eſcriptio accidentalis differentias quæ ſeparari Deſcriptio
non poſſunt continet.Etſi totam rem abſolute hu-
iuſmodi una oſtendit differentia,eam ſolam pone
mus,ut homo eſt quod ridere poteſt,quod ſi id nō accidit,
cęteras apponemus, quouſq; uertere deſcriptionem cum
re poſſimus,ut animal eſt quod propria ui poteſt in oppo
ſitos locos moueri. Enumeratione partium aliquid defini-
mus,cum integrantes omnes atque principales aſſumimus
partes,ut quod uolumus oſtendamus hoc modo:Domus,eſt
quæ fundamentis & parietibus conſtat. Quod ſi parum
partes afferre uidentur, uel formam, uel finem appone-
2 mus. †Nam theatra columnis ex aliqua parte ſuſtentata,
& tecta,domus non ſunt. Quare, ſi undique parietibus
3 coniuncta atque concluſa dicas formam. †ſi ad habita-
tationem conſtitutam,finem: ſi utrunque, utroque rem ſi-
gnificantius expreſſeris.Hæc à deſcriptione differt, nam,

& ſi quaſi partes in illa etiam connumerantur nonnun-
quam,hic tamen ſemper ſingula definiendo minora ſunt,
quæ in deſcriptione uel maiora uel æqualia, nunquam mi
Definitio nora inueniri poſſunt.Per diuiſionẽ definiemus,cũ aliquod
per diuiſio genus quid ſit per ſubiectas ei partes oẽs proximas atq; di
nem. ſiũctas explicamus,ut aĩal eſt quod ſenſu tantũ,uel ſenſu
ſimul & ratione utitur: Hæc definiendi ratio generaliſſi-
mis generibus accommodatiſſima eſt.Nec enim facilius aut
perſpicatius ea quid ſint enodare poſſumus,q̃ ſi ſpecies uel
differentias eis primo ſubiectas omnes,uel ſpecierum defi
nitiones diſiungendo proferamus:ut ſubſtantia eſt,quæ uel
ſenſu,uel mente per ſe eſſe comprehenditur. Et quantitas
eſt:cum cuiuſquam partes uel communi termino coniun-
guntur:uel diſtincte aceruum ex unitatibus conſtituunt,
†hoc modo:id quod eſt,deſcribimus,cum dicimus:Ens eſt 4
Ens. quod uel per ſe conſiſtit,uel alteri inhæret. Quod ſi quis
non proxima:ſed longiora enumerat, quæ tamen cuncta
propter multitudinem comprehendi non poſſunt, non per
diuiſionem explicabit,ſed ea ratione utetur,†quam non- 5
Definitio nulli definitionem (ut non recte.) Græci τύπον appellant
τύπον. ut ſubſtantia eſt,uerbi gratia:homo,equus,arbor. Sed de
diuiſione ac definitione ſatis multa: Nunc de obligatione
nonnulla afferamus.

D†Eſcriptio accidentalis differentias, quæ ſeparari 1
non poſſunt,continet.) Deſcriptionem uocant dia 2
lectici,quæ non differentijs,ſed accidentibus rem propoſi
tam explicat,quales ſunt finitiones lapidum,herbarum,ar
borum,animalium,apud Ariſt.& Plinium. Vt ſi quis phi
lomelam auiculam dicat magnitudine infra paſſerem, uẽ

tre candido, cętera ſubcinericiam, uoce ſupra modum ca nora. Crebrum eſt hoc finiendi genus: quando quidem illæ quas eſſentiales uocant non ſemper occurunt propter differentiarum penuriam. Quare, in deſcribendis perſonis, urbibus, populis, prouincijs, regionibus, montibus, fluminibus, fontibus, hoc genus uſurpabimus. A Rodolpho Agric. *deſcriptio rectius dici putatur oratio, non qua quid ſit res, ſed qualis, fuſius oratorio ac poetico more exponitur: ut quales Galli, quales Scythę, qualis auarus, qualis aſſentator: quemadmodum ea, quam Græci* κατα γραφὴν *uocant: eſt autem poetis frequentiſſima in rerum & perſonarum explicationibus per circunſtantias aſſumptis.* Deſcriptio

2 ¶ † *Si ad habitationem conſtitutam finem.) A fine definit domum Ariſtoteles primo libro de anima, ſed obiter:* σκέπασμα κωλυτικὸν φθορᾶς ὑπ᾽ ἀνέμων καὶ ὄμβρων καὶ καυμάτων, *hoc eſt, tegumentum prohibens incommoditatem uentorum, imbrium & æſtus.* Domus.

3 ¶ † *Nam & theatra columnis aliqua parte ſuſtentata.) Theatrum ędificium publicum erat, in quo populus ludos ſpectabat, dictum à* θεάομαι, *quòd eſt ſpeculor & contemplor. ędificabatur tecto concamerato & in formam hemicycli compoſito, quod columina paribus interuallis in orbem poſita ſuſtentabant, qua de re uide Vi-*
4 *truuium libro Architecturæ quarto.* ¶ † *Hoc modo id quod eſt deſcribimus.) Tractatur id apud Ariſtotelem libro 5. aut (ut nunc diſtincti ſunt) quarto primę philoſophię: quod uero p ſe eſt, ab eo* οὐσία *dicit, aliud* συμβε-
5 βηκός. ¶ † *Quam nonnulli definitionē nō recte, Græci* Theatrum

τύπον appellant.) Eſt modus quidam definiendi ſeu indicandi potius, cum non finitione, ſed exemplo rem quid ſit, ueluti digito oſtendimus, ut ſi quid accidens ſit quęratur, reſpondeaturq́; Accidens eſt, ut candor, nigredo. Solent autem Græci ubi hoc genere utuntur, inſerere clauſulam, ὡς τύπῳ λαβεῖν, aut ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, ut Ariſtoteles in categorijs: ἔστι δὲ οὐσία μὲν ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, οἷον ἄνθρωπος, ἵππος, id eſt, ſubſtantia eſt, uerbi gratia, ut homo, equus. Alij uerunt ut ſit figuraliter dicere. Hinc eſt quòd Gręci il-

Definitio ut.

lud definiendi genus τύπον uel autore Georgio Valla ὡσ τύπος. Latinorum quidam, ſed nimis dure, definitionem ut: quod ad uerbum ſic è Græco traductum eſt, ubi οἷον ſic accipi ſolet. quin & hoc loco opinor legendum eſſe in Trapezuntio ad hunc modum: Quam definitionem ut, non recte, Gręci typon appellant. A Latine loquentibus exemplaris definitio dicitur. Traduntur pręter formas has, quas quatuor Trapezuntius recenſuit: pleręque alię. Quindecim enim fecerunt, quas intellexiſſe M. Tullium Victorinus autor eſt in Topicis, quo loco ſic dicit, Sunt & alia genera definitionum, ſed ad huius libri

Definitionū genera multa.

inſtitutum illa nihil pertinent. Nos ea paucis exponemus, quo iuuentus diuerſas definitionum formas, ſuis nominibus notet appoſitè. Prima igitur eſt, οὐσιώδης, id

1 οὐσιώδης.

eſt, eſſentialis, de qua ſatis diximus. Secunda ἐννοηματική, quę notio dici poteſt: ea eſt cum notis quibuſ-

2 Notatio

dam res deſcribitur: ut ſi Romanos gentem togatam di-

3 Deſcriptio.

camus: aut hominem, qui animantibus cunctis ratione & conſiglio longè præſtat. Tertia eſt κατάγρα

φῆ: qua quicquid ex circunſtantijs ad rem pertinet, la-
tiſſime exponitur. Poetis crebra, nec oratoribus infre-
quens eſt. Sunt autem cauſarum, negotiorum, perſona- 4 κατὰ
rum, locorum, tęmporum, deſcriptiones: quarum ſyluam λέξιν.
& tractatum habes apud Eraſmum in libello de Copia 5 Ex diffe
rerum. Eſt alia quę κατὰ λέξιν dicitur, cum uo- rentia.
cem uoce interpretamur, ut conticuere eſt tacuere, ζῶ 6 Per trāſ
ον eſt animal, ἄνθρωπος homo. Item aliud genus, lationem.
cum quid inter res duas pluresue interſit docemus: ut o- 7 Per con-
dium ab ira differt, quòd hæc breuis ſit, illud inuetera- trarium.
tum. Hæc Gręce κατὰ διαφορὰν dicitur. Sexta 8 Per mu-
eſt, quę κατὰ μεταφορὰν dicitur, cuius meminit tua.
Cicero in Topicis: ut littus qua fluctus eludit. Adoleſcen 9 ὡς τύ
tia flos ætatis eſt. Septima dicitur per contrarium, Grę πος.
cis καθ' ἀφέρεσιν τοῦ ἐναντίου, ut uirtus eſt uitium 10 Per in-
fugere: Sapientia, ſtultitia caruiſſe. Octaua eſt τῶν πρὸς digentiā
ἄλληλα; id eſt, ex his quę ad ſeinuicem ſunt. Ea eſt pleni.
relatiuorum, ut uendere eſt ementi pretio aliquid tra- 11 Per
dere. Maritus dicitur, cui uxor eſt. Nona dicitur ὡς τύ laudem.
πος cuius nunc meminimus. Decima, κατὰ ἔνδειαν
πληρεῖς ἐκ τοῦ ὁμογενοῖς, hoc eſt, per indigentiam
pleni eiuſdem generis: ut deunx, cui deeſt uncia ut as ſit.
Vndecima. καθ' ἔπαινον, hoc eſt, per laudem: ut lex 12 Secun
eſt animus, mens & conſilium ciuitatis: & philoſophia eſt dum ana-
ars artium & ſcientia ſcientiarum. Duodecima per analo logiam.
giam dicitur, cum ſimilitudine ſeu proportione definimus 13 Ex cau
ut ſol oculus mundi, & ἄνθρωπος μικρὸ κοσμος à phi ſis.
loſophis dicitur. Decimatertia eſt, αἰτιώδης, quæ fit p
cauſas. ut Ariſtoteles primo, μετεώρων, νύκτα σκί-

αν τῆς γῆς, id eſt, noctem, umbram terre dicit. Pari ra tione diem in Topicis finit, ἡμέρα, inquit, ἡλίου φορὰ ὑπὲρ γῆς ἐστί, hoc eſt, dies eſt latio ſolis ſuper terram. Has definitiones Ariſtoteles exiſtimat eſſe primæ uirtutis, quod non ſolum quid res ſint doceant, ſed è quibus cauſis oriantur: quin etiam integram rationem ſubeſſe cre-

14 Ab etymologia. dit, ſi cui explicare eam libeat. Poſtrema, κατὰ ἐτυμολογίαν eſt, cum ex ui nominis quidpiam finitur, ut apud Ouidium: Focus, quod foueat omnia, dictus. Profuerit ad definiendi facultatem, ſi quid aliud, tum hoc maxime, adhibere ad definitionem ſingulos locos dialecticos: quomodo Rodulphus docet de diuiſione. Nullus.n. erit definitioni non idoneus, inuentio uero facilis iuxta eādem rationem, quam de diuiſione docuit. Siquidem eiuſdem facultatis eſt diuidere ac definire.

DE OBLIGATIONE.

†Bligationē iuniores appellant, cū nec neceſſaria, nec impoſſibili re propoſita, de ea ſic diſputant, ut propoſitionem cuſtodiant, q̄ et ob ruditatem inſcitiamq́; ſordeſcere iam fecerunt, & ad nihil aptā. †Θέσις ergo quę- 1

2 Obligatio. dam (quam nos infinitionem rhetoricis nominamus) obligatio eſt: quam qui defendit, idcirco dicitur obligatus: q̄ nō licet ei quicquam aſſerere, q̄d contra id quod poſuit, eſſe uideatur. †Quam ad rem præcepta etiam quædam afferunt rhetores, mea ſententia utiliſſima. Nā qui ea negligūt, aut eiſdem obtorte, & nequicquā utuntur, eos uideo tanquā pueros aut omnino rudes, modo hoc, modo illud inconſtan- 3

ter,ne ſtulte dicã, affirmare. quod ne tibi uel in ſermone,
4 *uel in ſcribendo accidat: †primo diligẽter caue, nè qđ ex*
ea re quã iam propoſuiſti,ſequit̃,uel ea ſimul cũ uno plu-
ribuſue iam datis,ignoranter neges,ut ſi hominem dixeris
5 *nõ negabis aĩal: †aut ſi hominem eloquentem,nõ negabis*
prudentem,& ſi hęc,probũ quoq; uirũ eſſe nõ repugnabis
Cõtra uero ſi quid poſitioni repugnat,aut uni pluribuſue
in diſceptando conceſſis,uel quouis modo in ſermone da-
tis,ſemper negãdum eſt. Aliter.n.nos ipſi cauſam noſtram
euertemus,& ex aduerſarij cauſa nõ ex noſtra diceremus.
6 *†Ita eloquentem quẽ dixeris(ineptũ negabis. Nam uero*
& eloquentẽ ſi imprudentẽ,aſſerere ſtultitiæ eſt. Ad hæc
danda eſt opera,ne quid afferas ex quo alicuius rei quam
iam protuliſti,oppoſitũ eueniat,ut ſi quem inſolentẽ appel
laueris,eundẽ poſtea coli ab hominibus affirmes. Sequitur
n.inſolentiã arrogantia,& hanc odiũ,quare & inſolentiã
Præterea ſi quid ex ijs,quæ iam cõceſſa ſunt, & oppoſito
eius quod abnuis,uno pluribuſue cõficitur:id uero ſi cũ aſ
7 *ſeueratione, magis affirmandũ eſt, †ut ſi qm̃ oẽs hoĩes na-*
tura eloquentes credis,artificio negabis eloquẽtes: illud cõ
ſtanter proferendum eſt,nulla re obſeruatione ad eloquẽt
tiam iuuari. Sẽper igitur quicquid ſequitur ex ijs,quæ aut
ſpõte,aut interrogati dicimus,aut etiã coacti conceſſimus,
8 *aut oppoſitis eorum quę repugnant,†uel ſpõte cõcedendũ*
9 *uel ſi perimẽdũ ducimus,ſponte negabimus †interrogati*
nõ cedemus:niſi res plane ſit neceſſaria,uel impoſſibilia ſint
ex ui cõſecutionis,uel repugnãtiæ reſpõdendũ. Deinde ue
10 *ro †ſi eiuſmodi ſunt,quæ iuniores impertinentia dicunt, ex*
qualitate rerum ipſarum, quę proponuntur reſpondens

dum.ac ut per ſe quod neceſſarium eſt nunquam negan-
dum,ſic impoſſibile per ſe nunquam concedendum.† Quas 11
ob res ingenio,ante totam rem & quidem acriter perſpi-
cere debemus:& ſingula eorum quę dicimus,ita conſide-
randa,ne quicquid ex quacunq; re conſequatur,lateat.
Verum quoniam oratoris materia plerunq; ueriſimilis,ra
ro neceſſaria eſt,ac ueriſimilia in utranq; partem nonnun
quam trahuntur,aut habent ex altera quoq; parte aliquid
ueriſimile,ut ipſa quæ ueriſimilia ſunt,quandoque oppo-
ni uideātur: ut multi pecunię q̃ officij cupidiores ſunt,cui
opponitur & ueriſimiliter dicitur,quis eſt qui non officij
q̃ pecuniæ cupidior ſit?quoniam ergo ita ſe res habent,di
ligenter animaduertendum eſt,ne ut ignorātes modo hoc
modo illud in eadē diſceptatione dicere uideamur.Quod
cum omnium difficillimum in dicēdo ſit,fit facilius,ſi finē
quò peruenturi ſumus,mente complectamur,& quicquid
dicimus,eò dirigamus.Verum ne quis putet hęc precepta
quę breuiter expoſuimus,non tantopere utilia eſſe,nō gra
uabor uel ad doctrinā tuam,uel ad rhetoꝝ cōmendationē
exemploꝝ loco ea dicere,quę multi ſuo & multitudinis iu
dicio docti cōſtanter aſſerunt.quos(ſi uidebitur)alijs uolu
minibus† nominatim redarguemus,ut eoꝝ memoria non 12
ut ipſi putāt,cū ſcientię laude,ſed cū ignorātiæ culpa,&
quidem quouſq; lingua Latina(addam & Gręca)extite
rit poſteris tradatur. † Solent ergo multi rhetoricę artis 13
ignari nobis detrahere,cum eloquentiæ princeps M.Tul
lius multa uolumina ea de re nobis reliquerit,quo nemi-
nem unquam melius rhetoricam docuiſſe aſſerunt.† Dein 14
de ſui obliti:cum longius in ſermonem proceſſerunt,† M. 15

Tullium aiunt aliter atque aliter eadem de re ſcripſiſſe,ac
in diuerſis uoluminibus diuerſas opiniones tenuiſſe: ex
quo rudes & agreſtes homines confici non uident, confu-
diſſe ipſum rhetoricam,non docuiſſe. Non dico hęc quod
mihi etiã M.Tullius *confudiſſe omnia uideatur,ſed quod*
ex uerbis conſequatur,id circo magis mihi ſcribẽdum fuiſ
ſe,quod Cicero *tot opiniones(ut ipſi dicunt) ſecutus ſit,*
16 *quot libros edidit.*† *Quid quod Agaſo ſcripſit:*† Turpe eſt,
17 *inquit,*Latinis *à Gręco homine.* Deinde *cum multa uelit*
oſtendere à maioribus noſtris relicta de facultate dicendi
18 *uolumina,*† Ariſtotelem,Hermogenem,Demoſthenem,*ac*
Iſocraticam ſcholam in medium adduxit: qui omnes quo-
niam Græci fuerunt,nõ dubito quin uideas irretitum uer
bis ſuis teneri aduerſarium.Hæc adijcere placuit, non ut
ignorantiam alicuius detegerem(neminem enim nomina
ui)ſed ut intelligas præcepta hæc obligationis ſemper in
omni ſermone ac diſceptatione,ac multo magis in ſcriben
do conſeruanda.Nunquam enim dicere cum aſſeueratio-
ne poteris(quod Cicero *admonet)niſi quæ dicta ſunt, fa-*
*ciliora tibi exercitatione feceris.*Nam *qui hæc negligunt,*
eos uideo alioqui doctos,ea ignorantia ſua ſcripta conne-
ctere,ut non pudore affici non ſoleam,quando cum huiuſ-
modi hominibus ſermo habetur,quos ſi quis reuocare ab
erratis uellet,non ſui uel doctrine ipſius gratia, ſed in-
tolerabili quadam arrogantia id eum facere putarent.
Quare putreſcant hi quidem ſua inſcitia, quando doctis
omnibus atq; peritis dedecori ſunt,cum inter eos numerã
tur.Tu uero da operam,ut non hęc ſolum,uerum ut mul-
to maiora & plura conſequaris:ut ratione dicẽdi recte ha

bita, & maiorum ſcientia rerum non abiecta, uere doctus & ſis & uidearis.

O† *Bligationem iuniores appellant.)* *Obligatus di-* 1
citur quiſpiam nouato uocabulo, cum thematis de quo in utranq; partem diſſeri poteſt, unam partẽ defendendam ſumpſerit, cuiuſmodi ſunt altercationes ſcholaſticę, quæ ingenij exercendi gratia fiunt, aut diſputationes ſeriæ, ubi pro uero diſcernitur: ut ſunt Ciceronis *plereq;* de Finibus. Item *in* Tuſculanis. Fit *etiam abſque aduerſario oratione perpetua, ueluti ſunt* Ciceronis παράδοξα, de Deo, de diuinatione. E*ſt autem fructus totius artis dialecticę, huiuſmodi de re aliqua in utrancunque par-*

Quęſtionis duæ ſpecies

tem diſputare. ¶ † Theſis *ergo quędam, quam nos infini-* 2
tionem, & cætera.) Diuidunt *quæſtionẽ rhetores in* θέσιν *&* ὑπόθεσιν. Prius *illud à* Cicerone *infinitum & propoſitum & cõſultatio dicitur, à* Trapezuntio *infinitio.*

θέσις

E*ſt autem* θέσις *uniuerſalis quęſtio, non notata certis circunſtantijs loci, temporis aut perſonę, ut:* Sint *ne erudiendi liberi: ſit ne ducenda uxor:* In *huiuſmodi thematis uult* Ariſtoteles *ad rhetorum copiam in utramq; partem: ut ornatius & uberius dici poſſit: iuuenes diligentiſſime exerceri.*

ὑπόθεσις

ὑπόθεσις *quęſtio eſt certis perſonis: locis: aut temporibus finita: à* Latinis *cauſa dicitur: ut: ſit ne* Catoni *ducenda uxor: uel an ſint erudiendi* Scipionis *liberi: an tyranni: an pacis: an belli tempore.* Hanc *autem oratoris materiam dicunt: ſuperiorem philoſophorum.* Non *uideo autem qua ratione* Trapezuntius *exiſtimet in theſi ſolum eſſe obſeruanda hęc pręcepta: cum & in hypotheſi ęque neceſſariũ ſit hęc cauere: niſi forte dicamus theſin propriam eſſe dia*

lectiorum: alioqui has dicendi regulas in omni genere diſputationis atque adeo orationis cuſtodire oportet.

3 ❡ †*Quam ad rem præcepta etiam quædam afferunt rhetores.*) Huius rei *præcepta paſſim traduntur, ut de artificio Interrogandi, obijciendi, reſpondendi, confutandi, quemadmodum eſt apud Ariſtotelem in octauo Topicorum & in Elenchis, item apud Fabium de altercatione, & apud recentiores de diſputando.* Libr. 6. cap. 6.

4 ❡ †*Primo diligenter caue, ne quod ex re quam iam propoſuiſti.*) *Diſputanti diligenter cauendum eſt, ne in eorum quæ uel probationis loco adduxit, uel aduerſario urgenti coactus, aut ſua ſponte etiam conceſſit, obliuionem ueniat: alioqui fieri poſſet ut diſputationis progreſſu ſuperioribus diuerſum aliquid excidat.*

5 ❡ †*Aut ſi hominem eloquentem, non negabis prudentem, & ſi hæc.*) *Nam Orator (ut a Marco Catone definitur) eſt uir bonus dicendi peritus. Vide Fabium libro duodecimo capite primo, & Ciceronem de Oratore libro primo.*

6 ❡ †*Ita eloquentem quem dixeris ineptum negabis.*) *Ineptus quis dicatur, oſtēdit Craſſus apud Ciceronem libro ſecundo de Oratore his uerbis: Quem enim nos ineptum uocamus, is mihi uidetur ab hoc nomen habere ductum, quod non ſit aptus, idq́; in ſermonis noſtri conſuetudine perlatè patet. Nam qui aut tempus quid poſtulet, non uidet, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum quibus cum eſt uel dignitatis, uel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus eſt, is ineptus dicitur.* Ineptus quis dicatur

7 ❡ †*Vt ſi quoniam omnes homines natura eloquentes credis.*) *Naturam ad diſcendum plurimum*

ualere docet apud Ciceronem Craſſus libro. 1. de Orato-re. ℂ †*Vel ſponte concedendum: uel ſi perimendum du-cimus.*) *Nam extorta conceſſio cætera omnia, & quę di-cta ſunt & quę dicuntur, ſuſpecta reddit, putabitq; aduer-ſarius eſſe uictoriæ aliquam partem, ſi urgens quidpiam extorſerit.* ℂ †*Interrogati non cedemus.*) *Si interrogabi-mur quidpiam, cuius aut difficilis eſt reſponſio, aut non ſe-cus quàm ſecundum aduerſarij ſententiam dari poteſt, nos contrà interrogatione ſimili urgebimus conſilio* Fabij. *Alioqui ſi res aperte neceſſaria aut impoſſibilis ſit, non gra-uatim aut negabimus, aut aſſeremus pro rerum qualitate.* Cæterum Trapezuntij *uerba quæ in hunc modũ habent:* V*el impoſſibilia ſint ex ui conſecutionis, aut repugnantię reſpondendum, nullum ſenſum afficiunt. Quare ſic ne le-gendum ſit uide. Si impoſſibilia ſint, uel neceſſaria, ex ui conſecutionis aut repugnantię reſpondendum. uel ut uetus lectio habet, omiſſo in fine uerbo reſpondendum.* 8 9

ℂ †*Si eiuſmodi ſunt quę iuniores impertinẽtia dicunt.*) 10
I*mpertinentia à iunioribus nouato uocabulo dicũtur, quæ* Græci ἄτοπα, *id eſt, intempeſtiua, quę ita à re propoſi-ta abhorrent, ut ſiue uera ſint, ſiue falſa, nullam rationem habent probandi improbandiue eius rei qua de diſſeritur ut ſit quæſtio:* M*ors ne malum eſt, quęraturq; deinde mun-dus ſit ne factus, ſeu ſit ne ſol in* Cancro. ℂ † Q*uas ob* 11
res ingenio antè totam rem & quidem acriter perſpicere debemus.) Eandem Fabius *ſententiam de altercatione ha-bet:* V*alet, inquit, in altercatione plurimum acumen, quod ſine dubio ex arte non uenit. Natura enim non docetur, arte tamen adiuuatur, in qua illud pręcipuum eſt, ſemper*

Imperti-nentia.

id in oculis habere de quo quęritur, & quod uolumus effi
12 *cere.* ❡ †Nominatim *redarguemus.) Suſpicor hanc cri-*
minationem eſſe aduerſus Ioannem Epiſcopum Alerien-
ſem ac Theodorum Gazam, *cum quibus* Trapazuntius
inimicas habuit contentiones. De Alerienſis *quidem ſimul*
tate ſatis conſtat ex ea epiſtola quam Straboni olim excu
ſo præfixit. Gazæ *uero in uita ſcriptoris meminimus, cuius*
quoq; inuidiam aduerſus Trapezuntium *ipſe ſatis decla*
rauit in opere Grammatico, *ubi eum* πορνοβοσκὸν,
quod meretrices alentem ſonat, nominat. Vide *ea quæ ſu-*
perius annotauimus, cum ſecundo hunc libellum pręlo
13 *præpararem.* ❡ †*Solent ergo multi rhetoricę artis igna-*
ri nobis detrahere.) Scripſit Trapezuntius *quinq; libros*
de rhetorica, qui ab eruditis non improbantur. Eos *illius*
ęmuli ſiue hi quos nunc dixi, ſiue alij tanquam ſuperuaca
neos nulliusq; utilitatis cenſebant. Rationem *adiecerunt*
huiuſmodi, quòd homo Græcus Romano *ſermone de rhe*
torica ſcriberet, & quidem poſt Ciceronem, *apud quem*
multa uolumina ſunt eiuſdem argumenti, ut quæ ad He-
rennium (ſi modo illius ſunt) quę de inueniendo, quę ad
M. *filium, & tria illa de oratore, & ille qui orator inſcri*
bitur: hoc igitur ſit ueluti theſis, Trapezuntij *laborem ſu-*
peruacaneum eſſe. Ratio, *quoniam optimus eloquentiæ*
magiſter ſatis multa de ea arte ſcripta reliquit. Iam *uide*
quàm apte cum ratione hac quadret, quod ſequitur.
14 ❡ †*Deinde ſui obliti cum longius in ſermonem proceſſe*
rint.) V*itioſa digreſſio: contra tertium enim præceptum*
aſſumpta eſt hęc oratio, præcipitur nanq; non eſſe aliquid
adducendum ex quo quippiam repugnans ſequi poſſet.

Trapezuntij de rhetorica libri

quod uero ab his dicitur Marcum Tullium confudiſſe rhe-
toricam, hoc efficit: operæpretium eſſe luculentius ac di-
ſtinctius ſcribere quempiam rhetoricam, quod aduerſus
theſin eſt, quæ dicebatur non eſſe ſcribendum poſt Cicero-
nem. ¶ †M. Tullium *aiunt aliter atque aliter eadem de* 15
re, ſcripſiſſe.) Teſtis eſt ipſe de ſe Cicero *in primo de ora-*
tore, rhetorica præcepta (quæ de inuetione nunc uocamus)
ſibi admodum adoleſcenti excidiſſe. In *alijs uero libris nõ*
quid ipſe ſentiat, ſed qualis L. Craſſi & M. Antonij *de re*
rhetorica olim ſententia fuit dialogiſmo recenſet. quam rẽ
ait ſibi Fabius *ſcribendi poſt* Ciceronem *cauſam fuiſſe, li-*
bro tertio capite primo. ¶ †*Quid quod Agaſo ſcripſit.)* 16
Videtur Trapezuntius *ad Gazænomen planè alludere,*
quem per contemptum Agaſonem *dicit.* ¶ †Turpe *eſt,* 17
inquit, Latinis à Græco homine.) ἀποσιώπησις *eſt,*
ſermo nimirum παθετικῶς, *ut illud poetæ, quos ego, ſeu*
ironia per ſermonis eclipſim. Sic uero hic intelliges turpe
eſſe Græcæ *nationis hominem* Latinam *eloquentiam uel-*
le tradere Romanis, *à quorum maioribus ſatis multa ſunt*
de dicendi arte relicta uolumina, ¶ †Ariſtotelem, Her- 18
mogenem, Demoſthenem *ac* Iſocraticam *ſcholam in me-*
dium adducit.) Horum *omnium opera extant.* Docuit *au-*
tem Iſocrates *primus domi ſuæ rhetoricam, quare ſchola*
Iſocratica *à* Trapezuntio *dicitur.* ¶ †Quod Cicero *ad* 19
monet.) Eſt id in exordio ad Herennium & *alijs in locis*
compluſculis.

Verum diſiunctiuæ partium repugnantiũ, & copula-
tiuæ affirmatiuæ, & negatiuæ formæ, quæ
ſubijciuntur, neceſſariæ ſunt.

FORMAE DISIVNCTIVAE.

PRIMVS ORDO.

	Aut A *eſt,aut* B *eſt,*	*Aut dies eſt,aut nox eſt;*
I.	*Atqui* A *eſt,*	*Eſt autem dies*
	Non igitur B *eſt.*	*Non igitur eſt nox.*
II.	*Atqui* B *eſt,*	*Atqui nox eſt,*
	Non igitur A *eſt.*	*Non eſt igitur dies.*
III.	*Atqui* A *non eſt,*	*Dies autem non eſt,*
	Eſt igitur B.	*Nox igitur eſt.*
IIII.	B *autem non eſt,*	*Nox autem non eſt,*
	Igitur eſt A:	*Igitur dies eſt.*

SECVNDVS ORDO.

	Aut A *nõ eſt,aut*B *nõ eſt.*	*Aut dies non eſt, aut nox non eſt.*
V.	*Atqui* A *non eſt,*	*Atqui dies non eſt,*
	Eſt igitur B.	*Nox eſt igitur.*
VI.	*Atqui* B *non eſt,*	*Atqui nox non eſt,*
	Eſt igitur A.	*Eſt igitur dies.*
VII.	*Atqui* A *eſt,*	*Atqui dies eſt,*
	Non eſt igitur B.	*Non igitur eſt nox.*
VIII.	*Atqui* B *eſt,*	*Nox autem eſt,*
	Non igitur A *eſt.*	*Non eſt igitur dies.*

TERTIVS ORDO.

	Aut A *eſt,aut* B *nõ eſt,*	*Aut dies eſt,aut lux ſolis non eſt.*
IX	*Atqui* A *eſt,*	*Atqui dies eſt,*
	*Igitur & * B.	*Igitur & lux ſolis eſt.*
X.	B *autem non eſt,*	*Lux autem ſolis non eſt,*
	Non igitur & A.	*Igitur nec dies eſt.*

XI.	*Atqui* A *non eſt,*	*Atqui dies non eſt:*
	Igitur neq; B.*eſt.*	*Non igitur lux ſolaris eſt.*
XII.	B *autem eſt,*	*Eſt autem lux ſolis,*
	Igitur & A *eſt.*	*Igitur & dies eſt.*

QVARTVS ORDO.

	A *non eſt,aut* B *eſt,*	Nox *nõ eſt,aut umbra terrę eſt*
XIII.	A *autem non eſt,*	Non *autem nox eſt,*
	Igitur neq; B.	*Igitur nec umbra terræ.*
XIIII.	B *autem eſt,*	*Atqui umbra terræ eſt,*
	Igitur & A.	*Igitur & nox eſt.*
XV.	*Atqui* A *eſt,*	Nox *autem eſt,*
	Igitur & B *eſt.*	*Igitur & umbra terrę eſt.*
XVI.	B *autem non eſt,*	*Atqui umbra terræ non eſt,*
	Igitur nec A.	Ne*q; igitur nox.*

†FORMAE COPVLATIVAE *affirmatiuę.* 2

PRIMVS ORDO.

	Et A *eſt,&* B *eſt,*	Et *uirtus eſt; & honeſtum eſt,*
I.	*Igitur* A *eſt,*	V*irtus igitur eſt,*
II.	*Igitur* B *eſt.*	Hone*ſtum igitur eſt.*

SECVNDVS ORDO.

	Ne*q;* A *eſt,neq;* B *eſt,*	Ne*q; uirtus eſt,neq; honeſtũ ẽ,*
III.	A *igitur non eſt,*	*Igitur non eſt uirtus,*
IIII.	B *igitur non eſt.*	*Igitur non eſt honeſtum.*

TERTIVS ORDO.

	A *eſt,&* B *non eſt,*	V*itium eſt,& honeſtũ non eſt*
V.	A *igitur eſt,*	V*itium igitur eſt,*
VI.	B *igitur non eſt.*	Hone*ſtum ergo non eſt.*

Quartus

QVARTVS ORDO.

A non eſt, & B eſt,	Virtus non eſt, & turpe eſt,
VII. A igitur non eſt,	Igitur non eſt uirtus,
VIII. B igitur eſt.	Turpe igitur eſt.

† FORMAE COPVLATIVAE negatiuę.

PRIMVS ORDO.

Non A eſt, & B eſt,	Nō & hō eſt, & irrationale ē.
I. Atqui eſt, A	Atqui eſt homo,
Non igitur eſt B.	Non igitur eſt irrationale.
II. Atqui eſt B,	Irrationale autem eſt,
Non igitur A	Igitur non eſt homo.

SECVNDVS ORDO.

Non A nō eſt, & B nō eſt.	Nō & ſanū nō eſt, & ægrotū nō eſt,
III. Sed A non eſt,	Sed ſanū nō eſt,
Igitur eſt B.	Eſt igitur ęgrotum.
IIII. Sed B non eſt,	Sed ęgrotum non eſt,
A igitur eſt.	Sanum igitur eſt.

TERTIVS ORDO.

Non A eſt, & B nō eſt,	Nō eſt hō, & rōnale nō eſt,
V. Atqui eſt A,	Atqui eſt homo,
Eſt igitur & B.	Eſt igitur & rationale
VI. Sed non eſt B,	Sed non eſt rationale,
Neq; igitur A.	Igitur nec homo

QVARTVS ORDO.

Non A non eſt, & B eſt,	Nō et hō nō eſt, et rōnale eſt:
VII. Sed A non eſt,	Sed homo non eſt,
Igitur neq; B.	Igitur neq; rationale.

VIII. Atqui eſt B. Atqui eſt rationale.
Igitur & A. Igitur & homo.

PRO DISIVNCTIVA ET NEgatiua copulatiua regulæ quatuor.

I. Si ponis antecedens, tollis adiunctum.
II. Si ponis adiunctum, tollis antecedens.
III. Si tollis quod antecedit, ponis adiunctum.
IIII. Si tollis adiunctum, ponis quod antecedit.

PRO COPVLATIVA AFFIRmatiua regula unica.

Copulatiua affirmatiua, & antecedens & adiunctũ ponit

Formæ diſiunctiuę.) Propoſitionum diſiunctiuarũ affirmatiuarũ ſunt (ut ante quoq; admonuimus) quatuor ſpecies. Nam aut utraq; pars negatione caret, ut aut dies eſt, aut nox eſt, eſtq; hęc prima ſpecies: aut habet utraque negationem: ut, aut dies non eſt, aut nox non eſt: cuius ſenſus melius deprehendi poteſt in conditionali, quæ rationalis dicitur: per hanc.n. examinantur obſcuræ diſiunctiuę ut ſupra pluribus docuimus, ueluti hęc: aut dies non eſt, aut nox non eſt, ſignificat priorem aut poſteriorem partem tñ eſſe ueram (plures.n. unà ueræ eſſe nõ poſſunt) aut prioris partis oppoſitum per coniunctionem ſi, conſequenti coniunctum, hoc autem erit tale: ſi dies eſt, nox non eſt. Hanc autem euidenter ueram eſſe facile perſpicimus: eſtq; hęc ſecunda forma propoſitionum diſiũctiuarũ. Fiũt autẽ duę hę ſpecies ex cõtrariis immediatis. Tertia forma & quarta naſcuntur ex terminis cõuertibilibus, ut: homo & rationale animal, nox et umbra terræ, dies & lux ſolaris, quorũ alter tantum cum negatione ſumitur, ſi conſequens, fit tertia for 1

ma,ut homo eſt,aut rationale animal non eſt. Si antecedens cum negatione,ſit quarta forma:ut dies nõ eſt,aut lux ſolaris eſt. Habent autem *& hę formę, tertia inquam & quarta,obſcuram intelligentiam, proinde examinentur per communem illam regulam,id eſt,ut antecedentis oppoſitum per coiunctionem Si,iungatur conſequenti:ut, aut homo eſt,aut rationale animal non eſt,hunc habet intellectum:ſi homo non eſt,animal rationale non eſt,quod nũc ſatis euidens eſt. Similiter hęc in quarta forma,aut dies nõ eſt,aut lux ſolaris eſt,examinata per canonem ſic habet: Si dies eſt,lux ſolaris eſt,quod iam quoq; clarius intelligitur.* Admonui *hoc propterea,ut pueri cernant propoſitionum huiuſmodi uim & naturam,& ſi qua obſcurior incidat,redactam ad communem illum canonem clarius eam explicent,eo.n.ualet hoc artificium.* Poſuimus *autem è regione uoces ſignificatiuas,quod ex literis,quę in oĩbus propoſitionibus eadem ſunt,nulla eſt naturalis diſcrepantia, aut affinitas,& ut diſcentes hoc modo percipiant,cuiuſmodi uoces in qualibet forma propoſitionũ requirantur.* Na*ſcuntur aũt ex quatuor hiſce formis propoſitionum diſiunctiuarũ ſedecim ratiocinationes,& ſingulis quaternę,nam propoſitionis diſiunctiuæ utralibet parte utcunq; in aſſumptione poſita,id eſt,ſine negatione uel cum negatione, ſequitur aliquid neceſſaria concluſione, ut huius: aut ſanus eſt,aut ægrotus,antecedens aſſumi poteſt affirmanter,ſed ſanus eſt, ſequit̃,igitur non eſt ægrotus: ſimiliter idem neganter aſſumit̃,ſed ſanus non eſt,quid ſequat̃, manifeſtũ eſt: ſic conſequens bifariam aſſumi poteſt, cum negatione & ſine negatione.* Ad *hunc modum ex unaquaque*

propoſitione diſiunctiua ueniunt quatuor ſyllogiſmi, cum autem formę diſiunctiuarum ſint quatuor, fit ut ſedecim eueniãt ſyllogiſmi, quorum tamen aſſumptiones & concluſiones ſępe conueniunt. Verum ex propoſitionibus conditionalibus per coniunctionem ſi, quarum Trapezuntius non meminit, non poſſent totidem fieri, nam tam antecedens quam conſequens uno ſaltem modo aſſumi debet, ut huius ſi homo eſt, animal eſt, poſito antecedente in aſſumptione, aut ſublato conſequente aliquid ſequitur, ſublato autem antecedente aut poſito conſequente in aſſumptione nihil ſequitur: ut, ſi ãbulat, mouetur: duas habet aſſumptiones conſiſtentes, à poſitione antecedentis ad poſitionem cõſequentis, & à ſublatione conſequentis ad ſublationem antecedentis: alij autem duo non conſiſtunt uidelicet à ſublatione antecedentis, & poſitione conſequentis: ex quo fit, ut è propoſitionibus quatuor conditionalibus, octo tantum fieri poſſint concluſiones. Nam & conditionalium propoſitionum per particulã ſi, ſunt etiam quatuor formæ, ut ſupra oſtenſum eſt, Verum his Trapezuntius ſuperſedit, quod ex antegreſſis facile intelligi queant: ſi cui tamen addere libeat: habet hic unde poſſit. Erant autem deprauati modi illi apud Trapezuntium, quod uitium niſi ex uocabulis deprehendi non poterat. ¶ [† Formę affirmatiuæ copulatiuæ.] *Huiuſmodi orationes ratiocinationum nunquam ſunt propoſitiones, nec in dialectica traditur aliquis modus colligendi ex his, quinetiam carent aſſumptionibus, nam antecedente aut poſito, aut ſublato, ſimiliter & conſequente, ex partium inter ſe affinitate nihil ſequitur, ut: Scipio & Aphricam P.R. ſubiecit, & numantiam* 2

deleuit: non habet coniunctionem, quæ aſſumptionem ali- quam reſpiciat, neque habent partes inter ſe aliquam ne- ceſſitudinem: ut ſi aſſumeretur, atqui Aphricam *ſubiuga- uit, aut non ſubiugauit, non ſequitur, igitur* Numantiam *deleuit, neque orietur ex propoſitione huiuſmodi aſſum- ptio. Sunt igitur hic nulli ſyllogiſmi, niſi forte dicamus eſ- ſe argumentationem à coniunctis ad diuiſa.*

3 ¶ †*Formæ copulatiuæ negatiuę.) Hę propoſitiones con- ſtant eiſdem terminis quibus propoſitiones diſiunctiuæ, et examinantur ad eaſdem regulas: proinde in his totidem poſſent fieri ſyllogiſmi quot in diſiunctiuis, xvi. nimirum, ut non eſt dies & nox: ſed dies eſt, non igitur eſt nox: de- inde à poſitione conſequentis, ſed nox eſt, igitur non eſt di- es, tum à ſublatione antecedentis: ut, ſed dies non eſt: & à ſublatione conſequentis, ſed nox non eſt. Trape- zuntius uero contentus fuit octo ſyllogiſmis, qui ſumuntur tantum à poſitione antecedentis & conſequentis: reliquos octo facile adijcias per earundem partium ſublationem. Erunt igitur & hic propoſitiones ſedecim.*

FINIS

GEORGII VALLAE PLACENTINI

de expedita ratione argumentandi libellus.

PETRI MOSELLANI PROTEGENSIS

in eiuſdem Categoremata ac Categorias ſcholia, iam nunc in lucem prolata.

ΞΙΣΤΟΥ ΒΙΡΚΙΟΥ ΕΙΣ διαλεκτικήν.

Αὐτ᾽ ἄγε μὲν τέχνῃ σε σοφιστεύσει μεθοδεύειν.
ἀκμὴν προσήκουσιν ἀντικατιστομένα.

CLAVDIO PIO, AC CHRISTO phoro Peutingeris CONRA- DI V. C. filijs, Xiſtus Birkius. S. D.

Vm ſuperioribus diebus Moſellani in Diſ
ſerendi rationem cōmētariolis editionem
c cogitarem, iuuenes candidiſſimi, mihi non
denegatam eſſe putabam laudabilem illam
noſtri ſeculi prærogatiuam: quæ ſingulari
quadam Gratiarum beneficio conceſſa eſt his, qui quantu
lumcunque operæ in excudendis emendandisq́; autorum
monumentis inſumunt, quibus nimirum ex alienis munifi
cos licet eſſe theſauris. Gratulor inquam mihi contigiſſe,
quod ſub ueſtro nomine ſtudioſę exhibeam iuuentuti, non
quidem hoc tam demerendi officij gratia, quàm ut me hę
reditario quodam iure uobis quàm plurimum, ne dicam
me totum, debere agnoſcerem, & gratum potius quàm gra
tificantem oſtenderem animum. Neque alienum uideor fa
cturus, ut uobis potiſſimum hoc genus lucubrationum de-
dicem, cum tanta earum cum Iuris Ciuilis ſtudio ſit affini-
tas, ut ipſe Tullius Topica ſua Trebatio ueſtræ profeſſio-
nis non incelebri uiro conſecrare minime dubitauerit: uel
quia parens ueſter utriuſque ſtudio tantum conſecutus eſt
quantum ipſi natura & facultatis & prudentiæ indidit.
quibus dotibus ita adminiſtrat ſuam functionē, ut neſcias
ciuitas ne uniuerſa, an ciuium pro ſe quiſq; chariorem ha
beat Verum non eſt inſtitutum hic Soliſ ſplendorem infer
re. Videamus igitur quid ad autores noſtros attineat, quo-

rum uterque utriuſque linguæ ſcientiſſimus, uterque orator ac philoſophus ſummus. Haud quaquam enim audiamus eos qui id genus commentata tanquam indigna luce non modo aſpernantur, ſed etiam omnibus conatibus traducere pergunt. Neque id alio argumento, quàm quòd non in hoc ſcripta clamitant, ut ederentur. Quod fortaſſis conceſſerim de Annotationibus quæ in Quintiliani inſtitutiones, atque Gellij Noctes mancæ opera quorundam, quibus religio erat quicquam, quantum ſua intereſſet, interire, quod à tanto uiro eſſet lucubratum, umbram ualere iuſſerunt. Vtcunque illa ſe habeant, hic tamen longe alia ratio eſt, quæ uel ἄλογος aliquis colliget non eas modo aliquando in publicum extruſurum fuiſſe, ſi fata clementiora habuiſſet, uerum in Topica quoque atque argumentationum formas eadem opera annexurum fuiſſe. Nam quid opus erat proœmium præfigere, quo recepta quadam conſuetudine τὰ προλεγόμενα cum inuentionis, tum etiam iudicij complectitur? inchoatum tantum eſt opus, inquiunt. Audio. At qui ſic Apellis quoque Venus comburenda erat. Poterant inter priuatas uerſari manus. Pulchre hercle narras. An eſt quicquam quæſo in re literaria, quod cum paucis proſit, non idem in uſum cedat omnium? Nihil opinor.

Porrò Vallæ inſtitutum fuiſſe nemo fortaſſis uel mediocriter in autorum monumentis uerſatus negabit, non tam Dialecticen ſuo conſcribere ſtylo, quàm ea quæ hac de re à doctiſſimis utriuſque linguæ quibuſque ſunt tradita, in compendium cogere. Nam quæ proœmij loco prælu ſit ex Nicephoro integra tranſtulit. Cæterum quinque uoces, prædicamenta, adeoque ipſas argumentorum ſpecies &

unde queſo quàm ex Ariſtotele tranſlata ſunt? Si Topica ſpectes, an non Ciceronis atq; Fabij uerba paſſim ſe offerunt? Orſurus enim argumentorum ſedes, Ariſtotelis diuiſionem ſequitur, quę autore Quinti. conſenſum fere omniū meruit: quem in Atechnis, quia fuſiſſime de his ſcribit, tanquam ξεναγωγὸν aliquem eſt ſecutus. In his prӕterea locis ex quibus orator ipſe argumenta depromit, Ciceronis quidem Topica imitatus, cӕterum exempla quędam ex ſecundo de Oratore, atq; etiam ex quinto Fabij libro mutuatus eſt, quędam uero aliunde attulit. Poſtremo eos locos qui à perſonis rebusq; ducti, ὑποθέσει peculiariter aſſignantur, tantum non integros ex Ciceronis Rhetoricis tranſſumpſit, repetitis κατ᾽ ἀνακεφαλαίωσιν Naturӕ ex Quintiliano locis, quę adiectitia fortaſſis alicui uideri poſſunt, atq; neſcio unde in contextum irrepſiſſe. Per nos ſuum cuiq; ſit iudicium, nobis tamen bis atq; ter quod pulchrum. Verum paulò pòſt grauius laborat uulgata editio, eo loco quo rurſum ad Ciceronem reuertitur. Nam Victus, hoc eſt Educationis locus, indigitatur potius quàm tractatur. Nos igitur, ut nec lector ſtudioſus fraudetur, neque deſideretur aliquid, locum integrum ex Cicerone ſuis interclуſum ſignis contextui inſeramus. Neq; enim adducor ut credam talem centonem à Valla eſſe cōtextum. Hęc Iuuenes ornatiſſimi obiter annotare uolui, ſatius nimirum ratus digito monſtraſſe uiam, quàm ineptijs noſtris quas in hoc adornaueram, teneras onerare aures. Valete. Baſileę, menſe Octob. Anno.

M. D. XXXIX.

PETRI MOSELLANI IN AR-tem diſſerendi prolegomena.

Ractaturo diſſerendi facultatem, primũ conſtituẽdum quo nomine uocetur, quid ſit, quas habeat partes, quod ſit officium, quo nomine differat à Rhetoricis: quibus deniq; rebus cõparetur. Prĩcipio igitur oẽm diſſerendi rationẽ Græci, ut bonarũ diſciplinarũ aliarum omnium, ita & huius inuentores, ſua lingua uere διαλεκτικὴν appellauere, quam Fab. Quintilia. diſputatricem interpretatur, à διαλέγεσθαι, quod eſt diſputare ſiue diſſerere, id eſt: dicendo cum aliquo de re qua piam pugnare. Ex quo colligere eſt, artem hanc aliud eſſe nihil, quàm ſcientiam ita diſſerendi, ut tuam ſententiam de propoſita aliqua quæſtione, certa ratione tuearis, & alienam refellas. Nam duas habet partes hęc facultas, autore Cicerone in Topicis: Alteram quę rationem exhibet argumentorum ad quanque quęſtionem pertinentium inueniendorum, quæ quoniam certos locos & uelut ſedes argumentorum commonſtrat, τοπικὴ nominatur, quam partem Dialectici cum Rhetoribus communem habent, eam octo libris eruditiſſime proſequitur Ariſtoteles, unde Cicero atq; alij omnes qui hac de re ſcripſere, mutuati ſunt. Eſtq; admirabilis huius doctrinæ uſus, modo percipite & cõfirmate fructus. Porrò altera, quam indicandi idẽ Cic. notat, à Stoicis qui olim ſibi dialectices primas uendicauere (ut ĩ Laertio patet) peculiariter Dialectice appellata, fortaſſe q̃d hãc partẽ proprie à philoſophis poſſeſſam Dialectice.

rhetores non attigerunt. Vendicat autem hęc ſibi iudicium atque examen omnis quæſtionis, dum exploratur ad certas ſuas regulas primum in ſingulis uocibus quæſtionem ingredientibus, quam uim habeant, genus ne ſit aliquid an ſpecies, proprium an diuerſum ab alio, hoc eſt differentia an accidens: item quod habeat genus quæque uox, idque remotum an proprium: quas ſpecies, quę indiuidua: quo differat a cęteris: quid ſibi proprij habeat, quid accidens, ut quæque res definitione ſit explicanda, ut diuiſione ex ſua uniuerſitate in partes diſtrahenda, ut denique ſingulę uoces ad perficiendam argumentationem ſint coniungendæ quibus rebus diſciplina hęc potiſſimum differt à Rhetorica: tum & illo, quod quæ orator magnifico orationis ſplendore molitur, eadem dialecticus breuiter & argute ueluti punctis quibuſdam colligit, alioqui materia eadem eſt, & Dialectice & Rhetorice, nimirum omnis res quę in diſputationem adducitur, quam cauſam Ariſtoteles adfert in Rhetoricis ſuis ad Theodecten, cur dialecticen rhetorices ἀντίστροφον dixerit. Poſtremo comparanda eſt hęc facultas natura, ratione & uſu. Nam naturæ debetur quod quidam temere (ut inquit Ariſtoteles) nullius artis, ſed ingenij beneficio ratiocinantur, & quid in quaque reprobabile ſit, ſtatim uident. Hanc pręceptor dare non poteſt, ut nec agricola fœcunditatem ſolo pręſtat, ſed datam uel mediocrem augere ornareque cultu ſuo poteſt. Rationem uero hic uocamus certam artis traditionem à præceptore petendam. Quanquam D. A. Auguſtinus in Confeſſionum ſuarum libris gloriatur Dialecticam (quam in iudicando poſitam diximus) ſine pręceptoris opera ſibi perceptam,

Rhetorica à Dialectica differt.

Quibus cõparatur dialectica

tamen non negligenda eſt admonitio Ciceronis ad Treba tium præſcripta: NVLLAM ARTEM *literis ſine interprete,& ſine aliqua exercitatione percipi poſſe.* Et *Auguſtino facilius fuerat hæc de* Dialectica *gloriari, quàm ipſa lucubrationũ ſuarum felicitate probare: tamet ſi natura & hoc,& multò maiora poteſt.* V*ſum denique qui omnium magiſtrorum pręcepta ſuperat,ſtudioſus quiſ que pro ſe ſibi imperabit, eumq́; præceptoris ſedulitas à diſcipulis exigat.* Plutarchus *in uita* Ariſtotelis *uel ideo potiſſimum laudandum putat,quod quę artes ante hac quã plurimę diſſeparatę & diuulſę fuerunt,tandem eas certa quadam cognoſcendi arte in libros aliquot retulerit.* Ha*bes* & *quod nomen ſit huic arti,quidq́; ſit ipſa,quasq́; ha beat partes,quo differat à cęteris artibus,quibus denique rebus conquiratur.* Ex *quibus facile eſt colligere officium dialectici eſſe,non ſolum dicenda inuenire , uerumetiam inuenta ſic locare ac indicare,ut quicquid in re aut ueri, aut falſi ſit,deprehendas,ut nõ iniuria* Antonius *apud* Ci ceronem *de* Oratore,& Ariſtotelem , *qui utranq;* Diale*ctices partem complexus ſit,laudat &* Stoicos *qui de inue niendo nihil tradunt,reprehendat.*

Lib. ſam. epiſt. 7.

GEORGIVS VALLA BERNARDO *Saluatico, Genuenſi primario* Patri*cio.* S. D. Aeternam.

S*Aepe numero à me optime* Bernarde Saluatice *popo ſciſti,ut quę ab interuentionibus uacuus tibi ad me uentitanti de ratione diſſerendi ex quotidiano uſu lingua*

prodideram,quò tenaciori hærerent memoriæ ſcriptis con crederem,quandoquidem quemquam alium non ſatis na ctus eſſes,qui aut id poſſet,aut qui tam amice id præſtare moliretur. Rem certe mihi non arduam fore cenſuiſti,quā do totam dialecticam facultatem,ſiue ad rhetoricam, ſiue ad cæteras tendentem diſciplinas pluribus alijs fueram uo luminibus amplexus. Quamobrem conciliata iampridem inter nos amicitia,tuo obſequendum ardenti ſtudio, nec longius differendum exiſtimaui,tum quod magnifica, & ampliſſima domus tua id ab omnibus eruditis nedum à me expoſtulet,tum quod honeſtiſſimum tuum eſſe deſide rium noſtra diffiteri non poteſt amicitia. Siquidem citra hanc unam facultatem nulla integre teneri diſciplina, nec alia ratione cunctis quotidie uſurpatis uulgò ſermonibus ubi quæpiam diſceptatio oboriatur exurgatq́; ambiguitas, ratum quicquam effici poſſe uideatur,unde fit ut non iniu ria Plato & Platonici thrincum quaſi faſtigium dicas cun ctarum uocitarint diſciplinarum,quòd quaſq; res magnas & magnopere expetendas,oratione ſine hac duce tranſi gere poſſit nemo:ut iure ne tibi quidem tam ad priuata quàm ad publica munia obeunda ſine huius facultatis ſa cris accedendum cenſueris. Proinde age mi Saluatice, ſal ua ſi modo uis tibi omnia,hanc demum unam toto pectore amplectitor diſciplinam. Vale.

θριγκὸς corona muri apud Lucianum & Homerum.

GEORGII VALLAE PLACENTINI DE EXpedita ratione argumentandi libellus.

Quemadmodum qui legendi, & lectorũ ſenſus iter ſcire deſiderant, primum elementa ac literas diſcunt, inde ad ſyllabas, à ſyllabis ad dictiones, quę partes dicuntur orationis, ab iſtis ad orationem Ex Nicephoro trãſtulit.
1 *perueniunt:† ita qui omnium diſciplinarum cognoſcere cupiunt inſtrumentum, rationem diſputandi, in quinq; uo*
2 *cibus† quæ uulgò prædicabilia dici ſolent, & categorijs, quę prędicamenta nominantur, primo debent erudiri. Inde ad quęſtiones argumentorum, locos, locutionemq; tranſire. Poſtremo argumentationibus communiri, ut ſua tueantur & aliena refellant.*

SCHOLIA.

1 *†Ita qui omnium diſciplinarum cognoſcere cupiunt inſtrumentum.) Suppeditat enim rationem obſcura ſiue confuſa definiendi, uniuerſa diuidendi: uera, ratiocinatione confirmandi: & falſa refutandi. Quibus rebus in artem ac diſciplinã redacta ſunt ab Ariſtotele philoſophica: cum ante illum confuſa fuerint & indigeſta: ut quis quę ſolo uſu arripuiſſet: iactaret. Quam induſtriam Plutarchus pro materia Ariſtotelem laudandi potiſſimum habet in illius uita, & L. Craſſus apud Ciceronem, hac ratione teſtatur Ius Ciuile in artem redigi poſſe. Nec alia ratione*

Cicero Ser. Sulpitium in iure Ciuili Scęuolæ anteponit, quàm quòd illa quæ Scæuola longo uſu deprehendiſſet, ſparſa & confuſa, ea dialectica ratione artificij modo complexus eſſet, quod & in omnibus liberalibus diſciplinis uſu ueniſſe idem in perſona Craſſi ſcriptum reliquit.

2 ¶ †Quę uulgò prędicabilia dici ſolent.) Voce latina uiolenter ad Græcum uocabulum affecta, Gręci enim omnem uocem, quę de alio uel negando uel affirmando recte dicitur, κατηγόρημα nominant à κατηγορεῖν, quod eſt de aliquo dicere. Porrò quò uiam ad intelligenda aliorum quoque commentaria pręſeruemus, ſciendum in uulgatis libris Dialecticorum cæteras orationis particulas indeclinabiles, aduerbia, coniunctiones, præpoſitiones, interiectiones nominari συγκατηγορήματα, id eſt, quaſi tu dicas, comprædicabilia. Sunt enim prædicabilium ueluti appendices & uincula, quibus illa cohęrent, ut omnis uox humana ſignificans, quatenus ſignificat dialecticam rationem, ſit uel κατηγόρημα, uel συγκατηγόρημα, & omne Categorema ſit uel genus: uel ſpecies, uel differentia, uel proprium: uel accidens. Nam propria nomina: quia infinita ſunt: in notam non cadunt: ut ait Plato.

DE SIMPLICIBVS VOCIBVS.

De ſimplicibus itaque uocibus ac ſignificatis primo: mox de coniunctis: quàm breuiter ac dilucide à nobis fieri potuerit: loquemur.

1 R†Eceptum igitur iam apud omnes eſt philoſophos: prædicamenta numero decem eſſe: quaſi omnium

quę in

quæ in diſputationem ueniant, quępiam elementa: quod ſimplices uoces, ſimplicem ſignificatum oſtendant, & per ſe natura ſuapte inſpiciantur: Eſſentia quantitas, qualitas, ad aliquid, ubi, quando, facere, pati, compoſitum eſſe, habere, quęq; ſub ipſis ſunt, ac ab eis diſtributa: ut corpus, uacans corporæ: animatum, innanimatum: quod ſub ſenſum cadit, & ſenſus expers, Zoophytum, quod ex ſtirpe & animali conſtat, ut urtica marina, & ſpõgia: ſentit ſiquidem propius accedentes: animal rationale, & rationis expers: homo, equus, columba, ſcombrus, apes, aliaq; quæ inſecta dicuntur: dipſas, & ſimilia, quæ ſpecies ſub eſſentię genere poſitæ. Ita quę ſub cæteris iam memoratis ſunt prædi-
2 *camentis innumera.* Hę uoces, *ut ſimplices († rem enim unam numero referunt) ita principia ſunt, quę ad omnem diſputationis ingreſſum prędiſcenda; à quibus tanquam literis, ad nexum aliquem tanquam ad ſyllabas, perueni-*
3 *mus, † ut homo, equus, uincit, currit: ut ſit, equus currit, homo uincit.* Decem *nimirum ſunt hæc principia, quia ne-* Ens.
què ens, nec res, nec aliud ſimile, principij nomen habere Res.
niſi confuſum poteſt. At *decem iam nominatorum prima,*
4 *generaliſſima dicuntur: quæ ſub illis, † ſubalterna.* Tum
5 *etiam ſpeties, quarum quę ultima, & † à qua ſtatim ad indiuidua deſcenſus eſt, ſpetialiſſima nominatur, ut homo, equus, anſer: at eſſentia genus generaliſſimũ, ſupra quod genus aliud non eſt.*

SCHOLIA.

1 R† Eceptum igitur.) Cum poſt copioſius explicatiusq; de ſingulis prædicamentis tradat, hic tamen

ut ipſius doctrinę uelut guſtu quodam diſcentis ſtudium ardentius faciat, uſum prædicamentorum utcunque oſtendit, quaſi per tranſennam. Indicat enim & definitionis, & diuiſionis, & argumentationis (quæ tria capita ſunt officij Dialectici) fontes eſſe, atque adeo omnium doctrinarum ſcaturigines ipſa prædicamenta. ☾ † Rem enim unam numero referunt.) Adijcit hæc ut diſſeparet prędicamenta prędicabiliaq; ab ęquiuocis, hoc eſt talibus uocibus quę plures res ſimul referant, ut canis refert res plures numero ſydus cœleſte: animal domeſticum, certum item piſcem. Nec putandũ eſt eius generis uocabula ab opere dialectico ſegreganda eſſe: ſed ſi quando ueniant in diſputationem, conſtituendum ante eſt cum aduerſario: quod ſignificatum ex multis impræſentiarum ſequaris, & ſic diſputatio omnis ex pacto partienda. a

Aequiuoca.

Aequiuoca a dialectico nõ esse segreganda.

☾ † Periculum eſt ne percipiatur hęc doctrina, non ante recte coſtituto, quid ſit Prędicabile, quid item ſit Prędicamentum, ut his inter ſe conueniat, ut denique differant. Eſt ergo Prędicabile uox ſignificatiua rei, quæ de alio recte prędicatur, hoc eſt dicitur: ut planta prædicatur enim recte de arbore, cum dicamus uere: Arbor eſt planta, ut numerus, dicitur enim uere de binario: ut uirtus: nam dicitur de iuſtitia: ut pater dicitur de quocunque filium habente: ut denique alia quæ ſunt in categoriis. Et quia comparatum eſt uſu uenire, ut quinque modis aliquid de aliquo dicatur, inuentæ ſunt à ueteribus philoſophis appellationes quinque, quibus hi quinque modi prædicandi apertius, certiusq; in docendo explicari poſſunt. Hæ ſunt Genus, Species, Proprium, Differentia, Accidens, ut quicquid 3

Prędicabile quid.

Prędicabilia ad quod inuenta.

Quinque uoces.

de aliquo dicitur, appelletur eius aut genus, aut ſpecies, aut proprium, aut differentia, aut accidens, de quibus poſtea explicemus. Prædicamenta *uero ſunt talium prædicabilium adceruationes, & ueluti greges, quorum ſingula ad ſuum genus referantur ueluti ad caput totius corporis: ad totum partes, ut ad ducem milites. quod enim in exercitibus, qui ex ſigniferis, centurionibus, legatis & ſingulis militibus conſtant, ſunt centuriones, legati, milites denique unum ſummum imperatorem ſequentes, hæc ſunt in prædicamentis genera, ſpecies, differentię, partes, atque unum ſummum genus reſpiciunt, ex quo promanant, uelut ex fonte riui. Tum ſummum illud genus, & ad quod omnia redeunt, diuiditur, cum definitiones ſunt explicandę, quemadmodum in deſcriptione prædicamenti facile eſt uidere.* Ex *quibus omnibus ſatis colligitur omne prædicabile eſſe in aliquo prædicamento, ueluti ſuo grege, & cuique prædicabili ſuum ſummum eſſe genus, ueluti quendam ducem, ſub cuius ſignis ſit inquirendum, ſi quid dubites de eo.* Non *autem prædicabile eſſe prędicamentum; ut nec oues ſingulæ ſunt grex: nec centurio aut miles exercitus, etiamſi uniuerſę oues gregem conſtituunt, & signiferi, centuriones, legati, lixę ad exercitum pertinent.* Predicamenta. *q.d.*

4 ¶ † *Vt homo, equus: uincit, currit.)* Tametſi *hæc doctrina, non tantum eſt de ſummis decem generibus, quę recte dixeris principia & fontes diſputationum, ſed & de uocibus alijs, quę ex ſummis illis ueluti fontibus deriuantur: eodemq; recurrunt, & uoces à* Valla *poſitæ homo, equus: uincit, currit: partim ſunt in principio eſſentiæ, partim uero ipſius actionis: tamen cum infimę ſint*

ſpecies, nō optima cauſa hic, tanquam principiorum exempla ponuntur. Et ut magis dialecticum fuerit, per propoſitionis formam nexum ſimplicium uocum exhibere, ſic, an homo uincat, an iuſtitia, ſit uoluntas. ℭ † Quia neq; ens, neque res) Quamquam enim, inquit Porphyrius ad Græcam linguam reſpiciens, Ens (ὂν Grece) dicitur de ſubſtantia ſiue eſſentia, deq; cæteris prædicamentis, non hoc fit ratione impari: perinde atque animal non inęquali ratione prędicatur de uiuo animali & de picto, quid enim eſt imago animalis, ſi comparetur ad animal uiuum? Hoc quodammodo eſt accidentium. Nam collata ad eſſentiam per ſe ſubſiſtentem, cum illa tantum eſſentię inhæreant uelut quędam additamenta. Quæ cauſa fuerat Ariſtoteli prędicamenti uim omnem in decem ſumma genera explicandi, nulla interim mentione entis facta. quanquam Simplicius teſtatur Architam Tarentinum Platonis præceptorem in ſuo libro κατηγοριῶν diduxiſſe in decem genera, ut qui librum ſuum inſcripſerit, de decem generibus Entis. ℭ † Subalterna,) Media quædam, quæ relata ad ſuperiora, ſunt ſpecies, ad inferiora ſunt genera. Nam cum generis uox atque natura) ut poſt copioſius docebitur) ſit dici de uarijs ſpeciebus ſiue ſubiectis, & hęc cadunt maxime in ſumma illa genera, qua uoces ſunt cōmuniſſimę, recte Gręcis γενικώτατα, Latinis ſumma genera appellantur: ſunt enim prædicabilium omnium primi fontes, & gregum) quæ prædicamenta diximus) quaſi duces, nec agnoſcunt aliquod ſuperius genus, id quod in explicatis ordinibus prædicamentorum ipſis oculis uideri poſſunt. Porrò quę in ordine prędicamentali media ſunt, hoc eſt intra

Vide Victorinum quoq; in Rhet. Ci. non obſcure hoc negotium tractantem.

Cur Aristo. om̄ predicamenti uim in decē genera explicauerit

Architas

subalterna

ſummum genus,& infimam ſpeciem poſita, ea quia nunc generum nunc ſpecierum naturam ſortiuntur, græco uocabulo ſignificantius ὑπάλληλα *nominantur, hoc eſt, eam naturam habentia, ut cum ſubiecta ſint generi ſuperiori, tamen ad alias uoces comparata, ſuperiora etiam genera reperiantur. Et enim ut ſuperiorum ſunt ſpecies, ita inferiorum ſunt genera, perinde atque in exercitu præfectus alæ, ſi referatur ad ſummum imperatorem, ſubditus eſt ei miles: ſi uero ad ſuam alam, cui ipſe præfectus, comparatur, ducis rationem ſubit. Vtq; proauos aliquis collatus ad filium nepotes, & pronepotes, ſummum familię principium recte cenſetur, cum tantum ſit pater, & non etiam filius. Et filius nepoſq; etiam pater eſt ſuorum liberorum: filius autem antecedentis parentis: pronepotes autem tantum pronepotes ſunt. Ita in ſerie prędicamentali ſumma genera ſint tibi proaui, media uero, nunc filij, nunc nepotes, nunc parentes. Infimę autem ſpecies ſunt generis ultimi.* Nam hanc imaginem explicandis prędicamentis idoneam attulit Porphyrius. ¶ † A *qua ſtatim ad indiuidua.*) A *qua diuiſione generum ſummorum, per ſubiectas ſpecies facta, tandē peruenitur ad* ἄτομα: *ſic dicta, quòd deinceps in alias diuidi recte nequeant.* Talia *ſunt in ſubſtantia ſinguli homines, ſinguli boues, ſinguli equi, ſingulæ columbę: in quantitate hic numerus, ille numerus ſinguli numeri: in qualitate ſingulę ſcientię, ſingulæ uirtutes.* V*ſus huius doctrinę eſt, ut diſcamus quodq; genus in ſpecies ſibi proxime ſubiectas diſtrahendum eſſe ut eſſentiam in ſpiritum & corpus: corpus in ſimplex & compoſitum.* Cuiuſq; *uero ſpeciei definitionem compo-*

Indiuidua.

nendam eſſe ex genere & differentia proxime ſupra poſitis. Deinde ſumma genera non poſſe definiri, neque indiuidua deinceps diuidi.

DE QVINQVE VOCIBVS.

QVinque autem uoces, quas cognitu diximus neceſſarias † his principijs alligantur: quę ſunt ge- 1
nus, ſpecies, differentia, proprium, accidens, † 2
quæ inuentę ſunt quo definiendi ac diuidendi nobis innoteſcat diſciplina.

predicabilia cur inuenta

SCHOLIA.

HIs principijs alligantur.) Nam hoc eſt, omnia 1
prædicabilia, omnes uoces ſignificatiuæ pertinentes ad aliquam diſputationem artificioſam ita ſunt coniuncta & uelut ſubiecta ſummis generibus decem ſupra enumeratis: ut magis doctrina atque intellectu, quàm re ipſa inde ſeparentur. Omne enim prædicabile aut eſt genus, aut eſt ſpecies, aut eſt differentia, aut proprium, aut accidens eius ad quod refertur in quæſtione ad diſputandum propoſita, verbigratia: Sit propoſita quęſtio, an Rhetorica ſit pars humanę honeſtatis, hoc eſt uel ſcientia, uel uirtus: hic pars humanę honeſtatis quęritur an ſit genus rhetoricæ, an aliquo alio modo uere de rhetorica dicatur, & dialecticę diuiſionis peritus ſtatim uidet eſſe genus, cum omnis honeſta facultas aut ſit poſita in cognoſcendo, aut in faciendo. Prior pars ſcientia appellatur, cui ceu generi

predicabilia predicamentis coniuncta et subiecta.

ſubijciuntur Theologia, Iuriſprudentia, Medicina, Rhetorica &c. Sed ſi diſputetur, an Rhetorica ſit rebus publicis pernicioſa, tum diſputatio exiſtit, an quod accedat Rhetoricam, ſit pernitioſum, ut pernicioſum eſſe ſit Rhetoricę non genus, neque ſpecies, neque differentia, neque proprium, &c. Ex quibus quoque recte colligis omnem quęſtionem infinitam, id eſt, artificioſam, ſiue ad artem pertinentem, conſtare ex duabus potiſſimum uocibus, quarum utralibet neceſſario eſt uel genus, uel ſpecies, uel proprium, uel accidens. Quod autem harum quęque uox in quęſtione poſita ſit, uidere ex tempore euidentiſſimi hominis eſt, & in diſſerendo ualde exercitati. Nam hoc explorato facile eſt argumenta quælibet adferre ex locis generis, & ſpeciei, differentiæ, proprij, & accidentis. Nam ſunt hi fontes argumentorum, de quibus poſteà docebitur. Nam finitam ingrediuntur

2 ¶ †*Quæ inuentę ſunt.) Imò accommodatæ ſunt in artificium dialecticum, propterea ut per eas natura prędicabilium eorum inter ſe conuenientium, & diſcrimina apertius tradi poſſent & certius, ſed cognitis naturis, diſcriminibus uocum ſimplicium, poſtea demum ratio definiendi diuidendiq; aperitur, & remotiorem paulò cauſſam aſſignaſſe Valla uideatur, quia Georgius Valla definitionē generi & ſpeciei prętęrijt, addi illas fuerit operæprecium. Nam cum præter indiuidua, quę ob infinitam multitudinem ab arte excluduntur, omne prædicabile eſſe quod ad prædicamentum pertinet, ſi uel genus ſit, uel ſpecies, uel differentia, uel proprium, uel accidens; proximum fuerat ſecundum diſciplinam noſtram, quę eſt per definitionem & diuiſionem, explicare quid eſſet genus.*

GENVS.

EST ergo genus prædicabile, quod de uarijs ſpeciebus ita prędicatur, ut quærẽti de natura & eſſentia ſpecierum, per quid eſt, apte reſpondeatur. quale eſt in grege eſſentię, arbor ad ſuas ſpecies collata, dicitur enim de pino abiete, quercu, & pyro, quę diuerſæ ſunt ſpecies inter ſe, & tamen ad genus arboris pariter pertinent. Ac ſi quis quærat, quid eſt pinus? reſpondes arborem eſſe. In quãtitate uero numerus: dicitur enim de duernione ternio, & cęteris numeri ſpeciebus diuerſis. Recte reſpondetur quærenti, quid eſt quaternio? eſt numerus.

SPECIES.

PORRÒ ſpecies eſt prędicabile de quo genus dicitur, ut pinus collata ad arborem, eius eſt ſpecies, quia arbor recte dicitur. Et ſpecies maxime infima eſt prædicabile, quod de indiuiduis & ſenſu expoſitis, ſingularibusq; pariter dicitur, apteq; ad quæſtionem quid, reſpondetur, ut homo ſpeties eſt Petri, Pauli, Ciceronis, de quibus ſingulis dicatur.

Quid enim Petrus eſt, quęrenti, recte reſpondebis, homo. Sic binarius in quantitate ſpecies ad ſingulos binarios quibus homines ſinguli numerantur.

DE DIFFERENTIA.

DIfferentia oppoſitionem in diuiſione oſtendit: ut ſubſtantia & accidens, corpus & incorporatum, animatum, & inanimatum, animal & uacans anima, rationale irrationale. Vbi eſt uidere hominem differentiã

non dici, quòd in diuiſione non habeat oppoſita: nam homini equus in diuiſione, aut aliud animal, non opponitur. Et ſpecies dicuntur, homo, equus, anſer, pagarus, neq; animal opponitur Zoophyto, quia non è regione opponuntur. Alioqui differentia dicitur, qua genus excedit ſpecies, ut homo excedit enim animal rationali: dicitur ſiquidem homo animal rationale: ſed animal tametſi rationale habet poteſtate, non tamen etiam actu,

SCHOLIA.

SCiendum eſt ex Porphyrio differentię uocabulum latiſſime patere. Nam cum omnia, quibus rerum diſcrimina ſignificantur, uocabula ambitu ſuo complectatur, primum quod quomodo ad tempus & accidentariò differre facit, differentia dicitur. Cuius generis eſt, quòd homines inter ſe differunt ętate, dũ alius eſt puer, alius adoleſcens, alius ſenex: alius doctus, alius indoctus. alius ſtans alius ſedens. Et quòd idem homo à ſe ipſe uariat, nũc puer, nunc adoleſcens, nunc ſobrius, nunc ebrius. Deinde differentię rerum, & dicuntur & ſunt: quæ quanquam pręter eſſentiæ neceſſariam conſtitutionem obtingunt, tamen ita conſtanter inhærent ſubiectis ſuis infixa, ut inde ſeparari uix poſſint. quod genus accidẽtia inſeparabilia appellant, ad quem modum nigredo diſcrimen eſt corui, albedo cygni, cani pili lupi, fuluedo leonum. Poſtremo proprię differentię ſunt, quę talia diſcrimina ſignificant, qualia pertineant ad rerum quarum ſunt diſcrimina, eſſentialem cõmpoſitionẽ. Suntq; eius compoſitionis quædam partes, quę ſi detrahantur, eædem quæ prius fuerant, ſpecies non ꝑmaneant, ut eſt rationale differẽtia hominis. Differt enim ita ho

mo ratione à cæteris animantibus ratione carentibus, ut pars hominis ſit diſcrimen; qua detracta non maneat homo. Nam animam rationalem ſi detrahas reliquis quę in homine intelliguntur, futurum eſt ut cætera ſint bruta neque priſtina illius animalis ſpecies ſubſiſtat. Quarum diſ-

De differẽtiarũ uerarum penuria uide Rod. Agric. ca. 5. lib. primi.

ferẽtiarum (ut quę proxime naturas rerum explicent) uſus eſt maxime, ut in diuidendis generibus, ita in definiendis ſpeciebus: ſed quia in paucis rebus perfectę differentię uel cognoſcuntur & fortaſſe cognitæ nondum nomina, id eſt uocabula ſortitę ſunt, fere, propriarum differentiarum penuria, in diuidendo ac definiendo ad communes qualeſcunque differentias confugimus, exemplo atq; doctrina Ariſtotelis, qui cum in libro primo περὶ ψυχῆς animę naturam definitione explicaturus, teſtatur accidentarijs affectionibus animę uſurum ſe loco perfectarum differentiarum: nimirum quòd & accidentia rerum obſeruata magnum momentum ad cuiuſq; rei eſſentiam explicandam adferant. Quo loco admonendum eſt nihil moueri hanc doctrinam, per hoc quòd quæ poſt de accidẽtibus tradentur, ea & hic ad differentiæ tractationem referantur: nihil enim uetat, quin eadem uox uarie accepta ad diuerſa prędicabilia pertineant. Sitq; nũc ſpecies, nunc genus, de qua uiciſſitudine ſupra dictum eſt: ita eadem differentia nunc proprium, nunc decidens & ſit & dicatur. Vt enim in re domeſtica eadem mulier eſt, & uxor, & coqua, & nutrix ita idem prædicabile eadem ratione ſubit diuerſas appellationes. Vt nigredo, ſi ut Aethiopem differre facit à cæteris hominibus conſideretur, differentia & eſt, & dicitur: ut ſi hic color proprius, uel cõmunis ſit habitantibus ui. ui.

cinia Solis uel occidentis uel orientis, Aethiopum propriũ erit: Si uero hic color corpori hominum inhæret, recte dixeris eſſe accidens, ut idem ſit differentia & proprium & accidens, rationibus tamen diuerſis.

DE PROPRIO

P† Proprium in ſpeciebus ſpectatur: ut eſt propriũ hominis riſibile, equi hinnibile, canis latrabile. Diuiditur proprium quadrifariam. In id quod ſoli in eſt ſpeciei, † non utiq; toti, ut homini geometram eſſe: uel toti quidem, ſed non ſoli, ſicut homini bipedem eſſe: uel ſoli & toti, ſed non perpetuo, ut homini caneſcere: uel ſoli & toti & ſemper, ut homini riſibile, qui tametſi non ſemper rideat, potentia tñ ſemper: ideo non ridentem: ſed riſibilẽ dicimus, & perinde proprium eſt, quod uniuſcuiuſq; ſuũ.

SCHOLIA.

N† On utiq; toti) Id eſt, non omnibus partibus. Sunt autem ſpeciei partes indiuiduæ.

ACCIDENS.

A† Ccidens autem eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem, ut albor, nigror, pallor, ſedere, ſtare. Eſt tamen accidens aliud quidem ſeparatile, non ſeparatile aliud: ſeparatile quidem, ſedere: inſeparatile uero, aduncum naſum eſſe, uel repandum, uel ſimũ, & ſimilia. Ex his eſt uidere in prædicamẽtis faciẽ & imutationẽ quinq; uocũ eluceſcere. Nã quẽadmodũ in hominis cõditione ſunt aſcẽdentes & deſcẽdẽtes, & in obliquum tendentes, & cognationes: ita in prędicamẽtis eam quinque uoces faciem cuſtodiunt, & aſcendentium quidem locum tenent genera, deſcendentium uero ſpecies,

ſicut oblique euntium differentiæ,at mulier proprij:cognationes porrò accidentium.

SCHOLIA.

ACcidens autem eſt quod adeſt & abeſt.) Accidens eſt prędicabile quod de ſubiecto & negatur & affirmatur,integro interim ſubiecto manente. Subiectum autem hic intellige,cui accidentia inhęreant; ut homo ſubiectum eſt:album,nigrum,calidum,frigidum, ſedens,ſtans,accidentia.Nam hęc pro tempore de homine & affirmantur recte,& negantur. Eſt enim homo nunc albus,nunc niger:nunc frigidus,nunc calidus,nũc tepidus: idem q; homo alias ſedet,alias ſtat, nec interim quicquam decedit homini,quo minus maneat homo. Sic eſſentiam animæ ſubiectum eſſe ſcientiarum & uirtutum, & quę animæ nunc ad ſint,nunc non adſint. Porrò aptiora ſunt exempla huius prædicabilis,album,nigrũ,calidum, ſedet, ſtat,quàm albedo,nigredo,pallor,quæ tria non prędicantur ut accidentia:ſed ut ſpecies coloris de ſingularibus & indiuiduis coloribus.Neque enim recte dixeris, paries eſt albor,nigror,pallor:ſed hic color eſt albor, ille nigror, iſte pallor:& ſedere ac ſtare ſunt ſpecies ipſius ſitus. Val la ipſa re quę accidens eſt,pro uoce ſignificatiua, quæ ut accidens de ſubiecto dicatur.

DE PARTIBVS PROPOSITIONIS.

SImplices quoque uoces ſunt ſubiectum & prædicatum. Subiectum de quo aliquid dicitur. Prędicatum quod dicitur de aliquo:ut Plato diſputat, boc ipſum Plato

ſubiectum, de quo dicitur, diſputat. Ita priſci, quibus acce-dimus potius quàm iunioribus, qui prędicatum, ſubiectũ, & copulam partes faciunt orationis: de qua re, ne ſim hoc loco nimius, diſputare in præſentia detrectabo. † *Prædi-catum igitur aut eſſentialiter dicitur de ſubiecto, aut eſſen-tię adhærendo: Si adhęrendo eſſentię, facit accidens: ſin eſſentialiter, aut de indiuiduis dicitur & non ſpeciebus,* In Topicis
a *ac ſpeciem facit: uel de ſpeciebus (ſeu formas libet,* † *ut Ci-*
b *ceroni placuit, appellare) dicitur: aut de unica ſpecie,* † *& facit proprium. de uno ſiquidem ſolo riſibile prędicatur: ita de uno hinnibile: ac unumquodq; proprium de ſua ſpe-cie prædicatur, aut de pluribus ſpeciebus prędicatur, & uel in eo quod quid eſt, ac facit genus: nam dicenti, quid eſt homo? reſpondemus, animal: & quid animal, occurri-mus, eſſentia. Tá enim animal quàm eſſentia genus, eſſen-tia quidem animalis, animal uero hominis. Aut in eo quod quale quid eſt, & facit differentiam, interroganti enim, quale quid eſt animal homo? occurritur, rationale, quæ dif-ferentia eſt: & qualis, quę eſt eſſentia animal ſciſcitanti, oc-curritur animata ſenſilis. differentię ſiquidem hæ ſunt ani-malis. ſequuntur utpote inferiores ſpecies ipſum genus: in-de differentia: quòd proprio ſit uniuerſalior: unde propriũ quòd eſſentialibus magis affinę ſit & cognatum, in eo quod quid eſt prędicatum. Poſt accidens, utpote eſſentię aduentitium prædicatum in eo quod eſt quale.*

SCHOLIA.

D*Ialectica eſt argumentationum artifex: argumen-tatio autem componitur ex propoſitione, aſſumptio-ne, & connexione, id eſt concluſione, quarum ſin*

gulæ ex ſimplicibus uocibus ſignificatiuis conficiuntur. Porrò uocum ſignificatarum ad unum ſummum genus pertinentium aggregatio artificioſa prędicamentum appellatur, cuius generis aggregationes ſunt decem: quę ſingulæ ſummi generis ſui appellatione denotantur, prædicamenta decem appellantur, & ambitu ſuo prædicabilia complectuntur. Prædicabile uero eſt uox ſignificatiua communis, quę de pluribus rectè dicitur. Vnde prædicabilium aliud genus, aliud ſpecies &c. Poſtremo quia hęc prædicabilia conſtituũt queſtiones & propoſitiones, enunciationesq́; , ut quarum ſint partes, neceſſario accidat ut hæ partes altera de altera uel affirmando, uel negando dicatur. Vtra ergo de altera dicitur, ea in quęſtione aut propoſitione aut enũciatione Græce τὸ κατηγορούμενον, à Latina ſchola Prædicatum nominatur. De utra uero prędicatio hęc ſit, à Græcis ὑποκείμενον, ideſt ſuppoſitum ſiue ſubiectum: ut, iuſtitia eſt uirtus: hic uirtus prædicatum, iuſtitia ſubiectũ eſt. ¶ † Prædicatum igitur.) Sic ut eſſentiam & naturã explicet eius rei de qua dicitur, ut eſſentialiter de equo, in hac enuntiatione, equus eſt animal: animal enim exprimit eſſentiam & materiam equi: & uirtus eſſentialiter dicitur de temperantia, exprimit enim eſſentiam & uim temperantię: Inde eſt quod quę eſſentialiter de aliquo dicuntur, ea ſola uerius & propius definitiones eius cõſtituant: qualia ſunt genus & differẽtia. ¶ † Vt Ciceroni placuit appel.) Formas uoluit Cicero appellare ſpecies, partim quòd uſum uocabuli ſpeciei ſua ętate nondum receptum formidarit, partim quòd genus confuſum quoddam eſt: & generalitate ſua inuolutius quàm ut uideri ab intellectu

ſtatim poſſit. Et forma illud dicitur, quod conſpectui ſeſe offert, putaui ſignificantius dici formas eas ſcilicet res per quas generis natura in partes diſtincta ueluti oculis conſpicienda ſubijcitur. Sic eſſentia genus in obſcuro eſt, & ueluti deformis niſi in formas ſuas, id eſt ſpecies diducatur per diuiſionem uidelicet. Eſſentiarum enim alia corpus
3 eſt, alia ſpiritus. Cicero in Topicis. ¶ † Et facit propriũ.) Mirum cur proprium quod reuera accidens eſt, ex ſpeciei natura pullulaſcens eſſentialiter, & in eo quod quid eſt prædicari uelit Valla, prẹter omnium ueterum (quod quidem ſciam) ſententiam. Sed ſuſpicor illum huc adductum, per hoc quòd proprium quarto modo dictum ita accidẽs ſit, ut quia ex naturalibus principijs ipſius ſpeciei exiſtit, & totam ſpeciem uelut occupat, naturalem rei proprietatem pro natura, hoc eſt eſſentię parte acceperit: nam quod addit proprium prędicari in eo quod quid eſt, tam non eſt in uero ut & differentia quę citra controuerſiam eſſentialiter prædicatur, eſſentięq; pars eſt, tamen in eo quod quale quid eſt prædicatur. Si enim quęrat aliquis, qualis eſt homo? recte reſpondes eſt rationalis, ridet.

VOCVM SIMPLICIVM aliud diſcrimen.

1 V † Erum enim uero quoniam prędicantium quędam ęquiuoce prędicantur, quędã uniuoce, quędam denominatiue, quia in libris Expetendorum ac fugiendorum plurimis id proſecuti ſumus, ſatis erit cognitionis tenuis cauſſa paucis comprehendiſſe. † Aequiuocum
2

igitur eſt,cuius nomen ſolum commune:pręter nomen ue
ro,eſſentię ratio alia:ut hæc uox canis,terreſtris eſt & ma
rini & cœleſtis.Pręter nomen autem ratio eſſentię cuius
libet horum propria ac ſua eſt:aliam ſiquidem ſciſcitanti-
bus terreſtris,aliam marini,aliam cœleſtis reddemus defi
nitionem.Vniuoca porrò,quorum nomen commune, &
pręter nomen ratio eſſentię eadem,ut animal & homo &
equus,quibus pręter nomen ratio eſſentiæ eadem,eſſentia
ſiquidem animata ſenſilis tam homo quàm equus.† Deno 3
minatiua porrò,quæ ab alio caſu differunt,† præterq; no 4
men habent appellationem:ut à grãmatica grammaticus,à
muſica muſicus,quæ & nominis & rei habent communi-
cationem,& differentiam rei & differentiam nominis,ſi
cut etiam oſtendit definitio.quę enim ſunt ab aliquo, com
municant in eo quod ab eo,ſed non unum & idem ſunt
differunt:ſiquidem caſu,ut grammatica grammaticus, in
reliquis tamen communicant. Illud pariter nos ne lateat
æquiuocis è regione,†opponi polyonyma,rem in nomini 5
bus differentibus habentia communem, ut enſis, gladius,
machæra,ſpatha. Vniuocis è regione obijci heteronyma,
quę differentiam rei,& nominis habent,ut homo & al-
bor:nam alterum animal,alterum color.Locum medium
inter hæc quatuor obtinens,homonyma,inquam,polyony-
ma,& ſynonyma & heteronyma eſt paronymum. Quate-
nus enim communicationem habet nominis, aſſimilatur
æquiuocis ſeu homonymis:at diſſimile polyonymis & hete
ronymis.quatenus porrò nominis habet differentiam,aſſi
milatur polyonymis,& heteronymis:at diſſimile ęquiuocis
& uniuocis.Rurſus ubi rei habet communicationem,aſſi-

milatur

milatur uniuocis & polyonymis, diſſimile ęquiuocis & heteronymis: ubi rei differentiam habet, aſſimilatur ęquiuocis & heteronymis: ſed diſſimile uniuocis & polyonymis.

SCHOLIA

1 *VErum enimuero.) Cum uocũ, quarum naturã, uim ac proprietatem prędicabilium ac prędicamentorum doctrina complectitur, aliæ ſimplici ſignificatione unius conditionis rebus conueniant, deq; iiſdem prædicentur. idque ſecundum traditam doctrinam, uel ut genera, uel ut ſpecies, uel ut differentiæ, uel ut propria, uel ut accidentia: aliæ uero multiplici ſignificatu prædıtę, diuerſę naturę rebus aptentur, operæ precium fuerit & hoc diſcrimen non ignorari à Dialecticis, qui ſibi electam quandam iudicij de uocibus faciendi autoritatem ſuo quodam iure uendicant. Quamobrem Valla noſter poſteaquam qualemcunq; prędicabilium, prædicamentorumq; guſtum exhibuit, ante de homonymis ſynonymisq;, id eſt duplici uocum ratione diſſerit, quàm ſingulorum prædicamentorum traditionem accuratius ingrediatur, idq; Ariſtotelis ſummi artificis exemplo, qui ab hac uocum differentia prędicamentorum*
2 *doctrinam auſpicatur. ¶ † Aequiuocum igitur.) Circunſpectiſſime fecit Ariſtoteles, qui τὰ ὁμώνυμα καὶ συνώνυμα (ſic enim uocat ille ſignificationis uocabula) pluratiuo numero definire uoluit. Nam cum ſignificata neceſſario ad ſua ſigna, id eſt, communes uoces referantur, & ex ipſis ueluti pendeant, atq; hic uniuoca pariter & ęquiuoca intelligenda ſint ſignificata, cum ſuis ſignis ad com-*

*mune aliquod nomen reſpicientia, non poterat aliqua ple-
na fieri explicatio, niſi mutua, hoc eſt, ut & communium
uocum haberetur ratio, & quæ ſub communibus uocibus
comprehenderetur, ea modo intelligerentur, ſicut homo,
bos, leo, aſinus, non per ſe, ſed ad animal commune relata
uniuoca ſunt: ut quæ nomen animalis inter ſe commune
habeant, & definitionem quoq; eiuſdem notę communis:
quæ eſt eſſentia corporea: animata, ſentiens: greſſile: pari-
ter admittant. Neque inter ſpecies alia maius: alia minus
eſt animal: ut omnes cuiuſq; prędicamenti ſpecies ad ſuum
quæque genus, eaq; indiuidua ad ſuas ſpecies accommo-
data uniuoca ſunt. (¶ † Denominatiua porrò.) Denomi-* 3
*natiua propterea dicuntur, quòd ſunt nomina deductitia,
nimirum ab alijs nominibus primogenijs deriuata, cuiuſ-
modi ferè ſunt, quę Grammaticis adiectiua appellantur.
Hęc quoniam ferè accidentia ſunt atque ad eius prædica-
bilis naturam pertinent, ſegreganda fuerant: definitionis
huius documento: à primogenijs quę quanquam ipſa re ac-
cidentia ſunt, partim corporis, partim animi tamen ſecun-
dum rationem uocis prędicationisq;, ſpeciei naturam ha-
bent. Subijciuntur enim generibus quęque ſuis, & de in-
diuiduis pluribus prædicátur, quæ eſt natura ſpecierum.
Deinde & illud monendum fuerat: quanquam primoge-
nia ac deductitia ad diuerſa prædicabilia pertinent, ad id
tamen prædicamentum referri: ſemper enim eius ordinis
prędicamentum cenſendum eſt denominatiuum, cuius fue-
rit ſuum primogenium. Itaq; cum albedo ad qualitatis or-
dinem pertineat, eodem quoque referendum eſt albus, al-
bi canes, albeſcere, & cætera ex eodem fonte deriuata.*

4 ¶ †Prætériꝫ nomen habent appellationem.) Nam particula hæc, Pręter nomen, in libris dialecticorum ex uitioſa Ariſtotelis interpretatione irrepſit. Et enim quod Ariſtoteles habet, κατ᾽ ὄνομα, id eſt ſecundum nomen, ſiue ad imitationem nominis, ipſi reddiderunt Præter nomen manifeſto certo errore, in hac defenſione, cum denominatiua habeant appellationem ſuam, non præter, ſed iuxta primogenium nomen à quo deducuntur.

DE PRAEDICAMENTIS.

Sſentia igitur res eſt ſubſiſtens & per ſe, quatenus eſſentia exiſtens, alio non egens: tametſi ortui ac geniture ſubſtet, ſicut cum primum producta eſt: nam ſolus deus ortu caret, & proprie per ſe exiſtit, quia ab omnibus quoddam abſolutum ac ſeiunctum eſt: at reliqua prædicamenta circa eſſentiam. Nouem ſiquidem prędicamenta adſunt. & abſunt prçter ſubiecti, quę eſt eſſentia, corruptionem: quippe quę accidentis nomine nuncupantur. Magnum namque & paruum, quod quantum eſt, in ui ſua non perſiſtit, quod incrementum & diminutionē ſubeat ad corporis habitudinem. †Continentia & parcitas maior & minor, eodem manēte ſubiecto, ut homine: pueri ſiquidem ad uirilem ętatem excreſcimus in eademque eſſentia permanemus, quantitate differentes. Itidem nunc album, nunc nigrum, idem cernitur qualitate diſtinctum, ubi eadem eſſentia. Et qui nunc amicus mox inimicus, differt in eo quòd Ad aliquid, cum tamen eſſentia non mutetur.

οὐσία

Quātitas

Qualitas

πρός τι

tur. Et nunc quidem Placentiæ, nunc uero Genuę: quod
V bi eſt prędicamenti, nec alteram admittit eſſentiam.
Vbi. Pręterit nunc: & idem manet quod erat ſubiectum, idq́;
eſt Quando. Modò ſtat modò ſedet, quod eſt compoſitum
Quando. eſſe. Et armatum eſt, & inerme, quod eſt Habere. Cæ
συγκεῖσθαι. dit aut ſecat idem manens, eſſentia neutiquam immuta-
ta, eſtq́; prędicamentum Facere. Et ſecatur quis aut cędi
Habere. tur immutata eſſentia, eſtq́; Pati. Decem uero, nec plura
ſunt prędicamenta, id quod ex quadam certum eſt diſtri-
butione quæ eſt huiuſmodi, Ens aut in ſubiecto eſt, aut
non eſt in ſubiecto: quod in ſubiecto non eſt, facit eſſen
tiam: quod in ſubiecto, aut per ſe inſpicitur, aut non per ſe:
quod non per ſe, facit Ad aliquid, affecta ſiquidem ſunt
quæ ad aliquid, ideo non per ſe ſpectantur, & alium
referunt. Filius enim patrem refert ſeruus autem dominum
& frater fratrem, & prorſus quęcunque ſunt ad aliquid
talia. †Quod porrò per ſe, aut diuiſibile eſt, & facit Quan 2
tum: aut indiuiſibile, †& conſtituit Quale. Reliqua ſex 3
prędicamenta ex horum mixtione gignuntur. Eſſentia
nanque cum quanto mixta †uel in loco ſpectatur, & Vbi 4
prædicamentum facit: † uel in tempore: & Quando effi 5
cit: cum qualitate mixta: uel actionem habet, eſtq́; Facere
uel: paſſionem, & eſt Pati. †Cum eo autem quod eſt Ad 6
aliquid conueniens, uel in alio ponitur, & Compoſitum
eſſe dicitur: uel ei accommodatur atque adijcitur alterum,
eſtq́; Habere. Item circumprehendit & facit habere, com
prehendit enim tunica corpus. †& uirtutes & uitia ani- 7
mam Rurſus quemadmodum eſſentię, ita & quantitati ni
hil eſt contrarium, ob hoc inuicem communicantia ſunt

proxima. Qualitas anteit quod eſt ad aliquid: quoniam quale per ſeſe eſt: Ad aliquid autē affectum, ac in relatione poſitum eſt. Reliqua his ſubſtruuntur. Vbi nanque pręcedi Quando: quod locus immobilis, tempus uero mobile: at qui quies motum pręcedit, & principium. ortum ipſum eſt immobilitas motum. Facere antecedit pati, quoniam facere quàm pati nobilius eſt. Cōpoſitum eſſe precedit habere, quod poni quàm circum poni ſimplicius

SCHOLIA.

Quoniam breuius prædicamentorum naturas ac proprietates perſtrinxit, quàm ut præceptio obſcuritate non laboret ob nimiam breuitatem (id quod ſupra non ſemel diximus) dialecticas uoces ſignificatiuas, ut ſunt ſignificatiuę, pertractandas ſuſcipit, atque adeò ſigna ſine rerum, quarum ſigna ſunt, naturis proprietatibusq; cognitis dignoſci non poſſunt, quod ſignorum cognitio ex rerum, quas illa referant, cognitione pendeat, operæ precium ſe facturum putauit Valla ſi de eſſentię, deq; reliquorum pędicamentorum rebus, quatenus res ſunt, in hoc ſequenti capite accurratius perſcriberet, & ſingulorum prædicamentorum proprietates, quibus inter ſe differunt, ex ipſis rerum diſcriminibus mutuaretur. Nam rerum diſcriminibus recte perceptis facile eſt eadē illa et in uocibus, quę rerum ſunt ſigna, animaduertere & ſequi.

¶ †Continentia & parcitas,) Ex cauſſa probat quantitatem, eodem eſſentię ſubiecto manente, non eandem manere, ſed augeſcere creſcereq; pro continentia corporis ui ui, aut parcitate, nunc maiori nunc minori. Neque enim

ita accipienda ſunt uerba Vallę, quaſi continentiam & parcitatem quantitatis exempla ponat, ſed qui has cen cau ſas proponat quantitatis maioris aut minoris: quanto enim continentius uixerit aliquis, tanto minorem corporis molem facit: alioqui continentia & parcitas in uirtutum genere ſunt uirtus autem ad qualitatem pertinet.

¶ †Quod porrò per ſe.) Eſſentię, quatenus eſſentia eſt, proprium non eſt in parteis diſtrahi poſſe, id eſt diuidi: alioqui & ſpiritus & deus, quę eſſentiæ ſunt, ipſi partitio ni eſſent obnoxij. At neq; ſpiritus, neque deus partibilis eſt. Vnde ſequitur ea tantum diſtrahi poſſe, quæ quanta ſunt, hoc eſt, quę ſubijciuntur longitudini, latitudini, ac profunditati: quęq; numero ſunt multa, qualia ſunt corpo ra rerum naturalium, oculis ac ſenſibus expoſita. Omnis ergo partiendi facultas quantitati debetur. 2

¶ †Et conſti tuit quale.) Quanquam enim qualitas, ut albor in pariete, diuidi poſſe uidetur, tamen ipſa diuiſionis uis, & facultas quantitatis quę ineſt parieti, ingenio proprie debetur: niſi enim paries longus, latus, & profundus eſſet, non haberes quod diſtraheres. 3

Locus. *¶ †Vel in loco ſpectatur.) Locus enim eſt ſpecies quantitatis. Definit nanque Ariſtoteles locum eſſe ſuperficiem corporis continentis. Sic aquę ſuperficies locus eſt nauium: & aeri ſuperficies eſt locus auium uelocium. Ergo ſi rerum latitudinem, qua continentur eſ ſentiæ, id eſt, attinguntur ambiunturq;, conſideres unà cum eſſentijs quæ ambiuntur, exiſtunt ex hac coniunctione quantitatis & eſſentiarum appellationes uarię locorum, quę quo ordine digeſta κατηγορίαν Vbi conſti tuunt.* 4

¶ †Vel in tempore.) Tempus, docente Ariſtote. 5

ſupputatio quædam eius motus qua circumagitur machina cœli, quę ſua perpetua uertigine deſcribit nobis horas,
6 dies, menſes, annos, luſtra, ætates, ſecula. ¶ †Cum eo autem.) Senſus eſt horum obſcuriſſimorum uerborum, ſi coniungas eſſent amicum his rebus, quarum omnis natura eſt ad aliud referri, qualia ſunt locus, ueſtimentum, pars, totum. Tum hoc autem ſic fit, ut certum ſitum habeat eſſentia, unde exiſtit categoria generum ac ſpecierum ſitus, ut ſunt ſedere, ſtare, incumbere: deſtrorſum, ſiniſtrorſum, ad orientem & occidentem, ſupinum eſſe, & ſimilia ſitus diſcrimina: aut ut ipſi eſſentię aliquid tale certo modo circumponitur, quales ueſtitus, armatura, unde eſt categoria uocum ad habitum pertinentium, quę à genere ſuo ſummo habitus appellatur.
7 ¶ †Et uirtutes & uitia.) Suſpicor hanc clauſulam à ſciolo quopiam, qui categorię uim huius non intellexerit, primum adſcriptam: poſt librariorum uitio in contextum irrepſiſſe. Neque enim uel uirtutum, uel uitiorum uocabula ad hanc categoriam pertinent ſed ad qualitatem ſunt referenda, ut ſupra in quinque uocum tractatu, poſteaquam rationem numeri quinque uocum reddiderat, ſubiecit & cauſam, propter quam ordine illo quinque uocum doctrinam digeſſiſſet. Ita hic quo
8 que poſt redditam cauſam numeri decem prædicamentorum, addit cur hoc ordine, ueteres ipſe imitatus, Categoriarum tractationem inſtituerit.

QVID PRAEDICAMENTORUM cuilibet ſit peculiare.

1 R†Vrſus eſſentiæ ſuum & peculiare eſt, non ſu-
2 ſcipere magis & minus: non enim magis animal

homo quàm equus. Qualitatis autem ſuſcipere magis & minus: album ſiquidem magis & minus dicitur: ita cætera accidentia qualitatis. † *Quantitatis proprium eſt æqua & inæquale, ut palmus, ulna: ut tres tertię ulnę unius, uni ulnę æquales, & quinque & decem inęqualia. At bis quinque ipſi decem ęqualia.* † *Eius porrò quod eſt Ad aliquid proprium eſt oppoſita colligere: Nam patre exiſtente, eſt etiam filius: & domino exiſtente, eſt ſeruus. Vbi proprium eſt comprehenſio, ſicut ipſius quando, non permanere, ſed effluere. Facere eſt actio, ut pati paſſio. Compoſitum eſſe eſt proprium ſitus, ut Habere, adiectio.* 2 3

SCHOLIA.

R †*Vrſus eſſentiæ ſuum peculiare eſt.) Quoniam eius qui uerum Dialecticę fructum perceperit officium eſt, ad quod quæq; uox prædicamentum pertineat (quanquam quę ſupra dicta ſunt huc quoq; pertinent) uiſum eſt tamen Vallæ operęprecium: ſe ad ea quæ tradita ſunt cuiuſq; prędicamenti proprietates ſubijcere, explicareq;, quæ uelut notę ſunt, ad quas reſpicere oportet eum qui quamque uocem, quę in diſputationem ſuſcipitur, ad quod prædicamentum pertineat, certò pronunciare ſtatuereq; debeat.* ¶ †*Quantitatis proprium eſt æquale &c.) Hęc eſt nota qua deprehenduntur uoces ad quantitatem pertinentes, ſi ſecundum ipſas æqualitas, aut inæqualitas rerum ſuſceptarum, cum ęqualia ſint, quę parem habeant quantitatem, ut collatum ſtadium ſpatio ducentum paſſuum, inæqualitatem facit, collatum autem CXXV. æqualitatem conſtituet.* ¶ † *Eius porrò, quod eſt ad ali-* 1 2 3

Quãtitatis proprietas

Diuinare imò affingere coge.

quid pro) Hic intellige, cum uox aliqua ſignificatiua neceſſariò ſecum alteram trahit ad quam refertur, & ex qua ueluti pendet, qua nota deprehendis quę uox ad relatiuorum ordinem pertineat: ut, ſeruus collocandus eſt in his quæ ad dominum referũtur, ſerui enim appellatio neceſſariò ſecum trahit dominum: & uiciſſim dominus ſeruum. Talia ſunt uocabula cognationum, affinitatum, contractionum ſocietatumq; omnis generis.

bat mutilũ quo utebamur exemplar.

DIVISIONES PRAEDICAMENTORUM.

Diuiditur autem eſſentia in corpus & uacans corpore. Corpus in animatum & anima carens. Animatum in ſenſibile & ſenſu uacuum. Senſibile in animal & Zoophitum. Rurſus animal in rationale & ratione carens. Species autem ultima, ut homo in indiui-

Eſſentię diuiſio

1 dua, ut Socratem, Platonem, Georgium, Eucarpum. †Quantitas diuiditur in lineam, ſuperficiem, corpus, locum, tempus, numerum, & orationem. Et quantum quidem aliud eſt continuum, aliud diſcretum. Continui quinque ſunt nominatę ſpecies: diſcreti reliqua duo, numerus & oratio. Rurſus quanti quoddam eſt ſitum habentium ad ſe inuicem earum quę in ipſis conſtiterunt particularum, ut li-

2 nea, ſuperficies, corpus† locus: quoddam non habentium ſitum, ut numerus, tempus, & oratio: nam licet tempus ſit cõtinuum, non tamen etiam habet poſitionem, quod non perſtet, at quod non perſtat, quo pacto poſitionem habere po-

3 terit? †Rurſus à quanto quatuor effluunt mathematicę. nam continuum uel immobile eſt, & Geometriam fecit, uel mobile, & procreat Aſtronomiam: diſcretum uel per

qualitatis, ſeſe inſpicitur,& facit Arithmeticam:† uel ad alterum aſ- 4
fectionem habet,& facit Muſicam.† qualitas diuiditur in 5
habitum & affectionem,paſſibilem qualitatem, & paſſio
nem,potentiam & impotentiam,figuram , & formam.†
Habitus eſt intentio affectionis & in ſeſe permanentię
ex iugi & exercitata actione,ut in naturam trāſire uidea
Habitus tur,& quędam comparata uſu natura.† Habitus etiā no- 6
men obtinent,quæ à natura ſunt nobis inſita,nedum affe
Paſſiua ctione:ut uiſus & cęteri ſenſus.† Paſſiua qualitas ſimiliter 7
qualitas eſt paſſionis incrementum,intenſioq́; difficulter delebilis,
plane ue indelebilis.Non defuerunt philoſophi,qui in mo
ribus pariterq́; diſciplinis habitum dicerent:† paſſiuamq́; 8
qualitatem in ira,odio,reliquisq́; perturbationibus ex lan
guore.† Caliditates porrò & frigiditates nunc in habitu 9
& affectione ponerent,nunc in paſſiua qualitate & ægri
tudine:& proinde à participando habitus uel affectio iu
re dici uidetur caliditas:ab alterando autem paſſiua quali
Potentia. tas uel paſſio.† Potentia,ut in infante cum dicimus curſo 10
rem uel iracundum eſſe,potentia grammaticum uel muſi-
cum uel aſtronomum,& omnino eorum quę in præſentia
non poſſit exercere:at temporum acceſſu contingens, ut id
poſſit efficere.Impotem uero eum,qui capax non eſt natu
ra ad aliquam olim obeundam actionem,ut homini uola-
re impoſſibile eſt,& aquilę in aqua uitam ducere , &
Figura. equo ſermocinari,& cętera quę factu impoſſibilia.† Figu 11
Forma id ra dicitur linearis effictio,reiq́; alicuius expreſſio. Forma
eſt συμ prominens qualitas,ſubſtantia ue & idea,& informatio,
μετρία. ẽt interpolata coloratio. Sunt qui figuram in rebus ac-
cipiant inanimatis:Formam uero in rebus animatis.

Alij figuram quidem faſtigioſe procedentem: Formam Relatiuorum
12 *uero ſupernam uocant ſuperficiem.* † *Ad aliquid generalius diſtributum, quadrifariam diuiditur. Cui ſententiæ Grammatici quoque aſtipulantur: in naturam, fortunam, artem, & propoſitum. Vbi diſtribuitur ſimpliciore modo in ſurſum, deorſum, ante, ponè, dextrorſum, læuorſum. Sed horum ſingula uariam habent affectionem: nam eius quod eſt ſurſum, multæ differentiæ, in nubibus, in æthere, in aſtris, ad polum, ſupra polum. Similiter deorſum: & reliqua in infinitum particula-*
Vbi.
13 *rioribus locis euariantur.* † *Quando autem diuiditur in præſens præteritum, & futurum tempus. Præſens in-* Quando
Facere.
14 *diuiduum, reliqua diuiduntur.* † *Facere diſtribuitur in*
15 *rem, & orationem,* † *& ſenſum interiorem. Actio per manuum exercitium perq; inſtrumenta omnia: & horum ſingula in ſuas actiones: ſermo in omnium nationum idiomata: interroganti nanq;, quid hic mihi facit? occurrimus, ſermocinatur, diſſerit, intelligentia excutit. Pati in ea quæ in anima ſunt, & quæ in corpore, quæ paſſiones ſunt infinitæ. Compoſitum eſſe diſtribuitur in ſtatum, ſeſſionem, recubitum: quorum ſingula ſuas habent differentias. Nam ſtatus eſt uel in tota planta, uel in extremis digitis, uel geniculantibus, uel aſcenſu æquali uel inæquali, ambobus pedibus, uel uno cruris nixu. Seſſio quoque recta, prona, ſupinata, alterna poplitis ingenua mutatione, & ſimilibus. Recubitus pariter ſupinus pronus, obliquus, atque ita in cætera. Compoſitum eſſe quoque eſt uidere: ut in aceruo frumenti, arenæ: ut in oleo: aqua,*
Pati.
συγκεῖσθαι
16 *& ſimilibus. Ex uarijs agendi figuris.* † Habe- Habere.

re diſtribuitur, ſicut in armatum uel quomodocunq; tectū eſſe. Permutatione aliqua aut impoſitione: ut in modio, in fidelia, reliquiſq; uaſis: dicimus namq; modium habere triticum, uinum ue habere fideliam: In poſſeſſionem ut cū quis habet opes, iugum fert, uel habet, & ſimilia.

SCHOLIA.

quātitatis diuiſio

Q †*Vantitas diuiditur.*) *Diuidit genus quantitatis ſimpliciter in ſpecies, quod genus partitionis tamen ſine culpa ſequitur, cum differentiæ per quas alioqui genera commodius diuiduntur, idoneę non ſuppetant. Tametſi in hoc genere nihil fuerat huc confugere, quando Ariſtoteles differentias quantitatis binas ipſe reliquerit explicatas, quas & Valla deinceps breuiter ꝑſtringit. quod ſi quis cogitando altius inueſtigarit, inuenerit triplex quantitatis diſcrimen, ut quantitas uel ſit in extenſione, cuius ſpecies ſunt lineę, ſuperficies, corpus: uel in ſucceſſione, id quod eſt tempus: uel in diſcretione, unde exiſtunt numerorum ſpecies, & menſuræ uocum humanarum, è quibus deinceps innumerabiles propemodum ſpecies propagantur.*

Antequam ad generis huius indiuidua deuenias, quod apertius ex ipſa prędicamenti huius deſcriptione, ueluti tabula ob oculos poſita cognoſces. ¶ †*Locus.*) *Quanquam locum ſpeciebus quantitatis Ariſtoteles adnumerat, eſtq; locus aliud re ipſa nihil, quàm ſuperficies corporis continentis, tamen quia appellatio loci libera non eſt, ſed alterum, nimirum locatum refert, quod ex eo pendet, aptius multò dirigentur locorum uocabula uel in categoriam eorum quę ſunt Ad aliquid, uel ipſius Vbi genera.* ¶ †*Rurſus à quanto.*) *Oſtendit quibus diſciplinis ſubſeruiat* 3

κατηγορία quantitatis. Nam cum omnis diſciplina tradatur partim definitionibus, partim etiam ratiocinationibus, atque hæ tractari nequeant niſi ab eo qui cuiuſq; rei genus ac ſpecies complectatur, quam facultatem præſtat categoriarum cognitio: quicquid Mathematici differunt de longitudinibus, ac cęteris magnitudinibus, item numeris, hoc totum ex quantitatis fere categoria petitur.

4 ¶ † Vel ad alteram affectionem.) Muſica ſonorum diſtinctiones, hoc eſt numeros tractat, atq; aliud nihil facit: quàm quod numerorum uires ac naturas in ſonis expendit ſecundum conſonantiam ac diſſonantiam: quamobrem diſces hic quod uocabula & geometrica, & aſtronomica, & arithmetica, deniq; muſica, quæ Euclides, Ptolemæus, Boethius, Iordanus, cęteriq; Mathematici perſequuntur,

5 ad hunc quantitatis ordinem ſunt referenda. ¶ † Qualitas diuiditur.) Scopus fuit Ariſtoteli ad hunc modum qualitatem diuidenti, uelut locos quoſdam oſtendere earum uocum quę ad qualitatis categoriam pertinerent, tametſi ſolita ſua obſcuritate rem per ſe obſcuram & nouã obſcuriorem reddit. Sentit enim quod omnia uocabula quibus facultatem uel cognitionis, uel honeſti ritè nominamus, ſub hoc genere qualitatis ſint dirigenda. Talia ſunt ſcientiarum artium q; omnium: Item uirtutum ac uitiorum nomina. Nam ab his rebus omnibus, quales quidem appellamur. Quærenti enim, qualis hic homo? rectè reſpondebis: eſt doctus, medicus, iurecõſultus, theologus, uerus, uanus, caſtus, libidinoſus. Porrò affectionem, quam alij diſpoſitionem uocant, hic intellige propenſionem quandam ſiue corporis, ſiue animi, & uelut pręparationem quæ tanquam

Qualitatis diuiſio

gradus quidam ſit ad iuſtam perfectionem ſiue ſcientiæ, ſiue uirtutis. Ergo quę uoces ingenij pro penſionem incli nationemq́; ſignificant (ut docilis) eæ quoq; ad qualitatis gregem ſunt referendæ. ❡†Habitus eſt.) Sic mobilitas 6
agilitasq́; digitorum, affectio eſt & diſpoſitio ad artem pulſandi citharam, quam ſi iugi exercitatione intendas at que augeas, fiet ex affectione habitus, id eſt, prompta & expedita facultas, quoties uelis, citharam pulſandi, ut non tam arte quàm natura cõtigiſſe tibi eam uim uideri poſſit. Idem cenſendum eſt & in cęteris facultatibus uſu uenire.
❡†Paſſiua qualitas ſimiliter.) Paſſiones intellige aduen 7
titias affectiones permotionesq́; temporaneas ſiue corporis ſiue animi. Corporis, ut calor, frigus, albor, nigror, ſi ſubito obtingant adueniantq́;. Animi autem, ut ira, odium, gaudium, lętitia, ſpes, metus. Nam hęc & ſimilia pro tempore & accedunt & recedunt. Sentit ergo Valla harum paſſionum confirmatam conſuetudinem, qua homines denominentur, conſtituere ſpeciem qualitatis. Nam ſi ſubito talia recedunt, non denominant eum cui obtingunt. Neque enim qui ira tangitur, continuò iracundus dicitur, ſed apud quem ira deſidet, & uelut paſſionem habet, is proprie iracundus dicitur. cuius generis denominationes pertinent ad hoc genus paſſiuę qualitatis.

Qui animi morbi ra: dices ege: rit, quiq́; ſint tempo ranei: ut de Cic. in 4. Tuſcul. queſt.

❡†Paſſiuamque qualitatem in ira.) Hoc eſt, eam quę facit ſenſum pati afficique, ut pallor ex timore, cuius generis ſunt colores, ſoni, ac frigiditates. Breuiter quæcunque aliquo ſenſuum percipiuntur, quorum omnium uoces in hunc cõmunem locum paſſiuæ qualitatis pertinent. Porrò quod iram, odium, inuidiam, ac ſimiles animo- 8

rum affectiones,itidem in ordinem appellationem'q́; paſſiuæ qualitatis redegit Ariſtoteles,hæc accidit quòd denominatiua horum,ut iracundus,iucundus, liuidus & ſimilia,ab animi paſſionibus affectionibusq́; proficiſcuntur. Sunt autem animi affectiones,odium, ira , inuidia, liuor, non aliter atque corporis affectiones ſunt,calor,frigus, albedo:nigredo.

9 ¶ † *Caliditates porrò & frigiditates nunc in habitu & affectione ponerent.*) *Scilicet ſi quando ſic conſiderentur,eorum ratio haberetur, ut ad patiendum aliquid,aut perficiendum, uel præparationem, uel facultatem habeamus. Tametſi ſententia Vallę mihi in nullo neque ueterum,neque recentium ſcriptorum lecta eſt,hoc tantum ſcio:quod Ariſtoteles calore affici corpus obiter docet,tractans primum genus qualitatis:ut hinc colligi poſſe uideatur,calorem,ut eſt pręparatio ad habitum aliquem aduentitium:ſiue ſit in morbis:ſiue in partibus,ad primum illud genus referri poſſe.*

10 ¶ † *Potentia ut in infante.*) *Sentit Ariſtoteles etiam ad qualitatis categoriam pertinere eas uoces:quæ ſignificant naturalem quandam ſiue indolem:ſiue inſcitiam, appetitionem:procliuitatemq́; ad aliquid:uel artificij plenum,ad tempus conficiendi uel patiendi quippiam: cuius generis Græcis ſunt notiora uocabula,ut* δρομικὸς, πυκτικὸς διδακτικὸς, γραπτικὸς, *ad curſum ad pugilum artem , addiſcendum , ad picturam idonei per naturam: qualia ſunt Latinis edax, bibax uorax:emax: loquax,docilis,facilis,comprehenſibilis,ductilis. Tum,quæ his ſunt contraria,naturalem quandam infirmitatem ineptitudinemque ad aliquid ſignificantia:ut mollis, quod*

infirmum ſignificat ad reſiſtendum, implumis, infœcūdus, inamœnus, infeſtiuus, indocilis, moroſus, difficilis, aſper, & ſi qua ſunt ſimilia, quibus abhorrentem à re quapiam indolem, naturalis facultatis infirmitatem ſignificamus. Et ſane tot ſunt huius generis loci, quot ſunt artes uirtuteſq́;, ad quas homines per naturam uel compoſiti, uel incompoſiti deprehenduntur, quare hæc ratio maxime petenda ex phyſiognomia Ariſtotelis, in qua animantium, præcipue uero hominis, indolis diſcrimina nominatim tractantur, qua de re aptius in deſcriptione fabulę.

Figurę. *¶ † Figura dicitur linearis effictio.) Cuius generis ſunt* 11
figurarum Arithmeticarum, Geometricarumq́; uocabula, ut triangulus, quadrangulus ἑξεδρος, hoc eſt, cubus ſphęra orbis. Nam quod hęc omnia ad ſpeciem hanc pertinerant: argumento eſt, quòd Mathematici hæc omnia ceu per figuram, ceu genus definiant, cum dicunt: Triangulus eſt figura, tribus angulis ęqualibus incluſa. Obſtat quod eędē hæ uoces, ſi ut ſpacia magnitudinis ſignificant, conſiderentur, in quantitatis prædicamento collocentur. ¶ † Ad ali- 12
quid generalius.) Ad genus naturæ pertinent agnationū cognationumq́; uocabula & affinitatum: hæc enim omnia naturalem ſanguinis coniunctionem ſignificant, Pater, filius, ſocer, gener, nepos, auus, patruus, matertera, neptis, auunculus, glos, leuir, nurus &c. quę Iureconſulti perſequuntur in doctrina ſucceſſionis hæreditariæ & gradibus. Ad fortunę autem locum collocandę ſunt ſeruitutis, dominij, poſſeſſionis, & ſimilium coniunctionum uocabula, ut dominus ſeruus, herus miniſter, princeps ſubditus, patronus cliens, & ſi qua ſunt alia fortunarum neceſſitudinumq́;

numq; nomina. Ad artem porrò pertinent, ut exemplis agamus, præceptor diſcipulus, imperator miles, architectus. aliaq; quę ſuam ſignificationem aliunde ueluti mutuantur, quando omnis artifex operis alicuius eſt artifex: & omnis qui docet aliquid, & ab alio diſcit, tot ſint relationes, quot ſint ſpecies artium, quibus docendis diſcendisq; opera hominum coniunguntur. Propoſita denique ſunt uoluntariarum neceſſitudinum appellationes, ut amici, inimici, hoſtes, pacati, conuiuæ, coutubernales, uicini, ac ſimilium nominum, quæ coniunctionem aliquam inter homines conſultò ſuſceptam declarant.

13 ❡ † Quando autem diuiditur.) Species enim præteriti temporis ſunt modò, dudum, heri, nudiuſtertius, nudiuſquartus, ab hinc menſem, ab hinc biennium, centum ab hinc annos, & ſimilia diſcrimina, quę utcunque circum loquendo explicamus. Itidem futuri temporis ſpecies ſunt paulò poſt, ſtatim, poſt horam, ad ueſperam, cras, perendie, proxima ſeptimana, ſequenti menſe, annos poſt decem, quę rationes pertinent proprie ad Chronographos obſeruatores ſupputatores q; temporum. Quãdo.

14 ❡ † Facere diſtribuitur.) Primus locus categorię ipſius actionis ſumitur ab ipſa re, quam faciamus agamus ue ut fabrificare, ędificare, componere, ſtatuere, ſerere, metere, quod genus diſtinctius explicaueris ſi ſingularum artium & ruſticarum & mechanicarum locos feceris, & quodq; genus faciendi per inſtrumentorum, quibus fiat uarietatem, in ſpecies diſtribuas. Tales loci, agrum colere, architectari fabricare, nauigare, ſarcire, lauare, pingere, fingere, fundare, texere, conflare, quę omnia ſecundum materiam diuer Facere.

ſam, & inſtrumentorum, quibus utuntur opifices, uarietatem, deinceps diuidi poſſunt. Nam infinitæ ſunt ſpecies huius categoriæ, cum actiones ipſę ſint infinitæ. ¶ † Et ora 15
tionem.) Senſus eſt, alter, caput eſſe ſumendum à facultate loquendi. Loqui.n. ſpecies eſt ipſius actionis, ad quem locū pertinent ſermocionari, diſputare, diſſerere, definire, diuidere, ratiocinari, contendere aſſeuerare, affirmare, negare optare, precari petere, latine loqui, græce, germanice loqui.
¶ † Et ſenſum interiorem.) Sentit.n. uerba, quibus actio 16
nes interioris hominis.i. animi declarauimus item pertinere ad hanc categoriam, cuiuſmodi ſunt intelligere, imaginare, decernere, cogitare, ſtatuere, dubitare, credere, ſperare & ſimilia multa, quæ ſingula deinceps diuidi poſſunt in ſpecies, donec ad indiuidua deueniatur. ¶ † Pati.) Bre 17
uiter eadem eſt ratio categorię huius ſpecies deducendi, quam tradidimus explicuimusq́; eſſe actionis, cuiq;.n. actioni reſpōdit ſua paſſio. Diuide ergo paſſionē ſecundum diſcrimen eaꝝ rerū quę fiunt. Fiunt aūt opera uaria manuarijs artibus. Item dicunt multa & diuerſa: fabricant deniq; in omni officina, quæ uarietates diuerſas faciūt ſpecies paſſionis. Sed & huc pertinent quę de generibus motionum diſputant Philoſophi, ut mouere, generare corrūpere, augere, minuere, de loco in locū trāsferre, atq; hoꝝ paſſiua. ¶ † Habere.) Tot ſunt ſpecies habitus, quot ſunt figu 18
rę tū armoꝝ, tum ueſtimentoꝝ, quę à corpore habent. Huius generis ſignificat loricatū eſſe, galeratum, pileatū, tunicatum. Breuiter appellationes ueſtium & armoꝝ in hāc categoriam ſunt digerendæ. Item habere dicimur ꝑmutatione aliqua: quomodo uir habet uxorem, uxor uirum.

DE QVAESTIONIBVS.

1 *Xpoſitis ſimplicibus rebus ac uocibus, de quibus omnis oritur ambiguitas, conſequens uidetur, ut ambiguitatum ſiue quæſtionum genera oſtendamus, quæ ueterum conſenſu Philoſophorum, aut ſoli deo, uel naturæ cœleſti ſunt cognita, aut omnibus obuia, aut ſolis peritis hominibus explorata. Quę ſoli naturę cœleſti cognita, nefas, indagare: quæ omnibus certa delirum eſt diſputando exquirere. Sola reſtant igitur peritis duntaxat explorata, ratione & intelligentia patefacere, quorum ratio eſt, omnino quadripartita. Quęritur ſiquidem, an ſit, quid ſit, quale ſit, & cur ſit. An ſit: ut an* Vlyſſes *Aiacem occiderit. an ultra* Indiam *ſint populi. an* Genua *à* Magone Pœno *ſit diruta, & à* Romanis *reſtituta.* Quid *ſit homo, quid ſit eclipſis, quid ſit continentia, quid ſit electrum.* Quale *ſit: ut qualis ſit* Indica *natio. qualis fuerit* Plato*. qualis nardus* Celtica*. qualis* Neroniana *uita.* Cur *ſit: ut cur cœlum rotundum: cur homines ciuitates condiderint: cur leges, quibus tenerentur, ſciſcendas eſſe exiſtimauerint. cur* Gallorum *rex in* Italiam *duxerit exercitum.*

Vide Quintil. li.3. c.9 An ſit.

2 Proinde, An *ſit,* † *coniectura explicatur hoc modo: ut cum quęritur naturane ſit ius inter homines, an opinionibus: aut cum quęritur, quæ fuerit origo cuiuſque rei, ut, quæ origo* Grammaticæ *aut* Rhetoricę*, diſciplinarum ue reliquarum, aut de interitu, ut num ſit in homine uirtus interitura.* Quid *ſit, definitione explica-*

turꝫut cum quæritur, quid ſit iuſtitia, quid ſit ſacrilegus, quid ſit æther. proprium ne ſit recte loqui grammatici: & ornate dicere ſit ne proprium oratoris, aut quot ſint partes orationis, quot ſint uirtutum genera. aut ſi quęritur, quę ſit natura auari, ſeditioſi, glorioſi, inſulſi. Quale: ſit ne appetenda gloria, an expetenda pecunia. laus ne an opes magis expetendę. num fugienda paupertas. ęquum ne ſit ulciſci iniurias. honeſtum ne ſit gloriæ cauſa mortem obire. Cur ſit, finem ſpectat & coniectura explicatur.

Quale ſit.

Cur ſit.

SCHOLIA.

E†Xpoſitis ſimplicibus rebus ac uocibus.) Eſt autem quæſtio ſententia cum nota quęrendi, id eſt dubitandi propoſita. Sunt autem particulæ quibus quærimus: an, utrum, quid, cur, quo modo, quale, quod genus quęſitiua nominant Grammatici. Sic quæſtiones ſunt, An Deus ſit, qualis ſit uita Dei, cur mundus ſit creatus, an utiles literę, an Reipub. noxij mercatores, an ducenda uxor ſtudioſo. ¶ † Coniectura explicatur.) Id eſt, quadam ingenij ſagacitate, qua adiuuatur doctrina locorum poſt tradendorum. quod enim eſt ſagittarijs, quorum ſtudium eſt ſcopũ ferire, directo contentoq́; arcu: hoc eſt ueri inquiſitio fortuita ingenijs ſagacium hominum. Et ut ſagittarius non ſemper ferit ſcopum, ita non ſemper uerum in cauſis dubijs diſputationis contentione apprehenditur. quamobrem hæc inueſtigatio ingenioſa quę ꝑ ſingulos locos, & uelut mentis tela in cauſę ſcopum dirigit, coniectura dicitur. Trãſlatio eſt ſumpta ab ijſdem ſagittarijs, qui cum multa tela inijciãt ſimulq́; emittant, non tamen ſemper omnes feriunt.

Cõiectura quint. li. 3 cap. 7

LECTORI SALVTEM.

Pietatis quodam in Rempu. literariam affectu commoti, Dialecticas Moſellani commentatiunculas inter mori non ſumus paſſi: poſthumas quidem illas. ita tamen genuinas, ut pręter poſtremam autoris manū nihil in ipſis deſideres. Nam quemadmodum in rebus humanis poſthumi, licet ſumma enutriantur cura, fieri tamen uix poteſt, quin germanę aliquid remittant indolis, quæ ſuperſtite parente ad maturam poterat peruenire frugem: ſic in hac quoq; cauſa, ęquus lector non ſtatim cœlum terrę miſcebit, ſi lucubratiunculas iſtas autorem parentemq́; ſuum non per omnia exprimere uiderit, quin potius reputabit ſecum archetypi copia deſtitutos nihil temere uoluiſſe conari, quippe qui tutius rati, maioremq́; nos apud ſtudioſos inituros gratiam, ſi fidem magis q̃ temeritatem præſtaremus. Vale, & noſtram operam amplectere.

DE SEDIBVS ARGVMENtorum, pariterq́; argumentis.

Poſteaquam quæſtionum genera cognita ſunt, ut omnis ſoluatur ambiguitas, opus eſt argumentis: quæ ut arte deprehenſa teneantur, quibus de locis eruantur inſpiciendum eſt. Et quoniam dialecticorum ſeu probabilium cupis habere cognitionem, demonſtratiuorum & ſophiſticorum locos miſſos faciemus, quos tibi in noſtro magno licebit opere Expetendorum ac fugiendorum intueri: nunc demum probabilibus erimus contenti. Sunt ergo

Locorũ diuiſio ex Ariſt. Rhet. — Loci, unde probabilia educuntur argumenta, argumentorum ipſorum ſedes: quorum alios extra dicendi rationem ad id quod in controuerſia poſitum eſt, comprobādum accipimus, alij, quos ex cauſa trahimus. illos artis expertes, hos artificiales ſolemus appellare. Ex illo priore genere ſunt, præiudicia, rumores, tormenta, tabulę, iuſiurandum, teſtes. Ex altero ſunt, ex toto: ex partibus, ex nota, ex coniugatis, ex genere, ex forma, ex ſimilitudine, ex differentia ex contrario, ex adiunctis, ex antecedentibus, ex conſequētibus, ex repugnantibus, ex cauſis, ex effectis, ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

ἄτεχνοι

ἔντεχνοι

DE INARTIFICIALI. probatione.

Definitio eſt Aſconij Pediani, — Præiudicium itaq; dicitur res, quæ cum ſtatuta fuerit, affert iudicaturis exemplum quod ſequantur: ut à ſenatu aduerſus Milonem. Confirmantur pręcipue duobus, autoritate eorum qui pronunciauerunt, & ſimilitudine rerum de quibus quęritur. Erit ergo à prędiudicio argumentum huiuſmodi: Senatuſconſulti de hac re prędiu dicium latum eſt: non eſt ergo quod de ea plura dicamus, nam aduerſus conſulta Senatus decretaue Principum uel magiſtratuum, remedium nullum eſt. Rumor ac fama publicum teſtimonium eſt: quod qui uult infringere, ſermonem uocat ſine ullo certo autore diſperſum: cui malignitas dederit initium, incrementum credulitas, quod fraude ininimicorum alicui poſſit accidere innocentiſſimo.

Rumor

Βάσανοι — A tormentis probamus, cum dicimus inuentam eiuſmodi quęſtionem ob uera fatendi neceſſitatem. Contra tormen-

ta,dicit ipſa eſſe plerunq; cauſam falſa dicendi: quod alijs patientia facile,mendacium faciat alijs infirmitas neceſſarium. A *tabulis, aut pro tabulis,aut contra tabulas: quas ſcimus refelli ac recuſari,id notius eſt argumentandi genus,* q̃ *ut pluribus hoc tempore uideatur explicandum.* A *teſtimonijs argumentamur:circa quæ patronis cauſarum ſudor.* Pro *teſtimonijs & contra teſtimonia quo pacto argumentandum,res ipſa nos admonebit.* A *iuſiurando argumentabimur, magnum momentum uideri,à uiri autoritate inductum, aut à uiri improbitate refellemus.*

συγγρα- φῶν. Μάρτυρες. Iuſiurandum.

DE PROBATIONE artificiali.

P*Er uulgata ſatis hęc ſunt argumentorum genera,quę artis dicunt' expertia:& ex ea quę agit' cauſa facile nobis ſuggeruntur.quare ad artificialia tranſeamus.* A *toto igit' ducitur argumentum,cũ quod in quęſtione poſitũ eſt:definiẽdo comprobamus.* De*finitio proprie* p̃ *genus* & *differentiã fit:ut homo eſt aĩal rationale. rhetorica eſt ars bene dicẽdi.*Sed *aliquãdo loco definitionis utimur deſcriptione:ut homo eſt ãnimal bipes,cuius caput in cœlum attollitur, & binæ ab humeris dependent manus, & eo modo reliqua. Si ergo quæſtio de toto aliquo, ea definiendo diluitur.*Eſt *autem definitio,ut* Plato *inquit, breuis oratio,ſubiectę rei naturam oſtendens.*Vt *autem* Ariſtoteles:*Definitio eſt oratio,quę id quod definitur, explicat quid ſit.* Hæc *igitur proprie per genus & differentiam,ut diximus,id facit.*Sed *aliquando etiam diuidendo: ut genus in ſpecies: aliquando parciendo, ut totum*

A toto. Definitio. Ὅρος οὐσιώδης.

in partes:ut ſi fuerit queſtio de animali, quid ſit, de toto animali quæritur. Per genus ergo & differentiam definiendo diluo queſtionem: cum dico, animal eſt ſubſtantia animata ſenſilis: diuidendo autem idem oſtendo oblique dicendo, animal eſt quod partim in terris, partim in aquis, partim in aere uitam ducit. Partiendo hoc modo: animal eſt quod anima conſtat ſenſibili & corpore. Aliquando definimus à contrarij remotione, ut Horatianum illud:

Κατ᾽ ἀ-
φαίρε-
σιν τοῦ
ἐναντίου

Virtus eſt uitium fugere, & ſapientia prima
Stultitia caruiſſe.

Si fuerit ergo queſtio an concha maris ſit animal, à toto, nempe ab animali traho argumentum per definitionem, dicendo: Animal eſt ſubſtantia animata ſenſilis: Concha maris eſt ſubſtantia animata ſenſilis, ergo concha maris eſt animal. Ex partium enumeratione trahitur argumentum: ut ſi quæratur: an montis crypta ſit domus, diluitur quæſtio hoc modo: domus conſtat ſolo, fundamento, ac parietibus conſurgit: & tecto ſuperne contegitur, crypta non eſt huiuſmodi: non ergo domus. A nota uerbi ſeu etymologia locus ducitur argumenti, cum quod in queſtione poſitum eſt, etymologia diſſoluitur: ut ſi quæratur de quopiam an ſit locuples ab etymologia argumentabor hoc modo. Locuples eſt qui locis abundat: abundat autem locis ille, eſt ergo locuples. Poteſt & per negationem comprobari: ut quod ex humo non eſt, id non eſt homo: non eſt autem ex humo anima, non ergo anima eſt homo. A coniugatis. Coniugata dicuntur quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdem, ut prudens, prudentia, prudenter: ut ſi quæratur de quopiam, ſit ne pru-

Ab etymologia.

Pli. li. 18. ca. 2.

Gel. lib. x. cap. 5.

A coniugatis.

dens, arguetur eſſe hoc modo: Prudenter agit, ergo prudẽs eſt. Ita, iuſte agit, ergo iuſtus. ager eſt compaſcuus, ergo licet compaſcere. A genere. Sicut à toto diximus partes comprobari partiendo, ita à genere ſpecies diuidendo comprobamus. Nam cum Rhetorica in partes diuidatur, inuentionem, diſpoſitionem, elocutionem, memoriam, & pronunciationem, ſi quid fuerit harum partium, oſtendemus eſſe inter partes rhetoricę collocandum. At cum eiuſdem artis ſint ſpecies, demonſtratiua, deliberatiua, iudicialis, in quas Rhetorica genus diuiditur: oſtendemus ſi qua oratio ſtructa in harum aliqua fuerit ſpecie, totam eò confluere Rhetoricam, & partes ipſius ibidem inueniri. Et ſi quis moriens legauit argentum uxori omne ſuum, quæratur, num etiam numerata domi pecunia legata ſit, à genere eruetur argumentum hoc modo: Omne argẽtum uxori legauit maritus, atqui numerata domi pecunia argentum eſt, ergo & numerata domi pecunia legata eſt. A forma ſiue ſpecie eſt, cum ſicut à partium enumeratione totum comprobari diximus: ita à ſpecie genus demonſtratur, quę hoc modo diſtinguuntur. Si totum uelimus oſtendere, omnes nobis partes ſunt oſtendendę: nam ſi orationis partes non octo, ſed pauciores attingamus, non poterimus omnem orationem illis concludere. uelut ſi rhetoricam tanquam totum quoddam uelis per inuẽtionem & diſpoſitionem comprehendere, non poſſis. Contra uero ipſam tanquam genus oſtenderis, una duntaxat expreſſa ſpecie, uel iudiciali, uel deliberatiua, uel demonſtratiua: ut rhetorica deprehenditur, ubi iudicialis fuerit oratio. Vt quoniam reſpublica ueterum ferè conſenſu tres habet ſpecies, quæ populi, quæ

A genere

A forma.

paucorum, quę unius poteſtate regatur: ad genus quod eſt reſpublica, conſtituẽdum una harum ſatis erit. A ſimilibus argumentũ eſt, ut ſi continentia uirtus eſt, & abſtinentia. Si fidem debet tutor, & procurator. Ac ſicut in inductione, de qua poſt, ubi de argumẽtatione. Interrogãdo: ut, prudentia ne eſt uirtus, & iuſtitia nõ eſt? Itẽ ſi feręę partus ſuos diligunt, qua nã in liberos noſtros indulgẽtia eſſe debemus?

A ſimilibus.

A differentia. Non ſi lætitia bonum, & uoluptas: Non quod mulieri, idem et pupillo. Si barbarorum eſt in diem uiuere, noſtra conſilia ſempiternum tempus ſpectare debent. Ac in utroque genere & ſimilitudinis & diſſimilitudinis exempla ponunt oratores ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis, fictæq; narrationes plerunq; ponuntur.

A differẽtia.

A contrario. Si Gracchus nefariè, præclare Opimius. Si frugalitas bonum, cur non malum luxuria? Si malorum cauſa bellum eſt, erit emendatio pax. Si ueniam meretur quod imprudens nocuit, non meretur præmium qui imprudens profuit. per interrogationem, ut Horatianum illud:

A contrario

Deſcriptas ſeruare uices operumq; colores.
Cur ego ſi nequeo, ignoroq; poeta ſalutor?

Et rurſus.

Cur neſcire pudens praue, quàm diſcere malo?

Ab adiunctis. Si pietati ſumma tribuenda laus, debetis moueri cum Q. Metellum tam pie lugere uideatis. Si bonum iuſtitia eſt, recte iudicandum. Si malum perfidia, non eſt fallendum. Quod quis non habuit, quomodo perdit? quem quis amat, ſciens non lædit. Quem quis hæredem ſuum eſſe uoluit, charum habuit. Ab antecedentibus. Si uiri culpa factum diuortium: & ſi mulier nuncium re-

Ab adiunctis.

Ab antecedentibus

miſit, tamen pro liberis manere nihil oportet. Si natū eſt, morietur. Si multis cumulabat officijs: diligebat, colebat.

A conſequentibus

A conſequentibus. Si & ferro ille interfectus, & tu inimicus, et cum gladio cruento comprehenſus in illo ipſo loco, & nemo præter te uiſus eſt, & cauſa nemini fuit occidendi, & tu ſemper audax; quid eſt quod de facinore poſſimus dubitare? Item ut pro Cpio Cicero: Quos educere inuitos in prouinciam non potuit, eos inuitos retinere qui potuit? Conſequens enim eſt eos qui inuiti duci non potuerunt, inuitos non potuiſſe retineri. Rurſus: *Si portorium Rhodijs locare honeſtum eſt, &* Hermocreonti *conducere. &, Quod diſcere honeſtum eſt, & docere.* Idem *efficit* Domitij Afri *ſententia:* Ego *accuſaui, uos damnaſtis.* Conſe*quenſq;,* Natus *eſt, ergo morietur.*

Ex τῶν πρὸς ἄλληλα, id eſt, ſub eādem rationem cadentibus.

Ex *repugnantibus: Qui ſapiens eſt, ſtultus non eſt. ut Craſſi illud:* Non *ſi* Cpi*mium defendiſti* Carbo, *idcirco te bonum ciuem putabant ſimulaſſe te, & aliud quidem quæſiſſe perſpicuū eſt: quod* Gracchi *mortem ſæpe in concionibus deploraſti: quod* P. Africani *necis ſocius fuiſti: quod eam legem in* Tribunatu *tuliſti: quod ſemper à bonis diſſenſiſti.* Et *per interrogationē, unde peracuta efferuntur enthymemata: de quibus mox, hoc modo:* Paucos *ciues metuis occidere: ne* R*eſpublica intereat nihil allaboras? Hūc quē nō accuſas, damnas: & quē de te bene meritū autumas eſſe, male mereri acclamitas? Itē id quod ſcis, prodeſt: & id quod neſcis, non obeſt.*

Ex repugnantibus

Ex *cauſis ut:* Auaritiam *ſi tollere uultis, mater eius tollenda luxuries.* Si *ſapientia bonum uirum facit, bonus uir eſt utique ſapiens: ideoq; boni eſt honeſte facere, mali turpiter. &, Qui honeſta faciunt, boni: qui turpia, mali*

Ex cauſis.

recte iudicantur. Hoc genus ad exhortandum plurimum ualet: uirtus laudem facit, ſequenda igitur: at uoluptas infamiam, fugienda igitur. Scientia gloriam parit, diſcendũ igitur. Imperitia rerum contemptũ gignit, uitanda igitur.

Ex effectu. Ex effectis non difficile fuerit trahere argumentum: nam ut cauſſa quid ſit futurum indicat, ita quod effectum fuerit cauſſa demonſtrat. Dies eſt, ergo ſol lucet ſuper terram. Peperit, ergo cum uiro concubuit. Hic locus oratoribus & poetis, & quandoque philoſophis, ac eis omnino, qui ornate & copioſe loqui poſſunt, ſuppeditat mirabilẽ copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaque re ſit futurum. Cauſarum nanque cognitio, cognitionem facit euentorum. Suas tamen effectorum cauſſas oportet adducere: nam ſicut corpus in lumine umbram neceſſariò facit, & ubicunq; eſt umbra, ibi eſſe corpus oſtenditur: ita neceſſarium non eſt, ut qui coloratus, à ſole ſit. Iter quoq; puluerulentum facit, ſed non omne iter puluerem mouet, neque quiſquis puluerulentus, ex itinere eſt.

Ex comparatione. Ex comparatione maiorum, Si bona exiſtimatio diuitijs præſtat, & pecunia tantopere expetitur, quanto gloria magis expetenda eſt? Item: Si quis ſacrilegium facit, faciet & furtum. Si adulterũ occidere licet, & loris cędere.

Ex minore. Hic paruæ conſuetudinis
Cauſſa, mortem huius tam fert familiariter,
quid ſi ipſe amaſſet? quid hic mihi faciet patri?
Rurſus: qui facile ac palàm mentitur peierabit. Iterum: Si furem nocturnum occidere licet: quid latronem?

Ex pari, ut: Eſt eiuſdem & eripere contra Rempublicam, & largiri pecunias. Iterum: Qui ob rem iudicandam

pecuniam accepit, & ob dicendum falſum teſtimonium accipiet. Rurſus, quæ pœna aduerſus patris interfectorem iuſta eſt, eadem aduerſus matricidam iuſte infligitur.

QVI LOCI QVIBVS CONgruant quæſtionibus.

Ex Ciceronis Topicis & Quintil. lib.3.cap. 8. item libro.7.

Memorati hactenus omnes loci ad quæſtiones pleraſq;,ſed alij ad alias aptiores. Ad coniecturam igitur maxime apta,quæ ex cauſis, quæ ex effectis,quæ ex coniunctis ſumi poſſunt. Ad definitionem autem pertinet ratio,& ſcientia definiendi, atq; huic generi finitimum eſt illud quod à Cicerone appellatur de eodem & de altero:quod genus forma quędam eſt definitionis. Nam ſi quæratur,ſit ne idem pertinacia & perſeuerantia:rex & tyrannus,tutor & curator, definitionibus iudicandum eſt. Loci autem conuenient in definitione conſequentes,antecedentes,repugnantes,& adiuncti: & prę-terea qui ex cauſis & effectis:ut ſi hanc rem illa ſequitur, hanc non ſequitur:aut ſi huic rei res illa antecedit,huic nō antecedit:aut ſi huic repugnat,illi non repugnat,aut ſi huic rei hæc,illius alia cauſſa eſt:aut ſi ex alio hoc ex alio illud effectum eſt.ex quouis horum id de quo quæritur,idem ne an aliud ſit inueniri poteſt.

Coniecturæ finitiones.

Ad tertium genus quæſtionis in quo quale ſit quęritur,cadunt quæ in cōparatione ſunt memorata,quæ expetenda,quęq; fugienda,animi, corporis,& externa commoda uel incommoda. Cum de ęquo & iniquo quæritur,ęquitatis loci colliguntur,qui ſunt & natura & inſtituto:natura,ut quilibet ſua tueatur. Inſtituto,aut lege,aut pacto, aut moris uetuſtate confirmata, Omnia ſuggerunt nobis argumenta. Itidem pietas, ſancti-

Qualitatis.

taſ,iuſtitia,aut æquitaſ,amentataſ nobis ad ineundum certamen haſtas abunde ſuppetunt. Quarto generi, cur ſit, conueniunt omnes qui coniecturę loci ſunt à nobis dicti.

Iuridicia-lis. Deniq; cum ſint quęſtionum genera duo pręcipua: unum infinitum, quod theſim Gręci, noſtri propoſitum: alterum finitum, quod illi hypotheſin, noſtri cauſam uocant: ac de primo ſatis mu'ta ho c tēpore dictum ſit: paucis ſecundum quoque concludamus, quod ſolum temporis, perſonę, lociq; complexu continetur.

DE QVAESTIONE CAVSAE.

Ex primo Rhetorico rum libro Cice. Rebus itaq; in omnibus argumentamur, aut ex eo quod perſonis, aut eo quod negocijs attributum eſt. Perſonis quidem attribuuntur, nomen, natura, uictus, fortuna, habitus, affectio, ſtudia, conſilia, facta, caſus, orationes.

Perſonis qui loci Nomen. Nomen quo ſinguli nominantur proprio ac certo uocabulo. ab eo ſępe etiam poetæ aliquod ſibi aſſumunt ad probandum improbandum ue argumentum ut Plautinum illud in Bacchidibus,

Adeon'me fuiſſe fungum, ut qui illi crederem,
Cum mihi ipſum nomen eius Archidemidis
Clamaret, ademptur um eſſe ſi quid crederem?

Loci quoq; nomen præbet argumentum: ut idem poeta in fabula quæ Menæchmi inſcribitur:

Propterea huic urbi nomen Epidamno inditum eſt,
Quia nemo ferme huc ſine damno diuortitur.

Natura. Natura aut diuina, aut humana: humanæ una uirilis, altera muliebris. Natio quoq;, ut Gręca Latinaq;, aut Barbara. Patria, ut Genuenſis an Veneta. Cognatio, ut qui maiores, qui conſanguinei. Aetas, puer an adoleſcens, uel natu

grandior, prębent argumentum. Commoda quoq; & incommoda in natura conſiderantur, animo corpori ue inſita: ut ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, forma, deformitas, uelocitas, tarditas, acumen, hebetudo, memoria, obliuio, comitas, officium, prudentia, patientia, & contraria: & deniq; talia omnia quæ à natura inuehuntur.

Nam ſimiles parentibus ac maioribus ſuis ſæpe filij creduntur, ut inde honeſte turpiterq; uiuẽdi cauſæ fluant. Sui quoq; nationibus & gentibus ſunt mores. Patria, quo niam ciuitatum leges ſunt, & inſtituta, & opiniones. Sexus, ut latrocinium facilius in uiro, ueneficium in fœmina credatur. Aetas, quia aliud alijs animus magis conuenit. Educatio & diſciplina, quoniam refert plurimum à quibus, & quo quiſq; ſit inſtitutus. † *Ducitur quoq; in argumentum, ſpecies libidinis, robur petulantię.*

Educationis locum ex Cicerone repoſuimus.

Atq; in uictu hæc ſpectabuntur, apud quos & quo more, & cuius arbitratu ſit educatus, quos habuerit artium liberalium magiſtros, quos uiuendi præceptores, quibus amicis utatur, quo in negocio, quęſtu, artificio ſit occupatus, quo modo rem familiarem adminiſtret, qua conſuetudine domeſtica ſit. In fortuna, ſeruus an liber: locuples an pauper: priuatus an cum poteſtate, & ea iure ne an iniuria: felix & clarus, an contrà. quales liberos habeat: & ſi de mortuo quæritur, quali morte deceſſerit. In habitu, ut trahi argumenta inde poſſint, conſideratur animi aut corporis conſtans & abſoluta aliqua in re perfectio, uirtutis artis ue alicuius perceptio, corporis quoque aliqua commoditas, non natura data, ſed ſtu-

Locorum naturę tra ſtatus hi ſce inclu ſus uerũ bus ex Fabio adie ctus, textũ occupaſſe uidetur.

Apud Fabiũ legit, habitus corporis ducit enĩ frequen ter in arg.

Fortuna

Habitus

Affectio

dio & induſtria parta. In affectione animi aut corporis ex tempore aliqua de cauſa commutatio:ut lętitia, cupiditas, metus, moleſtia, morbus, debilitas, & id genus alia.

Studium In ſtudio, quod eſt aſſidua & uehemens uoluntatis in re aliqua occupatio: ut grammatica, rhetorica, geometria, mercatura.

Cōſilium. In conſilio quod adhibuiſſe uideri potuerit ex eis quę tentauit aut peregit.

Factum In factis, in caſu, in oratione, quid fecerit, quid acciderit, aut quid dixerit. Hęc ac talia perſonis deputantur: unde uis argumentorum non parua erui poteſt.

LOCI NEGOCIIS ATTRIBVTI

Locus IN negocijs quid anteceſſerit, quid in re oſtendatur, quid conſecutum ſit ſpectatur, cauſa quoque omnium conſideratur. Capitur argumentum à loco, à tempore, à modo, ab occaſione, à facultate, ex opportunitate inquam loci, ex magnitudine, ex interuallo, longinquitate, propinquitate, ſolitudine: celebritate: & natura loci commoda: uel incommoda ad id perpetrandum, de quo eſt quęſtio.

Tempus. In tempore, interdiu an noctu pręſens, præteritum, futurum ſuggeſſerit argumenta. Nam iam diu facta, in fabularum uidentur numerum perueniſſe. Conſideratur etiam quid ocyus & quid ocyſſime: aut contrà: uti magnitudo negocij, multitudo ue melius colligatur.

Occaſio. Occaſio eſt tempus habens in ſe alicuius rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem; ac ſicut in tempore ſpacium, ita in occaſione ſpectatur opportunitas, hęc aut publica, aut communis, aut ſingularis. Publica, ut ludi, dies feſti, nundinæ, bellum. Commune quod ſtato fit tempore: ut meſſis, ut uindemia, ęſtus, frigus. Priuatim: ut nuptię: funus, cōuiuium: ſomnus. In modo

quemadmodum

quēadmodū & quo aīo factū ſit, auguramur. Cuius partes, prudentia & iprudentia, inſcitia, caſus, neceſſitas. In facultatibus, qūo facilius confici, uel non confici de quo quęritur, potuerit. Hi fere & conſimiles ſunt loci, unde educi fere ad omnem diluendā quęſtionem poſſunt argumenta. Modus.

DE LOCATIONE, argumentationis.

SVper eſt ut de argumentationum locatione dicamus In qua re tractanda, ne ex facili difficilem faciamus aggreſſum, multa (meras plane prœſtigias) omittemus, quę ad argumentandum mentem non modo nō explicant aut adiuuant, ſed implicant atque præpediunt. Quis namque hypotheſes (ſuppoſitiones nominare ſolent iſti) citra cuiuſpiam traditionem proponere non cognouerit? aut propoſitas, confuſa oī abactia barbarie nō deprehenderit? Nam proponentem, omnis homo, eſt omnis homo, quis non cernat falſum enunciare, id q; ex loquendi more? terminorum expoſitionem, uerborum & orationum interpretationem ſolent barbari homines appellare: quę prorſus ridicula, ſermonumq; laruæ quædam ſunt, quod ab uſu omni remotę ciuili ſint. Deinde hæ, ſi quę paulò remotiores fuerint loquendi conſuetudines de grammatica facultate uſuque dicendi clariſſimorum autorum facile percipi poſſunt, atq; innoteſcere: ut non Ariſtotelicum, non Platonicum, non cuiuſquam alterius eminentis philoſophi iudicium hæc iure attingenda cenſuerit. Faceſſant ergo iſta à nobis quoque quæ diſſerentibus non tam proſunt, quàm officiunt. Quid porrò unam quanq; rem conſequatur, aut non conſequatur, Conſequentias iſti uocant, memorādum exiſtimarem,

partiuntur orationem, in prędicatum, ſubiectum, & copulam: copulam uerbum ipſum iuniores appellando. Quid enim magis ridiculum eſt, quàm ita omnem reſoluere orationem, ut pro eo quod eſt, Plato diſputat, dicas; Plato eſt diſputans, conſuetum loquendi modum peruerſe, barbare, ruſticeq́; immutando? Quàm enim ridiculum ſit, loquendi modum ab ijs potiſſimum diſcere uelle, qui ipſi loqui neſciunt? nam cum dico, Plato ſcribit dialogos, id ſcribit dialogos, pro una re ac paſſione accipio, quę de Platone dicitur, prædicatumq́; id totum nominandum. Sicut nihilominus cum dico, Plato eſt philoſophus: quippe quod id ipſum eſt philoſophus: res una eſt: tanquam ſit uoce una enunciata. Mens ſi quidem humana ita planè concipit non minus, quàm ſi adhuc plures adijcias paſſiones: ut Plato eſt philoſophus, diſputator egregius. Faceſſant ergo nugatoriæ ac prę raricidę tales reſolutiones, quæ orationes enormant, diſputantem implicant, & rerum propemodum nullam ſecum afferunt explicationem atque commoditatem. Ex ijs itaque connexa oratio, enunciatio nuncupatur. Ea in argumentatione in ſyllogiſmo collocata, ſi in primo loco propoſitio, ſi in ſecundo aſſumptio, ſi in tertio connexio, uel complexio à priſcis linguę Latinæ uiris à iunioribus mendoſe concluſio ſolet appellari, ut ſi quæſtio oriatur, ſit ne utilis dialectica: texatur hoc modo epichirema: Vtilis eſt quęuis ſcientia uerum à falſo diſcernens: hęc propoſitio. Eſt autem huiuſmodi dialectica: hæc aſſumptio, Ergo utilis dialectica: hæc complexio. Omnium porrò enunciationum (ex quibus quę in ſubiectis ſunt paſſiones, indicantur) quędam citra medium ullū

Prędicatū

Enūciatio
Propoſitio
Aſſumptio
Cōplexio.

habet,ut tribus limitibus conſtet:uno, quem indubitatum eſſe conuenit:altero,qui medius eſt:tertio,qui ex conſenſu fit utriusq;:ut omne animal eſt ſubſtantia animata ſenſilis: hic caret controuerſia. Crocodilus *eſt ſubſtantia animata ſenſilis:hic medius limes,extrema connectens:*Ergo Croco *dilus eſt animal:hic ex conſenſu ſuperiorum conficitur.* Ex *ſyllogiſmo* Enthymema *conficitur.* Id *de propoſitione aut aſſumptione concluditur:ut ſi probabile texas argumẽtum hoc modo:* A*eſchynę tradenda non eſt pecunia: quando pecuniam capiens* Pyſiſtratus *tyrannidem occupauit. uel hic noctu obambulat:fur ergo eſt.* Inductio *autem ex pluribus,aut exemplis aut ſimilitudinibus conficitur.Si de hominibus,exempla ſunt:ſin de cęteris,ſimilitudines.* Velut *ſi fuerit quęſtio,an is demum homo dicendus ſit generoſus,qui clariſſimo natus genere,per inductionem argumentabor hoc modo,quiſnam clitellarius mulus generoſus eſt, non ne qui ingentia ſubuectat onera?quis dorſuarius, nõ ne qui greſſu incedit leniſſimo?non qui de ſtirpe ortus clariſſima.* Pomum *quod uocabis generoſum:non ne quod ſaporis electiſſimi?non quod de pulcherrima arbore, aut de amœniſſimo decerptum loco.*Ita *ergo hominem, quem generoſum uocaueris? non ne qui de uirtutibus nobilitatus eſt?non qui maioribus ortus ſit eminentiſſimis, hęc inductio.*Exemplum *eſt,ut à priuato homine* Gracchus *mediocriter ſtatum* Reipublicę *labectans,impune occiſus eſt,&* Conſul Cicero Catilinam *orbem terrarum ſubuertentẽ, impune non occiderit?*Similitudo *quoq; de rebus eodem modo comparatur,atque extruitur.*

Enthymema. Inductio. Exemplũ.

HAec habui Bernarde Saluatice, quæ de argumentandi ratione, quam tantopere efflagitabas, ad te conſcriberem: quæ ſi aliquibus in locis paulo minus tibi obuia uidebuntur, debes cogitare nullam eſſe diſciplinam, quæ aliquo non egeat interprete, quanquàm ſi crebrius repetantur, non dubitem fore tibi apertiſſima, præſertim ſi ab huiuſmodi exercitatione non abhorreas. Vale.

FINIS.

Venetijs, apud Ioannem de Farris, & Fratres, de Riuoltella. Anno à partu Virginis. M D X L.

firmat .a. negat. e. sed universaliter ambe
affirmat i. negat. o. sed particulariter ambe
que ex uerb hyp. qualis. ne. uel. al. .r. qua
ta. par. sin, sin.
pre, contra pre, sic contra pre, vest subalter
Feci simpliciter conuertitur e ia per accid
Asto cotra sic sit conuersio tota
sub pre 1.a. secunda pre om tertia vir sub
seruat maiore uariatq secunda minore.
Tertia maiore uariat, seruatq minore.
Condexit cum significans dicens bolissimum
vox logice: dum excederis specialis iasq.
hec studiose cathegorie ne accipiendis
partium ex istis, sequitur nil sine negans
si qua preit partis, sequitur conclusio partis
si qua negata preit, conclusio sit negata
Lex generalis erit, medium concludere nescit.
Omne genus claudit problematis prima figura
sitq negatiue conclusio que que secunde
Tertia concludit tantummodo particularem
simpliciter uerti uult. s. p. uero f. Accid.
M: uult transponi. c. p. impossibile duci.

tecilruit v. tem, sed a. & termur utrumq.
Restruit c. dictu, destruit i, q modum.